C. C. - 1842

*The Dibner Library
of the History of
Science and Technology*

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

1re Liste De 1 à 92.

21. 22. 28. 29. 42. 44. 44. 49. 53. 54. 55. 57. 59. 68. 70. 74.
75. 82.

2me Liste De 1 à 30.

11. 13. 27.

3me Liste De 31 à 116.

40. 73. 84. 86. 92. 100. 105. 107. 109.

4me Liste De 117 à 152.

124. 129. 134. 137. 140.

5me Liste De 153 à 219.

153. 154. 156. 157. 158. 159. 160. 164. 165. 168. 169. 170. 175. 176.

184. 185. 188. 190. 192. 195. 196. 197. 204. 217. 219. 220. 221. 222. 223.

224.

(Imaginaire)

John Burns.

July 16 1910 M

in first British
Labor Cabinet)

Jones

THOMAS
CAMPANELLA

ORD. PRÆD.

DE SENSU RERVM,

ET

MAGIA.

LIBROS QVATVOR,

[IN QVIBVS MVNDVM ESSE VIVAM DEI STATVAM,
omnesque illius partes, partiumque particulas SENSU donatas
esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus ipsarum sufficit con-
servationi, ac Totius in quo consentiunt, probatur. Ac Arcano-
rum naturalium rationes aperiuntur.]

CORRECTOS ET DEFENSOS à stupidorum incolarum Mundi
calumniis per Argumenta & Testimonia Diuinorum Codicum,
Naturæ, sc. ac Scripturæ, eorumdemque Interpretum, scilicet,
Theologorum & Philosophorum, exceptis Atheis.]

Iure potissimo DEDICAT CONSECRATQVE.

PARISIIS,

Apud IOANNEM DV BRAY, viâ Iacobæâ,
sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

L I C E N T I A R O M A N A .

IMPRIMATUR ; si videbitur Reuerendissimo M. S. P.

A. Episcop. Vmbriaticensis Vicesgerens.

Approbationes Romanae.

HO C Opus , inscriptum *Defensio libri de Sensu Rerum*, ad R. P. Mag. Thoma Campanella Ord. Præd. ex mandato Reuer. P. M. S. P. attentè, & maiori, quâ potui, diligentia perlegi, nihilque reperi, quod Orthodoxæ Fidei, aut sanæ Doctrinæ refragetur. Quinimò cum genuinus sit Autoris fœtus; vt maximum illius ostendit in euertendis falsis, & probandis veris ingenium; sic iucundissimum genium etiam atque etiam demonstrat, vt potè SS. Patribus apprimè conforme, & innumerâ authorum lætationem refertum. Ex quibus dignissimum censeo, vt in lucem edatur: neque enim sensu debet carere, qui sensum omnibus impertit. Datum Romæ in Collegio S. Bonauenturæ, die 9. Febr. 1631.

Ità est. Fr. Franciscus Antonius à sancto Seuerino, Collegij Sancti Bonauenturæ Regens & Rector.

Sensum Rebus inesse, vti non minùs ingeniosè, quam eruditè defenditur in præsentî, S. Scripturæ sensum existimo; atque idèd. Opusculum hoc dogmatibus Fidei, ac moribus conuenire. Datum Romæ in Conuentu S. Syluestri, die 5. Maij 1631.

Ego D. Laurentius Gauottus; Cler. Regul. Theologus.

Approbatio & Licentia Parisiensis.

VIdi ego Fr. Antonius Mallet, Doctor Parisiensis, & Vicarius Generalis Congregationis Gallicanæ, Ord. Prædic. approbòq; hoc Opus tanquam vtilissimum Fidei Christianæ: Et non modo nihil abhorrens à bonis moribus, & veritate Christianâ, sed maximè consonum. Propter eà etiam de more facultatem & licentiam do vt imprimatur, & publicetur. Parisiis in Collegio S. Iacobi, die 24. Ianuarij 1636.

Fr. Antonius Mallet, qui suprà.

231
D18
1637
KB
MH7

A 101 3177

EMINENTISSIMO D.D.
Cardinali Duci
RICHELIEU,
PARI FRANCHIÆ,
SUMMO GALLIARVM
THALASSIARCHÆ.

COMMENTARIOS
de Sensu Rerum & Magiã, an-
te me Autorem ipsorum, in lucem
editos : in quibus Mundum esse
Dei statuum viuam , non mor-
tuam ; & totum , & singulas
partes SENSU præditas, quan-
tus toti & partibus, ad sui ipsa-
rum conseruationem , & conseruationem requiritur ; homi-
nesque atque bruta intra ventrem Mundi, instar vermium
in nostro ventre, qui nostrum SENSVM, & vitam, &
fortunam non percipiunt , habitare, nuper ostendimus : cum

EPISTOLA

oporteret illos, postquam in lucem Autor exijt numinis vi,
 instaurare, defenderique contra stupidos rerum inspectores,
 imperiosque iudices. [Id quod fecimus ex duplici Dei codice,
 videlicet, *Rerum Naturâ*, & *S. Scripturâ*, eorumque in-
 terpretibus, hoc est, Theologis, & Philosophis omnibus, ex-
 ceptis ijs, qui Deum esse negant; ideoque vitam suæ statua
 non agnoscunt]; ac proinde armatos in publicum emittere,
 non nisi sub tuis *Auspiciis*, Eminentissime Princeps,
 cuius sub tutelâ absque timore sto, quasi prodromum, o. Li-
 brorum *Theologia Vniuersalis*, per omnes Terrarum Sectas
 incedentis, Tibi nuncupandorum, commoditatēque exeun-
 di præstolantium, promulgari volo. Etenim tu pene solus mi-
 hi videris in Mundo, non vt vermis, sed vt aliger versari,
 non communis, sed *Angelicus Ales*. In hunc enim nata est
Natura hominis generosi etiam conuerti, instar serici ver-
 mis in papilionem. Vnde Poëtarum Poëta Italus canit.

Purg.
 Cant.
 10.

Non v'accorgete voi, che noi siam vermi,

Nati à formar l'Angelica Farfalla;

Che vola à la giustitià senza schermi?

In hanc mirificam & graustam lucis amicam multos con-
 uerri libenter videmus, quicumque natura nostra sublimita-
 rem non negligimus. At te insuper in idem, non simplex;
 sed in sacrum *Ezechielis Animal*, quatriceps, alatum, ple-
 num oculis ante & retrò; imò & aequaliter arritum, to-
 tus *Mundus* admiratur. Es enim *Leo* sacer ad militiam;
 vnde *Fato* diceris *ARMANDVS*; *Homo* ad pruden-
 tiam vnde *Ioannes*; *Bos* ad populorum locuples alimentum;
 vnde *RICHILLÆVS*; *Aquila*, ad occultorum &
 supernorum contemplationem; vnde *PLEXEVVS*, à
 Πλεξαι, *Oceani Filia*; ex quo *Aquila*, aliaque

DEDICATORIA.

Aues, teste Moyse, ortum habent. Quidquid enim in Solo, & Salo, Physici, & sacri, & politici, & insuper atherii Mundi, sit, tuos oculos innumeros, auresque totidem tuas non effugit. Europa non sufficit obtutibus Admirabilis RICHELII, dum in cetera tractas; Africa, & Asia, & America ingenio & negotio tuo subsunt. Felix Gallie Regnum, cui tantum Iosephum dedit Deus! Felix Rex, cui tantum Achatem! Ex Regno diuiso, dilacerato, nidis impiorum & rebellium pleno, fecisti prudentia tua mirifica, Regisque Piusissimi, ac Fortissimi virtute, Regnum vnitum, bonorum domicilium, scelestorum formidinem, Christiana Ecclesiae tutum propugnaculum, Musarum refugium. Vnde bene conspicimus TE totius SENTIENTIS Mundi Epilogum non vulgarem, arcanum SENSVM Totius agnouisse, & hausisse. Spiritum quidem vitæ esse in Rotis elementaribus priusquam in civilibus, Hieron. cum Origene declarauerat. Quapropter Opusculum hoc de vitâ, SENSU VERERVM, sublime quidem, etsi non sublimiter scriptum, Tuâ Sublimitate, puto non indignum. Rogo, intueri, vt tuearis, testimonium obseruantiae meae erga EMINENTIAM T. & EMINENTIAE T. synopsis & symbolum; ad quam Rerum Opifex, & Gubernator, Vita, Salus, & Artifex sapientissimus Rerum, seruatum de fauibus Orci post 30. annos atrocissimæ persecutionis, propter Amorem Gallorum, non quâ Galli, sed quâ Liberatores Orbis me transmisit non frustra: si, quæ per vilia instrumenta solet facere Deus, quod ab illo, non à nobis agnoscantur, considerare mihi dignabere. Obsecro, ô Magnanime, dum tuorum Oculorum alij vigilant, alij dormiunt, super seruum tuum; non dor-

EPISTOLA

miant omnes: ne quis deceptor, aut deceptus Mercurius,
 meum extinguat, sicut incipere, praesidium. Idcirco vno
 Aquila tuus, quæso, alteroque mystici Hominis tui, non Argi
 fabulosi, oculo, ascendens ad cor altum, in quo exaltatur
 Deus, & ubi Excelsus Dominus humilia respicit; me ser-
 uum non vulgari iustitia, sed Heroica conspice Magna-
 nimitate affluenti, ut Deus; non improperanti vnquam, ut
 homo. Quare dicunt iterum in Gentibus? ubi est
 refugium eius? Et quare pro libertate Christiani Or-
 bis, abs Te sedulo procuratâ, dum oro, laboroque, quasi
 nondum tutus tuis sub Alis, mihi met dicere cogar: Quare
 tristis es, anima mea, & quare conturbas me?
 Vnico intuitu, si volueris, nubila mea serenabis. Agnoscat
 Mundus, non sine Re imploratum, quasi vacuum Nomen
 RICHELIEV; nec decurtata copia vas; sed omnium
 donorum plenitudine, mystici Vituli tui ope exuberans Mu-
 sa præclariores agnitum per sæcula testificentur; Et Ciuitas
 solis, per me delineata, ac per Te edificanda, perpetuo ful-
 gore nunquam eclipsato, abs Tua EMINENTIA
 splendescat semper.

F. T. CAMPANELLA.

INDEX CAPITVM
HORVM QVATVOR

LIBRORVM

DE SENSV RERV M.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*QVICQV ID est in effectibus, esse & in causis;
ideoque Elementa ac Mundum sentire.*

2 Argumenta nulla contra primam propositionem militare.

3 Perperam à Lucretio sensum rebus auferri, peius à Galeno; & quid hac de re Sapientiores senserint.

4 Sensum esse perceptionem passionis cum discursu rei existentis actu, & non potentia pura informationem; eiusque differentia.

5 Ex actionibus, passionibusque Entium, omnia sentire ostenditur, ac sine sensu Mundum esse chaos, nec generationem, nec corruptionem fieri.

6 Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus, non à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima Mundi, nec ab intellectu agente, ut alij opinantur; sed ab ipsis formis naturalibus: at non sine Deo fieri.

7 Instinctum esse impulsum sentientis Natura, & qui instinctures agi ponunt, sensu penant oportere.

8 Quacunq; accidentia ab instinctu fiunt, effectus esse sensus partium, totiusque Mundi.

APPENDIX DE MAGNETE.

9 Cuncta Entia abhorrere vacuum, ergo sentire, mutuoque gaudere contactu: Mundumque animal esse.

10 Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum rerum probari contra Aristot. vtrunque.

11 Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet, contra Peripateticos.

12 Spatio sensum attractivum inesse, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

13 Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum esse queat.

LIBER SECVNDVS.

Cap. 1. Qua & quomodo dicenda remanent.

2 De Sensu materiei.

3 Neque animam neque sensum, neque formam ullam de materia sinu educi, sed ab agentibus effundi causas.

4 Ex fabrica & origine animalis, Animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, propterea que sentire.

5 Spontaneas generationes, earumque euentus idem ostendere.

6 Stulte Aristotelem generantis motioni, Anima productionem & corporis fabricam committere.

7 Mortem, aliasque passionis animalis idem declarare.

8 Entia omnia ab igne motum habere, animamque motiuam esse spiritum calidum.

9 Eundem spiritum esse animam cognoscentem, irascibilem, & concupiscibilem, & morricem contra Galenum.

10 Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento, spiritum esse animam: operarique ut principale agens; nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat praeceptum.

11 Diuersos modos sentiendi, significandique ostendere unicum sensum in omni re.

12 Omnes sensus esse tactus: at sensoria, & sentiendi modos differre.

I N D E X

13 *Ossa, pilos, neruos, sanguinem & spiritum, omnes sentire, contra Aristot.*

14 *Positio Aristotelicorum de sensu, sensoriis, & sensatione.*

15 *Non fieri sensationem informatione; nec perfectiua tantum passionis, nec extare sensum agentem, nec sensum esse puram potentiam incorpoream; sed Ens passibile, quae non est; & sentire mutatione modica & argumento.*

16 *Si sensus esset potentia passiva incorporea, indiuisibilis, non posset nisi semel sentire; nec multa, nec contraria simul, nec simulacra eorum, sed corpori tenui mobilique hac omnia conuenire.*

17 *In diuersis sensoriis non potentias diuersas informatrices, sed unum eundem spiritum corporeum sentire & conferre obiecta quia idem obambulat omnia organa: & non dari sensum communem, ut Arist. scribit.*

18 *Animam non esse corporis formam, sed dominam & accollam: excepta mente humana.*

19 *Peripateticos ex una anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.*

20 *Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.*

21 *Eandem animam sentientem & memoratiuam esse imaginatiuam, & discursiuam.*

22 *Sensum, intellectumque Aristoteli notum, esse idem; & uniuersale ab utrisque & particulare cognosci, nec ulla ratione Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.*

23 *Esse in brutis sensum, memoriam, disciplinam, discursum & intellectum uniuersalis, sed non diuinorum, sicut in homine; qui praestat eis etiam in omnibus actibus & quare.*

24 *De anima humana sententia varia.*

25 *De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.*

26 *Preparatio ad immortalitatem animi lucidandam. Omnia Entia esse, & operari tanquam instrumenta Primae Sapientiae, Summumque bonum esse in aternitatem conseruari, omniaque hoc appetere, & suo consequi modo.*

27 *Ex imitatione Auctoris naturae, cognoscitur homo illi con-*

INDEX

uenire.

Cap. 28. Respondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de anima humana,

29 Responſio & Epilogus operationum demonſtrantium hominis immortalitatem ac diuinitatem.

30 Sensem eſſe cognitionem veram abditam vel additam, memoriam, languidam, diſcuſum, extraneam intelligentiam, remotam; omneſque communes eſſe menti humana ac ſpiritu, ipſamque huius eſſe formam & immortalem. Reſpondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

31 De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus & Phyſionomia.

32 Num anima mundi exiſtat.

LIBER TERTIVS.

Cap. 5. Cælum, ſtellaſque ignis natura conſtare ac ſentire.

1 Cælum, ſtellaſque motu regulari, irregularique à propria, virtute ſenſitiua conſeruatiōis propriæ gratia ferri omnes ſingulaſque.

3 Cælum propria virtute moueri, ſtellaſque à ſeipſis intra cælum, ac fortasſe Angelicas mentes illis inditas eſſe ad actus &c.

4 De ſtellarum ſenſu, & Accolis earum, & cur celantur à nobis.

5 De ſenſu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terra.

6 De ſenſu Aëris & Ventorum, ſenſui ſpiritus animalis conſimili.

7 Aërem eſſe ſpiritum communem, & deferre ſciētiā ſpirituum animalibus incluſorum ab altero in alterum.

8 De Prophetiā animalium & hominum, & ex differentia, hominis diuinitatem agnoſci.

9 Aërem affici rebus præſentibus futurisque atque nobis communicare.

10 De ſagacitate Melancholicorum purorum & impurorum; & de demonoplexia, & conſenſu aëris nobiſcum.

11 Prophetiā naturalem in ſpiritu, ſupernaturalem in mente

C A P I T V M.

*feri, & perperam ab Aristotele & Galeno confundi, & de Sybil-
lis & Pythonissis.*

12 *Omnes aquas, liquoresque sentire, & de Sympathia &
Antipathia ipsorum.*

13 *De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.*

14 *De plantarum sensu, sympathia, & antipathia mutua, &
alias ad res.*

Appendix de Remora detinente nauim.

LIBER QVARTVS, QVI EST De Magia.

Cap. 1. *De Magia in communi, eiusque diuisione.*

2 *Ad Magiam cœlestem requiri amicitiam Dei & fidem, &
quomodo, & qualem, & in quibus, unde miracula fiant supra na-
turam.*

3 *Miracula facta ab/que Dei amicitia, non vere esse miracula,
sed naturalis Magia opera, aut Diaboli, aut astutia imperitos ludi-
ficantis.*

4 *Miracula circulatorum ludos esse astutia confictos multa-
que sapientiam continere, & discrimen inter vera, apparentia-
que miracula.*

5 *De Magia Diaboli silendum esse, & amulam esse diuinæ,
& naturæ viribus oculis inniti.*

*Scientias, artesque omnes naturali magia seruire, sed quas-
dam magis.*

7 *De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, ut perficiat
opus suum.*

8 *Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam
in vniuersali.*

9 *In cadaueribus sensum reperiri, & de putredine.*

10 *In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem
& recentem; experimenta mirifica ad Magiam.*

11 *Non modo remanere sensum absente aut consumpto sen-
tiente, unde deceditur: Sed etiam multiplicari & alia in se con-
uertere: comprobatur in morsu Appulæ araneæ, & canis rabidi,
aperiturque mirabilis quædam latens Magia, nulli huc vsq; nota.*

CAPITVM.

12 *In lege lepre Moysen docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dissimillimas & distantes, consensumque comprobare.*

13 *Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.*

14 *Canones. quibus animalia, plante & mineralia ad magicum usum applicantur.*

15 *Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.*

16 *Mirificas apparentias arte fieri, utente natura in visione.*

Appendix de Lamiis.

17 *Sonos quâ motus & quâ signa vim magicam mirificam certamque continere.*

18 *Verba vim in absentes res habere; sed sæpe demones dolose interuenire.*

19 *Magia ad Generationem.*

Appendix de Generat. artificiali.

20 *Necessariam Mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate, & usu.*

Epilogus de Sensu vniuersi.

F I N I S.

INDEX PARAGRAPHORVM Defensionis Libri

DE SENSU RERVM.

QVÆRITVR.

TRVM S. literis, Fideique Catholica, conveniat, an repugnet, quod in Libro de SENSU RERVM scripsimus; Mundum corporeum non esse statuum Dei mortuam, sed vivam. Ac veluti à Divina potestate potentiam essendi, & conservandi se, & à Divino Amore amorem essendi & conservandi se, ita à Divina Sapientia sensum essendi, & conservandi se, accepisse, & in elementis, & in elementaris rebus inesse; unde animalium vias, sensus, & effectus supra qualitates elementares, vulgò manifestas, panderemus; & an SS. Patres, & Philosophi aliter senserunt, aut sentire potuerunt, pag. 1.

Primum Assertum ex Apostolo & Bern. p. 3.

Conclusio. p. ead.

Secundum Assertum ex D. Aug. & D. Thom. p. 4.

Observatoria huius Asserti. p. 5.

Tertium Assertum ex D. Aug. p. 6.

Assertum quartum ex SS. Aug & Thoma. p. 5.

Assertum quintum, p. ead.

Conclusio principalis probanda septisariam, p. ead.

Definitio sensus, p. 8.

Distinctio sensus, p. ead.

Prima Ratio pro SENSU RERVM ex Animatione Brutorum, p. ead.

Secunda Ratio, ex communis usus in Animalibus, & elementis exercitio: 1. ex conservatione, p. 13.

Tertia Ratio ex animatorum cum elementis similitudine in motu. p. 15.

Quarta Ratio ex generatione & corruptione.

Quinta Ratio ex fuga vacui, eius aversatione. p. 17.

Sexta Ratio ex appetitu & potestatu, concessu, dari etiam sensuum in rebus, p. ead.

Septima Ratio ex perfectione, p. 18.

Octava Ratio ex spontanea rerum distinctione per motum spontaneum;
p. ead.

Nona inductiue ex sensu elementarum, & Sympathiâ & antipathia
rerum, p. ead.

Ratio decima ex sensu principiorum actiuorum, p. 20.

Conclusio, p. ead.

Secunda phalanx probationum ex autoritate Magnorum Philosopho-
rum, p. ead.

Conclusio, p. 27.

Tertia phalanx probationum ex argumentatione Theologica.

Prima probatio ex imagine, vel vestigio S. Trin. in cunctis rebus, p. ea.

Secunda probatio ex trinis obiectis primalitatum, unitis facultatibus.

pag. 30.

Tertia probatio ex amore Entis, p. ead.

Quarta ex rerum Bonitate intrinsecus amata, ergo prænata amanti-
bus. Ergo &c. p. 32.

Quinta ex vitâ omnium communi & priuata, p. ead.

Sextum ex eo quod Mundus est Dei statua & simulacrum. p. 33.

Ratio 7. ex testimonio Diuinitatis in rebus, & S. Theologia firmitate,
p. ead.

Confirmatio argumenti ex eo, quod Deus est ita in omnibus potenter, sa-
pienter, & amorose, ut omnia videantur quibusdam liter itis Deus; ideo-
que oportere participium omnium primalitatum rebus concedere. p. 35.

Ratio octaua ex animatorum particularium sensu, iuxta S. Textum.
p. 37.

Ratio 9. ex passione animastica morborum in pannis, & pellibus, &
parietibus; qua videntur non sentire, & tamen naturaliter sentire con-
uincuntur. p. 42.

Probatio 10. ex eo quod omnes creaturæ sentiunt, amant, obediunt,
laudant, benedicunt naturaliter, pro modulo quæque suo, Deum Creato-
rem & Gubernatorem iuxta sensum S. Scripturarum. p. 44.

Duæ oppositiones contra vim decimæ probationis, p. 46.

Responsio ad primam, p. ead.

Responsio ad secundam, p. 50.

Conclusio, p. 51.

Quarta phalanx Argumentorum, ex autoritate Theologorum, tam dog-
maticorum, quàm scholasticorum, expresse, vel per necessariam consequen-
tiam, rebus cunctis sensum inesse consentium.

Ex Dionysio Diuinitissimo Apostoli Pauli discipulo, 52.

Ex Gregorio Theologo, p. 54.

Ex Magno Athanasio, p. ead.

Ex Basilio Magno, & Chrysost. p. 56.

Ex S. Ambrosio Doctorum primato, p. 57.

Ex S. Gregorio Nysseno, p. 58.
Ex Lactantio Firmiano, p. 59.
Ex S. Clemente, S. Pontifice Romano, p. 60.
Ex S. Irenaeo Episcopo Lugdunens. p. ead.
Ex Clemente Alexandrino, p. 61.
Ex Eusebio Casariens. p. ead.
Ex Thoma Caiet. Card. p. 62.
Ex Adamantio Origene, p. 63.
Ex S. Aurelio Augustino Episcopo, Magno Ecclesia Doctore, p. 66.
Ex S. Hieronymo, Presbytero Ecclesia Doctore, p. 69.
Ex D. Bonaventura, Ecclesia Doctore Seraphico, p. 70.
Ex Durando Episcopo Dominicano Doctore solidissimo, p. 72.
Ex Ioan. Scoto Franciscana Academia Principe, p. 73.
Ex B. Alberto Magno, S. Thoma Praceptore, Philosopho, & Theologo
Eminent.
Ex S. Thoma Ecclesia Doctore Angelico, Magistro Academia Pra-
dicatorum, p. 77.
Conclusio. 84.
Responsio ad argumenta principalia, p. ead.
Conclusio postrema vniuersalis, p. 92. & vlt.

Extrait du Priuilege du Roy.

PAr grace & Priuilege du Roy il est permis à Philippe Borello de
 faire imprimer, vendre & distribuer par tel Libraire ou Impri-
 meur, & en tel volume & caractere que bon luy semblera, le Liure
 intitulé *De SENSU RERVM, & MAGIA cum sua Defensione*,
 composé par le R. P. Campanella Stylenf. de l'Ordre des F. F. Pres-
 cheurs, & ce durant le temps de sept ans entiers & consecutifs, fai-
 sant tres expresse defences à tous autres d'imprimer, ou faire impri-
 mer, vendre ny debiter aucuns desdits Liures pendant ledit temps,
 sans l'expres consentement dudit Borello, à peine de confiscation de
 tous les exemplaires, & de trois mil liures d'amende; comme plus
 amplement est porté par les lettres dudit Priuilege. Donné à Paris
 le 20. Apiril 1636.

Par le Roy en son Conseil.

Et plus bas.

DE-MONCEAUX.

TYPOGRAPHVS AD LECTOREM.

Obias Adami & Rodolphus à Bina Saxo-
nes peregrinantes per totam Europam, &
oras Africæ & Asiæ, scientiæ gratiâ, cum ex pere-
grinatione Hierosolymit. venissent in anno 1613.
Neapolim; vbi Autor detinebatur arcta custo-
diâ, omnes eius Libros ab amicis comparauerunt;
quemadmodum fecerat Scioppius in anno 1608.
& multi alij Germani & Galli: qui tamen pro
Autoris gloria nihil fecere, nisi Scioppius pro vi-
ta in principio: neque Libros impressere, sicut
promittebant: sed Libros proprios doctrina Au-
ctoris adornauere. Solus hic Tobias promissis
stetit; & in Saxonia scholam iuxta Philosophiam
Autoris erexit, depulsis è Cathedra aliis Philoso-
phis Gentilibus; & insuper alios Libros typis mân-
dauerunt: inter quos fuit iste de Sensu Rerum,
quem mirabiliter laudauit in Epistola dedicati-
ria, ac Autoris ingenium in rebus inuestigandis,
laborem & candorem in examinandis aliorum
dictis, & fortitudinem in tolerandis diuturnis
atrocissimisque malis. Cum quo etiam tractauit
de instauranda Religione, sicut apparet in Epi-
stola Autoris ad Principes & Philosophos Ultra-
montanos. Ne autem probitas, eruditio, scientia,
& fidelitas Tobiae, dum recuduntur Libri sine
Epistolis eiusdem, obliuione obscurarentur, pla-
cuit Autori per Typographum memoriam illius
forsan Germanico bello consumpti, gratitudinis
ergò hic conseruare.

THOMÆ
CAMPANELLÆ
ORD. PRÆD.

DEFENSIO LIBRI SVI
DE SENSU RERVVM.

QVÆRITVR,

Utrum sacris literis, fideique Catholicæ, conueniat, an repugnet, quod in libro de Sensu Rerum scripsimus; Mundum corporeum non esse statuam Dei mortuam, sed viuam. Ac veluti à diuina potestate potentiam essendi & conseruandi se, & à diuino Amore amorem essendi & conseruandi se, ita à diuina sapientia sensum essendi, & conseruandi se, accepisse, & in elementis, & in elementatis rebus inesse; vnde animalium vitas, sensus, & effectus supra qualitates elementares, vulgò manifestas, panderemus; & an sancti Patres, & Philosophi aliter senserunt, aut sentire potuerunt.

I.

IDEIVR, quod non. Hoc enim factum est, vt animalium generatio assignaretur; sed Philosophi veteres ex non sensatus elementis ritè assignant animalium generationem: præsertim Democritus, Epicurus Empedocles, Galenus, Hippocrates, Plato, Heraclitus, Diogenes, Auicenna, Varro, Orphæus, Hesiodus, Plinius, & alij.

Secundò. Nullus Theologorum videtur hanc sententiam tenuisse: sed omnes vocant elementa insensata: animas verò à Deo producant, vel ex semine.

Tertiò. Ecclesiasticus cap 16. loquens de Elementis, cæterisque corporibus, eorundemque motibus. In omnibus, ait, his insensatum est cor; ergo non sentiunt.

Quartò. Contrà Thaletem, istius opinionis assertorem, arguit Arist. in 1. de Anim. text: 86. Si sensus & anima in aëre, & in igne est: cur non facit in eis animal, in mistis autem facit: cum præsertim melior in illis esse videatur?

Quintò addit: Quam ob causam melior, & immortalior anima, quæ est in aëre, quam quæ in animalibus.

Sextò: Accidit utrinque irrationabile inconueniens: Etenim dicere animal ignem, inconueniens est.

Septimò: Totum cum parte eiusdem speciei est propterea que anima est in Elementis per nos, & in elementatis. At ergo & anima est partium eiusdem speciei sicut Aër cum partibus suis, siquidem huius portio est. Anima ergo si partes animæ non sunt similes, hoc quidem aliquid ipsius inest, aliud autem non inest: necesse ergo est, aut ipsam simillum esse partium, aut non inesse in qualibet parte totius.

Octauò: Nil differrent mortua à viuis, animata ab inanimatis. Nonò. Et Hieron. Hæreticos omnia entia vocasse animalia per errorem, dicit in 8. Matth.

Decimò: Videmus multa non sentire in nobis, ut pilos, ungues, ossa, & neruos: idem de lapidibus, & planetis, & consimilibus existimare oportet, vel ista sufficiunt ad opinionem infringendam.

Vndecimò: Nec operationes sensata sensum rerum ostendunt. Nam & ratio in omnium rerum formatione, & operatione propter finem, reperitur: nec propterea sunt rationalia bruta, plantæ, aranea.

Duodecimò: Præterea sensus suscipit species sine materia: ergo non sentiunt, sed tendunt ad finem, sicut sagitta à sagittario, non à se ducta. Sic cuncta à Deo.

Decimò tertiò. Præterea sacri Censores dubitauerunt de hac sententia, & quidam ex illis acutiùs cogitans postea concessit res quasi sentire, & pro sentire, non autem sentire ergo, &c.

SED contrà est tota rerum natura, & sacra scriptura, & Philosophi meliores & Theologi primarij, expressè, vel ex necessaria consequentia, sensum rerum consentientes & demonstrantes, iuxta illud, Deus cui omnia viuunt, Et Eccles. 42. Omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei, &c. & benedicunt omnia opera Domini Domino; in Deo enim viuimus, mouemur, & sumus nos & omnia: & propterea possunt esse, & amant esse, & sentiunt esse, participio Dei deco-

DE SENSU RERVM.

coratæ qui Ecclef. 1. *effudit sapientiam super omnia opera sua.*

Ad hoc autem explorandum necesse est, fundamenta certâ que ac infallibiles assertiones ex sac. literis, & diuinis Patribus præiactare: vt valor probationum, & certitudo dogmatis ita eluceſcat, vt & iis, qui bono Zelo, & iis, qui inuido in contrariam arripiuntur ſententiam, vt æquum eſt, omnino ſatis fiat, ſatis erit igitur.

P R I M V M A S S E R T V M,

Ex Apoſtolo, & Bernardo.

Definire, an aliqua Phyſica propoſitio conueniat ſacris literis aut diſcorder, non poteſt qui zelum habet ſine ſcientia, vt docet Apoſt. Rom. propter hoc enim Iudei, & Gentiles perſequuntur Chriſtum & S. Auguſtinus eos, qui dicebant extare Antipodas: & in Nationali Concilio dominatus eſt Epiſcopus Salisberiæ, qui dicebat extare contra Auguſt. At nunc Chriſtophori Columbi experimentum condemnatores eius condemnat. Nec definire poteſt qui habet ſcientiam ſine zelo, vt S. Bernard. in Apol. iterum ex Apoſt. docet. Nam Theophylus Alexandria Patriarcha Doctiſſimus vnâ cum Antropophormitis condemnauit Origenem propterea quod dixit Deum eſſe incorporeum, condeſcendens monachis ignorantibus contra propriam conſcientiam, expertem zeli. Similiter Aaron defectu zeli condeſcendit idolatriæ vituli, timens populum; & Salomon idolatriæ concubinarum, ne diſpliceret eis; & Adam Eux, vt probat Auguſt. & Anſelmus. Nec enim (ait Paulus) deceptus eſt Adam per ignorantiam: ſimiliter nec Aaron, nec Salomon, ſed Zeli flaccitate.

Concluſio.

QVapropter qui non ſunt verſatiſſimi in omni Philoſophia, & in ſacris Scripturis, & in vtriuſque arcanis, Zeloque veritatis feruidi, non debent definire, vtum detur ſenſus naturalis cunctis in rebus, an non; cum hoc ſit non debilis momenti.

SECUNDVM ASSERTVM,

Ex D. Augustino & D. Thoma

Vandocúmque Philosophi aliquid se demonstrasse veracibus rationibus profitentur, non subito à Christianis refellendum est; tanquam s. literis contrarium, nisi ubi adhibitis omnibus glossis, & rationibus, & circumstantiis, constiterit omnino esse ita contrarium, vt concordari non possit. Hoc docet August. in p. Genes. ad lit. c. 18. & 19. Non simus mente pueri sed malitia, &c. & in rebus obscuris si qua inde scripta etiam diuina legerimus quæ possint, salua fide Catholica, aliis, atque aliis parere sententiis; in nullam earum nos præcipiti affirmatione ita proiciamus, vt si fortè diligentius discussa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus. Et dat exemplum. Quidam, dicens, volunt iubente Deo, fiat lux, factam esse lucem corporalem, alij spirituales, & tandem non est contra fidem, donec veritate certissima refellatur, quod si factum fuerit, non hoc habebat diuina scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia. Mox tres regulas adducit.

Prima: si quid verum ratio certa demonstrauerit: adhuc restat incertum vtrum sacra Scriptura alium non minùs verum sensum habeat.

Secunda. Item si contextus Scripturæ aliquem vnum sensum contineri in textu demonstrat: adhuc quærendum est, & non asserendum vtrum & omnem alium sensum excludit, & non admittit.

Tertia. Item si alium sensum posse textui adaptari inuenerimus: tunc incertum adhuc debet teneri quemnam eorum sacra Scriptura determinatè contineat; vel putandum, vtrumque sensum contineri, si vtrisque circumstantiæ suffragantur, aut non refragantur. Nam vt dicit lib. primo de Trinit. cap. vlt. Quotquot sensus in sacra Scriptura possumus reperire, salua fide Catholica, acceptandi sunt, vt pluribus exitibus hæreticos eludamus, & conuincamus. Item in 2. super Genes. cap. 9. dicit de figura cæli ita affirmandum aut negandum, vt non repugnemus rationibus Philosophorum disputantium, nec sacro textui. Rationem huius asserti assignat in 1. lib. super Gen. cap. 19. dicens. Plerumque enim accidit, vt aliquid de terra, de cælo, de cæteris huius mundi elementis de motu, de conuersione, vel etiam de magnitudine, & intervallis siderum, de defectibus Solis, & Lunæ, de circuitibus annorum, & temporum, de naturis animalium, fructuum, & lapidum, & huiusmodi cæteris, etiam, non Christianus ita nouerit, vt certissima ratione vel

experientia teneat. Turpe autem nimis, & perniciosum est, ac maxi-
 me cauendum, vt Christianum de his rebus, quasi secundum Christia-
 nas litteras loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, vt, quema-
 admodum dicitur, toto cœlo errare conspiciens, risum tenere vix pos-
 sit, & non tantum molestum est, quod errans homo deridetur, sed
 quod Auctores nostri ab eis, qui foris sunt, talia sensisse creduntur;
 & cum magno eorum exitio, de quorum salute satagimus, tanquam
 indocti reprehenduntur, atque respuuntur. Cùm enim quemquam
 Christianorum de numero in ea re, quam optime norint, & errare
 deprehenderint, & vanam sententiam suam de nostris libris asserere,
 quo pacto illis libris credituri sunt de resurrectione mortuorum, de
 spe vite eternæ, & aliorum verorum dogmatum fidei - quando de his
 rebus, quas experiri, vel indubitatis numeris percipere potuerunt,
 fallaciter putauerint esse conscriptos? Deinde addit, quod fallaces
 positiones suas leuissimis rationibus inuentas de libris sacris probare
 conantur perniciosissime. Et paulò post quicquid, ait, ipsi Philosophi
 de rerum natura veracibus documentis demonstrare potuerint, osten-
 damus, nostris litteris non esse contrarium. Idem assertum recitatis
 omnibus Augustini verbis ponit D. Thomas in Opusc. g. princ. osten-
 dens, nullius philosophorum sententias, neque nostras, ita nos debe-
 re defendere, tanquam de fide, ne simus ridiculi philosophis, & in-
 commodi intraturis ad fidem, & inuestigantibus veritatem onerosi.

Observatoria huius asserti.

Huius asserti tanta fuit obseruantia apud Doctores, quòd quam-
 uis omnes Patres dicant esse hereticam opinionem Aristotelis,
 quod Cœlum non sit de quatuor elementis, veterascens, & peritu-
 rum, vt Pſaltes docet, sed de quinta essentia inalterabili; & Sol non
 sit calidus plusquam fornax, (vt dicitur Eccles. 43.) & Stellarum lym-
 pidæ flammæ (Sap. 18.) sed omnis qualitatis elementaris expers iuxta
 Peripat. sententiam, contraquam quasi contra hæresim inuehitur
 Ambros. in 3. & 4. lib. Hexam. fultus scripturarum autoritatibus
 multis, & cùm eo August. Beda, Bernard. & omnes ferè Patres; ta-
 men ipsam tenuere scholastici multi. (licet postea D. Thomas pp. q.
 68. magis ad hæreat contrariæ sententiæ Empedocleæ) similiter S. Au-
 gust. in Enchirid. & D. Thomas in 2. contr. Gent. nihil fidei incommo-
 dare dicunt, vtrum cœli sint animati vel inanimati anima informante,
 quamuis Pſaltes dicat, Fecit cœlos in intellectu, & Ecclesia: Cœli lau-
 dant & cœlorum virtutes; vnde Caiet. contendit, animata omninò
 esse. Similiter, August. in lib. 2. super Genes. vtrum firmamentum cœ-
 li moueatur, vt quidam volunt vel non, vt alij. non vult determinare,
 prorsus seruando regulam primam. Quam spernens quidam Vlysses

Albergard. nuperrimus cum irrisione Mathematicorū, & Hæreticorū, non est veritus determinare quod lux Lunæ nō sit à Sole, propterea quod dixit Moyſes, Fecit Deus duo luminaria. At oculus Chryſoſt. quamvis Luna non sit luminare, comparata ſyderibus longè maioribus, & de ſe lucentibus, dicitur (ait) luminare Moyſi loquenti ſecundum id, quod ſenſibiliter nobis de ipſa apparet, & recitatur à D. Tho. in 1. p. q. 70. art. 1. Item Auguſt. 2. ſuper Genef. c. 9. utrum cœlum ſit Sphæricum, non vult determinare, quamvis S. Scriptura faciat planum, ſicut pellem extenſam, & multi antiquiores, ut Iuſtin. Procop. Chryſoſt. Method. & alij ſimiliter ita opinentur, & quoniam alibi dicitur, ſicut Cameram, Vnde videtur Sphæricum; ait, utrumque retinendum donec ratio demonſtraverit veritatem. Quapropter miror, quomodo homunculi moderni ſtatim determinant, tanquam de fide, quicquid ipſis videtur, & contra fidem, quicquid non placet, aut non intelligunt.

TERTIUM ASSERTUM EX D. Auguſt.

CUM multæ ſunt opiniones de eadem re, illa magis amplectenda eſt, cui plus fauent diuinæ litteræ; donec aliud certa conſtet demonſtratione, ut docet Auguſt. 1. lib. cap. vlt. ſuper Genef. cū autem expreſſè vni opinioni fauent, & contrariam reſpuunt expreſſè, & neceſſaria conſequentia, tunc illa ſententia eſt tenenda, cui fauent, & cuius contrariæ refragantur, ubi tres regulas aſſignat.

- „ Prima in tanta multitudine verorum intellectuum qui de paucis diuinorum librorum verbis eruuntur, & ſanctitate Cath. fidei muniantur, eum potiffimum deligamus, quem certum eſt, ſenſiſſe ſcriptorem quem legimus.

Secunda, ſi autem hoc latet, eum ſaltem quem circumſtantia ſcripturæ non impedit: & cū ſana fide concordat.

- „ Tertia, ſi ſacrę Scripturæ circumſtantia diſcuti non poteſt, eum ſolum quem fides ſana præſcribit. Aliud enim eſt neſcire, quid ſenſit Author, & aliud à pieratis regula errare.

Quarta, ſi utrumque videtur, perfectè ſe habet fructus legentis.

- „ Quinta, ſi utrumque vitari non poteſt, etiam ſi voluntas ſcriptoris incerta ſit, tene ſententiam ſanctæ fidei.

ASSERTVM QVARTVM,

ex SS. August. & Thoma.

Quicunque opinionem falsam, vel deinde deprehensam falsam, conati sunt ex scripturis probare: aut determinauerunt esse de fide, quod non est de fide, pepererunt hæreticos centenos, & millenos irrisores fidei, iuxta primum S. Augustini, & S. Thomæ assertum. Imò Macchiauellistæ ex hac indiscretione orti sunt, nolo exempla adducere, sufficit testimonium tantorum Doctorum.

ASSERTVM QVINTVM.

Si quis propter opinionem aliquam sanctorum condemnat eos, qui saliter sentiunt; & si non æqualiter, certè valde peccat; & facit hæreses, & irrisores nobis. Nam damnatur contra fas Episcopus Salisburgens. propter opinionem Augustini: & Origenes propter Monachorum Ægyptiorum, & Philastrij opinio de Chronologia damnat alias tanquam hæreticos, ruditer & indoctè, vt notat Sixtus Sen. ex Aug. ubi enim rationes sunt contrariæ, & scriptura expressè non refragatur iuxta regulas supradictas, opinio non est damnanda vilo pacto.

Conclusio principalis probanda septifariam.

HIS præiactatis, dico, quòd sententia, quam in quatuor libris de sensu Rerum puto me demonstrasse, non modò probatur rationibus, efficacibus, quibus responderi non possit, nisi valde sophisticè: 2. Sed etiam auctoritatibus philosophorum. 3. Et Theologorum. 4. Et insuper non modò non refragatur S. Scripturæ explicitè qua sola dei causa posset explodi, vt docet Augustinus. 5. Sed nec implicitè vilo pacto fidem quatit, siue affirmetur, siue negetur & insuper addo. 6. Quod maxime suffragatur scripturis sanctis, quæ absque hac doctrina non possunt ad litteram declarari. 7. Imò à S. Scripturis commendatur, & fidei Catholicæ est valdè consonans & Creatoris Maiestati. Hæc conclusio habet septem Capita probatur primum: cum definierimus, & distinxerimus sensum.

Definitio sensus.

Sicut vis sensitiva est perceptiva sensilium, sic sensus est perceptio sensibilis obiecti per passionem illatam ab eo, datus entibus à Deo ad sui ipsorum conseruationem: non modò enim sentire est pati, vti quidam dicunt, sed insuper passionis perceptio; multa enim patiuntur magis, vt vngues, & sentiunt minus. Multaque patiuntur, minus, vt oculus, & spiritus vitæ, & sentiunt magis. Manifestum est autem, quòd quæ magis sentiunt, mouentur magis ad consequendum bonum à quo benè afficiuntur: vel fugiendum malum, à quo malè afficiuntur; idcirco sensus videtur præire appetitum, qui sequela, aut fuga celebratur; & præiri à potestate, quæ recipit patiturvè. Cum igitur res omnes fugiant contrarium & sectentur amicum, necesse est est quòd sentiant aliquo sentiendi genere: alioquin res se se conseruare non possent, propterea distingo.

Distinctio sensus.

Quintuplex est sensus, alius naturalis, quo calor fugit frigus, & pugnat contra inimicum, & sectatur amicum; & omne elementum tendit ad locum suum, & hic solo tactu conficitur (Alius est Vegetalis, qui addit gustum, quo planta nutrimentum trahit bonum, & refutat malum, & ad inuicem habent amicitiam, vt Vites cum Vlmis, & Cucurbitæ cum aqua, & ferrum cum magnete: & inimicitiam, vt brassicæ cum vitibus, cœpe cum rosis: Cucurbita cum oleis. Alius sensus est animalium, quæ etiam à longè sentiunt nò solùm gustu, & tactu, sed auditu, aut odoratu, & visu; solo odoratu sentiunt echini Marini, Ostrea, Conchilia, spongiæ: addunt auditum Talpæ & vermiculi multi: visum verò perfectiora, & quæ sentiunt retinentque speciem sensilem non sola passione, sed & iudicio proprio. Alius est sensus rationalis, quo homines vtuntur perficientes perceptionem obiecti sensibilis ratiocinio de parte ad totum; ex modico enim igne calido omnes ignes calidos iudicat sensus humanus, non autem plantalis, nisi dum tangitur, & patitur, & à quo tangitur. De hoc sensu dicit Salomon Terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Alius sensus Angelicus intellectiuus vnico intuitu omnia percipiens naturalia. Alius diuinus, fons istorum omnium: qui sapientia dicitur à sapore intrinsecè percepto, quoniam nominamus diuina ab humanis, & Deus intra se ponit omnia, non aliunde percepit, & de hoc dixit Apostolus; *quis nouit sensum Domini?* & Clemens Romanus vocat sensum vitam & Rationem, & Verbum. August. etiam Artem:

Athanasius

Athanasius Logos, Sermonem, &c. D. Thomas, & æternam Legem;
& Ecclesia, Lumen de lumine.

Distinctio Conclusionis.

QUA propter omne ens habens naturam dico sentire aliquo isto-
rum sensu, sicut dicit Ecclesiast. 1. [*Fons sapientia Verbum
Dei in excelsis,*] quoniam à Verbo, quod est sapientia genita con-
substantialis Deo, deriuatur omnis sapientia creaturarum, vt à fon-
te, sicut dixi, vnde subdit [*ipse creauit eam in Spiritu sancto*] quo-
niam sapientia effusa, est voluntatiè creata; Spiritus .n. amor est [*Vi-
dit dinumerauit, & mensus est*] quoniam singulis rebus participium
illius fecit. Vnde subdit [*Effundit illam super omnia opera sua*] hic est
sensus naturalis (*& super omnem carnem*) hic est sensus animalis,
(*& præbuit illam diligentibus se*) hic est sensus rationalis, intellectu-
alisque Hominum, & Angelorum, colentium Deum dilectione ac in-
tellectione. Aliæ enim creaturæ non item, nisi valde exiliter, & natu-
raliter. Vnde D. August. 1. in Genes. super illud, *Fiat lux*, dicit tri-
plicem lucem intelligi, corporalem, quâ Sol, & corpora lucida ornā-
tur; sensualem, qua bruta animantur; & rationalem, qua constant
Angeli, & Homines. Consimilia prior dixit Origenes. & quoniam,
vt ait S. Thomas q. 25. de sensuali art. 1. diuiditur appetitus, sicuti
sensus, in naturalem, animale, & rationalem, vtque mox docet in 3.
d. 26. 2. authore Dionys. in ordinibus rerum, infimum superioris at-
tingit supremum inferioris; consequens est, quòd Naturalis sensus
sapit animale, & animalis rationalem, & omnes vno nomine vo-
cantur sensus tam in Deo fontaliter, quàm in creaturis participatiue;
proptereaque passim in sequenti sermone videbimus, Patres dare
Naturæ sensum; sensui rationem ex participio: & è contrâ Rationi
sensum, & sensui naturam, se inferiorem ex eminentia. Hinc ad ratio-
nes procedamus quæ est prima phalanx probandi sensum.

PRIMA RATIO PRO SENSU

rerum ex Animatione Brutorum.

MNE'S Philosophi, & Theologi fatentur Animalibus in-
esse sensum. Plantis verò concedit Pythagoras, Plato
Alb. ac Nyphus, S. Basil. Euseb. & aliquando D. Thomas,
cunctis verò naturalibus habentibus in se principium mo-
tus inesse ex sequentibus liquidò constabit.

Principium inuenturæ Philosophiæ ab omnibus decantatum sa-

pientibus, est illud Iob. *Nihil fit sine causa*, propterea scire putamus cum causam rei cognoscimus, & principia, & primalitates, vt dixit Arist. 1. posteriorum. Hoc autem idè facimus, quoniam & illud Axioma verissimum est. *Nemo dat quod non habet*, non solum à Philosophis, sed etiam S. Pontificum decretis Damasi, & Vrb. II. confirmatum, igitur quidditatem, virtutes, & operationes ex causis veniamur, & hoc negato Axiomate, non possumus amplius syllogizare, nec philosophari, nullaque scientia stabit, rei naturam pandens diceret enim qui hæc negat, ignem non esse calidum, quamvis calorem effundat, & det. Nec lucem candidam, sed tenebricosam, licet candorem edat, nec Deum esse viuum, & bonum, & ens, quamvis dat vitam bonitatem, & esse. Nec actio, qua res fiunt, erit effusio similitudinis propriæ, siue naturalis vt calor calorem facit, siue idealis, vt scriptor scripturam, propterea ostendimus in q. de substantia cœli, nec Angelos, nec quamcunque creaturam non calidam, posse calefacere, nisi calore aliunde adhibito: vt euerteremus quod scioli asserunt cœlestia non habent calorem formaliter, sed virtualiter, at calefaciunt formaliter. Nec enim virtus caloris est nisi in calore, vel ipse calor: nec Angeli nisi in Angelo: nec frigefaciendi per se, nisi in frigore. Alioquin res omnes facerent miracula, quæ Deus facit (vt probat S. Thomas) dicere possemus & omnia ex omnibus fieri, per distinctionem formaliter, & virtualiter. Deus autem solus absque igne dela:o potest, ignire, quoniam non modò ignis, sed omnis entis habet in se essentiam fontaliter, & est esse omnium causaliter, & supereminenter; & idè frigefacit absque frigore aliunde adhibito: calefacit, facit homines, arbores, &c. Cætera autem entia limitatum habent esse, vltra quod non sunt, nec causant; propterea frigus solum frigefacit, & non calefacit, nec abiborefcit, nec &c.

Sed Animalia sentientia sunt manifestè: & fiunt ex elementis in Terra, in Aquis, in aëre, in fluminibus, in stercoreibus, & vbique, ergo elementa sensu prædita sunt, nisi dent quod non habent. nec enim iussisset Deus, producat Terra animam viuentem, & Aquæ pisces, & volatilia, ex nihilo. (Præterea nihil est in elementatis intrinsecus, quod non sit in elementis, vt Gal. probat, & Arist. excepto mixtionis modo, qui est forma mixti, respondens idæ & causanti, vnà cum elementis. igitur si sensus in animalibus, ergo, & in elementis, naturaliter, non electione se ipsa communicantibus. Præterea manifestè habent Animalia calorem, vim motiuam, corporeitatem, cæterasque qualitates ab elementis, licet non eodem modo, & gradu; quia ibi simpliciter, hic mixtum, ergo, & vim sensitiuam. Nisi assignetur huic extrinseca causa: quod non potest; tum propter sequentes; tum propter hoc, quod elementa se se mouent ex se ad fugiendum, & consequendum; & non sicut sagitta violenter; aut prædestinatus, supernaturaliter, sed ab intrinseco principio ac spontè, igitur sentiunt quod

faciunt, & appetunt, vt philosophifitentur, ac mox probabitur, igitur, &c. At quoniam quæ fiunt ex eisdem causis, non electione, sed naturaliter agentibus, habent eandem naturam, vt quæ calefiunt ab igne omnia sunt calida, & qui generantur ex homine, sunt homines omnes, & quæ fiunt ex Terra, omnia terrenam naturam habent, sed magis, & minùs, prout magis, & minùs eius participant vires, & substantiam, sed elementa omnia, quæ animalia non sunt, fiunt itidem ex elementis naturaliter agentibus, & se communicantibus vsquequaque effusis viribus quantum possunt; igitur, & sensum communicant omnibus, & omnibus inest sensus, licet nobiscum non cõmunicet in hoc, ita vt occultũ sit, sicut in omnib⁹ calefactis inest calor, licet nobis aliquãdo non sentiatur, quia debilior nostro est calore: aut diffusus vt nõ cõmunicet. Forma autẽ est gradus & modus, nõ res alia.

At respondent quidam, quod sensus non participatur ab elementis, sed velegreditur de sinu, & potentia materiæ, vel ex harmonia mixtionis elementorum, vel est ipsa temperies, eleuata ad puritatem, vel datur à cœlo, vel à motu cœli, vel ab Angelis per motum, vel ab Anima mundi, vel à Deo ex nihilo, vel de sui substantia.

Primum responsum reprobatur D. Augustinus, & Thomas, & Patres inferiùs allegandi, & nos in Metaph. & in quæst. de materia, tum quia materia, est stupidissima, & insensata: nec potest dare sensum & animam, quæ excedunt omnes elementorum facultates, vt Scotus, & Caiet. & Augustinus, & Patres ostendunt. Tum quia materia ipsa non potest conuerti in formam; tum quia potentia materiæ est receptiua, si quis det, non autem donatiua: & propterea S. Thomas reprobatur, 2. d. 18. q. 12. inchoationes formarũ ne dum latibulum: etenim materia sine quantitate est punctũ, aut inane, vt dicit Arist. 1. de Gen. & Cõr. T. 28. quod infinitas, & mirificas formas non potest in se habere simul, præsertim diuersas, & contrarias, idcirco forma est quoddam diuinum Arist. participium: dans esse materiæ, non recipiens. Nec prima fiunt ex alterutris (ait Arist.) igitur nec forma ex materia. Sed ab arte Mundo incubante, vt sic fiant res.

Quod non sit anima sensusque harmonia, probauit Arist. in 1. de An. & D. Thom. & Lactant. & alij Philosophi, & Patres: quoniam Anima præcedit tempore harmoniam elementationis, cum vis animastica organizet corpus, nec harmonia potest mouere, vt anima, sed mouetur; nec extra corpus porrigi posset vsque ad sydera sensus animalis, nec sentire alia obiecta, cum sit solum relatio contemporaneorum. Aliaque addit D. Thom. 2. cont. Gent. 64.

Quod autem non sit sensus, & anima, elementorum complexio, vel ex complexu, itidem commonstratur: quoniam ipsa est quid aliũs omni corporea virtute, & omnibus qualitibus elementaribus vulgò notis, vt probat S. Thomas 2. cont. 62. & 63. Caiet. in Gen. 1. & Scot. 2. d. 18. & non potest esse nisi à Deo per meliorem participa-

tionem, vt dixit August. ex luce sensitiua, animarum brutalium materia, &c. propterea si elementa in sua simplicitate, & robore non habent sensum, multò minùs habent dum miscentur, nisi aliunde accipiant: dum enim miscentur, castigantur, & conteruntur, & minuuntur, vnde potius perdere, quàm quid melius acquirere ex hoc possunt, vnde sensum dent, summa enim contemperatio solummodo æqualitatem virium dat, & diminutionem, non nouam virtutem, longèque minus potest dare maiorem, & diuiniorem, sicut est anima. Idque omnes Patres docent, & Scholastici, & Arist. 1. de An. contra Emp. & Auer. ibi, dum obiurgat Alex. ita opinantem, & D. Thomas ibidem, & 2. cont. vbi suprà: & Plato, & alij Philosophi mox citandi. Mixtio enim est elementorum alteratorum vnio (inquit Arist. Hipp. Emped.) & relatio, & diminutio, oportet igitur si sentiunt animalia ab elementis contrahere sensum.

Qui autem à Cælo animam, sensumque rebus animatis dari iasserunt, apprimè falluntur, vt probat etiam S. August. 7. super Gen. 12. Cælum enim non potest creare animas de nihilo, nec de sui substantia; non. n. descendit ab eo, nisi forsan impulsiuus motus, lux, & calor. motus autem nil producit, vt motus est, sicut probat Durandus in 2. 15. q. 1. & 2. & 3. similiter Telesius, quoniam solummodò defert vim actiuam, & mouet localiter, lux autem, & calor à motu applicati, benè actiui sunt, præsertim ad animationem brutorum, vt omnes Philosophi, & Theologi, mox citandi fatentur, ergo habent vim sensitiuam, seu animasticam, sicut & Arist. in 2. & 3. de Gen. Anim. probat, & Albert. & Auer. ibi fatentur in Commentis, vnde in tribus elementis calorem inesse animatum volunt, vt mox dicemus, si ergo calor sentit, ergo & frigus, & omnia corpora, atque elementa.

Alij dicunt corpora cælestia non propria virtute, sed mouentium Angelorum, bruta animare, vt sicut corporalis à corporibus cæli ita animalis virtus ab animabus cæli deriuetur. sed hoc vt irrationabile destruit, Durand. ibidem & D. Thom. 2. cont. 99. docentes, quod Angeli non possunt dare sensum, & animam de sui substantia, cum sint impartibiles & incorruptibiles, neque motui aliquam virtutem influxam animasticam affigunt, sed solum modificationem per modum naturæ, vt sic, & non aliter fiat; sicut coquus non dat igni, vt possit calefacere, & assare carnes, sed modificationem, vt ita calefaciat, quod asset, & non comburat. Neque possunt animas creare de nihilo. Ad hoc. n. requiritur virtus infinita, & fœcunditas omnis entitatis, quam dare habeant. Angeli autem propriam modò habent: Nec per motum communicant, nisi moderamen actiuis causis per motum certa ratione factum, vt illorum vires deferat certo modo ad certas res constituendas ex sic concinnatis elementis, & matetiebus & qualitatibus; propterea solummodò mouent ad sensitiuam formam. idemque prorsus, probat Alb. M. in summa de 4. coævis, & in libro de Homine, &

D. August. in lib. 9. super Gen. cap. 15. & in lib. 10. cap. 4. & in 3. de Trin. cap. 7. 8. & 9. quod nimirum Angeli se habent sicut medici in productione sanitatis, qui nihil de suo dant, sed applicant pharmaca loco, & tempore, & modo, rationabiliter; aut sicut Agricolaë in productione plantarum, & animalium, aliarumque rerum, qui non dant animas, nec substantiam plantis, nec aliud quippiam; sed applicant actiua passiuus, & mouent elementa agricolando ad plantarum, & animantium productionem & animationem, &c. ergo si elementa non habent in se sensum, nec recipiunt ab Angelis, nisi sicut ab agricolis, & medicis, frustra mouentur ad formam sensitiuam, necunde participabilem. Mouere enim materiam, & corpora ad recipiendum sensum, non est dare sensum, ergo vel inest ipsis elementis seminaliter, vt doctè Aug. vel à Deo datur. Non à Deo: ergo inest seminalis vis sensitua in elementis, quæ in spiritum conuertitur animale, vt docet Aug. & propterea dixit Deus, *producat Terra animam uiuentem, veledat, vel eiciat*, vt dicit alius Textus, & *producant Aqua reptilia anima uiuentis*, ergo Terra, & Aqua in se habent sensum, vnde animæ brutorum, & plantarum, sicut mox patebit ex omnium Doctorum consensu.

Porro eisdem rationibus confutantur Platonici, qui ab anima mundi sensum brutis deriuant, & Virgil. ab infusa mente mundum agitante, & Auic. qui à colchodea, & Alex. qui interdum ab Intellectu agente. Nec enim de nihilo, nec de sui substantia possunt animas creare, nisi corporeæ sint, vt spiritus mundi Stoicorum quod nolunt. ergo, vt Aug. dicebat, solum operantur agricolando & mouendo, donec sensus elementaris, quem vocat rationem seminalem, in spiritum vitæ coalescat.

Præterea si brutorum animæ essent de animæ mundi substantia vel participatio, tunc omnis anima esset, sicut illa, rationalis religiosa, & Beatificabilis. At verò sicut vermes in capite, & ventre hominis nascentes, non sunt rationales, quia non de substantia animæ rationalis humanæ, sed solum sensuales sunt, quoniam de sensu communi fiunt, sicut fiunt etiam de cadaueribus, quibus inest (ait Aug. seminaliter anima, id est sensus naturalis, sic bruta putandum est non habere animam ab anima mundi, quam Euseb. etiam, & Basil. & Aug. ne dum Platonici, concedunt, sed à sensu elementari, promoti ad animationem, siue ab anima mundi, siue à natura alia promouente.

SECVNDA RATIO, EX COMMVNIS

vsus in animalibus, & elementis exercitio.

1. *ex conseruatione.*

Amplius quem vsum præstat sensus animantibus, eundem vsum habent elementa: igitur, & consimiliter sensum. Nam vt sen-

tiant quæ nocent fugiantque; & sentiant, quæ iuuant sectenturque, sensu donata sunt animi uia; sed omnia elementa percipiunt nocua, & proficua: & sentire necesse habent; etenim noxia fugiunt, aut oppugnant; proficua uero sectantur; & nisi hoc facerent, à quocunque perdisse se se permetterent, ergo pariter sentiant oportet. Ignis enim contra Terram pugnat, quia sibi contrariam sentit, sic Terra contra ignem, & omne contrarium in suum contrarium sic calor, & frigus operantur, agunt in inuicem, patiuntur, fugiunt, ne lædantur; & si non possunt, concentrantur per Antiperistasis, ut roborentur, & repugnare queant, uitamque tueri. Inimica fugiunt, sectantur amica; ecquid amplius animalia in naturalibus operantur? Nonne ut pariter seruentur pariter eadem sensu duæ faciunt?

At respondent quidam hæc fieri non sensu, sed solo instinctu: falso quidem. Instinctus. n. est cognoscentis impulsus, ergo non sine sensu; & ideo alius exterior, alius interior, ut probat S. Thom. 3. d. 76. 1. 1. & uterque, cum sit ad finem, est præcognoscentis finem, ut dicit Arist. & S. Th. in 2. Phys. & in 2. sen. 4. 25. q. 1. & alibi. Exterior facit operationes violentas, aut supernaturales, ignotas instigato, ut impulsus sagittatoris in sagitta mota ad scopum, & Spiritus sancti in prædestinato ad opera sancta, ut docet D. Tho. p. p. q. 23. ar. 1. & horum cognitio est in instigante. Interior uero nota instigato propria enim uirtus prænoscebat instigat, ut æstimatoria instigat brutum. At res naturales mouentur, etiam à propriis formis, ut probat S. Tho. 3. cont. Gen. 164. ubi damnat opinionem Maurorum, formis internis operationes negantium, quod ex Auer. in 10. Metaph. fecit similiter in q. 22. de uolunt. art. 1. 1. docet naturalia proprio appetitu intrinseco moueri, quæ enim ab alio mouentur, ut sagitta, non mouentur sponte, ait, sed diriguntur. Ergo (inquam) formæ elementorum instigant, & mouent elementa proprio appetitu, ergo & proprio sensu interius instigante, & inclinamine spontaneo, & non solum ab exteriori impulsu, ut dicunt Mahomettani; nisi uniuersaliter, ut etiam animalia bene sentientia, & omne ens à Deo. Quod tamen non sufficit ad hoc, ut sit motus naturalis, nisi ab intrinseca forma, & sponte etiam moueantur, & licet Aristot. ut falsam tueatur positionem, dicat graua, & leuia moueri à generante: hoc solum verificatur in motu generationis, genita enim animalia à se mouentur, similiter genita graua, & leuia, ut Alb. & Theles. & Seneca, & alij contra Aristot. docuere, & ipse D. Thom. 12. q. 36. 2. & 3. q. Gen. 23. & alibi, docet Graua, & leuia habere in se principium actiuum, & formale sui motus, quo inclinantur, & mouentur naturaliter: de cæteris qualitatibus hoc manifestum est. Alij uero dicunt instigari ab Angelis, quod solum est uerum quoad modificationem aliquando; non quoad actus substantiæ Perennem. Quis enim ita desipiat, ut calorem non

agere contra frigus, quia sentit illud sibi inimicum, sed quia impellitur ab Angelo, aut à Deo ad agendum quod per se non ageret: & simul frigus agi ab Angelo contra calorem; & omnes actus naturarum omnium fieri, sicut in statunculis, præstigatorum manu contra se inuicem motis? Præterea non possent sponte obedire Angelis, nisi sicut semina Agriculis, & viscera ægrotantis Medico, vt dicit August. si præceptum nõ sentiant vel ex parte, sicut bos, & canis, quo sponte moueantur, & non vi: operationes autem naturales sunt spontaneæ, nec supernaturales, ac etiam omnes propter finem vt probat Arist. 2. Phys. & D. Tho. ibi. & 1. 2. q. 1. Etenim & res inanimatæ in finem tendunt, licet non cognoscant rationem finis, sicut homo; imò etiam si finem non prænoscant, tamen passiones præsentis percipiunt, quibus palàm stimulari videntur venti, pluuiæ, mare, Tellus, ceteraque se ipsis principio ab intrinseco. Quod principium, nisi sentiat amicum, & inimicum ens, non fugiat, nec sectetur, nec instiget vnquam.

TERCIA RATIO EX ANIMATORUM cum elementis similitudine in motu.

PRÆTEREA enim hoc differunt animata ab inanimatis, quia illa habent in se principium motus, & sensum; ista verò ab alio, vt probat Arist. primò An. T. 19. & Phys. 7. T. 2. & Origenes 3. Hierarch. 1. & August. omnia autem naturalia habent in se principium motus vt iidem fatentur, & omnes scriptores, exceptis Epicureis: igitur habent, & sensum, & appetitum: propterea enim agunt propter finem, vt dicitur 2. Phys. & mouentur fugiendo mala, sectandoque bona, vt dicitur in 3. de An. si quidem ad hoc motus datus est, & vis appetitiua, & cognoscitiua motum præueniens, vt fiat. Ergo omnia viuunt sentiuntque.

Notandum quòd spontè non sectantur bona, neque fugere possunt mala, nisi præcognoscant illa sibi bona & conseruatiua: Hæc verò mala ipsorumque destructiua, nisi quando violenter, aut supernaturaliter aguntur, vt docet S. Thomas. & quamuis dicant quidam, res naturales agere propter finem non tamen præcognoscere finem, haud propterea non sentiunt quod mouentur, aut abique sensu sponte moueri possunt. Sed vel dicendum cum S. Thoma, quòd non cognoscunt rationem finis, licet cognoscant finem aliquo pacto, vel quod cognoscunt passionem, & motum, saltem quo feruntur. Hoc enim nemo negauit nec D. Thomas, sed solum, quod cognitio finis sit in-

motore externo; nihil autem dixit de cognitione passionis, qua manifestè excitantur ad motum. Siquidem planta non cognoscit propter quid facit fructus: quos propter sui immortalitatem, sibi non notam, facit: tamen sentit sui mutationem ad fructificandum, non omnem mutationem, sed hic, & nunc, & hanc, dum mutatur causarum serie urgente. Duobus enim calcaribus tota rerum natura mouetur. scilicet voluptate, & dolore: (quælibet pro modulo suo) quibus etiam omnis appetitus, etiam naturalis, constat: & hic sensus negari nullo potest modo nisi ab Democraticis, qui omnem motum faciunt violentum, & sequaces Epicurei; ut ex hoc Deum, vel prouidentiam excludere queant, consimiliter euenit animalibus sentire voluptatem in coitu, nec tamen intelligere per coitum se tendere ad catulorum generationem: nec catulorum finem, qui est sui ipsorum immortalitas per successionem: & assimilari Deo in vita, & causatione: & hanc finis rationem nec elementa, nec plantæ, nec bruta intelligunt; sentiunt tamen stimulis voluptatis, & doloris se adigi, & hoc sensu operantur, & hunc S. Thomas non negauit. Negat autem primum, qui multis hominibus stupidis, & furiosis non inest; non enim rationem finis considerant, sentiunt tamen libidinem, & operationem, & lædentiā, & allicientiā; & ex hoc mouentur. Rectè ergò Arist. 7. Phys. dixit, motum esse rerum omnium vitam ex decreto Philosophorum; & Moses vocat Animam spiritum vitæ, & motabilem. Porro motus, & passio intrinsecè percipiuntur: directio aut extrinseca, & rationalis vbique est ab intelligentia non errante, appetitus rerum, & sensum, & motum dirigente per Necessitatem Fatum, & Harmoniam, diuinarum influxus prima litatum, ut sic, & nunc, & ita sentiant, appetant, & operentur: & non vsquequaque effusis viribus appetitibus, & sensationibus, vnde eueniant, quæ Deus ordinat, & vult, non autem quod res ipsæ vellent, si non dirigerentur, ut in 2. de Sensu Rerum, & Metaph. probatum est.

QUARTA RATIO EX generatione & corruptione.

PRÆTEREA, si elementa non sentirent, non fieret generatio, & corruptio. Non enim agunt in inuicem, nisi ut se, mutuo destruant, viuāntque tuta ab inimico, contraria: ex pugna verò, & castigatione ipsorum mutua per magnos influxus modificata, nascitur generatio secundorum entium, non autem quod optarent elementa. si autem contrarietatem non sentirent, nec paterentur sensibilibus à contrariis, non agerent in illud, nec fingerent ab illo, nec fieret generatio, nec actio, nec passio.

QVINTA RATIO EX FVGA VACVI,
eiusque auersione.

PRæterea omnia elementa fugiunt vacuum, vt inimicum, diuissimum
 i. vnitatis eorum, ac proinde conseruationis; ergò sentiunt à se in-
 uicem separari, vacuo intercepto: sicut Animalis partes mutuo con-
 tactu gaudentes, nolunt ab inuicem separari, sic res naturales: cur
 enim vt prohibeant vacuum contra suam naturam aqua ascendat, & Aër
 descendat, nisi cognoscerent peiorem illis esse diuisionem ab inuicem,
 quàm oppositos motus? Ratio Arist. quod fugiant, ne detur motus
 in instanti, nulla est secundum D. Thomam, & Auem pacem, & alios,
 nisi sentiant prohibentia vacuum hoc inconueniens. Similiter quod
 alij dicunt vacuum odiosum esse Naturæ vniuersali, vel Intelligentiæ,
 idem est ac si dicerent Mundum animatum Vniuersali Anima, vt Pla-
 to, vel Deo, vt Varro, Stoicique. Probatum est autem, quòd par-
 tium Mundanatum motus est naturalis; ergò spontaneus à proprio
 sensu boni malique: ergò vel sensus datur illis de substantia Dei, aut
 Animæ communis, aut de nihilo, & priora sequentur absurda: vt in
 pr. argumento, ergò operantur sensu, appetituque proprio primor-
 diali pro conseruatione contra destructiua rebus indito.

SEXTA RATIO EX APPETITIVO,
& Potestatiuo, concessis concludens dari etiam
sensituum in rebus.

PRæterea Philosophi omnes, exceptis Atheistis, concedunt rebus
 cunctis potentiam essendi, & se conseruandi, & operandi natu-
 ralem: concedunt & appetitum naturalem similiter essendi, se con-
 seruandi, & operandi: quo grauib. deorsum, leuib. sursum petendi;
 plantis fructificandi, attrahendi que nutrimentum, similiter lapidibus,
 & metallis, aliisque in rebus, vt ipsarum propensiones naturales indi-
 cant; ergò & sensum concedant oportet, vt multi faciunt. Non enim
 appeti potest, (inquit omnis Philosophia) quod nullo pacto sentitur;
 ergo aliquo pacto; ergo aliquis in cunctis sensus inest: sicut & vera
 Theol. Vestigium S. Monotriadis in cunctis agnoscens, confirmat.

SEPTIMA RATIO, EX PERFECTIÖNE.

PRæterea opera Dei perfecta sunt, ait Moses. At appetitu potentiâque solis non perficiuntur, quia non possunt conseruari nec operari his solis, sine sensu contrariorum, & proficuum; imò nec appetitus intraneus inest, sine intraneo appetibilis sensu, ergo tribus primalitatibus essentiantur, potentia sensu & amore Dei, primalitates imitantibus. Non enim sibi dissimilia, aut non sui participia, præsertim in quo necesse est fecit Deus, qui in necessariis non deficit, & in superfluis non abundat.

OCTAVA RATIO, EX SPONTANEA
rerum distinctione per motum spontaneum.

PRæterea nulla distinctio rerum esset, sed omnes versarentur in Chao, si sensus nullus Naturalis propriusque singulis inesset. Non enim spontè alia sursum, alia deorsum, & singula proprios ad situs tenderent, nec à contrario fugerent, nisi sentirent malum à quo, & bonum, ad quod tendunt animalium ritu omnia, nam præter hanc animalisticam fugam, & sequelam, accelerant motum in fine non secus ac animalia peruenire incipientia quò vadunt; quod si non facerent proprio sensu appetitûque, vniuersitas rerum esset chaos, & quidem lapis in aëre positus, in eo maneret, & ignis in tellure, & vnumquodque vbi fors fert; nisi temerè per violentiam ab extrinseco agente dimouerentur: & omnia in omnibus essent; nec sponte distinguerentur quemadmodum distingui videmus. Propterea rectè Anax. dixit, quod chaos à virtute cognoscente distinguitur sub primæ Mentis imperio.

NONA INDUCTIVE EX SENSU
elementariorum, & sympathia & antipathia rerum.

PRæterea in elementatis sigillatim opera sentientis vis manifestèprehenduntur. Lapidés enim, & metalla vegetant, nutrimentûvtile hauriunt, emittunt excrementosum, crescunt intussecus, vt in Phis. 9. ostendimus ex dentium, & Testarum lymacum augmento. Feruntur ad ima proprio inclinamine: habent sympathiam cum ali-

mento, & cognatis rebus, vt ferrum cum magnete, & alia cum aliis: Vnde in proprio Commentario pro rerum sensu argumentabamur, & qui Astroitem, & Throchitem lapides considerat spontè motos, ac magnetis miracula quæ Porta, & Gilbert. De Philosophia magnetica scribit: & qui vacillos ferreos, spontè reuertentes ad situm, in quo fabricati sunt, cum super natante subero ponuntur; neutiquam sensum ipsis negare poterit. Nullum enim opus horum miraculorum, absque sensu proprio, vel alieno fieri potest, vt etiam D. Thomas concludit. At opus naturæ non est alienum. Ergo ab intrinseco principio sensitivo. Plantæ etiam nutritiua vi discretiuaque alimenti proficui ab inuiti, & amicitia, & inimicitia affectæ, sensum indicant omnino. Cucurbita enim cum salice, vitis cum vlmis, Palma masculus cum sua fœmina, condelectantur pro modulo suo euidenter, sicuti è contrâ inimicitiam exercet Rosa cum capra, cucurbita cum oleis: Vitis cum brassica; coluber etiam occisus cum fraxino, & occisus homo cum occisore, ad cuius præsentiam feruet, effertque sanguinem. Pelles, & chordæ ouinæ cum Lupinis etiam post mortem; sic pennæ Aquilinæ cum aliarum timidarum auium pennis. Item habent cum metallis consensum: & cum syderibus plantæ. Aliæ enim solis motum longitudinalem sectantur amorosè, vt Heliotropium, & Lupinum: aliæ latitudinalem, vt Tilia olea, Populus; idem faciunt aliæ erga Lunam affectæ, aliæ erga Planetas alios. Et succi plantarum in doliis florent florentibus in agro plantis sui generis & vniuersaliter omnes vtilem cibum exsugunt, inutilem respuunt: apostemate superfluum purgant; exhilarantur, attolluntque comas descendente pluuia; sub æstu demittunt, squalentque. Multaque alia indicia sensus apud Plinium, & Theophrastum habent. Vndè doctè Alb. M. in eis sensum tactus, & gustus, sicuti olim Pythagorei, & postea Hyphus, Eusebius, & Basil. argumentati sunt. De Aquarum, & Ventorum sensu nescio quis ambigat, cum fugiant vacuum, occurrant diuisioni; ad suos ferantur fontes: impetuosè coactionem effugiant, & nihil non tentent, animalium more, quo mala comprimant vitent. Guttæ aquarum sumentes figuram orbicularem ad defensionem, & se inuicem tenentes, & assequentes auditate quadam, proprii sensus indicium dant non obscurum. Peculiariter autem August. Spiritum Vitæ animalium esse aërem lucidum dixit; lux enim etiam vis sensitua dicitur lib. 1. super Gen. c. 5. Hunc spiritum esse sensituum, & aëre sensituo ali, docet August. 3. de Trin. 9. & in lib. de spiritu & anima. consimilia docet Alber. M. Lactantius D. Thomas, & alij vti mox narrabimus. Similiter de Terra, & Aqua, & Igne, passionum perceptiuis.

RATIO DECIMA, EX SENSU PRINCIPIORUM AFFINIORUM.

PRæterea principia rerum Physicarum omnium calor, & frigus sentiunt se se mutuo, auersantur, pugnant, effunduntur, quasi duo exercitus; fugiunt; aut, si nequeunt, concentrantur animalium ritu; & omnes Philosophi, & Theologi sensum calori quoquo pacto tribuerunt, vt inferior probabit sermo. Cum igitur omnia corpora calore consent, & frigore, & eiusdem naturæ sit calor cæli, & elementaris, & animasticus, vt experientia, & Patrum omnium testimonio probamus in phys. omnia sensu prædita vel naturali, affirmandum est.

Conclusio.

Sigitur opinio, quod rebus cunctis inest sensus, ex prædictis rationibus demonstrata est: igitur est sententia sacre Scripturæ iuxta Regulam August. & Thomæ in primo Asserto; & Concil. Later. ubi dicitur, quod verum vero non contradicit; ergo sacra Scriptura his demonstrationibus non contradicit; & mox probabitur adnuere.

*SECUNDA PHALANX PROBATIONVM
ex auctoritate Magnorum Philosophorum.*

THales Milesius, vnus de septem sapientibus, laudatissimus apud Patres, omnia corpora naturalia, animata esse dixit; hoc est sentientia, teste Arist. p. de An. & Plutar. de placit. Philosophorum. Probabat hoc ex operationibus, fuga, sequela, sympathia, antipathia, & ex animalium vulgari generatione in elementis, & ex putrefactis, & cadaveribus.

Parmenides Gentilium philosophorum, & Theologorum Maximus, vnum omnium principium posuit 1. Deum: quo omnia sunt vnum. 1. Diuinitatis participio, in quo participia habent totalitatem, & vnitatem, ex Plat. in Parmenide. Dixit etiam ignem, & terram esse Deos, vt testatur Clem. Alex. in exhort. ad Gentes: hoc est, elementa sensu prædita, quod Arist. fatetur in 1. de Gen. & Cor. T. 18. ex quibus componit animantia eundem secutus est Zeno Eleates, & Melissus.

Anaxagoras Intellectum vnum cunctis sui sensu afficientem

corpora, & animalia, dicit, quæ organizata intus à sensu, organis mouentur ex Plut. Clem. Alex. Arist. & Gal. Igitur vel Intellectus est anima rerum, quod Anaxag. negat, docendo esse immistum, vt possit de nominari; vel defluxum ab eo vel intraneum sensum ex illius participio: sensu enim res distingui ipse dixit, & nos supra probauimus.

Orpheus, vt narrat Euseb. 3. de præpar. 3. Mundum esse Animal vnum docuit, sensu, & ratione præditum. Deum autem supra Mundum: ex relatione Clem. Alex. & Iustini Marty. posuisse scimus. Ecce quod non potuit animare Orpheus res intra Mundum, nisi ex sensu mundi. Nam aërem, i. spiritum vitalem dixit Animam intra organa fieri, vt testatur Arist. 1. de An. cui videtur fauere Ezechiel, animas à quatuor ventis accersiens ad animandum cadauera, sed propheta mysticè loquitur per similitudinem de resurrectione, vt notat August. Hesiodus autem idem cum Orpheo sentit, & amore cuncta sensuque regi exque chaos educi, vt Plato innuit.

M. Varro Romanorum sapientissimus, Deum totius mundi similiter Animam fecit Vniuersalem: Animalium vero inspiratum aërem, vt August. in 7. super Gen. cap. 12. dixit, Si Deus esset (inquiens) Anima Mundi, tunc aër esset flatus Dei, nostraque anima: de qua Moses, Inspirauit in eum spiraculum vitæ. similiter Laët. in lib. de Opif. Dei. 17. dixit Anima, est aër conceptus ore, deferre factus in pulmone, tepefactus in corde, diffusus in corpus, &c. Igitur aër sensitiuus est, ergo Cælum, & Terra, & omnia iuxta Varronis sententiam.

Timeus Locrus, & Plato sectator eius, magnæ, & paræ Greciæ lumina, quem diuinum vocant; statuit Deum, Principium rerum fecisse Mundum eumque ita animasse, vt anima à centro Mundi vsque ad extremam peripheriam extensa sit, ex qua cuncta corpora animalium habent animam, ex quo Arist. 1. de An. concludit, corporeum spiritum visum esse Platoni rerum animam, licet alij Platonici incorpoream dicant Mundi animam; sed eius effluxu, aut participio spiritum animale fieri, brutorum animam: humanas enim à Deo immediate creatas ab initio dicit in Timeo, & in Phædro. Præterea in Tim. & in lib. de rep. & alibi, rationalem à superis accersit: concupiscibilem, & irascibilem, hoc est sensitiuas, ab elementis, Mundi, animâ affectis, ac sensu communi: proptereaque has obedire Rationali, & repugnare dixit in homine. In plantis, & brutis per se operari, & utrobique sentire, vt & Clem. Strom. 3. declarauit, & vocat Platonem Deum Philosophorum: cui Chrysost. & August. & alij consentiunt.

Virgilius in 6. Æneid. similiter. Mente animat Mundum. Attamen sensum brutorum ex æthereo calore accersit.

Principio Cælum, ac Terras, camposque liquentes,

Lucentemque globum Lunæ, Titaniæque astra,

Spiritus intus alit; totamque infusa per artus.

Mens agitat Molem; & magno se corpore miscet.

Hinc hominum pecudumque genus, vitæque volantum,

Et quæ marmoreo fert monstra sub aquore pontus.

Ignæus, est ollis vigor, & celestis origo.

Vbi sanè animas à mente infusa vel à spiritu accepit, sed sensum ab igneo calore, imò & passiones sensitiuas. nam sequitur.

Hinc gaudent, cupiuntque, dolent, metumque, &c. & tandem cum soluit corpore animas, & purgat, inquit.

----- purumque relinquit,

Ethereum sensum, atque Aura simplicis ignem.

Id quod S. August. in lib. de An. & Spiritu cap. 14. mirificè probauit, vt sit æthereus spiritus vinculum Animæ incorporeæ cum corpore medium, adducitque carmen Virgilianum. similiter Arist. 1. de An. T. 33. Antiquos narrat definisse animam sensu, motu, & incorpoream, &c. vocat spiritum aëreum incorporeum respectiue, & in 2. de sen. an. c. 3. & in 3. cap. 11. idem sentit. vt videbimus.

Stoici, vt Zeno, Seneca, Chrysipp. Antisthen. Deum faciunt spiritum subtilissimum, corporeum Mundo toti, & partibus infusum, vt etiam Tertullianus sentit. Animum verò omnem diuinam esse particulam auræ, vt Horat. canit. vide Senec. Plutarch. Lactant. Quapropter nemo ex Philosophis facit animas ex insensatis elementis, sed vel elementa donant sensu, vel ex Deo, aut mente accerfiunt animam sensitiuam, non ex nihilo.

Pythagoras, Romanorum iudicio, vt Plinius ait, Philosophorum maximus; Deum, inquit Clem. Alex. in exhort. vnum ponit, non extra mundi administrationem; sed est totius in ipsa in toto circulo, speculator totius generationis, vniuersorum contemperatio, qui semper est, & suas facultates deducit ad opus. Omnium operum in cælo illustrator: Pater omnium mens, & illuminatio toti circulo, omnium motus, quapropter Deum mundo præficit intrinsicumque ponit; & suo lumine, & contemplatione, & viuificatione animas producit, cum facultates suas deducit ad opus. sunt enim primalitates, vt respiciunt ad extrinsecus principia, & facultates: quarum participio res constant, vt in Metaph. probatum est.

Heraclitus ignem principium rerum facit, & ex igne omnia constare: ignemque sensu donat, vt possit animare, sicut Arist. testatur in 1. de An. T. 33. & seq. vbi quemlibet philosophum animastica vi donasse illud corpus, narrat, quod aliorum fecit principium. Hinc Stoici mentem esse ignem dixerunt. At omnes Theologos, ac philosophos saltem sensitiuam animam ex igne fecisse mox demonstrabimus.

Anaximenes aërem sensu donat, quem principium rerum facit spiritum, & animam, quo etiam nomine S. August. spiritum vitalem vocat nempe aërem lucidum, id est sensitiuum.

Empedocles autem qui quatuor elementa significat, animam etiam

ex eis componit omnibus, vt possit sentire omnia : igitur & omnibus sensum donat naturalem, sicut Thales Aquæ : & alij ei elemento, quod principium fecere. Ipsi enim nec ex nihilo producantur, nec ex pura potentia, sed ex præexistentibus omnia rebus licet alio ordine, situ, & temperie quos Arist. in 1. Phys. propter hoc non satis rectè obiurgat, quandoquidem nec ipse ex pura potentia potuit producere animas, vt neque aliud quippiam : sed ex præexistenti, vt mox declarabimus spiritu caloréque animastico. Imò Empedoc. elementis, & elementatis non modò vt possent animare, sed vt possint inuicem agere patique, amorem, & odium indidit; quæ sensum boni, & mali sequuntur, vt voluptas, & dolor. igitur sentiunt, igitur illi omnia.

Hippocrates, diuinus Medicinæ parens, in 4. de ratione victus : *est ait, calor natiuus anima*, & in lib. de carnibus sensum motum, intellectionem, & prophetiam calori dat.

Galenus etiam in lib. de Rigor. & Palp. animam dicit esse calorem natium, per se mobilem, intrò forasque : ex quo animastico motu (quem in lætitia, & tristitia, & cæteris affectibus experimur) etiam Arist. sect. 27. Probl. 10. calorem natium sentientem animam esse pronunciat. Montano tamè Galenistæ calor non anima, sed animatus videtur propter hoc. Calor. n. natiuus ex quatuor qualitatibus constat Galeno : ergo sensum dat quatuor elementis, ex quibus componit animam Empedocleæ more. Quem in 17. de vsu part. ab anima mundi accersit. & in Epidem. . . . nedum sensum, sed etiam diuinationem calori attribuit, & Ecstasim sybillarum, id quod Arist. Probl. sect. 30. ibidem scripsit. Igitur, quamuis aliqui misissent, omnes philosophi sensum rebus dedisse videntur : vel inditum ab initio, vel ex defluxu à Deo, vel ab Anima Mundi, vel à colcho dea, vt Auic. vel ab Intellectu actiuo, vt Alex. At Dauid Matescan. Deum animam & materiam primam vnā esse rem, dixit, Teste Alb. M. in summa de Hom. Ex quo colligimus, quòd quamuis errent in assertionē, qui Deum materiant, aut corporeum faciunt, aut animas ex Deo, vel ex ex aliqua intelligentia educunt : tamen concordant omnes, quòd non possent fieri animalia absque sensu prænio vnde cumque sit, quem nos, vt errores vitaremus, primalitatum participio facimus.

Arist. elementa componit in 2. de Gen. & Cor. ex materia informi & ex quatuor qualitatibus substantialibus, calore, frigore, humore, & siccitate aliud enim illis dat nihil : neque alias formas occultas, vt quidam affectuum faciunt, ex quibus fluant qualitates; neque an sint formæ aliæ inuestigauit, nec quomodo agnosci queunt, sed prout ab Emp. & Hip. & Ocello ea accepit, ita nobis tradidit. Cum autem, quippe qui ex elementis omnia facit nedum animalia plantasque, inquireret in 1. de An. vnde tam tanta vis animæ, qua sentit, gaudet, timet, loquitur, scribit, imaginatur, &c. ab elementis esse negat, quoniam istæ operationes, elementis non conueniunt, propterea que im-

properat Empedocli, & Heraclito, aliisque philosophis inertiam, in
 sciriāque, quoniam deriuant operationes has ex elementis; vbi non
 sunt. In 2, verò lib. de An. cum probasset, quòd anima non est mate-
 ria nec compositum, nec accidens, quoniam est substantia, concludit,
 esse formam, seu enthelechiam, id est vltimam perfectionem corporis
 organici potentis viuere: sicut grauitas est, ait, forma grauis, & acu-
 ties forma securis. Nec nos docere potuit, quomodo ex insensatis
 elementis anima, & operationes animasticæ, Empedocli negatz, sibi
 nasci possint. sed Alex. Aphrod. eius interpretum Princeps, conten-
 dit esse complexionem elementorum quæ vnitione commissionis
 perficiuntur, & eleuantur ad gradum vegetatiuum, deinde ad sensiti-
 uum, & tandem ad Intellectiuium; etenim & possibilem vocatum in-
 tellectum putat ex elementatione nasci. Agentem verò de foris aduo-
 cat. Non enim fit aliquid, inquit, nisi de elementis ex priuatione:
 ergo animatum ex inanimatis. Hanc opinionem ipse Arist. confutat
 in 1. de An. T. 25. & seq. ex eo quoniam in elementis non in sunt ope-
 rationes animales. Non enim sunt in elementis, nisi quatuor qualita-
 tes, quæ in congressu castigantur, affliguntur, minuuntur, ita vt minor
 sit valor ipsorum mistorum, quam miscibilium, quod fatetur & D.
 Thomas in 4. d. 47. q. 2. ar. 1. q. 1. ad 3. vnde nam ergo habent mista
 sentire, & intelligere? &c. dicunt alij à Cælo: quod Aug. & Thom.
 & Duran. explodunt. eandem rationem facit August. cum probat
 animam non esse ex elementis, vt mox narrabimus; & Caiet. in 1.
 Gen. Avicen. & alij: qui ritè intellexere non dari aliquid ab eo, qui
 non habet. Nec contrarium fieri ex contratio substantiæ, non enim
 calor fit de frigore, sed ex subiecto frigido, attamen ab alio calore ma-
 nifesto, vel latente, Fit autem ex priuatione quia post suum non esse;
 non quia de nihilo sui: & qui hanc Aphrod. sententiam secuti sunt,
 etiam vim faciendi miracula dant temperamento elementorum, ne-
 dum animasticam, vt Pomponatius, & Ant. Mirand. imò ex hoc mi-
 stum faciunt Deum. Si. n. ex sui puro non ente ens fit, etiam Deus
 ens primum, factus sit, oportet ex puro nihilo, propterea Arist. his ele-
 mentationibus primisque dictis non acquiescens, inquit in 2. de
 Gen. An. c. 3. vndenam anima educatur, quæ non inest in elementis,
 nec in seminibus: primò dixit animam humanam de foris aduenire,
 sicut dixit Plato, & Anax. vt ibi etiam notat Alb. M. deinde pro ani-
 mabus brutorum sollicitus, quoniam vbique fiunt, etiam in stercore-
 bus; concludit, quod vbique & in tota rerum natura corporeus inest
 sensus, qui est quodammodo anima, maximè autem calor, dum vide-
 licet attenuatione, motione, ac separatione, in spiritum vertitur ani-
 malem, dicit ergò sic.

Restat vt mens sola extrinsecus accedat; eaque sola diuina sit. nihil
 enim cum eius actione communicat actio naturalis, sed enim omnis
 anima, siue virtus, siue potentia, corpus aliud participare videtur, id
 que

que magis diuinum quam ea, quæ elementa appellantur. Verum
 prout nobilitate, ignobilitate uero animæ differunt ita & natura eius
 corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit, ut fœcun-
 da sint semina, quod calor vocatur. Idque non ignis non talis facul-
 tas est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore continetur, &
 natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stella-
 rum. Quamobrem ignis nullum animal generat: neque constitui
 quicquam densis, vel humidis vel siccis videtur. At uero Solis calor,
 & animalium non modo qui in semine continetur, uerum etiam si
 quid excrementi sit, quanquam diuersum à natura, id quoque prin-
 cipium habet vitale. Caterum calorem in animalibus contentum, nec
 ignis esse, neque ab igne originem ducere, compertum est ex his, &c.
 In quibus sanè uerbis Arist. non ex insensatis, sed à calore cœli ani-
 mam trahit: qui propterea fœcundat, & animat, quoniam sentit. At
 si calor cœli sentit, & hunc nos ostendimus ex Arist. esse igneum,
 quoniam generatur motu cœli, sicut noster ignis, & non est in cœlo,
 ut dicit in 2. de cœl. T. 4. item constat ex Patrum, & experientia
 Testimonio esse igneum, qui remissus generat nostratia, & intensus
 urit eadem, sed generat vapores: manifestè enim ex lapidibus, &
 plantis confriticis, genitisque Solis calore, emittimus calorem igneum,
 & ex ossibus Leonum contusis calor egreditur & ex naribus cum lu-
 pis pugnantium equorum, exque speculis lux Solis ut & lucernæ resiliens
 unita adurit, igiturque, quæ non unita fouet bladèque calefacit: & cum
 prata igne purgamus, uiuitur calore multo: eodemque remisso reman-
 te, germinat herbarum, & animalcula, ut notat Virgilius, & quot annis ex-
 perientia: igitur calor cœlestis, & igneus & animalis, qui ab ipsis est,
 sunt uniuersi, uniusque essentia, & generant, & urunt, omnes, prout
 proportionantur constitutioni plantarum aut bestiarum, aut vapo-
 rum, aut fulminum, aut &c. ergo sentiunt similiter omnes. ergo &
 contra frigus etiam sentit, & res omnis constituta calore, & elementa
 omnia. Idque coactus experimentis Arist. fatetur in 3. de Gen. an. c. 11.
 dicens. Generantur in Terra, humorque animalia, & plantæ, quo-
 niam humor in Terra, in humore spiritus (calor animalis) in uniuerso
 inest, ita ut quodammodo plena sint animæ omnia, &c. Ecce quam
 clarè Arist. fatetur se non potuisse ex elementis non sentientibus fa-
 cere sentientia animalia, ac proinde fateri oportere in uniuerso repe-
 riri uiam animaticam, ut quodammodo sint omnia plena animæ. præ-
 fertim Tellus aqua, & aër: quoniam habent calorem sentientem.
 Unde oritur spiritus, qui brutorum est anima, uocatus Mōsi spiritus
 uitæ, & spiritus motabilis, non formæ immotabilis, ut in peripato lo-
 quantur. & propterea Alb. M. in comento, ait, in semine etiam in pu-
 trescentibus elementis non est anima, sed aliquid animæ, id est, calor
 sentiens, ex quo spiritus, &c. Quod si Arist. sibi in hoc contradicit,
 formas communiſcens, inquit Durandus 2. d. 18. q. 3. non est mirum,

cum loquitur de Anima; quoniam res difficilis est, & ipse Arist. homo est.

Auer. quoque in commento cap. 11. supradicti, docens, quod in elementis generantur animalia, & unde sit animalia his, & in putrefactis, ait, Generantur autem animalia in Terra, quia in Terra est aliqua portio aquæ, & in aqua portio aëris; quibus omnibus inest calor animatus: qui est subiectum in generatione, &c. & mox dicimus, (inquit) omnia hæc tria loca esse plena virtute animata generatiua proculdubio, &c. & mox. Benedicatur Creator vniuersi in sapientia, &c. vbi plenum vniuersum virtute animastica esse docet à creatore rerum cum sapientia: quod à Dauid accepit (nam & Mahomettani recitant Psalmos Dauid) dicente: omnia in sapientia fecisti. quem locum allegant Patres super Gen. cum loquuntur de virtute, qua Tellus producere viuentem animam iubetur; & aquæ, reptilia viuentia. Vt manifestè videas à primalitate, quæ sapientia Dei est, vniuersum participare, ac proinde cunctis rebus inesse sensum, licet Auer. ponat illam solum in Terra aqua, & aëre. Et quando in lib. de subst. orb. illud accersit à cœli calore æqui uoco, ut etiam facit in 2. de an. præfatis argumentis confutatur, quibus ignem à calore Solis vni uocum in speculis, & stipulis accipimus, & ipse Auer. 2. Cœl. T. 42. fatetur vni uocum coactus, ut in q. Phys. ostendimus. Nota, quod calor vocatur animatus ab interprete, sed animasticus dici debet, ut in Arabico sonat. Nam & ly animalis non satis exprimit, quod vult dicere, nisi fingamus vocabulum, dicendo, animasticum. Arist. etiam sect. 27. Probl. 10. calorem natiuum esse quasi animal: & in lib. de morte, & vita, ait, vita est permanens calor natiui: Mors extinctio. cum autem vita sit ab anima, manifestè secundum Aristotelicos calor omnia animat, cui etiam mirificas intellectuales vires dat in Problem. sect. 30. ut fecit Hippocr. & 2. de an. T. 130. nullum esse (ait) sensitiuum sine calore.

Auicena autem, qui sensum rebus dare solummodò insufficiens reputauit, apponit etiam mundo Colchodeam, ut ibidem Auer. narrat, quam dicit cum anima mundi platonica conuenire, de quò supra: & cum virtute formatiua Galeni, qui reputat eam in Sole sedem habere, & cum calore Solis, omnia permeante, res formare nostrates, & animare, in lib. 17. de usu par.

Plinius in lib. 2. cap. 7. totam rerum naturam opinatur esse Deum; omni que cognitione naturalia donat. Et cum de aëre tractat, hunc vitæ halitum vocat. Abstractumque Deum nullum agnoscit. Dum falforum Deorum vanitatem fugit in extremum hoc deuenit; cum rebus proprium sensum concretum ab abstracto Deo dominatore agnoscere deberet.

Telesius tandem, qui iugum Gentilitatis de scholarum collis excussit, mirificis rationibus probauit, cunctis in rebus naturalibus in-

esse sensum, ex quo animæ brutorum habeant originem: eum nec ex Dei substantia, nec ex nihilo esse queant, & actio, & passio elementorum, fuga, & sequela mutua rerum, id manifestè conuincant:

Ego quoque Thomas Campanella quatuor de sensu rerum libros idem prosequutus argumentum scripsi, maximè necessarium ad ostendendum, Deum esse, contra Atheos; eiusque statuam & simulacrum, non autem corpus, esse mundum visibilem, contra Var. & Plin. &c. nec ex eadem substantia esse mentes humanas atque animas brutorum, & plantarum contra Stoicos, & in illis primalitates, & Dei imaginem, in istis participium aliquod primalitatum, & Dei vestigium inesse; vtque possem facilè argumenta contra immortalitatem humanæ mentis soluere, & Textum Mosis elucidare, ac roborare; & occultas rerum virtutes inuenire, hoc dogma mihi maximè necessarium intellexi.

CONCLUSIO.

Igitur iuxta secundum Assertum ex D. Th. & Augu. concludere licet non posse hanc veritatem à Catholicis negari, absque irrisione, & periculo Catholicæ veritatis.

TERTIA PHALANX, PROBATIONVM ex argumentatione Theologica.

PRIMA PROBATIO, EX IMAGINE vel vestigio S. Trinit. in cunctis rebus.

REFLECTO in omni re imaginem, aut vestigium diuinissimæ supersubstantialis Trinitatis inesse, Theologi sacerrimi vno ore contestantur. Quibus ratio philosophica mirificè suffragatur. Non enim, ait, Apost. reliquit se sine testimonio. quoniam omnis causa effectus sibi similes facit. imitatur autem Deum in causando, à quo habet, vt sit & causet: ergo & Deus sibi similes. eiusque veracitatis & veritatis testificantes res cunctas facit: promodo quæque suo secundum magis, & minus: Imò S. Petrus contra Simonem Magum probauit apud S. Clem. quod non est verè Deus auctor mundi ille, qui sui imagines, & vestigia, & testimonia non habet in mundo. Plato autem (Deus philosophorum vocatus apud Clem. Alex.) & Timeus Pythagoricus conterraneus noster, probauerunt, Deum fecisse mundum quam maximè potuit fieri sibi simillimum: similiter & partes eius. Quod enim participio est tale, simile illi quod

per essentiam tale est, oportet esse. omnia autem participia Dei sunt. Deus autem vnus est in substantia, trinus in personis, distinctis realitate relatiua, quæ absolutè vna res sunt. Essentiatur autem Deus potentia, sapientia, & amore: quas essentialitates vocavi rectissimè primalitates in Metaph. Huius ergò essentiatiōis imaginem, & vestigia, quærimus in omni re: etsi enim realiter non subsistunt distinctæ personæ in rebus, vt in Deo, in quo subsistunt, in creaturis verò insunt, tamen aliquam repræsentationem istæ illarum habent. & sicut in Theologia ratiocinabamur, distinctio radicaliter videtur fieri per absoluta, vt Scoto, & Ambrosio, & Richardo placuisse inuenio, vialiter verò per actus processionales, quâ hæc ab illa est, vt placet S. Bonauenturæ. Terminatiuè, & perfectè per Relationes originis, sicut D. Thomas docet. Similiter in creaturis inuenimus imitatiuè maximè secundum primam opinionem. Absoluta enim sunt potentia essendi, sapientia essendi, amor essendi, sunt enim omnia, quia possunt esse: & quia amant esse, si enim non amarent esse, sinerent se à contrariis destrui, nec repugnant, vt faciunt omnia; nec sui esse conseruationem procurarent, quantum possunt. At non amant bonum, quod non sentiunt bonum, igitur sensum abditum habent sui esse. Non sentiunt autem nisi possunt: amor ergò à sensu, & à potentia; sensus verò à potentia sola est, sicut Theologia docet: quod Spiritus sanctus, qui est amor, procedit à Filio, & Patre, qui est Sapientia, & Potentia, Filius autem sapientia à Patre, qui est potentia. Idcirco autem essentiatiuæ sunt in rebus primalitates; quoniam si vna desit, pereunt omnes. quod ex operationibus, quæ essentiæ se diffundentis, sunt extensiones, & manifestationes, palam fit. si enim non possum ambulare non ambulo; & cum capero ambulare, si deficit potentia ambulandi, non amplius ambulo: si notitia ambulandi deest: desinam ambulare, si voluntas consimiliter; non enim incedit, qui non vult, nisi per vim tractus. Naturalia autem spontè operantur, ac sunt. sunt ergo per posse, nosse, & velle substantialiter res incorporate corporeæque; ergò in rebus non modò est amor essendi, & potentia essendi, conseruandique se, vt omnes Philosophi, & Theologi concedunt: sed etiam sensus essendi, vt multi concedunt, & omnes concedant oportet, qui perfecta opera Dei volunt esse, dum Deum totum, & si non totaliter prout est, repræsentant, atque imitantur. Inest ergo sensus essendi, vel naturalis, vel animalis, vel rationalis, sicuti inest appetitus naturalis vel animalis vel rationalis in cunctis, vt D. Thomas distinguit rectè, & in distinct. sup: à dictum est.

De imagine S. Ambr. ita loquitur in lib. de dignitate hominis. In anima est ex Quo, & Qui, & Quo. sicut in S. Monotriade. Item, ait, mens gignit scire, & amat scire, quod scit, ergo sunt Tria. Mens, Sapientia, & Amor, &c. & mox ait, Mēs Pater, quia gignit, dicatur: Scire Filius, quia ex alio est, non tamen aliud ab eo, ex quo est. Dicatur, amor

Spiritus sanctus, quia amorum est, qui se amant.) Similiter D. Aug. in 9. de Trin. à Mente Notitiam, à Notitia & Mente Amorem in trinfeca processione producit: & consubstantiat & relatione distinguit. Richardus in opusc. ad S. Ber. de Appropriatis personarum ait, quod potentia, sapientia, & bonitas, sunt notissima quid sint apud nos: qui ex visibilibus, inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciamus. & quoniam in elementis, & plantis, & brutis reperitur, ait, potentia sine sapientia: & in homine, & in Angelo reperitur sapientia, sed non sine potentia: & in Lucifero reperitur potentia & sapientia, sine bonitate & charitate, seu bona voluntate, sed in homine bono, bonoque in Angelo non datur bona voluntas, nisi adsit posse & scire. Nam posse bene velle, est aliquid velle: sapientia autem est discernere inter bonum, & malum, & sine huiusmodi discretionem nescit voluntas eligere. Igitur sunt tria hæc distincta, & posse, est per se, ut principale: sapientia est à potentia, & ab utrisque voluntas, & amor. Hanc doctrinam D. August. in 6. & 9. de Trin. docet, & ubique in suis scriptis, quod non modo inuenitur imago Trinitatis, de qua loquitur Richardus, & ante eos Origenes, in creaturis rationalibus: sed etiam vestigia in aliis omnibus. Nec vestigium differt ab imagine, ut bene aduertitur in primo sent. d. 3. à Magistro, & à D. Thoma in Cōmento. nisi quia imago clarius, vestigium obscurius, & imperfectius representat Monotriadem. Si ergo reperitur potentia, sapientia & amor in imagine, clarè singula representante. Reperitur & in vestigio obscure, propterea sicuti est potentia, & amor in naturalibus vestigiis, & vocantur vis, & appetitus naturalis, & hoc omnes Theologi & Philosophi consentunt: ita etiam inest & sensus naturalis ut plurimum fatentur, atque ut fateantur omnes oportet ex necessaria consequentia. Imò quantum de vna primalitate tantumdem de cæteris pro modulo suo: vel negandum est vestigium, & testimonium S. Monotriadis in illis, unde & suspicio oritur de Trinitate etiam in Deo, quod absit.

Porrò quamvis Richardus in elementis, & brutis, dicat reperiri solummodo potentiam sine sapientia, & amore: id tamen intelligit de sapientia rationali, quæ est in homine, & in Angelo. non de sensitiva; sic enim dicit quod in diabolo est potentia, & sapientia, sed nulla bonitas quod intellige de bonitate morali, & intellectiva, id est, de bona voluntate, est enim in diabolo voluntas, & bonitas naturalis, sicut in omni re, alioquin non posset vivere, & subsistere ad momentum. Igitur palam est, quod Richardus, quoniam sufficiebat, ut posset ostendere distinctionem personarum in Deo, distinxit in elementis potentiam à sapientia, at tamen non ab omni sapientia; & in diabolo utrumque à bonitate, non tamen ab omni bonitate: Cum tamen in omnibus in sit pro modulo suo. Cum alij vero dicunt ex August. imaginem esse in intellectu, voluntate, & memoria, sumitur memoria fa-

cunda pro potentia gignendi sapientiam, vt ex Durando scimus: & ex D. Bern. in lib. de dignitate diuini Amoris. Est illa potentia memoriale Dei Patris in creatura, & propterea dicitur facunda.

SECUNDA PROBATIO EXTRINIS

obiectis primalitatum, unitis facultatibus.

Propterea obiectum potentiae est unitas, vt summum entitatis: sapientiae veritas: Amoris bonitas. Porro vnum sunt obiectum & potentia, id est, facultas, in Deo, vt probatur in metap. distinguuntur autem ratione: propterea vbiunque est vnum, sunt caetera omnia: sed in creaturis, vt docet Mag. ibidem ex Aug. & Patribus, ac D. Thomas in Commento, inest unitas veritas, & bonitas; ergo & in cunctis inest potestas, sapientia & amor pro gradu suo; & illa per eodem Doctores representantur extrinsecus in substantia, specie & ordine: vt enim subsistant, est à potentia; vt speciem habeant, à sapientia: vt ordinem ab amore; vnde dicitur in lib. 83. q. vt constant, discernantur, & congruant. Constant enim potentia, discernuntur sapientia; & congruunt amore. Item D. Thomas ait, vt mox declarabimus, quod omnis creatura, quantum participat de bonitate Dei, quae est obiectum voluntatis, tantum etiam participat de Dei voluntate. Ergo & quantum de unitate, tantum de potestate. Igitur & quantum de veritate, tantumdem de sapientia naturaliter.

TERTIA PROBATIO EX AMORE

entis.

Propterea D. Thomas p. 2. q. 109. art. 3. ex S. Dionysij dictis, & Arist. comprobat, quod omne ens omnisque creatura etiam inanimata, tantum habet de amore quantum de esse pro rata sua naturaliter; idemque affirmat in P. P. q. 60. ar. 5. concluditque ex eo, quod amor naturalis non potest esse peruersus, sicut amor electiuus; vnumquodque ens amare naturali amore pro modulo suo magis Deum, quam se ipsum: quia Deus est bonum essenziale, & vniuersale; creatura verò est bonum participatione, & particulare. Ergo Deus est magis amabilis, quam creatura. Quarto reuera omnis creatura amat Deum, magisquam se, licet sit inanimata, & irrationalis, ait, quoniam tantum habet de amore quantum de esse, ideoque & diabolus, quatenus amat quod sibi videtur bonum, & vult esse sicut Deus, super omnia bona, ergo naturaliter, vellet, nollet, amat Deum plusquam se: li-

cet electiue secus putare sibi videatur. Item in 2. cont. Gent. probat S. Thomas, quod vnumquodque appetit assimilari primo enti pro modo suo.

Sed Esse non solum constat ex amore, sed etiam ex sapientia & potentia essendi, vt in Metap. probatur in Deo, & extra Deum: ergo si tantum habent de amore, quantum de esse, vt dicit D. Thomas, ergo tantumdem habeant oportet de potentia, & de sapientia; & quia habent amorem naturalem. Idque & probauit S. Hier. in 8. Mat. & x. Ezech. dicens: Omnes creaturæ sentiunt Creatorem. Et ideò mare, & venti obediunt ei, & increpantur, & sentiunt increpationes, & imperium. igitur pro modulo suo habent omnes sensum naturalem, quantum de naturali esse. Propterea quidam dixere, quod primum cognitum, primúmque obiectum intellectus est Deus, quoniam lux est per se cognoscibilis, & per quàm alia cognoscuntur. Alij, quod omnis creatura magis cognoscit Deum, quàm se ipsam, sicut & magis amat, quod verum est de notitia innata naturaliter, non de elicita, & indita.

Non moror, quod dicunt quidam, operationes sensitivas, & appetitivas creaturarum ex instinctu esse exteriori. Diximus .n. etiam D. Thoma auctore, quod exterior instinctus est violentus, vt in sagitta, vel supernaturalis, vt in prædestinato ; vel directius vt in pro rege, instinctu Regis sentiente. Non est primum, nec secundum in naturalibus, quoniam sponte proprijsque formis mouentur, vt contra Mauros dicebat Auer. & D. Thomas : ergò tertio modo ; ergo inest proprius sensus naturalis in rebus cunctis ex D. Thomæ, & D. Hier. copulata doctrina : vt possint regi à Rationali.

Confirmatur etiam ratione D. Thomæ, dicentis, quod omnis appetitus in finem sequitur præcognitionem finis; & quia appetitus naturalium est in eis, ergo & præcognitio æquè est itidem in eis. Nō enim possum ego appetere quod cognoscistis; & ego non cognosco. Calor ergo appetit frigus necare quod ipse calor cognoscit sibi contrarium. Quando ergo S. Thomas dicit, prænotionem finis naturaliter appetentium, esse in alio, id est, in intelligentia non errante, vel in Deo, intelligit de præcognitione finis, & rationis mediorum ad finem, ut dicit p. 2. q. 1. non autem de passione, & motu, quo ducuntur ad finem. Nam, & canis ignorat rationem finis coitus, & appetitus sui, qui est immortalitas per generationem; tamen sentit passionem coitus, & motiones, & titillationes, quibus fertur ad generationem. Et sic calor sentit passionem à frigore, cui repugnat ad mortem. Voluptas autem, & dolor, sunt calcaria duo, quibus Deus dirigit res ad finem, ergo omnes affici oportet dolore voluptatēque pro modo quamque suo.

*QUARTA EX RERVM BONITATE INTRIN-
secus amata ergo prænata amantibus, ergo &c.*

PRæterea Moses ait. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Vnde D. Thomas ait, hebet bonitatem naturalem & tuentur illam pro viribus. Huius. n. gratia dantur virtutes naturales alijs, alijs etiam morales? quoniam amant illam, vt participium summi boni, omnia ad sui amorem conuertentis, vt dicit S. Dionys. vnde in 3. cont. Gent. 22. omnes res (ait, S. Thomas) quantum habent de bonitate Dei, quam participant: tantum participant etiam de voluntate Dei, quæ amant propriam bonitatem & esse, & conseruari, & causatione diffundi. Omnis autem amor, vt dictum est, sequitur notitiam rei amatæ, vt Chrysost. & alij Patres, & Philosophi præsertim Auic. inculcant. ergo amor naturalis sequitur præfensionem naturalem. ergo mutilat vestigium Monotriadis, & res non vult bene disponi, qui negat sensum naturalem, sicuti qui asserit Spiritum sanctum & Patrem in diuinis, negatque filium; & tota rerum natura defendens se, declarat, se sensum suæ bonitatis, merito defendendæ, continere inditum à sapientia prima; omnia enim in sapientia fecit Deus. Præterea, sicut quantum participant de diuina bonitate, tantum participant (vt ait S. Thomas) de diuina voluntate: sic quantum participant de diuina veritate tantum etiam de diuina sapientia, vt sapiant veritatem sui esse; sicut de voluntate, vt ament bonum sui esse, & de potestate, vt possint esse, & operari.

*QVINTA EX VITA OMNIUM COM-
muni, & privata.*

PRæterea Ecclesiasticus, loquens de elementis, & elementatis, dat cunctis vitam tanquam Dei viuents operibus, cui obediunt; dicens. *Quam desiderabilia sunt opera eius? omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei.* Vnde S. Hier. elicit, quod omnes creaturæ sentiunt creatorem, quoniam obediunt imperanti. Et ratio Philosophorum, confirmata à D. Thoma, & Aug. id confirmat. Nam, vt dicit 4. cont. Gent. cap. 11. viuentia sunt, quæ se ipsa movent ad agendum. idemque ait Orig. in 3. periar. 1. & S. August. 9. super Genes. sed omnia naturalia movent se ipsa ab intrinseco principio motus, vt iidem dicunt, & Arist. probat. 2. Phys. sed quæ movent

se ad aliquid, prænoscent illud, per aliam Maximam D. Thomæ, & Philosophorum. Igitur omnia naturalia viuunt, & sentiunt per modulum suum, sicut dicit Ecclesiast. quoniam cunctis inest vita; quæ essentiat ex potentia, sapientia, & amore, vel horum participio.

*SEXTVM EX EO, QVOD MVNDVS
est Dei statua, & simulacrum.*

Praterea mundus est Dei simulacrum, statua, & trophæum, ut Origenes aliquando loquitur, & Boët. 3. de consol. & Plato, & Timeus Orpheus, Sophocles. Vnde probant, quod quam maximè sibi similem Deus fecit mundum; ergo quam optimè potuit: sed longè melius, & magis representat Deum, si est animatus, & viuens, & sentiens, quàm si mortuus, & inanimis: ergo totus mundus est animatus, & viuens; ergo vbique reperitur sensus, & rectè Arist. dixit, *Quodammodo omnia anima sunt plena*, & omnia eius membra sentiunt, quædam magis, ut ætherea corpora, quædam minus, ut terrestria; inter quæ lapides minimè, metalla magis: plantæ magis: animalia magis: sicut ossa in animali minus, caro magis, neruus magis; sanguis magis; spiritus maximè. Mens autem super omnia. Hæc enim imago Dei expressior.

*RATIO SEPTIMA EX TESTIMONIO
Diuinitatis in rebus, & S. Theologie
firmitate.*

Amplius ad cognoscendū Deum esse, & esse Trinum in personis, ut S. Theologia docet, confert valdè ponere mundum animatum, seu umque cunctis creaturis particularem elargiri, in testimonium sapientie creatis gubernantis, mutantique omnia. Qui enim non crediderunt Deum esse, hi sensum, & rationem mundo, & partibus eius abstulerunt. Deus enim ex his agnoscitur testimoniis eius. Quibus, sublati, non poterit dicere Dauid, *Mirabilia operum tua idèo scrutata est anima mea*. Neque inuestigare homines amplius Deum, sed quasi vermes in ventre humano viuentes ignorant hominem esse animatum, mentemque diuinam gubernare molem, intra quam ipsi viuunt. Vermes autem sunt qui negant Dei testimonia, ac proinde Deum. Hi sunt, Leucippus, Epicurus, cumque secuti Democritus, Epicurus, Metrodorus, Diagoras, Lucretius, &c.

alij : qui sensum casu quodam ex atomis faciunt : Mundumque anima, & vita priuant : ex quo argumentantur , Deum non esse, vel non curare inferiora. Similiter Peripatetici , qui Deum calo alligant , tanquam illius animam , sublunaria casui, & fortunæ , Epicureorum instar, committunt. Propterea que ab Origene contra Celsum , & Amb. de off. deteriores Epicuræis existimantur. Tamen Arist. quamuis ita sentiret in Phys. & in Metap. quando tamen tractat generationem animalium , coactus est fateri etiam inferiora, Aërem, Terram, & Aquam, quodammodo, & vniuersum omne, animæ plena esse, sicuti etiam Auer. eius commentator : vt in superioribus phalangibus docuimus.

At quicumque dixerunt , Deum esse mundi Authorem, non sicut partem eius, sed totius gubernatorem, dant mundo vitam, & animam. vel enim faciunt Deum animam mundi , vt Varro, Anax. & Stoici : vel dant illi alteram animam à Deo creatam, intelligentem, veluti est in homine, qui cum sit pars non est toto nobilior. Sic scripsit Timeus , Plato, Porphy. Plutarch. Plotinus, Proclus, Iamblicus, Calcidicus, Numenius, alijque Gentiles : ex nostris Marcellus Ficinus : Christophorus Landinus , Picus Mirand. similiter ante illos, D. Basi'. declarans Textum illum : *Spiritus Domini ferebatur super Aquas* ; quem sectatur August. lib. imperfecto super Genes. cap. 4. vbi docet, quod ly Spiritus Domini, potest intelligi Spiritus sanctus, & Spiritus Aëreus, & Spiritus Mundi ; totam rerum machinam gubernans, & intrinsecè continens, vt anima corpus, ad hoc munus à Deo creatus. Eandem sententiam tenet S. Greg. Nyss. in Hexam. Necte moueat, quod ista anima non informat. Nullus enim Philosophorum, & Theologorum priscorum, dixit animam esse formam corporis, nisi quidam Scholastici, qui commentantur Aristotelem. Is enim primus docuit, animam esse formam corporis, inseparabilem secundum esse, & operationem : intellectum vero propterea separari, quod non est forma, vt dicit 2. de An. t. 11. Ex quo Alex. Themist. Simplicius, Philoponus, Auicenna. Auer. & alij, deduxerunt, intellectiuam animam non esse formam, sed immistum, abstractumque intellectum, qualem posuit Anaxagoras, vt dominetur mundo. Ex quo Arist. rescribendo, ait, vt omnia intelligat, & hic est anima mundi, de foris adueniens, vt dicit in 2. & de Gen. Animalium, ex qua nostras animas deriuant Stoici, Platonici verò à Deo. & Virgilius eruditè magis à Mente deriuat animas, sed sensum ab æthereo igne, vt supra narrauimus ; & ita commentatur S. August. declarans illud carmen.

Ignis est ollis vigor, & celestis origo.

Hinc gaudent cupiunt metuuntque, dolentque.

Nec enim à Deo, nec ab anima mundi, ex nihilo, vel de illorum

Substantia sensus rerum fieri queat, sed in sit elementis omnino putandus. & mundum si viuit anima vniuersali intellectiua, sensum particularem in partibus alterius substantiæ continere; sicut in corpore humano est anima rationalis, & tamen sensus singulis partibus proprius, ex quo etiam pediculi, & Vermes in capite, & ventre nascuntur: qui rationales non sunt. Quo exemplo nos docuit Deus, se dedisse gubernatricem intelligentiam mundo, suæ statui; partibus verò singulis participationem primalitatum, id est vires, sensum, & appetitum se conseruandi. utque possint ab intelligentia gubernari stimulis voluptatis, atque doloris. Laus tua Deus.

CONFIRMATIO ARGVMENTI EX EO,
*quòd Deus est ita in omni-
 bus potenter, sapienter, & amorose, ut
 omnia videantur quibusdam literis Deus; idè-
 que oportere participium omnium primalitatum rebus concedere.*

Praterea adèd manifesta est diuinitas in Naturæ operibus, ut Trismegistus in Ascl. dicat, immane sacrilegium esse dicere Deum absconditum: cum res nulla, vel quàm paruula sit, quæ non maximè Deum manifestet. Et rerum ordo, & constructio mundi, & plantarum, & animalium, & elementorum vtile bellum ad mirificarum rerum productionem, & cuiuslibet entis rationabilis, & artificiosa formatio, & res deniq; omnes clamant (ait Aug.) Ipse fecit nos, & non ipse nos. Adeòque vnita est Diuinitas rebus, ut Lucanus dicat; *Iuppiter est quodcunque vides, quodcunque mouetur.* Et D. Thomas, & ante ipsum Greg. Nyss. dixerit, Naturam esse Artem diuinam, rebus inditam, eas ad proprios perducentem fines. ergò in ficulnea est Ars diuina faciendi ficos, non autem Castaneas, & in pyro faciendi pyros. & c. sicut in Calceario faciendi calceos, in Vestiario faciendi vestes &c. ergò in toto mundo est Ratio faciendi omnia; & prærequisit sensum. Vnde Senec. 4. de Benef. 7. *Natura est Deus, & diuina ratio, toti mundo infusa, & partibus eius.* Plinius verò in 2. lib. *Deus est ipsa rerum natura.* Ex hoc autem mirifico testimonio, alij dixerunt Deum esse animam mundi, ut Varro; alij animam alteram illi dedere, ut Plato. Alij dixerè, Deum patibilem irretitum rebus inclusumque, ut Manichæi, alij spiritum igneum fecere cunctis infusum, ut Stoici; alij cælo includunt Deum, ut Arist. quoniam vidit, Casum in inferioribus fortunamque. Attamen participium animasticum à calore cælesti mutuatur, ut auimentur inferiora, & forinsecus intellectum cum Anax. adducit ad hominis perfectionem,

sicut omnes discipuli eius Græci, & Arabes, imò vt recitat M. Albertus in lib. de Som. David Mantensis putauit, intellectum, Deum, & Materiam, esse vnā eandēque rem; ex his. & iterum, quoniam intellectus non intelligit Deum, & Materiam per species abstractas ab eis, cum nulla possit abstrahi species ab illo propter immensitatem, ab hac propter infinitatem; ergò intelligit Deum, & Materiam per innatam similitudinem, & infinitatem communem, quam habet intellectus cum eis; ergò propter identitatem. hoc etiam Auicē. in 6. Natur. adducit, Dicebant enim: quod sicut Hyle, est omnium corporum substantia, ita Deus, idest, Mens est substantia animarum & idem Deus est natura in elementis, Anima in viuētib. intellectus in hominibus, & Angelis. Mauri autem dicunt, Deum esse omnia in omnibus propter operationem non propter essentiam. quoniam res nulla operatur, sed Deus in rebus operatur. Auicebron non secus abest ab illis; quoniam eandem facit materiam s. puram potentiam, spiritualium & corporalium. Ex quibus apparet, quòd quamuis insana ratione moti isti Theologi Peripatetici Manicheizāt, quibus Nyphus Theophylum quemdam, atque Marinum Peripateticos annumerat; qui intellectum esse materiam primā eadem ratione dixerē: Tamen ex hoc intelligimus, necessarium esse ad Theologiā tutamen, & vitanda argumenta philosophorum priscorum, & istorum hæreticorum, rebus cunctis, in quibus ipsi ponunt Deitatem manifestis argumentis, præbere sensum, appetitum, & vires ex participio Primalitatum diuinarum, & quasi tinctura; sicut etiam coactus fecit Arist. dicens, *Quodammodo omnia anima sunt plena*. Si enim negaueris sensum manifestum, vbi etiam Ratio euidenter quoque reperitur; quam possumus Deo, & intelligentijs administratorijs dare, naturalia regentibus per stimulos doloris, & voluptatis, quibus manifestè mouentur calor, & frigus, & elementa, & res secundæ, per antipathiam, & sympathiam se declarantes; tunc suspicio oritur, quòd dogma nostrum non sit verum: quippe quod defendi absque manifestarum veritatum negatione non potest; vt sancti Aug. & Thom. monuerunt.

Præterea dixit Deus Ierem. 23. Cælum & Terram ego impleo. A quo Virg. sumpsit illud: Iouis omnia plena; & alibi. Deum namque ire per omnes Terrasque, Tractusque Maris, Cælumque profundum; vnde hominū pecudūque genus. &c. Et Act. 17. dixit Apost. In quo viuimus, mouemur, & sumus. &c. est Dominus Cæli, & Terræ; & omnibus dat vitam. Vbi declarat, quòd est vt Dominus, sicut dixit Anax. non sicut anima assistens, aut informans, irretitæ. Quod Salom. 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. explicat. quod Deus non habitat in mundo; sed Cælum, & Cælum cæli ipsum capere non possunt. Ex quo diuini Theologi præsertim Dionys. Thom. & Aug.

& Greg. declarant, quòd Deus est in omnibus per præsentiam, per potentiam & per essentiam: & omnia amant Deum plusquam se, &c. & ipse operator omnia cum omnibus, & in omnibus immediatè immidiatione virtutis, & suppositi. Manifestum autem esse, quod rebus per essentiam quibus inest tam intimus, non solum largitur potentiam & amorem, essendi, ac se conseruandi, propter quod omnes faciunt operationes, & actiones; sed etiam sensum; quo sine nec appetitus, nec potestas stat. Nescio equidem, quomodo audent viua statua Dei, quibus intimus est, & non otiosè, negare à Deo sensum, & facere insensatam, quam faciunt viuente, appetente, ac potente. Ipse Salomon. Sap. 7. ait. *Quod Sapientia Dei specialiter rebus intima attingit à fine, usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.* Ac quomodo suauiter nisi placeat rebus dispositis dispositio? & quomodo placere potest non sentientibus? & quomodo non participant sapientiam, quæ illis intimior est, & non frustra, quàm ipsæ sibi ipsis? Profectò non sunt tanta testimonia de participio aliarum primalitatum, quanta de sapientia effusa super omnia opera Dei; & tamen illas affirmant quidam, hanc negant, longè quidem magis affirmandam, tum ex diuinis, & humanis auctoritatibus, tum ex rerum indigentia, tum ex manifestatione per omnes operationes; tum ex Dei Majestati conuenientia, vnde D. Hier. exclamat; quod omnia sentiunt, etiam Creatorem, nedum quod bonum est sibi, & quod nocium.

RATIO OCTAVA, EX ANIMATORVM
particularium sensu, iuxta S. Textum.

PRæterea in 1. Gen. Deus inspirat immediatè homini viuente animum: Plantis verò, ac bestiis, & piscibus, ab aquis, & terra educit animas, dicens. Producant aquæ reptile animæ viuents reptilia, & volatilia: similiter dixit Deus. Germinet terra herbam virentem; & faciant semen, &c. Et mox producat terra animam viuente, &c. iumentum, & reptilia, & bestias terræ, iuxta species suas; & factum est ita, & fecit Deus bestias, &c. Et paulò superius: Et creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuente. Vbi August. & alij Patres dicunt. non de substantia sui fecit Deus animas brutorum, & plantarum, nec ex nihilo; ergò de substantia aquæ (aiunt) & terræ, in quibus erat sensualis vis conuertenda in corpus: & Caietanus ibidem ait, quod tunc suo præcepto non dedit Deus terræ, & aquæ, nouam virtutem educendi animas, seu substantiam aliquam, sed tantum vt de ea, quam habebant, facerent animas. Et Nyss. ait: *Imperauit Deus Terra, vt de eo quod erat, non de eo quod non erat producerent animas.* Athan. etiam de substantia Terræ, non de nihilo educit animas bru-

torum, vbi Aug. subiungit, quòd quamuis Deus terræ iusserit de sui substantia producere animalia, tamen subiungit textus; & fecit Deus iumentum, reptilia, & bestias, &c. quoniam formationem animalium iuxta ideam ipsorum, nec Cœlum, nec Terra, nec Angeli potuerunt facere, sed Deus ex eis. Igitur secundum August. in Terra est vitalis sensus, & amor, & potestas; non enim creatio hic, sed factio, quæ pertinet ad ornatum, ex iam creatis celebratur. Licet enim Deus possit facere ex nihilo animas, tamen solam humanam vnam inspirauit: cæteras verò ab elementis educit: Nec inspirare potuit de substantia sui, vt putant Stoici, & Manichæi, cum sit impartibilis, & immutabilis, & non corporeus, vt putant Stoici. Anima autem mundi & Colchodea, & Angeli, & quicquid fingitur, non potest dare animas neque de sui substantia, cum sint incorporeæ, & non partibiles; nec de nihilo cum sint potestatis finitæ, ergo ait Aug. 3. de Trin. c. 8. Angeli, & cœlum ad productionem animarum irrationalium se habent
 sicut agricolæ ad productionem frugum: quas nec de sui substantia, nec de nihilo, sed aliunde ministratis causis producunt. vnde minor qui ex cœlo sensitiuam, & vegetatiuam, nostrorum quidam afferunt, contra August. sententiam, qui hoc excludit: propterea que putat, quòd in toto mundo sunt semina animarum irrationalium, nedum aliarum rerum, præcipuè in aqua, in aëre, & in terra, vt dicit 3. super Gen. 14. correspondentia verbi Dei rationibus æternis. vnde in 3. Trin. 9. sicut matres (ait) grauidæ sunt fætibus, sic iste mundus grauidus est causis nascentium primordialiter, ac originaliter in quadam
 textura elementorum, cuncta creata sunt: sed acceptis opportunitatibus prodeunt, &c. ergò secundum Aug. animæ sensitiuæ semen est in mundo; & hic est sensus rerum, qui in spiritum animale tenuem coalescens constituit animam brutorum. vnde ait ibidem August. sed ne de animalibus, quasi diuersa ratio moueat, quæ habent spiritum vitæ cum sensu appetendi, quæ secundum naturam sunt, vt tandique contraria, &c. Item super Gen. lib. 7. cap. 1. & 2. disputat quòd Deus non potuit facere animam hominis de sui substantia; quoniam est immutabilis, & cap. 3. & 4. nec de substantia aëris, quoniam (ait) anima est incorporea, flatus verò corpus. Nec de nihilo (ait in cap. 5.) quoniam requieuit die septimo à creandis ex nihilo. Imò ante dierum curricula facta est creatio ex nihilo cœli & terræ; cætera verò quæ pertinent ad ornatum, ex his sunt. 5. ex cœlo & terra, vel ex his quæ significantur per cœlum, & terram, vt sæpè repetit August. Mox quærit in eodem cap. 5. & 6. an ex flatu, seu substantia incorporea, quæ est, vt sit materia animarum creata à principio, quemadmodum & seminales aliarum rerum Rationes: sicut ex terra, & aqua fiunt corpora. Et huic opinioni quasi adhæret, & quærit vtrum, & materiam spiritualem animarum, & in ea rationes primordiales ante creauit, sicuti materiam corporum, & rationes formandorum eorundem,

& vtrumque videtur asserere in cap. 6. mox in 7. disputat, an materia
 illa spiritualis animarum vis esset, & viuificaret corpora: an otiosa si-
 ne vigili sensu motuque vitali quiesceret? si enim non erat vita; ergò
 nec erat animarum materia viuentium. si erat vita: vel (quæritur)
 beata, vel misera, vel neutrum, si neutrum, ergo non erat rationalis;
 ergò nec possunt ex ea fieri animæ rationales. Mox concedit, sicut in-
 fans (ait) est rationalis possibilitate, non facultate, sic materiam ani-
 marum. Deinde quærit in cap. 8. si erat beata materia animarum,
 quomodo non in melius conuersa est, cum sit anima hominis, & bea-
 tior? sed miserior? etenim si ex informi formatur, profectò decora-
 tur, ergò magis beatur. sed forsàn (inquit) est beatæ alicuius vitæ de-
 fluxio, quæ nil patitur in se, cum ex ea defluit anima. Non enim est
 corpus, vt tanquam exhalando minuatur. Deinde in cap. 9. disputat,
 quòd, si anima rationalis sit ex anima irrationali, & irrationalis ex
 corpore elementari, tunc anima rationalis erit etiam ex corpore ele-
 mentari: quod reputat impossibile. Deinde reprobatur transmigra-
 tionem animarum ex hominibus ad bruta; & è contra. Item in cap.
 11. reprobatur opiniones Manichæorum, qui de substantia Dei animas
 faciunt, & omnia animata Deo, etiam vermiculos, & herbas & in cap.
 12. nec de terra, nec de aqua, nec de aëre, nec de corpore aliquo cœle-
 sti vel terreno animam humanam fieri probat. Item in cap. 13. & 14.
 non esse aliquid elementare. & quamuis Medici spiritus vitales mi-
 nistros sensoriorum putent esse animas humanas: Tamen hos spiritus
 (inquit) ad summum lucidos, & sensuales agnoscimus ad percipien-
 dum corporea. Mens autem hominis diuina sapit, & à sensibus ad
 contemplandum se se alienat. ergò non est de natura aëris, & lucis, si-
 cut spiritus medicorum: per quem mens corpus regit. Mox docet ex
 anteriori cella capitis per nervos distribui sensum per spiritum sen-
 tientem: ex posteriori verò motum; & in media memoriam locari,
 quæ vtrumque connectit. ex dictis Medicorum hæc affert, quibus
 non negatis, tamen animam humanam esse quid meliùs incorpo-
 reumque docet. & in cap. 19. spiritum, quem vocat aërem lucidum,
 facit animæ nuncium eorum, quæ sentit in organis. & spiritu (ait) de-
 ficiente anima abscedit; corpusque moritur. Deinde quod anima
 non sit de materia cœli ostendit, quamuis spiritus aëreus, cælicusque
 sit ei ad ministerium. Tandem his dubitatis, causalem rationem ani-
 mæ dicit esse diem, id est lucem (spiritualem) informem, quæ in 6. die
 Creationis sit spiraculum vitæ hominis à Deo, sed cum dies ille sit An-
 gelicus, sequitur, quòd anima sit de substantia Angeli, vt Plato dixe-
 rat in Timeo. Negat tamen August. cum Platone, quòd Angelus sit
 plasmator animæ humanæ ac demum concludit, ita esse creatam in
 sua materia spiritali, non præsciam malorum, & Deinutu inclinatum
 fuisse ad animandum corpus, volens & ipsa operari, sicut Deus ope-
 ratur in eis, veluti dicit in cap. 24. & 25.

Ex quibus August. disceptationibus elicimus, animas humanas puris, sicut & Angelus, constare primalitatibus, non corporatis; brutales verò participio earum corporatarum; ita ut spiritus vitales ex eis, & corpore lucido fiant; qui spiritus sunt animæ sensitivæ brutorum, & instrumenta humanæ Mentis in homine. Item quod Augustinus non audet dicere, quod Deus fecit animam Adæ in sexto die ex nihilo. Nam homo, & cætera facta post creationem cæli, & Terræ, vocantur Mosis ornamentum. *Igitur (ait) facti sunt Cæli, & Terra, & omnis ornatus eorum.* Ornamentum autem non creatur, sed fit ex creatis. Igitur præiactat Augustinus spiritualem materiam animarum, unde fiant animæ, sicut corporalem materiam corporum, unde fiant corpora, in principio, ante dierum successionem, vel cum dicitur, *Fiat lux*, pro qua materia animarum spirituali, nos intelligimus primalitates, scilicet potentiam, sapientiam, & amorem, ex quibus etiam Angeli essentiantur, sed superiori specifico gradu vel generico, & propterea in 9. & 10. de Trin. ait Aug. quod Mens, Notitia & Amor sunt substantialiter in Anima: & sunt una vita, & una essentia. Nec dicimus, creatas has primalitates informiter, & seminaliter, unde fiant nunc animæ, sicut hoc in loco dicit August. sed ex nihilo fieri animas humanas, sicuti alibi mutata sententia, idem Augustinus declarat. Attamen essentiarum dom creantur hisce primalitatibus, similiter nec tenetur illa sententia hic affirmata ab illo, quod animæ humanæ fiant ex defluxu ab anima mundi, sicut lux de luce. Non enim defluxus datur, unde nec partitio, nec multiplicatio rei illius interest, ex qua creditur iste defluxus. Lux enim multiplicatur corporaliter, non autem Mens, ut etiam S. Bonau. aduertit. Quod si Augustinus non audet facere animas humanas ex nihilo, sed ex præiacta materia spirituali: longè minus bestiarum animas ex nulla facit materia, ergo ex primalitatibus seminat in elementis: ex nihilo enim fit quod ex nulla sui parte fit; non quod non in alio fit. Nam Mens humana fit in corpore humano organizato, at ex nihilo, ut S. Theologi admonent: ergo spiritus brutorum est ex præiactis sentientibus, mobilibusque causis, cum fit sentiens, & mobilis: unde vocatur spiritus vitæ, & motabilis à Mose. Imò ex lucidis, & calidis etiam fit, quoniam lucidus, & calidus videtur August. & Thomæ & Alberto, & Athanasio, & Lactantio, & aliis infra citandis. Quando ergo dicitur, *Producat Terra animam viventem.* Non solum materialiter intelligitur, sed actiue, & essentiativè: quoniam vis animastica in terra erat consistens in participio caloris potentis, sentientis, & appetentis, ut dixit Arist. & Auer. quos S. Bonaventura dicit esse concordēs cum August. in hac sententia in 2. d. 15. q. 1. In elementis ergo est sensus, & motus, ut semen animæ sicut Albert. dixit in 17. de Animal.

Roboratur expositio Augustini ab omnibus Patribus. Bern. enim,

ait

2ª serm. 81. in Cant. Animæ humanæ, idem est esse quod viuere, ^{cc}
 non autem quod beatum esse, sicut Deo, ergò per se absolute im- ^{cc}
 mortalis est, non autem beata: Animæ autem brutorum non est idem ^{cc}
 esse quod viuere, quoniam, non sunt vita, sed sunt vitales. igitur ^{cc}
 moriuntur. & causam assignat, quoniam ex elementis, sunt; vt ^{cc}
 dicunt, scilicet Philosophi, & Theologi) humana autem à Deo. ^{cc}
 Eadem ratione Bernardi vtiur. Ambros. in lib. de Bono Mort. cap. ^{cc}
 9. ergo sicuti probat August. vita bestiarum est elementati spiritus ^{cc}
 vitæ, consequens est, vt elementa sentiant pro modo suo apud ^{cc}
 August. & Ambr. & Bern. Idemque probatur ex Ambros. 2. He- ^{cc}
 xam. cap. 3. vbi ab igne plantas, & feras dicit animari. Et in 3. li- ^{cc}
 bro, pisces ab aqua: ab aëre verò omnia: Idemque probat in lib. ^{cc}
 de Noë. Similiter & D. Thom. in 3. cont. Gen. 13. Vapor (aër) te- ^{cc}
 nuis diffusus per membra animalium, spiritus est. & in cap. 20. cor- ^{cc}
 poralis vita animalium est per spiritum vitalem à principio vitæ (id ^{cc}
 est corde) in cætera membra diffusum: idem dicit Alb. lib. de Ho- ^{cc}
 mine, &c. Hic spiritus ab Augustino vocatur aër lucidus, id est sen- ^{cc}
 sitiuus, iuxta secundam acceptionem lucis: ergò in aëre, & igne est ^{cc}
 vis sensitiva secundum Patres, & D. Thomam; & expressè August. ^{cc}
 in 3. super Gen. 5. ab igne sensum accersit, & contra Arist. negat ^{cc}
 de substantia cæli esse animam, vt suprâ: ergò cum Arist. ab igne ^{cc}
 negat animam, & fatetur ab aliis elementis, quandoquidem nec po- ^{cc}
 tuit à calore negare, quem quodammodo facit omnium animam in ^{cc}
 libro de Animal. 3. & in Probl. & in paruis Naturalibus; negat uti- ^{cc}
 que ab ardenti calore, non à blando igne, cuiusmodi reputauit ele- ^{cc}
 mentum Stellarum, licet ineptè; cum videret & ignem nostrum ^{cc}
 moderatum generare plantas, & vermes; eo enim Calabri de fe- ^{cc}
 mine serici eliciunt vermes: & Germani calore ignis seruant atbus- ^{cc}
 culas Arangiorum intrâ casas, quas subdiu viuere non posse no- ^{cc}
 uerant. Ex sacris literis ergò omnis anima fit ex elementis, semi- ^{cc}
 naliter ipsas continentibus in luce, motu, & tenuitate, inque parti- ^{cc}
 cipio potestatis, sensus, & amoris, corporato, excepta Mente hu- ^{cc}
 mana, quæ spiraculum Dei est ex nihilo. Item elementa omnia ^{cc}
 sentire, quoniam non dant quod non habent. & Textus sacer, & ^{cc}
 Doctores citati, dicunt, ex se, non ex nihilo, elementa animas produ- ^{cc}
 xisse, vt mox melius agnoscemus omnium testimonio.

*RATIO NONA EX PASSIONE ANI-
malistica morborum in pannis & pellibus, & parietibus; qua
videntur non sentire, & tamen naturaliter sentire
convincuntur.*

Praeterea Moses Leuit. 13. & 14. Leporam vestimentis, & pellibus, & pannis, & parietibus euenire dicit eandem, eodémque modo passionéque, quò animalibus; eandémque curam illis, & his adhibet ubi sanè manifestè docet affici inanimata passionibus animatorum, quatenus animatorum: quoniam sensus inest etiam in illis. Ait quidem: Si apparuerit plaga lepræ in panno linceo, vel lineo, vel in pellibus, rufa vel alba (sicut in cute hominis de quo paulo antè dixerat) recludat eam Sacerdos septem diebus (sicut sequestrantur etiam leprosi homines) & si viderit deinde faciem pristinam non reuersam, nec creuisse lepram, comburatur vestis, quoniam infusa est in superficie, vel in totum lepra. Si autem obscurior post lotionem fuerit locus lepræ (vt solet euenire in carne hominis) abrumpat eum à solido, & diuidet. Quòd si apparuerit in locis, ubi non erat lepra, tunc lepra volatilis est, & vaga: & debet igne comburi. (Similiter in cap. 14. ait. Cum fuerit plaga lepræ in domo, eijciantur foras omnia, &c. & considerans Sacerdos, si viderit in parietibus quasi valliculas pallore, siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, (sicut accidit in cute humana) claudet illam Sacerdos septem diebus: & post septem dies si viderit creuisse lepram, rubebit erui lapides, & proijci extrà civitatem in locum immundum; domum autem radi intrinsecus per circuitum (sicut fit homini leproso) & spargi puluerem rasuræ extrà urbem lapidesque alios reponi pro his, qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Quòd si postea viderit reuersam lepram, & parietes resperfos maculis, lepra perseverans iudicabitur: & diruetur domus: & ligna, & lapides, & pulueres extra civitatem proijcientur in locum immundum, &c. Hæc S. Moses, ex quò certissimè inferitur sensum naturalem in vestibus, in pellibus, & parietibus reperiri, vt in rationibus prioribus concludebamus. Afficiuntur enim, sicut res sensata iisdem malis, affectionibusque: licet non sit hoc tempore eadem passio; vel quia non consideratur, vel quia lepra nostra non est adeò vehemens contumaxque, sicut Iudæica, quemadmodum in medicinalibus docebamus, quòd possit plaga re parietes. At Magi hoc faciliè persuadent ex eo, quòd pellis ouina extensa in tympano, pulsata rumpitur ad sonitum alterius pellis lupinæ altèrius tympani: & similiter fidiculæ ex ipsorum intestinis factæ, patiuntur in cytharis. Aquilæ penna posita inter pennas colum-

binas, istas frangit, destruitque per antipathiam. Et linus, & pilus, in aqua tepida, animalescunt, & mouentur. Similiter si pulsaueris fidi- culam primam vnus Citharæ vnisonam alterius alteri, mouetur hæc spontè ad sonum illius, quod superposita palea saltans spontè ex ea, ostendit; quæ in alia molliori, & ad patiendum facilioti, non moue- tur: ne dicas ex aëris commotione, non ex sympathia sic accidere. Coluber etiam occisus fraxini fugit umbram, se se mouens non se- cus, ac ferrum ad Magnetem. Amputatus nasus, resectus ex brachio serui, mortuo seruo, emarcuit in Hero, vti cadauer marcescebat in se- pulchro. Item, vt notat S. Athanasius, vinum in dolio, dum floret vi- nea in agro, conflorescit, & nos vidimus: vnde ex consensu, & dissen- su rerum fieri actionem in distans remotumque ens, plurima sunt ex- perimenta; quibus aër consentire medius probatur, & deferre mu- tuas passiones, vt in lib. de sensu rerum ostendimus. Similiter ex som- niorum communicatione per aërem Arist. somnia dixit fieri à Natu- ra, non à Deo; *quoniam Natura, damonia, id est, sapiens, seu sensu præ- dita est*: vt apparet ex libello eius de somniis, idemque asseruit in 3. de Gen. anim. dicens, *quodammodo omnia anima sunt plena*.

Præterea pestis contagiosa idem pro Mose manifestat; atque vene- num. Non enim punctura scorpionis aut viperæ tumefacit venenatque modica, exiliisque totum hominem, quatenus calida: Hoc enim magis faceret ignitum ferrum. Nec quæ humida: quoniam plus id faceret aqua, aut aër. Nec quæ frigida: sic enim plus posset nix. Nec vt sicca quoniam terra sigillata, & pumix potius id præstarent: ergò in ele- mentis, & elementatis alia insunt principia supra qualitates vulgò notas, & quid diuinum, vt fatetur Hippoc. & hic est sensus rerum, vis, & amor. Vides cane rabido morsos in caninos verti; quod latratu, excrementis, & canum imitatione ostendunt: sic morsus à rabido Gal- lo, gallum imitantur, alas excutiendo, & cantando, & à Cato rabido, catorum ritus, & voces æmulantur, non electiuo, sed naturali sensu: vnde palam est, sensum rabiosi canis multiplicari in commorso, non autem non rabiosi; quoniam huius vires minus vehementes sunt: si- cut lepra Græca differt à Iudaica.

Pelles etiam, & panni seruant pestem, sensu ipsorum affecto, non materia sola, quæ intacta perseverare videtur à plaga nostræ pestis; quam patiebantur manifestam à Iudaica, & qui sic non philosopha- tur de huiusmodi morbis, qui (vt Hipp. ait) habent quid diuinum, ra- tionem reddere non potest, sicut ostendimus in 6. Medicinal. ex diui- ni Mosis, & magni Hippocratis doctrina; & rerum natura: venena enim, quæ corruptione, aut suffocatione enecant, non sunt multiplica- bilia, sicuti quæ sensitiuo principio vehementer affecto, ac proinde multiplicabili contagione serpunt atque vagantur: vt de lepra vaga, & volatili S. Moses expressit.

quidamque rationem habet: sicuti Scorpiones, mordentes. Ed. ij. p. 143

*PROBATIO DECIMA EX EO, QVOD
omnes creaturae, sentiunt, amant, obediunt, laudant, benedi-
cunt, naturaliter pro modulo quaeque suo, Deum Crea-
torem, & Governatorem, iuxta sensum
S. Scripturarum.*

TAndem non modò viuere dicuntur omnia in S. literis, sicut in Eccl. 42. *Omnia haec viuunt, & in necessitate obediunt ei: & alibi: omnia viuunt Deo: Sed etiam operationes vitales, & sensitiuas, & rationales erga Deum habere manifestatur. David enim dicit: Cali enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Et alibi primo caelestia accersit ad laudem conditoris: Laudate Dominum de caelis, laudate eum omnes Angeli eius, &c. Laudate eum Sol, & Luna, omnes Stella, & lumen: cali calorum, & aquae omnes quae super calos sunt, &c. Deinde vt notat August. omnia terrestria inuitat dicens: Laudate Dominum de Terra, Dracones Abyssi, ignis, grando, nix, glaciēs, spiritus procellarum, quae faciunt verbum eius. Montes; colles, ligna fructifera, bestia, pecora, serpentes, volucres. Reges homines; &c. Quapropter est aliquis sensus communis omnibus creaturis, quo conueniunt, & Deo obediunt, & laudant prater animalem, & rationalem; in quo non conueniunt: vnde alibi idem Propheta ait: Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco Dominationis eius. Similiter Daniel 3. Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula. Et mox sigillatim ex proposito non temerè inuitat creaturas rationales, incorporeas, & corporeas, animatas, & inanimatas, quasi vnico choro, vnicoque consensu conuenientes ad laudem Creatoris. Iob. 38. etiam Deus dicit in exordio rerum: Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. Vbi caelestia animata ponit laudantia Deum vna cum Angelis: vnde Ecclesia ait; quod Cali, & caelorum virtutes, & Angeli, &c. incessabili voce proclamant. Similiter Baruch 3. Qui emittit lumen, & vadit, & vocauit illud, & obedit illi in tremore, Stella autem dederunt lumen in custodiis suis, & latata sunt: vocata sunt, & dixerunt, Adsumus, & luxerunt ei cum incunditate, qui fecit illas. Multaque his similia habes in Ecclesi. 42. & 43. & passim in tota scriptura Dei, quam mentiri, aut mentiendi, & deceptionis occasionem tam ex industria dare, si quis dicat, impiissimus, & imperitissimus est. Ex operibus enim rerum ipsarum ordinatissimis, ex mundi, & animalium constructione, & communi lingua creaturarum, qua laudant Deum, operanturque diuina quadam ratione, possumus & sensum illarum, & Dei factoris, & Governoris intueri, vt in Sap. 13. Salomon copiosè dicit: & demonstrat syllogismus*

Negare ergò sensum naturalem elementis, & inanimatis, non minus imperiti est, quàm animalem brutis, & rationalem hominibus, ac simul S. scriptoribus illudere. Regula est Augustini supra citata, Quod illa expositio sacri Textus tenenda, quam literaliter S. Scriptura insinuat. Hanc autem de sensu naturali, & amore naturali rerum, habemus literaliter, & Philosophi, & Theologi eidem contestantur, ergò immànis impietas est Epicuræorum, & inanis timor, aut præsumptio indocta est quorundam ex nostris Theologis, qui studium in hac inuestigatione non adhibuerunt, negare omnes scripturas Dei propter nostram crassam cogitationem, qua putamus res non sentire, quoniam non habent oculos, & aures; vnde eodem errore quis diceret, ventos non moueri, quia non habent pedes, alasque.

Propterea mirificè S. Thomas docuit in P. P. q. 60. ar. 5. & in p. 2. q. 109. ar. 3. omnes creaturas, animatas & inanimatas, & quæ habent cor, & iecur, & appetitoria instrumenta, & quæ non habent, amare Deum plusquàm se ipsas, ostendit ratione, quia esse essentia- tur amore, vnde tantum habent de amore, quantum de esse. confir- mâtque ex Arist. & S. Dionys. ex quo in Antimach. cultum crea- turarum ergà Deum ad confusionem Epicuræorum, ostendimus.

Mirificentissimèque diuinus Hier. ex eisdem scripturis concludit argumentum in 8. Mat. scribendo: Ex hoc loco, quòd nimirù Chri- stus Deus increpauit ventos, & mare, & obedierunt) intelligimus, quòd omnes creaturæ sentiunt creatorem. Quas enim increpauit, & quibus imperauit, sentiunt imperantem. Non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate conditoris, quæ apud nos insensibilia sunt, illi sunt sensibilia. Item idem Hier. in Ezech. x. exponens locū illum. Hoc est animalia omnia (ait) viuunt Deo, & sentiunt suum creatorem: Non enim est Deus mortuorum, sed viuentium. Vnde omnia corpora rotarum plena oculis (idest virtute cognoscitiua aliquo modo) & cæli enarrant gloriam Dei, & sol, & luna, & Maria, & Montes. & super Ezech. 1. declarat, quod secun- dum quosdam interpretes sacros (quibus cum conuenit Origenes) quatuor animalia Throni Dei (idest mundi) visâ Ezechiel, sunt qua- tuor elementa, ignis, aër, aqua, & terra, & quatuor rotæ quatuor commisturæ elementorum, vel quatuor tempora; & mox declarans illud. *Cumque ambularent.* Quatuor ait Rotæ, in quibus est spiri- tus vitæ, habent concordiam cum quatuor animalibus, sequentes ea, & per ea Spiritum sanctū, &c. quæ omnia iuxtà priorem intelligentiam prudens Lector variæ interpretationi poterit coaptare.) Vbi manifestè S. Hieron. elementa vocat animalia, in quibus est spiritus vitæ, qui à Spiritu sancto regitur (vel ministerio intelligentiarū apud D. Tho- mam) & propterea (ait Hier.) in singulorum animalium alis visun- tur manus, quoniam à spiritu rationali manu tenentur regunturque. Eadem quasi dixit August. & Gregor. Nyl. & alij Patres. Quocirca

- „ acutus Cuiet. in Gen. i. cum dicitur, Producant Aquæ reptile, &
 „ producat terra animam viuente, &c. concors August. ait: quod non
 „ materialem virtutem modò habet terra, vt præcepto obediens produ-
 ceret. sicut enim si dicatur ligno, vt producat scamnum, cuius solâ ma-
 teriam habet; nequaquam obediret. sed etiam productiuam vitalem:
 quam seminalem vocat Aug. & inchoatiuas rationes, vt palam sit
 elementis inesse sensum, vnde sensitiua anima oritur; & quo laudant,
 ac benedicunt Deum: & quo recta ab intelligentia ducuntur ad cer-
 tos fines, vt dictum est.

*DVÆ OPPOSITIONES CONTRA VIM
 decima probationis.*

Sed contra huius argumenti vim duo opponi possunt. Primum
 quòd ex his auctoritatibus concluditur, quòd omnia entia non
 modò rationalia, & sensitiua, sed etiam naturalia inanimata habent
 sensum rationalem, animale, & naturalem. Si enim laudant, colunt-
 que Deum, sentiuntque, & amant plusquàm se ipsa; ergò habent in-
 tellectum, & rationem, & sensum, & vitam. Quomodo enim ex cun-
 ctis rebus chorus Deo deorum ad concinendum conuenire queat, abs-
 que Dei rationali notitia amoréque? Propterea visum est quibusdam
 Theologis, quòd sacra Scriptura per Hiporbolem, aut per Prosopo-
 peiam creaturas irracionales ad laudem Dei, & similiter Hier. &
 Thom. dicunt sentire creatorem, & amare plusquam seipsas. scilicet
 per figuram.

- „ Secundò idem dicit, quòd sentiunt creatorem, non errore hæreti-
 „ corum, qui putant omnia animantia: sed maiestate conditoris, cui
 „ viuunt, & sentiunt, quæ nobis sunt sine vita, & sensu.) Igitur secun-
 „ dum rei veritatem non viuunt, nec sentiunt, nec sunt animata, sed
 quia vtiur illis Deus, vt lubet, & taliter, quòd videntur sentire, &
 operari, quasi animata, & rationalia.

RESPONSIO AD PRIMAM.

Ad primâ respondetur, quòd quicquid est in inferioribus crea-
 turis, est in superioribus eminentiori modo, & per essentiam,
 vt in Deo, vel per participationem copiosiore, vt in intelligentijs,
 Mentibusque rationalibus. Quicquid verò in superioribus è conuer-
 sò est in inferioribus obscurius tamen, & exiliori participio, vt S. Tho-
 mas, & S. Dionys. declarauerunt, & ordo Nature suffragatur. Est au-
 tem triplex ordo Amoris (apud D. Thomam) erga finem & opera-

tionones in rebus. videlicet, Amor naturalis in Elementis, & inanimatis rebus, & Animalis in Brutis: & Rationalis in homine, & Angelis: vt patet ex p. 2. q. 12. & ver. q. 23. de volunt. 1.

Hi autem ita se habent, vt superioris infimum attingat primum inferioris, & è conuerso. Similiter autem triplex Notitia, scilicet Naturalis, Animalis, & Rationalis: & hunc ordinem seruant quemadmodum docet ex S. Dionys. D. Thomas in 3. d. 26. q. 2. & p. p. q. 77. 7. quòd sensus animalis ex participio est rationalis, seu deficiens participatio intellectus; igitur, & appetitus, & vis perceptiua naturalis ex participio est animalis, seu deficiens sensus. Item ibidem ver. in q. 23. de sensu. 2. sensus (ait) quatenus recipit materialia obiecta est sensus, sed quatenus recipit sine materia, habet, vt sit intellectus, & ratio. Igitur sic & naturalis virtus quatenus appetit rem, & odit, vt res est, dicitur naturalis; vt verò patitur benè vel malè, & ex percepta passione sectatur, aut fugit, tanquam amicam, vel inimicam dicitur sensitius animalis, vt in sympathia & antipathia experimur. & hoc sequitur necessariò ex regula S. Thomæ, ac Dionysij diuinissimi. Amplius notandum quòd omnes rerum appetitus regulantur etiam extrinseco instinctu, vel violento, vt lapis sursum proiectus; vel supernaturali, vt prædestinatus ad opus bonum; vel directiuo, vt discipulus à magistro, & equus ab equite, & spiritus sensitius à Mente rationali. & hoc fit aliquando consentiente totaliter qui regitur, vt discipulus: aliquando non totaliter, vt equus obediens freno, & remigans Nauis gubernatori. His præiactis.

Respondeo; quòd omnes creaturæ laudant, & obediunt creatorem non solum rationaliter, sed etiam animaliter, & naturaliter. Quoniam Mentes & Angeli habent in se eminenter, quicquid, appetitus, & sensus, & potentia habent animantia, & naturalia entia: sed etiam naturalia habent obscure vmbrales, & per naturam, quicquid habent animantia, & rationalia entia. Quoniam habent capacitatem operandi, quod bonum est, ac proinde laudandi creatorem, & obediendi. & propterea rectissime D. Thomas ait, Quòd pro modo suo, & naturaliter, res cunctæ plus amant Deum, quàm se ipsas; & D. Hier. sentiunt creatorem. Et ratio D. Thomæ fortissima est ex auctoritate, & syllogismo; quoniam naturale est plus amare totum quam partem, & vniuersale bonum quàm particulare. Deus autem vniuersale est, & totum ens, bonumque, ergò quantum participant de Esse, tantum participant de Amore essendi. & quoniam Esse deficiens habent, & optant non deficere quemadmodum nec Deus deficit (vt nos hanc rationem confirmantes dicebamus) consequens est, quoniam amant proprium esse, particulam totius, quod magis ament totum, amore naturali reali veròque, non figurato, & hiperbolico. Nam realiter, vt probat in 3. cont. Gent. 21. & 24. omnia appetunt Dei similitudinem, & inanimata. Hac etiam ratione dicendum esset cum Hieron.

quod omnia sentiunt intrinsecè creatorem dantem esse, & conseruantem; Aquo, dum recipiunt esse, & conseruari, amant esse, & conseruationis fontem. Sicut autem appetunt, sic sentiunt, vt mox probabimus, & supra probatum est. Præterea dico etiam quod omnes creaturæ amant, sentiuntque creatorem, laudantque, coluntque, non modo ex innata vi, participante vires superiorum creaturarum intrinsecè. Sed & exteriori instinctu rationalium creaturarum, sicut dicebamus, quod opus naturæ est opus intelligentiæ mouentis rationaliter: non vi, vt sagittator, nec supernaturaliter, vt prædestinator, sed directiue vt Magister, & eques, & Mens; maximè autem, vt pater spirituum. & propterea dixit Hier. quod elementa ducuntur spiritu vitali seu vitali vi. Spiritus autem rerum à Spiritu sancto ducitur. At per intelligentiam etiam non errantem, quæ participat à Spiritu sancto concausationem, vt dicebat S. Thomas, & omnes Philosophi præstantiores. Habent autem hunc instinctum exteriorem res cunctæ ijs in operationibus, in quibus non agnoscunt per se finem, vt ignis tendens sursum ad sui immortalitatem. Nam etsi sentit passionem, destructiuam, à telluris viribus sibi contrariis, & voluptuosam excessu ad cognata corpora cælestia, haud tamen finem nouit. Et hoc est quod S. Thomas dicebat, omnia ad finem tendere, sed quædam ad non præcognitum, vt naturalia. Et hoc verum, quoniam passione sensitiua delectabilis, & contristabilis sola afficiuntur, vt calor, & frigus contrà inuicem pugnantes; Alia cognoscunt finem, vt canis coeundo, non autem rationem finis, quia. s. propter immortalitatem, quam consequitur successione prolis. hoc enim vix homines sciunt omnes. Alia sentiunt finem, & rationem finis, vt homo, & Angelus; qui propter finem media disponunt rationabiliter. Igitur naturalia opus habent instinctu ad finem, & rationem finis, non autem ad passionem qua verè afficiuntur sensitiuè, & sensitiuè appetunt, aut oderunt. Animantia instinctu ad rationem finis. Rationalia quoad finem, & rationem finis consequendum supernaturaliter. Propterea res omnes laudant, sentiunt, adorant, amant, sentiunt Deum. &c. vt in Antimac. probauimus, tum ex intrinseco participio superiorum, tum ex instinctu. addito in his, quæ desunt de Amore, & Notitia.

- Igitur quoad opera rationalia dictum est à quibusdam Doctoribus, quod dicantur per Prosopopeiam, vt Benedicite omnia opera Domini Domino; &, omnia faciunt Verbum eius. &, Terra audi Verbum Domini, &c. quod non satis intelligentes moderni totum opus laudis, & obedientiæ, & cultus Prosopopeiæ ita tribuunt, vt nihil de sensu rebus indant; & falluntur. Prosopopeiæ enim est inter creaturas, quarum altera alterius non sentit nec facit operationem. Vt cum dicimus in aduentu Regis, eridanum fluium cornua aurea

ta lætantur

ta lætante extulisse; & pinus, & fontes, laudabant eum, & gestiebant sydera. Hoc enim falsum est physicè sumptum, quoniam fluuius, & arbor sensum de Regis aduentu non habent vllum; quoniam ipsorum esse, & operatio non dependent à Rege, sicut populorum gubernatio, & res; aut sicut vita Apum dependet à floribus, quos ita à longè sagaciter norunt, vt cania lepores, nobis ignotes. Vnde Hiperboles, & prosopopeia est dicere, quod homo sentit lepores, non visos, nec auditos; aut flores. id quod est verum de cane, & Apibus. At cum cælestia, & terrestria laudant Dominum, & cum dicitur. *Benedicite omnia opera Domini Domino*) secundum rem non est pura Prosopopeia grammaticalis, sicut est nobis: quoniam verè omnium entium esse, & operari pendet à Deo, qui magis intrinsecus est rebus, quam ipsæmet res sibi, vt dicit August. & propterea quando D. Thom. ait, quod Omnis creatura amat Deum ^{cc} magis quam se ipsam. Et Dionys. Omnia entia amant Deum, vt principium, & finem, & continentiam, vt bonum, quod conuertit omnia ad se) nec est Hiperboles, nec Prosopopeia, sed veritas Physica; nisi secundum nostrum modum sciendi: qui quoniam nescimus quomodo hoc sit, reputamus Hiperbolem, & Prosopopeiam, sicuti quando vocamus arbores, vt audiant nostras voces, quas non norunt, quoniam alienas extrinsecasque: noscunt autem diuinas in participio sui esse, & virtutum naturalium. Similiter cum Hieron. ait. Omnes creaturæ sentiunt creatorem imperantem, & obediunt; ac Plato, & Theodorus, Omnes, ait, adorant, & vouent Deo) non est Prosopopeia, nec Hiperboles, nisi quoad electium rationalem actum, non in natura, in qua est talis actus à regulante virtute, sed in nostra intelligentia; & forsan illis, seclusa intelligentia non errante, qua reguntur, vt dicitur 3. cont. Gent. 24. Hiperboles est, & Prosopopeia, non pura, vt volunt Epicuræi, sed mista, vt explicatum est nobis in cap. 9. lib. contra Atheos. Et hoc doctissime S. Hieron. declarat, ne erremus cum ijs, qui ponunt Prosopopeiam inter creaturas, & Deum, sicuti inter nos, & creaturas, subiungens: Omnia sentiunt maiestatem cõditoris, cui sunt sensibilia quæ nobis insensibilia, id est, non sensitiua: quoniam videlicet ab eo pendent in esse, & operari, non à nobis. Igitur S. Hieron. dicens cum Euangelio quod Deo omnia viuunt, sentiunt, & obediunt: loquitur de vita, sensu, & obedientia naturali ex participio quoad se: & rationali quoad regimen, cui subsunt intelligentiarum. Sic cum dicit Deus, Producat Terra animam viuentem, &c. non est Prosopopeia imò hæresis est dicere, quod sit Prosopopeia. Nam verè sentit præceptum, & verè produxit, licet enim Terra Agricolarum non sit sensitiua, est tamen Deo. Nec tunc dedit nouam vim producendi, vt Caiet. & August. benè considerant, sed deducendi ad actum virtutis seminalis vitalisque potens,

- tiam: quæ prædita erat ab initio. Cum verò Amb. & Basil. dicunt tunc à Verbo Dei virtutem gignendi, accepisse, intelligunt de actuali, non de primordialis virtutis actu; vt bene distinxit solers Augustinus. & sicut non est Prosopopeia, cum Deus dicit, *Producat* 22 *terras*; &, *audi terra*; &c. & sicut est nobis, cum dicimus: *Audi celi* 23 *quæ loquor*; *audiat terra* Verba oris mei in Physico intellectu: Ità non est Prosopopeia, cum nos dicimus ad elementa; & cætera entia, *Benedicite omnia opera Domini Domino*; nisi respectu nostri, vt dictum est.

Responsio ad secundam.

- AD 2. Responsio. Quod S. Hier. sibi non contradicit, cum ait 22 in 8. Mat. non esse elementa, aliæque entia cuncta animantia; & in x. & i. Ezech. quòd quatuor elementa sunt quatuor animalia; quæ sequuntur proprio spiritu vitali spiritum Dei; & sentiunt, viuuntque. siquidem improprie super Ezech. dicuntur animalia; quatenus sentiunt. Non autem omne, quod sentit, est animal. Nam vt anima sentit & spiritus sentit, & caro sentit, nec tamen sunt animalia. Animal enim est spiritus in trā crassā, inclusus, constitutus, corpoream molem, organis potestatiui, & cognoscitiui, & appetiui, ad vtriusque vitam communem coaptatus, distinctans; 23 elementa autem eiusmodi organa non habent. imò disputat Clem. Alex. 8; Strom. 2. vtrum plantæ cum habeant organa, debeant dicranimalia, vt Platoni placet, an non, vt Aristoteli. & quidem dicendum est, quod, si ex quo sumitur nomen attendimus, elementa non sunt animalia, vt bestię, nec animata, vt plantæ, sed solum sentientia; & inouentia se. Quando autem negat Hieron. esse animantia; negat iuxta placitum hæreticorum, non absolute. Ait enim: Omnia sentiunt, non errore hæreticorum, qui omnia putant animalia. Qui autem hæretici sic dixere, sunt Manichæi, qui 24 Deum bonum in conflictu cum Deo malo irretitum, aiunt, materia fuisse corporali; de qua passim extrahitur; & liberatur, donec totus; & ideo omnia esse animata ipso Deo per viam materiato. Hoc docet August. in lib. cont. hæres. 46. & in libro imperf. do. super Gen. c. 1. ait hos hæreticos non solum dedisse brutis, & plantis, sentisse, videre, audire, discernere, sed etiam intelligere rationes, & cogitationes nostras, idem in 7. Gen. c. 2. & in cap. 11. ait, 25 Manichæi qui se Christianos putant in hac opinione translationis animarum sunt Philosophis gentium deteriores, quod illi animæ naturam Dei naturā discernunt: isti verò cum aliud nihil di-

cant esse animam, quàm Dei substantiam, atque omnino idem
 quod Deus est, non trepidant tam turpiter commutabilem dicere,
 ut nullum sit herbæ, seu vermiculi genus, ubi eam non esse per-
 mittedam, vel quò reuolui non posse, mirabili opimentur infantia, &c.
 & sæpè idem August. hoc enucleat. Basil. item hom. 8. in Gen. in-
 quit exponendo, *Producat Terra animam viuentem*, &c. non ex
 anima quàm habet, ut dicunt Manichæi, sed ut educeret præs-
 tit. facultatem, &c. quibus verbis non contrariatur Augustino &
 Caletano, & sibi ipsi, qui ponit vim vitalem in elementis; sed Ma-
 nichæis, qui Deo animant substantialiter elementa. Hanc planè
 opinionem reprobant Hieron. cum ait, sentire res cunctas; ac non
 esse animantes hæreticorum errore. At cum in 1. & x. Ezech. affir-
 mat esse animantes, intelligit solùm sentientes, ut dictum est, & sic
 procedunt omnes Patres, cum hic errorem explodunt Manichæo-
 rum, Stoicis quoque pacto communem: propterea que negant ani-
 mationem rebus, sed non propterea, & sensationem.

CONCLUSIO.

ERgò error est, & materialis saltem hæresis, negare vitam ani-
 masticam rebus naturalibus. hæresis autem formalis contra
 omnes scripturas negare vitam, & sensum omni modo. item est
 ridiculas scripturas, falsitatis, & occasionibus errandi de indu-
 stria datis, plenas facere, & fabulationibus potius dignas, quàm
 diuino spiritu iudicare, vel iudicandas præbere: iuxta regulas Au-
 gustini, & Thomæ & S. Canonum.

QVARTA PHALANX ARGVMENTORVM, EX AVCTORITATE THEOLOGORVM, tam dogmaticorum, quam scholasticorum, expresse, vel per necessariam consequentiam, rebus cunctis sensum inesse consentientium.

Ex Dionysio diuinissimo Apostoli Pauli discipulo.

IONYS. de celest. Hierarch. 15. Ignis, ait, est sensibilis (id est sensitivus) in omnibus, & per omnia proficiscitur, &c. omnia superat, & in sui tradit officium; omnia renouat calore vitali, mouet complectitur omnia, cum tamen astringi ipse non possit. Item 4. de diuin. Nom. p. 1. Lux illuminat omnia, creat, & viuificat, quia est imago summi boni, & cap. 5. sol substantias, & qualitates per multas, & differentias, ipse vnus cum sit, & vniformem infundendo lucem, renouat, nutrit, seruat, perficit, discriminat, coniungit, refouet, fecundat, auget, immutat, implet, firmat, sustollit, viuificatque omnia. Et quodlibet suo modo est particeps solis. & sol vnus causas omnium ante vniformiter capit. Multo magis idem rerum in ca usa solis, & omnium vniformiter sunt, &c. vbi sane docet, & solem, & lucem esse sensitivum, & vitalem, & rebus vitam dare. & quoniam est Dei statua Deum ideatorem & creatorem representare: proptereaq; ei similem esse, ergo & primalitatem participare multum, vt possit aliis elargiri. idcirco potens viribus describitur, & causatiuus ad omnia formata, mutanda. ite sensitivum ad omnia viuificanda, & amorosum ad fecundandum, & nutriendum, & appetitus ingenerandos. & quidem Nazianz. & Galenus has virtutes dant soli, vt sit perfecte Pater inferiorum entium. Et quamuis idem Dionysius in cap. 4. p. 1. declarans gradus entium, dicat, Angelos, & animas rationales plus diuinitatis participare, vt omnia conuertantur ad ipsum, rationalia rationaliter, scienter, & gnauiter; sensibilia sensibilibus, & carnaliter; quæ autem sunt sensus expertia, ingenito vitalis desiderij motu. Et quæ vita carer, solumq; sunt, sola aptitudine participandæ substantiæ; &c. Tamē, vt paulo ante dicebat. Hæc omnia viuunt, & sentiunt, & amant Deum Deo. Nam licet planta non sentire respectu animalis dicatur, & Tellus respectu plantæ, tamen omnia sentiunt primordialiter ex participio pri-

malitatum, vt idemmet fatetur sæpè, quòd etiam amant omnia pulchrum, & bonum. Præterea intelligit plantas, & elementa, sensus ideo expertia, quia carent oculis, & auribus, cæterisque sensoris, quæ vocantur sensus sæpissimè apud Doctores. Haud tamen propter hoc sensu naturali hæc priuat, sed animali: omnibus enim natura constantibus, sensum, & amorem boni tribuit semper: siquidem in parte 2. eiusdem cap. ex Hierotheo, amorem (dicit) siue diuinum, siue Angelicum, siue spiritualem, siue animale, siue naturalem dixerimus, insituiam quandam intelligamus, commiscentemque virtutem, superiora quidem mouentem ad inferiorum prouidentiam: æqualia verò rursus ad socialem sui inuicem communionem, ac postremo loco inferiora vt ad potiora, & sublimiora conuertantur, adigentem, &c. Mox in p. 4. cum multa de amoribus dixisset, conglobat omnia in vnum amorem dicens pro modo cuiusque substantiæ, amor ille integer, atque vniuersus qui ex his, quæ sunt, omnibus nascitur, &c. itaque affirmat, quod amor in cunctis rebus insitus vniuersaliter sit, sicut & Plaltes dixit de Sapientia, *omnia in sapientia fecisti*. Et Eccles. i. *Esfudit illam super omnia opera sua*, &c. Vt planè intelligas, Amorem, quem vocat virtutem (quoniam primalitas induta respectum, vt respicit ad exteriora, virtus dicitur ex Metaph.) cunctis inesse rebus, sicut sensus, & potestas, licet in aliquibus, sit occultus, sicut dixit de igne in cap. 15. cælest. Hierarch. quod occultus est, vbi non apparet manifestus: & Marf. Ficin. super 3. Ennead. Plotini, *occulto*, ait, *calore viuunt*, *quæ manifestus destituisse videtur*; ita amorem vel naturalem cunctis insitum, & si occultum, ponit Dionys. quemadmodum & D. Thomas interpretatur: Nedum erga Deum summum vniuersale bonum, sed etiam erga proprium bonum propriumque esse. Nam & posteriora, & inferiora (inquit) ad superiora conuertit: & amplius æqualia consociat, & virtus est commiscens, & vniens? Quid clarius? Præterea nedum omnia entia participia esse amoris vult Dionys. vnde D. Thomas elicit, quòd tantum de Amore habent, quantum de esse: sed etiam non entia bonum amare fatetur in cap. 4. p. 1. At quomodo amant esse nisi sint aliquo modo? & sentiant saltem in idea, & si non ideato? Præterea cap. 7. à prima vita Deo deriuat omnes vitas rerum omnium. Viuificantur enim (inquit animantes cunctæ atque arbores & siue spirituales dixeris, siue rationales, siue sensitiuas, siue nutritiuas; siue vegetatiuas, siue quamlibet vitam aut vitæ initium, aut vitæ substantiam, ex ipsa & viuit & viuificat, quæ super omnem est, &c. Ecce quàm doctè vitam dat cunctis rebus; & enim quibus negat vitam, vt elementis, dat principium vitæ, id est vim sensitiuam motiuam, & appetitiuam, ex his enim vita essentiat, & constat, vt ex Augustino & Arist. & Basil. nedum ex Dionys. probatur, & nos in Metaph. demonstrauimus. Vnde & Clem. Alex. *Qui vitam ponit sine sensu*, ait, *ponit vitam sine vita*. 8. Strom. 2. Item Dionys. ibidem c. 7.

Deum sapientiam, & sensum, & rationem, vocat penetrantem per omnia. At non quidem sicut ventus, aut lancea: sed sicut dans omnibus participium suæ sapientiæ, vt dicit Ecclesiasticus cap. 1. ergo ex Dionysio, omnia sentire habemus commercio Dei. Posthæc, vnitatem similitudinis potestatem, &c. in omnibus à primo vno deriuat: & à primo ente entitatem, &c. Sicut dixerat in cap. 5. vt nemini dubium sit, quin non modò entitatis, vitæque, sed etiam potentia, & amoris participium rebus cunctis largiatur: itaque & sensum, vt sint integra participatio, deitatis Trinae integrum testimonium: in rebus non mutilatum: nec de pauperatum in Deo, S. Bono, omnîsariam sui diffusiuo, quantum est opus, vt sæpè dictum est.

Ex Gregorio Theologo.

Gregorius Nazianzenus cognomento Theologus: cui nemo vnquam contradixit (teste D. Thoma) in Orat. 34. Sol, ait, est vitæ dator, & pater animantium. At Sol luce, caloréque animat, vt supra probatum est ex Philosophis, & Theologis: calor ergò est vitalis, & animasticus vt dixerat Arist. ergò & sensitius: vita enim sensu motuque constat, vt dictum est: vnde Athanas. & alij Patres dicunt, animam esse calidam. Igitur, & frigus sentit; similiter enim agit & patitur, vt calor, & fugit, & fugat: ergo & elementa. Consentit ergo Nazianzenus Dionysio, & nobis & Philosophis.

Ex Magno Athanasio.

Sanctus Athanasius, cuius auctoritatem ita tuetur Ecclesia, vt nemo sino respuere ausus sit: in lib. de definit. 5. de Anima, & Mente, ait; Anima bestiarum est opificium suum: ex terra accipit iuxta mandatum Dei, *Producat Terra reptilia animarum viventium.* Ergo animalia bruta ex Terra acceperunt animam suam; ideòque terrena appetunt, non cœlestia. Quomodo ex Terra, iuxta dicemus: dedit terra bestiis iuxta præceptum Dei carnem; caro sanguinem est operata; sanguis autem animalis anima facta est animali irrationali. Ideò sanguis concretus fit caro, caro corrupta fit terra: sed homo ex inspiratione diuina animam accepit: ideò res diuinas agnoscit, &c. Deinde vocat ignem vitale elementum, &c. Ergo Athanasio terra dans animam est animastica, id est, sensu prædita, qui in carnem vertitur, & in sanguinem, ex quo fit spiritus anima brutorum: sic etiam Ambros. & D. Thomas, & alij Patres, spiritum vitalem ex sanguine, vel humore,

qui sanguini est proportionalis, vt dicit M. Alber. educunt, nutriunt-
 que, & iuxta consequentias Augustini necessario Tellus sentiat, ex
 qua anima sensitiva educitur quibuscunque mutationibus, & ignis
 sentit, si elementum est vitale, cum præsertim animam calidam, dicat
 Athanasius, deinde in §. de anima sic. Anima est per se calida tanquam
 ardens ignis, sicut ignis quæ sunt in olla posita coquit; sic anima, quæ
 igneam naturam habet, cibos in ventriculo receptos, consumit. Nam
 anima non propterea dicitur Psyche, quod frigida sit, sed quia ma-
 gno suo calore humores abstergit; sicut Sol calidus cum sit & igneus,
 siccat humum, &c. Quod autem anima sit calida comprobatur ex
 morientibus, quorum membra, recedente anima, frigescent. Quan-
 diu anima abundanti cibo reficitur, viget corpus, & valet viribus.
 Quando vero destituitur cibus, absomit corpus. Non enim potest cor-
 pus absque cibo animæ caliditati resistere, &c. Deinde sedem animæ
 determinans, ait; sicut Sol, aliquem locum occupat, & totam il-
 luminat domum; sic anima occupat cor, venas, regias, & ca-
 put, & totum in corpus vitalem suam potentiam distribuit, &c.
 Igitur Athanasio anima brutorum est spiritus calidus habitans in
 capite, corde, & venis: quoniam in corde fit ex sanguine spumoso
 multoque inspirato aëri in venis regis, id est arteriis, item ex attenu-
 to sanguine incessanter pulsant, & in capite ex plexu ratiformi spi-
 ritus aluntur, vt nemo dubitare queat, quin Athanasio calor sit sensit-
 uus, & anima spiritus calidus, lucidus, tennis, mobilis, participio pri-
 malitatum donatus: & quamuis videatur loqui de mente humana
 hæc tamen loquitur, nisi de spiritu, quo mens corpori vnitur, vt di-
 cit August. & Mens dicitur calida per accidens, vniione spiritus, qui
 per se calidus est, & exemplum de calore coquente indicat, loqui de
 spiritu, vel de mente, vt spiritum informat; & sic etiam Lactantius, &
 alij Patres intelligi debent. At quod cetera entia sentiunt, nedum ca-
 lor, & ignis, & terra, vt ex dictis patet, ostendit Athan. in qua est 23.
 vbi quærens, num animæ defunctorum sentiant beneficium suffra-
 giorum nostrorum: Respondet, Quod sicut vitis florescit extra in
 agro; & odorem sentit vinum in vase reclusum, & sic conflorescit &
 ipsa: ita animæ piorum precibus consolantur. Igitur Athanasio
 res omnis sentit, quod sibi proportionatur, etiam distans per aëris
 communicationem: vt diximus de plantis, & fungis, & quidem con-
 tinua experientia docet, omnes liquores arborum, ad ipsarum odorem
 florescentium cieri, & quasi conflorescere, & sicut Apes à longè sen-
 tiunt odores florum, non autem vulpium, quos sentit canis: & quod-
 liber ens quod proportionatur sibi: sic vinum odorem vitis flores-
 centis, & oleum, oleatum, &c. & fungi odoriferi, quos muscarolos
 vocamus, non nascuntur in loco solito, si quis sterco sibi euacuauerit,
 sed longius ab illo germinant; & cucurbita fugit oleas, &c.

Ex Basilio Magno, & Chrysost.

SANCTUS Basilius Magnus, cuius scripta, inquit Greg. Nyssenus).
 Canonicis folis cedunt: in Hexam. Hom. i. declarans illud, Spiritus
 Domini ferebatur super aquas, ait, hoc est, secundum cuiusdam
 Syri religiosissimi expositionem, fecunditatem vitalem, aquarum natura
 præbebat. ex qua deinde *Producant*, ait, *Aqua reptilia anima vi-*
uentis, &c. At, inquam, quoniam fecunditas vitalis animastica est,
 & sensitiua, vt Arist. quoque docet; Non enim dat quod non habet:
 ergo sensus rebus inditus est à spiritu vitificante, iuxta Basilij senten-
 tiam, vel eius ex verbis sequitur per necessariam consequentiam. Præ-
 terea ipse concedit animam Mundi. sed anima non copulatur corpo-
 ri absque intermedio sensu, vt probat Augustinus, Nyssenus, & Clem.
 Rom. ergo &c. Similiter Chrysost. exponens ly. *Spiritus Domini fe-*
rebatur super aquas: Hoc est, ait, vitalis, & efficax operatio gene-
 randis præuia, ergo consentit cum Basil. Qui Basil. etiam hom. 5. ait.
 Arbores, & herbæ dicuntur viuere propterea, quod alendi sensu fa-
 cultatis participes sunt, non tamen animalia sunt; &c. igitur Basilio
 plantæ sentiunt vitæ sensu, id est naturali, & non sunt animalia, sicut
 & nos docebamur in resp. ad 1. opposit. contra vlt. argum. Theologi-
 cum.

Item Basilius exponens Ly. *Germinet terra, &c.* facultatem gene-
 randi à verbo ponit. Facultas autem non est nisi sensus Verbi, qui pri-
 mus sensus vocatur à S. Clem. participium.

Item homil. 8. *Producat terra animam viuentem, &c.* Non quam
 habebat, vt dicunt Manichæi, scilicet de diuina substantia, sed vt
 educeret præstitit facultatem. hoc est vt in actu ponat quod semina-
 liter habebat, vt docebat August. Hanc facultatem inesse terræ, ex
 permutatione declarat Basilius, qua vsus est Athanasius dicens: Ani-
 malis anima sanguis est (teste Mose) ex sanguine fit caro: ex carne
 terra. nam ex terra facta est caro: ex carne sanguis: ex sanguine ani-
 ma, &c. ergo consimiliter sentit Athanas. & Basil. quoniam terra
 prius est animastica, non anima diuina, & rationali, vt dicunt Mani-
 chei, sed sensus participio, quo seminaliter est animata. Nam venit
 in carnem, in sanguinem, & spiritum; qui actualiter est brutorum
 anima, vt omnes Patres conueniunt, atque physiologi; & hoc est,
 quod dixit Basil. & Ambr. præstitit facultatem; vt educeret animam;
 quoniam his mutationibus quoque fit, vt patet cum de pane sanguis,
 & de sanguine spiritus fit, nutriturque in corpore nostro, vt Theologi,
 ac Philosophi pariter sentiunt. Nec dubium est, Chrysostomum his
 consentire: quippè qui solem matrem & Tellurem matrem vocat;
 ex quorum congressu generat omnia: & spiritum animale, cali-
 dum,

dum, lucidumque animam esse docet, vt in q. Phys. ostendimus eius ex dictis.

Ex S. Ambrosio Doctorum Primate.

SANCTUS Ambrosius, quem cæteris præfert Augustinus, Hexam. 5. cap. 2. ait. Aqua prior animarum viuientium diuino nutu reptilia animata produxit, & cap. 3. Aqua, inquit, animat, & creat, &c. blandè quidem Mater animantium, & cap. 4. sicut volatilia, & feræ viuunt aëre: ita pisces aqua ipsorum parente, & altrice. Iterum lib. 5. cap. 3. *Prodyat terra animam*, &c. Currit in constitutione Mundi per omnem creaturam Dei verbum, vt subito de terris, quæ statuit Deus, animantium genera producantur. ergo (inquam) secundum Ambros. ex verbo, quod est sapientia Dei, vis animastica cunctis rebus inest Nam vnde habet aqua, vt sitATRIX, & Mater, & possit animare, nisi sensus animasticus inesset illi? non enim ex nihilo, nec Deus præcipit dare, quod non habet: similiter terra potuit præcepto Dei producere, quoniam virtutem animalem habebat, vt August. & Bas. & Athanas. & omnes præsertim Cajet. dixerunt. & cum Ambros. aut Chrysost. aut alij negant sensum elementis aliquando, profecto animalem sensum, non naturalem, negant: nisi contrarij sibi ipsis cuiuspiam videantur. Similiter, vt Athanasio ex terra caro, ex carne sanguis, ex sanguine spiritus, sic Ambr. in lib. de Noe & Arca, 25. & in lib. de Isaac cap. 1. Anima, ait, non est sanguis, non ignis, non enthelechia, &c. Rationale animæ, cuius substantia diuinus est spiritus, quia insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, &c. vitalis anima, & delectabilis (id est irascibilis & vegetatiua) substantia sanguis in scriptura appellatur: quoniam cum sanguine in venis, & arterijs animat, viuificatque) & cap. 11. ait, corpus hominis, sicut nidus, vt spiritus vitalis per omnes viscerum partes penetraret. Sanguinis, & spiritus nidus est cor, &c. vbi sanè loquitur de spiritu animali, non mentali. Mentem (n. in capite locauit in Hexam. 6. & iterum in cap. 9. initium arteriarum insiti caloris, quo animantur, & tepescunt vitalia) & cum in lib. de Isaac. cap. 2. negat animam esse ignem, aut calorem, loquitur de rationali. Igitur calor vitalis est in aquis, in terra, in sanguine, & in cunctis rebus, animasticus, id est sensitiuus. & eiusdem opinionis in hoc apparet Ambr. cum Athanasio & Basil. per necessariam consequentiam.

Ex S. Gregorio Nysseno.

Sanctus Gregorius Nyssenus, frater Magni Basilij, Philosophus
 magnus, ac Theologus, in Hexam. & in lib. de An. & Resurre-
 ctione, credere, ait, oportet, vnicuique rei etiam Rationem quandam
 sapientem pariter, & artificiosam inditam esse, eamque maiorem,
 quam nos cernere possimus. Verbum igitur, dixit Deus, &c. ad hanc
 rationem refertur; & de ipsa David: omnia in sapientia fecisti, &c.
 unde cœlos enarrare gloriam Dei, &c. quoniam artificiosum quic-
 quid in eis, &c. quibus ex verbis videtur Nyssenus animam mundi
 ponere à verbo creatam atque verbi iussione exequentem; igitur &
 mundum sentire. Nam in lib. de opificio cap. 8. Rationem, sine sensu,
 docet, in corpore non hospitari: vt etiam S. Clem. dixerat. Quomam-
 modo enim Ratio, mundo infusa, regeret partes, nisi sensum imperij
 saltem per passiones naturales dolorificas, & iucundas haberent? con-
 cordat cum Augustino, qui exponit Ly. *fiat lux*, de luce corporali, &
 de sensuali, & de Rationali cunctis rebus regendis perfecta. Item,
 idem Nyss. in lib. de opif. cap. 8. Hominem componit ex anima nutri-
 tiua, & sensitua, & intellectiua. Sensitiuam dicit tenuem, & lucidam
 crassio rem intellectiua, & subtiliorem accretiua, & vinculum vtriuf-
 que; probatque vim ratiocinantem in corpore non manere, nisi sen-
 tienti commisceatur, & in cap. 13. vegetatiua tribuit imaginari in som-
 nis, & participium intelligentiæ, ob coniunctionem, &c. cap. 15. sensi-
 tiua (ait) & vegetatiua sunt quodammodo animæ: non omnino, vt
 Mens cap. 20. spiritus (inquit) mobiles, vltro ei motus, & sensus au-
 ctores, qui per nervos diuiduntur, &c. Itē in calore est causa viuendi,
 quo amisso morimur, idē calor cordis nutriendus fuit sanguine. Item
 in lib. de Resurrectione, & anima, Deum ex naturalium specie; ani-
 mas ex corporis gubernatu: sensum ab ijs alium probat ex turbatio-
 ne, quam Rationi apportat. Affectus, passiones, & Notiones ex con-
 tubernio brutalis animæ, non, natura, inesse Menti.

Hæc, & alia ex Gregorio docent, mundum à prima Ratione crea-
 tum. Ab Ratione communi creata, quæ est anima mundi gubernari
 sub imperio verbi Dei.

Animam humanam à Creatore, brutalem ab elementis, vitamque
 maximè in calore contineri: spiritus qui sunt animæ instrumenta,
 sentire, ac mouere corporis membra per nervos inambulando. Vege-
 tatiuam, & animale non esse animas omnino, sicut Mens, sed quo-
 dammodo: & in Rationali iram, & concupiscentiam ex horum con-
 iunctione fieri, essēque quasi excrescentias affixas, &c. & quoniam
 rationem sine sensu reperiri non posse demonstrat, in elementis, qui-

bus quasi incorporatam, & consubstantiatam vult esse Rationem, itidem præinesse sensum. Mirificè quidem ista docet ex philosophia, & scripturis sanctis. Nec posse benè regi Mundum, nisi sensu Ratio- néque, quemadmodum nec corpus humanum. Item quæ sunt quo- dammodo animæ in homine, hoc est, instrumenta Mentis; sunt ani- mæ prorsus in brutis, & plantis; & in his omnibus putat se concor- dare cum Basilio Magno fratre suo, quem sequi profitetur in cunctis.

Ex Lactantio Firmiano.

Lactantius de Philosophia, & Religione benè meritus: De opif. 17. concludit. Videtur ergo anima esse similis lumini: quæ non ipse sit sanguis, sed humore sanguinis alitur, ut lumen oleo, &c. item (ait) Non est ignis, nec sanguis, nec flatus, sed vivimus sanguine calore, & spiritu: ergo omnes benè aliquid dixerunt, scilicet Critias, qui sanguinem, Varro, qui flatum, Heraclitus, qui ignem, fecere animam, &c. ubi sanè Mentem eximit, non brutorum animam ex horum consortio, sensitiva enim, & vegetativa verè aluntur, & sunt tenuis spiritus, lucidusque, licet ut animæ sunt, flatus non sunt propterea lib. 2. de origine errorum, c. 13. Mors animarum est ad æterna supplicia damnatio. Hæc bruta non attingit: quorum animæ non ex Deo constantes, sed ex communi aëre, morte solvuntur, &c. ubi comprobatur, quod diximus. Videtur tamen Mentem facere corpoream ex his: & iterum cum ait in lib. de opificio. 15. sensus ille vivus, atque cœlestis, qui Mens, vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis est, ut ne tunc quidem, cum sopitur, conquiescat, & in lib. 2. cap. 13. si anima (inquit) ignis est, ut ostendimus, in cœlum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, & sicut non potest vivere hic ignis absque pingui materia, unde alitur: sic animæ cibusest sola iustitia, &c. ex his videtur Lactantius ex aëre facere animam brutorum, sicut nonnulli Patres, & Orpheus opinantur; & quidem spiritus vitæ aëreus, ut D. Thom. Alb. & Augustinus, & Galenus & Hipp. & Telesius, & alij opinantur, ex aëre, & vapore sanguinis nutritur. Unde calorem sentire, & sensitivam animam calidam esse, & nutriri, ut dixit Athanasius, sed Rationalem superioris ordinis: quoniam pascitur iustitia, sicut spiritus animalis vapore ex quo cœlum, & sanguinem & aërem, & calorem sentire, habemus iuxta Lactantij opinionem.

Ex S. Clemente S. Pontifice Romano.

S. Clemens Petri Apostolorum Principis discipulus, & successor,
 Sin Recogn. 8. aquis inesse insitum spiritum vitalem, ingenium
 ab initio: vnde vegetant, crescunt; sentiuntque nascencia ex humore,
 terraque, disputat, probatque; & concludit ex mirifica formatione,
 & pulchritudine nascentium. Ex his (dicens) omnibus constare
 puto, artificii sensu, & non irrationabili naturæ opere, cuncta effici, &
 vi vniuersa constare, &c. Rectè (inquam) sanè: quoniam Ars, seu
 Verbum Dei operantur in rebus sentientibus, aptis imperio, vt sponte,
 non vi, nec supernaturaliter, operentur. Nec enim rationi parent,
 vt benè scribit Nyssenus, nisi sensu doloris voluptatisque adigenti.
 Nam vt D. Thomas, ait, non solum reguntur & ducuntur extrinsecus,
 sed sponte innata & vi propriarum formarum eunt.

Item S. Clemens ait. Terra virtutem vuluæ habet ad viuificandum
 semina, &c. idè quod dicit Esdras. in lib. 4. ergò (inquam) sensitiuam,
 & vegetatiuam, & motiuam: his enim est vitalitas. Deinde quærens,
 cur, si Deus gubernat, quædam sunt ordinatè in Natura rerum, quædam
 inordinatè. Resp. quod vbi sensus inest, ibi possunt fieri ordinatè
 & inordinatè, vbi non est sensus, neutrum. Ratio enim ordinem
 facit: cuius impeditio deinde est inordinatio: sed propter finem à
 Deo præscriptum, &c. vbi autem Ratio ibi sensus. Quapropter, cum
 in omnibus reluceat Ratio. (Natura enim ait S. Thomas, est Ratio
 diuinæ artis res cunctas ad suos perducens fines) igitur, & sensum
 omnibus inesse naturalibus, oportet, per quem verbum mouet regitque.
 Non enim diceret, educat terra animam viuentem, nisi præ-
 insit sensus vitalis eductus & educendus, &c.

Ex S. Irenæo Episcopo Lugdunensi.

Sanctus Irenæus, cœteraneus Apostolorum discipulis in lib. 2. aduersus
 hæreses Valent. c. 18. appellatione. Dei eo subaudiunt, sensus
 & verbum, & vita, & incorruptela: & veritas & sapientia, & Bonitas,
 & omnia talia, &c. & neque sensum vita antiquiorem, aliquis potest
 dicere: ipse enim sensus vita est, neque vitam posteriorem, vt
 non sit sine vita, qui est omnium sensus, scilicet Deus, &c. Quapropter
 si Irenæo Deus est omnium sensus, ac vita: quæcunque par-

icipant vitā, participāc sensum. ergò Tellus, & Aqua, & Bruta, & plantæ, & ex eis eduçta sentiunt viuendo, & viuunt sentiendo, per consequentiā necessariā concordem, Ecclesiastico dicenti. *Hæc omniā viuunt, &c.*

Ex Clemente Alexandrino.

Clemens Alexand. Origenis præceptor, in Pedag. 1. Caro, ait, concretā in vtero à naturali, & calido spiritu, à quo effingitur factus, viuificator, &c. Vbi sanè spiritum sentientem, & architectantem corpus, & viuificantem affirmat, sicut Arist. & Alb. & August. qui cum sit ex calore, & igne, vt pluries diximus: non videtur dubitandum, quin Clemens sensum igni, & contrariis suis, quibus cum pugnat, adscripserit. Item Pedag. 2. Anima (ait) non vinosa, est pura, sicca, luminosa. ergò sapientissima & optima; ergò contemplatiua: At exhalationibus madefacta, instar nubis in molem corpoream cogitur, &c. Quo sermone videtur Heracleti, & Stoicorum de anima opinionem sequi; quod nimirum sit ignea. Sed exponendus est sicut Athanasius eius conterraneus, & Basil. & Lactant. qui loquuntur de anima brutorum; vel de Mente humana, quatenus corporeo spiritui calido incorporatur per informationem: cuius puritate, & impuritate ipsa expeditur vel impeditur: Videtur ergo igni sensum dare. At etiam rebus cunctis in Strom. 2. dicens. Magnes ferrum trahit propter cognationem, & succinum festucas, & electrum paleas mouet. Eis autem parent, quæ trahuntur, &c. si ergò Clemens cognationi, & consensui dat attractionem, & obedientiam attractis, proculdubio in rebus sensum confitetur. Non enim vim, nec supernaturalitatem, adducit pro causa; sed spontaneum ex cognitione amorem, consensumque vt & Dionysius.

Ex Eusebio Cæsariensi.

Eusebius, Theologiæ, & Philosophiæ, & historiæ peritissimus, lib. 1. de Demonst. Euang. 10. Anima, brutorum (ait) est sanguis: & in eo vis vitalis (id est sentiens, & mouens) & quia dixit Deus; Germinet Terra herbam virentem, &c. Et, Educat Terra animā virentem, &c. omninò eiusdem naturæ, & substantiæ bruta esse dicenda sunt, cuius germinantia & plantæ, &c. Manifestè igitur Eusebius sensum dat plantis, atque brutis, & Terræ & Aquæ. Quoniam vis vitalis, quæ est in sanguine brutorum, (qui videtur sensitiuus ca-

lor aliis Philosophis, & Theologis) est itidem in humoribus plantarum (quas dicit eiusdem substantiæ cum brutis, & generis, & naturæ.) & in Terra, dante, & educeñte ex se animam viuẽtem. quoniam ex sensu eius, & calida tenuitate (seu magis ex vapore, vt loquitur S. Thomas, & Alber.) spiritus animalis caloris vi gignitur; qui organizat, & animat plantas, & bruta. Propterea etiam in 3. de Præparat. Euang. 3. Ponit Eusebius mundum animal magnum ex Orphei auctoritate laudata: Ignemque Deum: quem Stoici faciunt mundi Mentem: & omnem animam igneam. Quod verum est de sensitiua tantum, vt August. probat etiam Virgilij auctoritate *Anead. 6. Ignem est ollis vigor, & caelestis origo, &c.*

At non potest Mens vniri vitaliter corpori humano, vel mundano, absque vitali spiritu, vt dictum est ex August. & Clem. & Lactant. & aliorum sententia, præcipuè S. Thomæ, qui docet animam vniri corpori, vt Motorè, mediante spiritu aëreo, vt formā verò, mediante sensitiua virtute. Mal. q. 16. 1. & 1. p. q. 76. 6. & 2. cont. Gen. 87. & 89. Pot. q. 3. ar. 9. ad 16. 3. p. q. 2.

Ex Thoma Caietano Card.

Thomas Caietanus, qui in exponendis scripturis æquatur Patri-
bus, in p. Gen. exponens illud, *Producat Terra animam viuẽ-*
tem, &c. inquit. Non solum materialis potentia Terræ vis producti-
ua, sed actiua quoque eduxit animas. Siquidem non imperatur li-
gno, vt faciat scamnum, quoniam solum materiale habet potentia,
&c.) Deinde, ait, Anima sensitiua est quid diuinum, vniuersas ex-
celsas creaturas corporeas, &c. Et paulò post. Producitur anima sensi-
tiua ex missionis naturalis virtute, &c. Et ideo est corruptibilis, &c.
Igitur Caiet. Primo dat vim productiuam animæ, Telluri materiali-
ter, & actiuè; ergò animasticam, & sentientem. Non enim dat, quod
non habet, vt ipse prædicit ibidem cum aliis. Secundò docet vim sen-
sitiuam excedere omnes creaturas corporales. ergò nec ex corporum
vi, nec ex qualitatibus elementaribus vulgò notis, animam sentien-
tem producit Caietanus: sed ex virtute sensitiua præinexistente par-
ticipio primalitatum. ex quibus habent cuncta potentiam essendi, &
sensum essendi, & amorem vt dicebat S. Thomas; imitationes poten-
tiæ Patris, sapientiæ filij, & Amoris Spiritus sancti; vt priùs dicebam.
Tertiò vult, animam sentientem vi missionis fieri: non quidem ex
vulgaribus virtutibus, corporeisque, vt benè præmisit; sed ex calore
ignis, & materia telluris attenuata, in spiritum versa, fit, non vt sic, sed
vt primalitates participant; & propterea apud Patres aliquando vis
animastica est calor, vt Arist. & Auer. etiam volũere: aliquando

quid melius, non tamen sine calore. quem omnes vocant rerum vitam. Idem Caiet. distinguit *vitam vitarum*, *vitam vite*, & *vitalem vim*. Primo modo vocat rationalem spiritum: quoniam continet etiam in se vitam sensitivam, & vegetativam. Secundo, spiritum sensitivum, quoniam continet, & vegetativam. 3. modo, inspiratum aërem. ex eo enim nutritur spiritus animalis apud Hipp. & Gal. & Tellef. & Lactant. & Augustin. & Nyss. ita ut necesse sit in cunctis sensum vel naturalem iuxta Caietanum, & Patres, vel per necessariam consequentiam ex dictis eorum agnoscere. Si. n. non ex nihilo, nec ex vulgaribus qualitatibus, nec ex mistione, ut mistio est, Animam dat Tellus: ergo ex indito sensu, nam & materialiter, & actiue dat Caietanus.

Ex Adamantio Origene.

ORigenes, qui testimonio Hier. & totius antiquitatis, omnes sapientes in prophana, & sacra Philosophia superavit, & linguarum, & sectarum peritia; scripsit super illud Isaia, *Terra Terra audi verbum Domini*, &c. intelligentia animante terram gubernari, sicut, coelum, & corpora magna. Igitur & aërem, & Aquam; & propter hoc etiam S. Clemens Rom. Recogn. 9. probat Terram, Matrem, coelum, fluuios, stellas, omnesque creaturas sentire præceptum, & timorem Domini per se, vel per Angelos. Quare concedunt etiam Doctores assistentem, & gubernariuam virtutem Angelorum præfatis corporibus. August. tamen, & Basil. & Gregor. Nyss. præter hæc, Rationem vniuersalem cunctis rebus, inditam dixerunt. At ubi ratio, ibi sensus, ut dicebant sancti Clemens, & Nyssen. &c. ea; ratione probatum est, quoniam agi ad operationes artificiosas res nequeunt, nisi stimulis doloris, & voluptatis. Præterea nec posset ex Terra agitando efficere animas brutorum ut probabat August. nisi terra sit sensu prædita naturali, vel de nihilo, aut de sui substantia det Terræ vim educendianimas. Hoc autem explosit August. & Thom. & alij Doctores: quoniam Angeli agricolantur non creant, nec formant, sed mouent ad formationem. Quod autem ex ipsorum defluxione, non fiat Anima, ut aliquando concedebat Aug. hæsitando, ex eo probatur, quoniam non sunt corporei, unde quid decidatur; nec corporati, sicut lux, unde multiplicetur. Prætereaque essent brutorum animæ rationales de natura Angelorum, quod falsum est, ergo, &c. Præterea 3. Periarch. 1. Quæ a se mouentur vitam habere probat, quæ consistit in sensu, motuque (ut etiam Arist. docet 8. Phys. T. 29. & D. Thom. in comm. lect. 7. ubi ait si graui, & leuia mouentur a se ipsis, sunt animata.) Vnde arbores, metalla, Animalia, & ignem, & fontes aqua-

rum vinentium, quoniam à se mouentur, viuere dixit optima quidem ratione. Et licet postmodum lapides non viuere dicat, quatenus ab alio extrinsecus mouentur, tamen quatenus sponte sua propriæque forma mouentur deorsum, & augentur ex terra, metallorum ritu, non negat esse vitales, cum ignes, qui mouetur sursum sponte, & metalla, quæ vegetant, pariter inter viuentia numerarit. At non viuunt absque sensu, vt pulchre docuit Irenæus, & Clemens, & Nyss. ergò cunctis sensum largiatur his Origenes oportet. Præterea ait, quæ non
 ” solum ex se mouentur, vt ignis, plantæ, aqua, ventus, &c. proprio sensu; sed etiam à se, vt bruta, & homines, aliquid supra sensum habent, bruta nempe phantasiam, homines verò rationem: quæ iudicant de cunctis. Cuius (scilicet rationis) participes, & aliqua beatitæ, ait, videntur incentiuo quodam, tamen naturali non vera ratione moueri, &c. D. Thomas vocat hoc incentiuum, quasi rationale, vim æstimatiuam, quæ est in confinio rationis, & sensus in 3. d. 16. q. 1. ar. 1. & 2.

Porrò in cap. 4. disputat Origenes, cum dixisset hominem constare ex anima, spiritu, & corpore; vtrum duæ sint animæ sensitua, & intellectua, an vna. & concedere videtur, vt veram, vtramque opinionem. Primæ Scorus adhæret. & G. egor. Nyss. & multi Patres. Secundæ scilicet Thomas, & Alber. At Origen. cum sensitiuam non separat, & carnalem animam à spiritali separat, vult eandem animam, quando obedit carnali passioni, vocari sanguinem, & carnem, in S. literis; quando sancto Spiritum. Est enim pugna inter spiritum & carnem. Vocat autem spiritum Mentem, quatenus à Spiritu sancto regitur; eandemque Mentem, dum à carne regitur, sensualem. Et huic expositioni S. August. consentit in lib. de Spiritu, & An. cap. 48. & de dogm. Eccles. cap. 18. & 19. Similiter S. Irenæus lib. 5. Aduers. hæres. cap. 9. Homo ait, constat ex spiritu, anima, & carne; & vocat
 ” spiritum ipsum Spiritum sanctum Dei, quo Anima regitur. Ambr. vero partem Animæ superiorem, religionis tenacem, quam ex currus Ezechielis expositione vocat Aquilam: rationem inferiorem, seu practicum intellectum, vocat hominem. partem sensualem diuidit in bouem, & Leonem, id est, in Concupiscibilem & Irascibilem. Falluntur ergò, qui concupiscibilem, id est, vegetantem, priuant sensu. Cum nec Plato huius currus inuentor, nec Ambr. nec August. nec Basil. neque Euseb. nec Nyss. nec alij meliores, consentiant. Vtraque opinio sustineri potest. s. de vnitæte & pluralitate, dum tamē à Deo bono, & à Deo malo duas contrarias cum Manichæis, animas non deriuemus.

Verum enim verò Origenes, quem sequitur Telesius in lib. *Quod animal vniuersum*, &c. non videtur rectè vtramque opinionem concedere: soluendo illud argumentum, quod spiritus pugnat aduersus carnem, vt inquit Apost. vnde duæ animæ apparent: Plato autem, &

Pythagoras ex pugna inter Rationem & Irascibilem, & ex pugna Irascibilis contrà Rationem, aliquando contrà Concupiscibilem, concludit in homine tres animas, vt etiam Galenus contendit: & Scotus non dissentit) inquit Origen. & Telesius, quòd illa pugna potest esse eiusdem animæ cum seipsa, quoniam variis trahitur obiectis. Dum enim carnalibus excitatur passionibus à corpore, & spiritualibus à lege Spiritus sancti, secum dissidet, donec decernat, cui parendum. Vnde vna anima sustineri potest, quod etiam in lib. de dogm. Eccl. & in Conc. decernitur. At si sic sequitur, quòd differentia sola syllogismorum, & obiectorum tantum oppositorum, sint in anima humana, non autè substantiæ differētes. vnde posset quis putare etiā in mundo non reperiri, nisi Rationem, quæ omnia regit, secumque dissidet, dum obiectis trahitur oppositis. Hoc autem falsum est, nisi apud Stoicos, ponentes animam passibilem, & diuisibilem, & passionibus cunctis obnoxiam. At cum certi simus, Animas brutorum non esse de substantia rationali hominum, quippe cum hæc sit Dei spiraculum, illa verò elementorum, & in homine non solum variatio obiecti, sed etiam finis faciat pugnam. Diuina enim rapiunt mentem sursum, caro non trahit deorsum, nisi vt sentiens obiecta caduca, quibus, vt consimilibus delectatur: quæ Mentem delectare non possunt, nisi prout sentienti caducæ inhæret consentiens. Propterea melius videtur Augustinus sentire in lib. 12. super Gen. (qui eius proprius est, alij verò spurij,) quòd homo constat ex mente à Deo data & spiritu, qui ex sanguine nascitur, & alitur, vt Amb. & alij Patres dixerunt: & corpore carneo. vtique spiritus iste est anima sensualis, quæ in homine est instrumentum Mentis, in brutis Princeps anima; & hæc est irascibilis, & concupiscibilis, vt in q. Phys. probauimus. Propterea dicendum est, quòd in homine est vna anima; cæteræ enim vel sunt dispositiones ad ipsam, atque subiectum, vt dicit Scotus: vel animæ aliquo modo, & secundum quid, vt dicit Gregor. Nyssenus vel instrumentum mentis, vt August. docet. Præterea manifestum est, quòd quando Mens infunditur, viuebat anima sensitua, & vegetabat corpus. Mens autem, vt probat S. Thom. in 3. p. q. 2. non corrumpit sensitiuam, nec sensoria. (quicquid dicat alibi de mente Arist. non sua) sed perficit, quippe sine quibus nec recipi in corpore, nec habitare potest: vnde fuso sanguine, aut spiritu, moritur homo, quia discedit mens, non quia moritur mens, eorum ministerio destituta. Qua propter non est putandus Origenes sensum spiritui, & carni abstulisse, aut elementis, vnde fiunt, non dedisse. Ipse enim primus dixit, quòd vir Rationē. mulier sensualem spiritum, serpens carnem, voluptatisque vim significaret, in peccati exortu. vt triplex vis in homine insit, & anima vna; cæteræ verò dispositiones, aut instrumenta animastica.

*Ex diuo Aurelio Augustino Episcopo, Magno
Ecclesiæ Doctore.*

Dominum rerum Rationes ideales in Verbo Dei, seminales rationes in Materia: causales verò in elementis. Cum autem Verbum sit Dei sapientia, & Ars, & sermo, & lex æterna, & sensus, ut ex nominatis antea patribus probatum est; sequitur, ut elementa, & res omnes seminales, & causalis sensus participio prædita sunt. Participatio enim sapientiæ, aliqua sapientia est: & propterea David. Psal. 103. *Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti*; idest cum sapientia iuxta phrasim Hebraicam, ergo & sensitiva: sic etiam Caiet. cum dicitur in Psal. 133. *Fecisti cælos in intellectu* ex-ponit cum intellectu; idest, intellectiva anima saltem assistente, & motrice, animatos. Similiter & alij Patres. & certè August. hunc locum ad idem citat, & in Eccles. i. dicitur. *Deus creavit sapientiam in Spiritu sancto: & effudit illam super omnia opera sua, &c.* Duplicem effusionem seu triplicem dat Augustinus. Primam in creatione animæ mundi, seu Rationis omnia continentis, quæ sapientiæ Dei subseruit, ut dicit lib. imperf. super Gen. 4. Nam (*Spiritus Domini ferebatur super aquas*) intelligitur, aut, vel Spiritus sanctus, vel aer, vel vitalis creatura, qua vniuersus visibilis mundus, atque omnia corporea continentur, & mouentur. Cui Deus omnipotens tribuit vim quamdam seruiendi ad operandū in ijs, quæ gignuntur. Qui spiritus cū sit omni corpore æthereo melior, &c. non immeritò spiritus Dei dicitur. nā & Dei Terra dicitur, & omnis plenitudo, &c. Secundam effusionem sapientiæ tangit Aug. cū exponit, ly *Fiat lux*. Nam vel intelligitur lux corporalis, quæ ignis, & cæli est: vel sensualis, ex qua, cunctis inserta rebus, sunt animæ sentientes, tanquam ex prædacta materia. & propterea Deus dixit Terræ, ut producat animam viuentem, ex illa nempe luce, vel lux rationalis, quæ spiritualis materia est animarum. Igitur elementa omnia non modò Ratione communi reguntur, sed etiam luce sensitiva sunt perfusa. & sicut nos dicimus, participio secundæ primalitatis, quæ est sapientia. Igitur sunt in elementis seminaliter, & causaliter animæ, quatenus elementa lucem hanc habent, quæ sensibilis est, siue sapientiæ participatio: Acutissimus enim August. considerauit, quod Ratio genita potest facere ex nihilo animas: non tamen ex sui substantia. Ratio verò creata, quæ dicitur anima Mundi, non potest facere ex nihilo, nec de sui substantia, aut defluxu, (quamuis alibi hoc asseruerit) sed agricolando, & applicando actiua passiuæ, ut

faciunt Angeli, sicut dicit 3. Trin. 8. Idcirco subiecit animarum productioni lucem sensualem, seu participium sensus in cunctis elementis. Propterea in 3. Gen. ly. *Producant Aqua, &c. & producat Terra animam, &c.* exponit, quod eiecerunt ex se animas viuentes, quas habebant primordialiter. Omnibus quoque elementis dat sensum. Nam licet (ait) ab igne magis sit sensus, & à luce sensitiva, tamen in cap. 3. & 4. refert quinque sensus ad elementa, nempe Tactum ad Terram: gustum ad Aquam: auditum ad aërem; olfactum ad utrumque: visum ad ignem; quasi hæc omnia sensu sint affecta naturali: alioquin Anima per ipsa non sentiret. Patet autem hoc magis, quoniam in lib. de Diminatione Demonum declarans, unde ipsorum diuinatio, & sagacitas tanta, (inquit,) quoniam habent corpora ex aëre, & igne, quæ sunt elementa maximè sensitiva, & penetrantia. Nobis autem prædominantur Terra, & Aqua, idèò crassiores habemus sensum. Idem dixerunt Athan. & Lactant. de sensu ignis, & aëris. Imò Arist. 2. de An. T. *Nullus sensus (ait) sine calore.* Similiter in sect. 77. Probl. 10. calorem vocat Animam, & in sect. 30. sensum, & prophetiam sybillarum ab atrabili, in quantum calida est, promittit. Et Gal. in lib. de Rig. & Hipp. in libro de carnibus, &c. & Stoici dixerunt, animam esse calidam cum Heraclito, & Lactant. & Athan. & Basil. Sed intelligendum de sensuali essentialiter; de Rationali, ex copula, iuxta illud David. Psalm 38. *In meditatione mea exardescet ignis.* Similiter Virgilius, cuius versum. *Ignis est ollis vigor, & celestis origo* Augustinus approbavit. Participium Primalitatum ergò præmisit ad animarum productionem. Et operationes sensus ipsorum vocat numeros, & rationes. Nam & Platoni Anima est numerus, seu Ratio seipsam mouens. Propterea in lib. 5. Genes. cap. 8. Insunt (ait) Aquis & Terræ perfectissimi numeri, trahentes secum potentias sequaces, ad brutorum, & plantarum generationem, &c. Imò etiam de cadaueribus in lib. 3. cap. 14. educit animas. Quoniam (ait) in omnibus animatis corporibus inest quædam vis naturalis, & præseminata materia, & quodammodo initiata primordia futurorum animalium, &c. & est idem ferè cum eo, quod dixit Arist. quod in Terra, est humor, in humore spiritus, in spiritu calor, ut quodammodò omnia animæ sint plena in 3. de gen. an. cap. 11. ut S. Bonau. aduertit. Sed aliquid plus, & clarius posuit August. in elementis, ut ex sensu, luce, & tenuitate, spiritus vitæ, qui anima brutorum est, conficiatur.

Porro D. August. in 13. de Trin. docens Peccati originalis productionem, per virum intelligit Mentem: per mulierem Rationem inferiorem: quæ spiritus sensitivus est, rationalis tamen per participationem, (ut D. Thom. sæpè, & in 2. Ethic. cum Arist. dicitur)

cet) per serpentem intelligit sensualitatem carnis, id est concupiscitiam sensus viui. Alij dicunt, Rationalem, sensitiuam, & vegetatiuam: quoniam vegetatiua est participio sensitua; sensitua vero participio rationalis. Siquidem supremum infimi attingit, infimum supremi.

- Idque amplius declarat in 12. super Genes. vbi Hominem ex carne, spiritu, & mente, constituit. Non enim Mens spiritui corporeo vnitur, nisi per symbolum inter sensum, & rationem. Nec spiritus corpori, nisi per sanguinem; quoniam non potest esse in sicco, vt dicit apud Grat. c. 32. q. 2. vnde verè August. spiritui, & carni dat sensum. Nam sensualitas carnis spectat, vt Amb. etiam docet, ad delectabilem, seu concupiscibilem (ita ipsi loquuntur) quæ est vegetatiua. Spiritus verò, quem vocat etiam irascibilem, ad sensitiuam; & hoc sæpe docuit August. præcipue in 3. de Trin. cap. 9. Animalia, dicens, habent spiritum vitæ, cum sensu appetendi, quæ secundum naturam sunt: vitandique contraria. Hunc autem spiritum vitalem, non formaliter, sed seminaliter posuit cunctis in rebus: quippe in sensu, & luce, & calore, & corporeitate; quæ attenuatione vertitur in spiritum, secundum Aug. & Alb. & Thom. & Nyss. & alios omnes. Et 12. Gen. 7. & 8. Visorum Prophetarum tria genera facit, scilicet corporale, quod sensibus exterioribus percipitur: Spirituale, quod spiritus imaginationi repræsentatur: & intellectuale, quod Menti. Spiritus autem (cap. 9. inquit) est vis Animæ Mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimuntur, & hic in pecoribus est irrationalis: & præsidet sensuali parti (id est) vegetanti, sicut Mens spiritui, &c. Ex quo apparet secundum August. spiritum sentientem esse: vt docet etiam in cap. 11. & instrumentum Mentis, cui nunciat obiecta per sensum, & sensoria. Si enim non sentiret in sensoris, non nunciaret, quæ percipit; nec perciperet animasticè.

- Propterea verum est, vt dicebamus ex Origene quod vna est Anima in homine: s. Rationalis: spiritus enim sensituius, & vegetans instrumenta sunt; sicut in bruto vna est sensitua, cuius instrumentum est sensualis, seu concupiscibilis, aut vegetalis. Scotus autem tres formas ponit non ex æquo; quoniam Vegetatiua est præparatio ad sensitiuam; & sensitua ad Mentalem. Et hoc D. Thom. in 3. p. q. 2. consentit, quod adueniente sensitua non corrumpitur vegetalis, sed perficitur; & adueniente rationali sensitua perficitur. quidquid alibi dixerit Aristotelizando: ex scriptoribus enim sacris accepit, quod elementatio, organizatio, vegetatio sensificatio præcedunt ad animæ rationalis susceptionem, sicut & animatio rationalis vna cum eis, ad verbi susceptionem in Christo, personantis ytramque naturam. Propterea Deus non materiæ nudæ, sed

homini formato iam de limo, organizatōque, & animastico ex sensu telluris, quo parit animas brutorum, inspirat spiraculum vitæ rationalis.

Ex D. Hieronymo, Presbytero Ecclesiæ Doctore.

Sanctus Hieronym. Doctor Ecclesiæ vocatus Maximus, & d. 15. c. Sancta Romana, cunctis Prælatus; tria asserit in 8. Mat. sumpto argumento ex eo, quod Iesus Deus imperavit Mari, & ventis, & obedierunt: Primum (quod omnes creaturae, ait, sentiunt Creatorem) non per figuram sermonis, sed per veritatem (Nam. 2. quibus imperavit (ait) & quas increpavit, sentiunt imperantem) 3. declarat qualis non sit, & qualis sit dicens (Non errore hereticorum, qui putant omnia animantia) id est Manichæorum, qui res animant de substantia Dei, irretita passibiliq̃ue, vt supra in argumento 10. ostendimus ex Augustini, & Basilij testimonio (sed maiestate (ait) conditoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt) Nostri enim maiestas, tam modica est, vt vix cum partibus nostris, & hominibus brutisque habeamus commercium, & consensum, & ideo nobis per Protopopeiam sunt sensitiva, sicut cum Virg. ait.

„ *Turris hinc aberas; ipsi te, Turire, Pinus.*

„ *Ipsi te fontes hac ipsa arbuscula vocabant.*

Deo autem per veritatem, vt Daniel testatur, *Benedicite omnia opera Domini Domino*, quoniam eius maiestas continet in se entitates, & veritates, & operationes rerum omnium: idcirco sentiunt illi, quæ non sentiunt nobis, sicut digitus meus sentit mihi, qui alteri homini, aut cani, aut boui, &c. non sentit. Item lingua mea Italis sentitur, quibus rationalis est: non autem Turcis, & Indis, nostram non sentientibus ratiocinationem. Propterea quæ Dauid de lingua cœli, & terræ, & creaturarum ait: *Non sunt loquela neque sermones, quorum non audiantur voces*, scilicet ab omnibus, sicut loquela Italica: nam *In omnem terram sonus, & verba eorum* prodeunt, & audiuntur, &c. eadem ratione D. Hier. in 10. Ezech. scribendo explicat, quod omnia sentiunt creatorem, & omnia viuunt Deo, licet non nobis. Dei enim entitatis, & bonitatis, (non autem nostræ) participio sunt, igitur viuunt illi: sicut manus mea mei participio viuit mihi, non autem cani, aut tibi, excepto quod participatio manus est consubstantialis, creaturarum verò imitativa, & coentitativa, ubi autem est sensus creatoris, est & sui ip-

sius: ex participio enim bonitatis propriæ sentiunt, & amant magis id, quod participant, quàm se ipsas creaturæ, vt docuit S. Thomas, sæpè allegatus. habent ergò sensum essendi sui, & amant Deum, à quo, & in quo, per quem, & propter quem sunt, dum amant se, & procurant se conseruari in illo esse, quod à primo ente habent, amantque naturaliter, non electiue, magis quàm se: vt naturaliter magis amatur totum quàm pars, & vniuersale bonum, quàm particulare. ex p. p. q. 60. ar. 5. & p. 2. q. 109. ar. 3. similiter adhuc S. Hier. in Ezech. i. scribens, vocat quatuor elementa animalia.

Et quoniam sunt Deo, licet non nobis; & quoniam sensus participio gaudent, vnde animalia dici queant nobis cum improprietate, & quoniam in argumento 10. Theologico ex dictis Hier. & Thomæ contextu, isthæc omnia probata sunt, sufficiat cunctis nosse, Hieron. huius sententiæ duce[m] esse antesignanum.

Ex D. Bonauentura, Ecclesia Doctore Seraphico.

S Sanctus Bonau. in 2. d. 15. q. 1. recitat opiniones tres de animabus brutorum. Prima, quod à principio Deus creauit eas ex nihilo, quando fecit animalia: sed nunc multiplicantur per decissionem, & communicationem, sicut lumen candelæ absque diminutione, & multò melius quoniam formæ omnes sunt spirituales. Secunda, quod productæ sunt ex aliquo materialiter, & seminaliter, quoniam aliquam materiam fecit Deus spiritualement, ex qua produxit animas, & ex virtute actiua; ita quod ex corpore corpora, ita ex materia illa animæ, in qua est vis actiua. Tertia, quod animæ brutorum sunt ex aliquo materialiter, sed non seminaliter: quoniam materia animæ cum illa concreatur, & cum illa destruitur: & sic omnes animæ, & à principio, & nunc sunt à Creatore.

Prima (ait) non placet, quoniam forma produceret aliam formam ex nihilo, si per sui transfusionem, & multiplicationem. Nec secunda quoniam illa materia spiritualis esset etiam materia Rationalium animalium. Item vlla materia non esset in se, neque in alia materia corporali: quia educeretur materia ex materia, & non est inuenire quomodo non viuat, nec vsum habeat. Tertia non conuenit, quoniam si materia corporalis non interit nec anihilatur, multò minus materia spiritualis animalium. Tunc Bonau. ex propria sententia docet quod anima sensitiua fit ex aliquo, non materialiter: quoniam illa materia non perderetur, sed solum seminaliter, quoniam non habet materiam partem sui, cum sit forma simplex, sed fit ex materia, seu potentia actiua, quæ proficit excitata ab agente, donec fiat anima: sicut globus proficiendo fit Rosa. erat hoc seminarium, quando terra produxit

animas brutorum & nunc est; & tunc data est virtus actiua, vt producere possit de seminario animas, & corpora. Probat hoc auctoritate Augustini ad Orosium, & super Gen. lib. 3. Item auctoritate Arist. qui. 16. animal. vegetabilem, & sensibilem animam esse potentialiter in semine, & organizare ex eo corpus, dixit: Item in 2. de gen. an. 11. ponit omnia quodammodo animæ plena. In quo concordat cum Augustino. Item respondens ad 2. art. quod seminalis ratio non est materia spiritalis, nec corporalis, sed quædam potentia spiritalis, indita materiæ corporali, ei innitens, & ab ea dependens; & propterea anima in brutis generatur, & corrumpitur. Mox ad obiectionem, quomodo non est ex materia, & forma, si est hoc aliquid, & mouens corpus: omne autem mouens est separatum, ergo hoc aliquid. Resp. quod vna pars corporis mouet partes alias; & illa pars mouetur à toto corpore; qua mota mouet se. Deinde docet ante præceptum, illud seminarium non fuisse: aut fuisse non potens producere animas actualiter: & ex putrefactis fieri animas seminaliter, quoniam cælum non generat animas, sed disponit, vt è seminario educantur. Hæc habemus ex S. Bonauent. vnde elicitur, quod vis seminalis tam in seminibus, quam in putrefactionibus, ac proinde in elementis, sit participium potestatiui, cognoscitiui, & appetitiui, ex quibus puris constat anima humana de foris creata immixtaque: atque ex corpore tenuissimo, exque primalitatibus corporatis constant animæ brutorum, & sic concordant omnes Patres, & textus scripturarum, excepto eo, quod patribus videtur anima non esse forma, sed spiritus corporeus motabilis: Bonauenturæ verò, & loquentibus in peripato, dicitur forma immotabilis; & propterea non possunt concordari, nisi in eo, quod erat in rebus seminarium animarum, quoniam dixit Deus, *Producat terra animam*, vt & nunc est. Re vera etiam spiritus est hoc aliquid, & idèd mouet, nec primum membrum, id est cor mouetur nisi à spiritu, & sic corpus totum: imposs. est enim ab immota anima dari motum, vt dictum est sæpè, &c. Nec prima opinio videtur reprobanda, nisi in eo, quod genitarum ex putrefactis animatum, non reddit rationem: sed dum dicit, multiplicari per decissionem, & communicationem, sicut lumen candelæ, est acceptanda, manifestè enim calor multiplicat seipsum, alium numero faciens calorem in ferro, & ligno, & manu: vnde & vis sensitiva eius, idem facere possit. Propterea circa finem quæst. acceptat hanc opinionem, dicens: & quidam dicunt, quod anima multiplicatur, cum sit spiritalis, & non deciditur anima ab anima; deciduntur tamen à corpore spiritus, & calores, & virtus animalis; quæ adiuuat cum virtute matricis vt illa potentia actiua quæ erat in humore seminario, perueniat ad actum completum, &c. Rectè quidem, sed calor ille, & spiritus decissus videtur animalicus Aristoteli; & acceptatur à Bonauent. & Greg. Nyssen. ex eo facit animam, siue in semine sit, siue in stercoreibus.

Secunda opinio quatenus illa materia spiritalis præfuit ad animarum, tam humanarum, quam brutorum productionem in elementis, est quidem Augustini dubitativè loquentis, ut patet ex allegatis in Ratione 8. Theologica, sed tamen in hoc discrepat; quoniam ex luce rationali præseminata educit animas humanas, ex altera verò sensuali præseminata educit brutales; & tandem hanc ubique esse veram relinquit, illam verò de materia rationalium retractat docens; quòd ex nihilo creatur, infunditurque.

Tertia valet, quatenus anima spiritus est, qui non anihilatur, sed in tenuem evanescit aërem; de quo etiam nutritur, sicut omnes Patres, & Philosophi docent. At non remanet amplius anima, quoniam omnino mutatur, & perit de esse animæ in esse aëris, vel &c. At palam est, quòd potestatem actiuam dat huic seminario vniuersali Bonauentura & appetitiuam, & sensitiuam; qualiter posuit Arist. & August. quos ipse allegat. Porro enim sunt virtutes ideales in verbo Dei: ut inquit August. in 6. super Gen. sunt in elementis, sicut in causis generalibus: & sunt in elementatis vis seminalis, in planta, & animali, & sunt in feminibus, quæ ex illis deciduntur, id est, quoad partem corpulentam: sed multiplicantur, & effunduntur, & communicantur quoad incorporeas virtutes. Cum ergo animæ sint iuxta Bonau. & August. similiter in elementis; nec sint virtutes actiue elementorum vulgò manifestæ, videlicet calor, frigus, humor, siccitas: sed tamen in eis: consequens esse ut sint, sicut participatio diuinitatis ideantis, ut dicit S. Thomas, p. Phys. lect. 15. ergo sicut potestas, sensus, & amor; & propterea D. Thomas semper docuit, appetitum, & potentiam essendi, & conseruandi se se, esse in rebus naturalibus ultra quatuor qualitates elementares: ergo & sentiendi, dicere debet ex necessaria consequentia, & expressè dixit, ut infra.

*Ex Durando Episcopo Dominicano Doctore
solidissimo.*

„ **D** Vrandus etiam in 2. d. 15. q. 1. cælum, ait, causat viuientia non
 „ quia mouet, quoniam motus localis non est ratio aliquid agen-
 „ di: Neque per influxum, ab intelligentia acceptum: quoniam non
 „ potest intelligentia immediatè mouere ad formam: nec mediante
 „ motu, per quem nihil acquirit, ut ipse probat nisi ubi, ut sic: ergo, ait,
 „ quia est productum à Deo, quasi semen generabile, & corruptibili-
 „ lium; & sicut in semine non viuo est vis generatiua viui, sic in cælo
 „ vis productiua vitarum. Sed profectò fallitur Durandus, nisi ponat in
 „ semine sensum, & in cæli calore, velut Arist. & Alb. fecere, quo ani-
 „ marent. Omnibus .n. confessum est in semine vim sensitiuam inesse.

& in calore putridorum, vt quodammodo omnia animæ sint plena; & ipsemet Durandus ibidem. d. 18. q. 2. agnoscit rationes primordiales rerum in Deo: obedientiales in creaturis in respectu tantum ad Deum: & seminales in respectu ad certas res: vt in semine equi est vis ratioque seminalis solius equi: & insuper docet quod virtus seminalis est actiua simul, & passiuæ: sed actiua magis; & omnia viuientia generari ex elementis habentibus rationes seminales, & vim animasticam, vt Arist. & Bonauent. & Alb. Qualitates autem vulgares non sunt animasticæ peripateticis vt sic, nisi vt sensu, appetitu, & vi, affectu. Alioquin esset pura materia substantia animæ, vel instrumenta; non autem animastica: nec animatiua, nec actiua ad animationem, sed ad calefactionem, frigefactionem, humectationem, siccationem, motionem, &c. Inest autem in semine, & in putridis, & in cunctis, quasi ars architectans, & sensus, respondens directioni architectantis Artis, vt supra ex rationibus, & Philosophis, & Theologis probatum est: ergo, &c.

Ex Ioanne Scoto Franciscana Academ. Principe.

I Oan. Scot. in 2. d. 18. q. 1. Anxiè disquirat de virtutibus seminalibus, & tandem vires elementorum solas passiuas, actiuasque dicit seminaliter se habere, siue in semine animali, siue in putrefactis; cum ex eorum tot, tantis, talibusque particulis, ita concinnatis euenit, vt fiat aliqua qualitas, seu virtus apta ad altiore gradum, siue plantarum, siue metallorum siue brutorum. Cum autem instat, vndenam tanta virtus ex tali concinnatione, vt organizet corpus, & sit anima: Respondet cum Galeno, & Auerroe, esse in seminibus virtutes diuinas, quæ sint autem, non dicit: sed cum primalitates quatenus ad exteriores actus respiciunt, sint virtutes apud veteres: consequens necessarium est, vt participatio potentia, sapientia, & amoris diuini, sit virtus animastica. Nec enim ex nihilo producit animas Scotus; nec de substantia inanimi. Igitur de participio illo: ergo sensum rebus inesse placeat Scoto oportet, & appetitiuam vim, quæ seminarium possit esse animarum, vel animatorum: constat autem ex supradictis Auer. & Gal. quod non aliter sentiunt de calore animastico loquentes: ergo, &c. Mirificè Scotus prætermisissis diæteriis omnibus de caloribus vanis differentiis, diuinum quid yltrà elementationem ad rerum animationem adduxit.

*Ex B. Alberto Magno, S. Thomæ Præceptore, Philoso-
pho, & Theologo Eminent.*

- B**eatus Albertus Magnus inchoationes formarum propter autori-
tatem S. Augustini de seminalibus rationibus, dat materiæ. Ipsa
enim per se ad omnem est apta formam: sed per numeros seminales
ad certas formas. Igitur animatum dat inchoationem & seminarium,
vt patet ex sua Phys. & lib. de quatuor coëis, vel ergo ista virtutes
sunt qualitates, vt dicit D. Thomas, & Scotus; vel particula sæcun-
da ad totam animam, vt videtur dicere Alber. si primum cum nulla
qualitas sit animastica, nisi sensitua, vt Arist. in 2. & 3. de gen. An. &
Auer. & Gal. qui calorem dicit esse animas, sicut & Arist. sect. 27.
prob. 10. consequens, vt calor sit sentiens, vel alia qualitas occulta in
elementis. Calorem sentire probatum est, quoniam animastice agit
contra se, & contra inimicum; propterea non solus calor sentit, sed
frigus, & elementa omnia, in quibus Arist. Auer. & Albert. in 2. & 3.
de gen. An. ille in textu, isti in commentis, ponunt virtutem animasti-
cam, vt ex eis fieri possint animalia. Igitur inchoationes sensituarum
sunt vel calor, vt sentiens; vel aliqua vis sensitua, vt particula, quæ
in spiritum vertitur caloris ope. Nec aliud Alber. adducere potuit.
Quocirca in lib. de Hom. cum tractat de Generatio, inquit, anima
plantæ, & bruti, sunt in semine in potentia, non materiali tantum, sed
etiam effectiua, & operante; sicut omnes formæ, excepta Rationali.
Calor autem, & aliæ qualitates, educunt illas, &c. & hoc verum ap-
paret ex eo, quod calor attenuans materiam efficit spiritum motabi-
lem, qui est anima brutorum, & plantarum, in S. Scriptura. Vnde in
resp. ad penult. & vlt. argumentum q. 1. ar. 1. ibidem ait. Sanguis non
facit sensum, nisi per calorem naturalem, qui est causa sentiendi: non
tamen vt principium primum sensus, &c. Rectè quidem, quoniam
primalitas præcedit, quam effudit Deus super omnia opera sua, Eccl.
1. & Psal. 103. *Omnia in sapientia fecisti*: quam autoritatem alle-
gant Patres, cum de terra, & aquis animalia educunt. Calor ergo, vt
sapientiæ participio affectus, educit animam de corporeitate tenuissi-
ma similiter affecta.
- Præterea idem Alb. ait spiritus naturalis, vitalis, & animalis, nasci-
tur ex vapore effumante de corde: estque naturæ aëreæ: & instru-
mentum animæ, per quod influit sensum, & motum, &c. & hoc re-
cte dicit in homine: sed in brutis est anima sensitua ipse spiritus, vt
Patres docent, exponentes illud: *Sanguis eorum pro anima est*: & ali-
bi, *anima bestiarum est in sanguine*. Quod de spiritu, qui ex sanguine

sit, exponunt Amb. August. Athan. Basil. & alij paulò antè citati quamvis Scholastici quidam Aristotelizando dicant, formam immobilem esse totius animam. Præterea quomodo sensum, & motum, anima influat in membra per spiritum, vt Alb. hic, & August. dicunt: & D. Thom. etiam vitam in 4. cont. Gent. 20. nisi sit sensitiuus mobilis, & vitalis? verè enim sentit, dum fugit insidiâ in timoribus, & foras in læticia; & in somno, & vigilia ad animandum, & opèrandum, vt Arist. aduertit, & Gal. & August. Propterea motum, & sensum eidem dant.

Præterea in eodem loco Alber. negat formas in generatione hominis succedere, ita vt prius forma vegetalis, vt vult Scotus, sit præparatio ad sensitiuam, & sensitiua adueniens ad Rationalem, quæ omnes perficit, efficitque vnum hominem, non simplici, sed composita unitate; cuius oppositum dicit S. Thomas de Mente Arist. quod adueniens forma corrumpit non seruat præcedentem: id quod nec ipse D. Thomas in 4. cont. Gen. 44. & in 3. p. q. 2. sustinet, sed contrarium. At Alb. vult vnam formam à principio inesse in semine, idque etiam explicat iterum in lib. 16. an. cap. II. dicens. (Est simul à principio calor, vegetatiua, sensitiua, & Rationalis: sed prius manifestatur vis caloris elementaris, deinde cœlestis, deinde opera vegetatiuæ, deinde sensitiuæ, deinde Rationalis, quando ergò fiunt organa vegetatiuæ præest vegetatiua, quando sensitiuæ organa fiunt, præest sensitiua virtus animalitatis, & cum omnibus inest intellectus, sed non affixus organo, &c.) Hæc rectè dicit Alb. quoniam in calore est vegetatiua, & sensitiua vis, & intellectiua, sed intellectiua de foris assistens, quæ est intelligentia non errans: quæ curat, vt absoluta organizatione, & vegetabilitate, & sensificatione, optimè in fine operis creanda anima à Deo, suscipiatur. & hoc docet S. Thom. in 4. cont. . . . quod non conueniebat diuinæ naturæ assumere humanam, nisi organizata prius, saltè in prioritate naturæ, corporis statua, animatâque anima rationali, vt sit dignum habitaculum; sicut nec anima rationalis vnitur corpori, non prius organizato, vegetanti, & sensificato, vt optimè probat August. qui materiæ informi tam diuinam formam nescit absque medio connectere, idemque D. Thom. in q. 13. de creat. 9. quia propter sibi Alber. errat, vt D. Thomas vult in 9. de creat. art. 9. in eo, quod dicit intellectum præfuisse, quoniam Deus postquam formauit statuam de limbo terræ, inspirauit spiraculum vitæ intellectus: haud tamen errat in eo, quod dicit, in seminibus, & putrefactionibus, ac generationibus cunctis cum calore præinse vnu vegetantem, & sentientem: quod & D. Thomas acceptat super Job. 6. 14. quomodo enim organa vegetantis, non vegetans, & sentientis non sentiens parabit? volo quidem, vt etiam B. Alb. docet, has virtutes operari in organizatione, sub magisterio intelligentiæ; haud tamen fieri ex non præexistentibus posse.

dicam vnquam. & cum D. Thomas, solùm in potentia præfuisse affirmat, sumit Ly. potentia pro virtute actiua, nedum passiuā, & pro rei generandæ entitate latente: alioquin vt arguit Scotus, & Caiet. & August. nunquam non vegetans in vegetatiuum, & non sentiens in sensitiuum verti queat, sicuti ruditer dicebat Alex. qui etiam sensitiuum in intellectiuium exaltat mendaciter etiam contra Arist. dogma, vt suprâ probatum est.

Propterea ergo de mente Alber. etiam plantæ, quæ vegetant, sentiunt, sicut Nyphus ex illo docuit: eandemque opinionem S. Basil. & Euseb. & Athan. docuere, vt suprâ narrauimus: Præterea Alb. in 16. anim. c. 11. Motus cœli, ait, operatur in generatione animalium, sicut instrumentum Angelorum, ac proinde Dei, mouentis Angelos, & omnia; cœlestes virtutes, ait, sunt in spiritu, vt in subiecto; in calore, vt instrumento: & sunt sicut Ars Dei facientis omnia: cuius virtute producitur anima, quæ operatur opera vitæ, &c. Mox docet, quod calor, & vegetans, & sentiens, & Ratiocinans, sunt ab initio, & manifestationes earum sunt gradatim, vt paulò antè dicebamus, non autem nouæ informationes, vt putat Scotus, & D. Thomas. Igitur in calore sensum ponit ab initio vt Auer. & Arist. & hoc certius declarat Alber. in 16. animal. 4. dicens, virtus animæ quæ est in semine, non est anima, sed aliquid animæ & subiectum eius est spiritus, qui est retentus in semine per spissitudinem, & viscositatem; in quo spiritu est virtus formatiua organorum, & totius (idem dicit D. Tho. 4. cont. Gent. 46.) Huius virtutis formatiue instrumentum est calor, qui habet virtutes animæ, vt eius instrumentum, & mouet ad vitam, & habet virtutes cœlestes, & elementares propter materiam, in qua est. ex elementari habet subtiliare, mouere congregare disgregare, &c. ex cœlesti fundare, esse permanens & substantificare, donec fiat animal, vel planta, &c. ex quibus verbis colligimus, esse in semine, & putrefactionibus, vt mox dicet, partem animæ id est sensum, qui per calorem, cui inest, format, & tandem in animam vertitur, vt dicebat Bonauent. sicut globus in Rosam. Spiritus enim non solus est anima Alberto, sed producit animam, & Architectatur corpus. Animam autem produci ex eo, quod præest, vt sui pars; hoc est, ex sensus primalitatum participio, necessarium oportet: & argumenta Bonauent. & Thomæ, quod forma fieret cum magis, & minus, & quod accidens vni, alteri non est substantia; non procedunt contra B. Albertum, tum quia sunt ex Aristotelis autoritate milles negata à D. Thomâ circa hæc axiomata, vt probaui in qu. Physicis; tum quia si spiritus morabilis est anima, vt placet Patribus; argumenta euanescent contra formam procedentia. Mox Albertus hunc spiritum nutiri dicit ex externis elementis, ita vt nullum careat symbola sensitiva vi. Nam sicut (inquit) spiritus vitalis nutritur ex aëre inspirato, ita spiritus formatiuus, qui est

in semine, nutritur spiritu, qui pulsatur per poros arteriarum, & calor nutritur per sanguinem, &c. At, inquam, manifestauimus in quæst. Phys. quod eiusdem substantiæ est calor cælestis & elementaris, & animalis, subiecto solum, & modificatione interdum differens. & idem calor solis inspeculo generat ignem; & ignis ille animalia, consequens est, ut si vnus calor sentiat, sentiant omnes. Præterea manifestum est ex Medicinalibus, probatumque nobis, quod idem spiritus nutritur ex sanguine attenuato, sicut calor, & ex aëre inspirato, & transpirato. & quod hi spiritus non distinguuntur substantia, sed officiis, & nidis, ut loquitur Amb. seu officinis: Nec formatiua vis in spiritu est aliud, quam pars illa animæ, de qua dixit iterum Alber. in cap. 11. est in semine aliquid Animæ, sed non Anima; & sicut Ars, non sicut forma, &c. Rectè sanè. Spiritus enim non operatur, ut forma immobilis, sed sicut Artifex distinctus à statua inambulans organa, quæ format etiam D. Thomæ: sed ad formandum agitur diuino artificio; Propterea dixit, inest ut Ars, quod etiam Arist. dixit, & non intellexit. Deus enim operatur omnia in omnibus: & fato, Necessitate, & Harmonia, adigit spiritum calcaribus voluptatis, & doloris, ut sic agat, organizet, & non aliter, qualiter faceret calor non sic regulatus. Et quod iste calor sit idem vbique sentiens, declarat Arist. supra citatus in lib. 17. An. c. 11. vbi Alber. ait, quod calor terræ, & aquæ facit animalia, sicut calor vuluæ, & seminis. quoniam in terra Aqua, in Aqua spiritus, in spiritu calor cæli, & ignis, & calor Animæ, id est animasticus, ut Auer. melius exponit, & quidem, ut probauimus, ij calores vnum sunt, ut calor animasticus sit vbique, veluti Arist. dixit. In terra, & Aqua generantur animalia, & plantæ; quoniam est in Terra humor, in humore spiritus, in spiritu calor, ut quodammodo omnia animæ sint plena, &c. ergo calor, qui est in semine, est idem cum calore, qui est in terra, & humore, & spiritu, id est aëre; ut vult Alber. & Auer. & idem est sensitiuus Alber. & Auicen. & Auerr. & Arist. & August. ut nulli sit dubium, in elementis cunctis præinse sensum, ex Alberti sensata doctrina.

Ex S. Thomæ Ecclesiæ Doctore Angelico, Magistro Acad. Predicatorum.

TAndem D. Thomas potentiam essendi, & amorem essendi, & finis, & manifestè, & semper cunctis rebus naturalibus, etiam inanimatis, & in se ipsis, dat; & ab exterioribus causis: Sensum vero aliquandò perplexè, aliquandò manifestè, aliquandò ex necessa-

- ria consequentia; vt nullum sit dubium, quin imago, aut Vestigium diuinæ Trinitatis, completum vbique doceat. ergo & sensus vbique. De potentia nullus dubitat Thomistarum; omnes enim res sunt, quia possunt esse, & possunt conseruari in suo esse: hac enim potentia ablata, amplius non sunt: vt in Medic. & in Metap. ostensum est. Patet hoc etiam P. P. q. 99. & q. 109. & q. de Pot. & 1. 2. q. 55. vbi docemur res prius posse esse, deinde posse, quia possunt cōseruari, & per proprias virtutes innatas, & per causas superiores; cuiusmodi est Sol, cælum, elementum cognatum, vt piscibus mare, aër feris; & tandem per primam causam, quæ Deus est. De amore duplici etiam constat apud D. Thomam; alterum enim vocat naturalem sequentem esse, vel essentialem ipsius esse, quo amant plus Deum creaturæ omnes, quam se ipsas, vt patet ex 12. q. 109. ar. 3. vbi docet, quod etiam creaturæ inanimatæ quantum habent de Esse, tantum habent de amore; & ideo amant Deum, vt totum esse, cuius ipsæ sunt participationes, plusquam se ipsas; probatque auctoritate S. Dionis. conclusionem. similiter P. P. q. 60. 5. amat, ait, omne ens magis Deum, quam se ipsum naturali amore pro modulo suo. Quoniam amat bonum, ergo magis amat maius bonum, quod est amabile magis secundum naturam.
- 22 Amorem enim naturalis non potest perverti, sicut electiuus, quo amamus etiam aliquando minus bonum magis. Ideò non potest creatura magis amare suum esse partiale, quàm diuinum totale, & fontale, vnde habet, vt sit, & bonum sit. Vnde in 2. argumento Theologico. Alterum amorem agnoscit D. Thomas in rebus, quo amant seipsas, vt partes totius boni amabilissimi vt ex præfato discursu S. Thomæ patet, vbi dicit quod amant seipsas, sed plus Deum. item ex eo,
- 23 quod dicit 3. cont. Gen. 22. videlicet quantum entia participant de bonitate diuina, tantum participant etiam de voluntate diuina, qua amant propriam bonitatem, & esse. Item ex eo, quod dicit in 3. cont.
- 24 Gent. 19. 20. 21. 24. Res omnes cupere propriam entitatem & bonitatem, & perpetuitatem, quoniam cupiunt assimilari Deo in esse, & operari. & ideo omne ens naturaliter agit propter finem, & appetit finem, vt etiam probat in 2. Phys. cum Arist. vnde Natura (in lec. 14. ait,) est Ratio diuinæ artis perducens res ad fines suos; sicut Ars est natura extrinseca. & hoc appetitu insito graua deorsum, leuia sursum tendunt, plantæ fructificant, foliis se tegunt, & similiter calor fugit frigus, aut fugat, aut extinguit; & frigus calorem, &c. quoniam amant proprium esse, & sic omne elementum agit amore proprii esse, & odio proprii non esse, ad quod per contrarium ducuntur: & propterea amica sectantur, inimica oderunt, quoniam sentiunt inimica & amica. Hunc autem amorem, & odium non ab extrinseco ponit D. Thomas, sed intrinsecus in propria forma, & substantiâ, & participio Esse. quã-
- 25 tum enim ait, participant de esse, tantum & de amore. Idque probat etiam 3. cont. Gent. 69. vbi errorem Maurorum vnâ cum Auer. redar-

guit, ponentium à Deo actus, & operationes, non à proprijs rerum formis prodire. Vnde sequebatur quod Deus calefacit in calore non autem calefacit calor. idcirco amorem naturalem in formâ inclinamine ad finem ponit D. Thomas. Cum autem ponit ab extrâ, docet talem inclinationem, vel esse violentam, vt in lapide proiecto; vel supernaturalem, vt in prædestinato, sicut dicitur PP. q. 23. 1. vel regitiam, sicut in Bailo exequentie inslum Regis, vt dicit q. 22. de volunt. ar. 1. & sic Opus naturale, vbi & quatenus rationabiliter fit, est opus intelligentiæ non errantis, vt Philosophi docent, & ipse D. Thom. in 3. cont. Gent. 24. sic Floritio, vt Floritio, est ab arbore; vt artificiosa, est ab intelligentia: vt autem propter finem immortalitatis saltem successione consequende, est à Deo principaliter, ab Angelo directiue, ab arbore executiue.

At regula vniuersalis est D. Thomæ, quod omne agens propter finem appetitum, præcognoscit finem, & rationem finis, si est rationale agēs, vt homo. Appetit autem, & præcognoscit finem, sed non rationem finis, si est animale Agens, vt Canis præsentit cibum, & coitum appetitum, sed non vitam, & immortalitatem, quæ ex coitu resultare potest, nec hunc coitum esse Medium ad hunc finem. Ità docet in p. 2. q. 1. ar. 1. & 2. dist. 25. q. 1. Et quamuis in q. 22. de ver. ar. 1. docet, quod naturalia mouentur à Deo præcognoscente, & ordinante ad finem, & non à se: hoc tamen intelligit principaliter quoad finem, & rationem finis. Sic enim à Deo, & ab intelligentijs mouentur. Cum quo stat, quod proprium appetitum in illis inditum præcedit proprius sensus etiam in illis insitus, alioquin essent, sicut ego & tu. Non enim possum appetere ego, quod cognoscis tu; nec equus amat vt bonum, quod nō cognoscit ipse, sed canis: nisi moueatur aliunde vi calcarium aut supernaturaliter; & hoc ipsemer D. Thom. docet in præfatis locis, & amplius in Ver. q. 22. de volunt. ar. 1. vbi ait, quod si naturalia non à se, ab alio ducerentur in finem sicut sagitta, tunc non appetere finem, sed dirigi, aut impelli, cerentur. Nunc autem verum est, quod appetunt, mouenturque appetitu innato, ergo & innato sensu eius, ad quod mouentur, & appetunt, & hoc concedit S. Thomas Ver. q. 22. de volunt. ar. 2. quod sic, & tantum amant Deum, vt, & quantum cognoscunt.

Si quis autem opponat, quod D. Thomas dicit in q. 23. de volunt. ar. 1. Quod triplex (ait) est appetitus, videlicet Rationalis, Animalis, & naturalis. Porro Rationalis (addit) mouetur specie vniuersali, apprehensa sine materia, & sine præsentia materiæ; & propterea est liber Appetitus ad velle, & nolle, & ad omne bonum vniuersaliter. Appetitus autem animalis mouetur à forma præcognita, sed materialiter recepta, licet sine materia. Et propterea non est liber Appetitus, quia materialiter recipit. Attamen, quia sine materia, est aliquo pacto liber. Appetitus naturalis secundum aliquos Doctores sequitur præ-

- „ cognitionem naturalem. at hoc verum non est, sed sequitur inclin-
 „ tionem formæ inditæ, non autem receptæ ab exterioribus, sicut ratio-
 „ nalis, & animalis, & idèd (ait) fit sine cognitione. Alioquin forma
 „ naturalis cognosceret seipsam (vt concludit in q. 22. de volunt. ar. 1.
 „ ad 20.) quia cognitio fit per assimilationem. Idem autem sibi non
 „ potest assimilari: Nam impedit notitiam inexistentis forma, idèd absq;
 „ præcognitione appetunt.

Respondeo, quòd D. Thomas loquitur de notitia animali per spe-
 ciem acceptam immaterialiter: & hanc negat calori, & frigori, & plā-
 tæ, & metallo: imò & gustui animalis neganda est: quippe quod reci-
 pit saporès cum materia, & præsentia materiæ, nec propterea sensus
 non fit: Nos autem loquimur de sensu naturali, qui fit ex perceptione
 passionis, qua sentit se affligi, minui, & extingui, contrarium à contra-
 rio, vt calor à frigore, & idèd fugit, aut pugnat vsque ad internecionē;
 sicuti è cōtra sentit à sibi similibus, cognatisque foueri, & augeri, idèd-
 que sèctatur amplectiturque, vt Magnes ferrum, & Mercurius Aurū:
 quod etiam in cunctis sympathia, & antipathia docet. & Motus re-
 rum sursum aut deorsum, aut quæcunque ad cognata corpora, fugaque
 à nociuis, vt in quatuor libris de sensu rerum probauimus argumentis,
 quibus nemo respondere potest, nisi dicere, Nescio, quia virtus occulta
 est, &c. Rationes etiam S. Thomæ sunt ex aliena opinione Aristote-
 licorum, putantium, nihil cognosci, nisi sit contrarium aliquo pacto, &
 per speciem acceptam. Apud alios verò, qualis, Seneca, Durandus,
 Telesius, multique Theologi, qui negant species illas intentionales,
 valent nihil. Præterea D. Aug. lib. de Anima & Spiritu cap. 2. docet
 quod anima intelligit seipsam per se. & 7. super Gen. c. 21. D. Thomas
 idem dicit de Deo, & de Angelis quod intelligunt se per se, & non per
 speciem aliunde acceptam. Similiter Henr. Gandauens. intelligere
 abditum esse sine specie, aliunde recepta; superadditum verò ab ex-
 ternis, sic. Quapropter ratio S. Thomæ esset contra S. Doctores, &
 contra seipsum, si esset ex proprijs, & de omnimoda cognitione. Igi-
 tur loquitur de cognitione illata, & non de naturali, quando probat
 quod res naturalis non noscit seipsam, idèst animaliter ob illatam spe-
 ciem. Cum quo stat, quòd ipse non negat notitiam, qua res cunctæ
 amant proprium esse tanquam bonum ipsis notum, vt sæpè dictū est.
 Et hoc patet, quoniam omnia amant similari Deo, & seruare suum es-
 se, quia est participium diuini esse, in doctrina S. Thomæ, ergo cōcedit
 illis amorem sui, ergo & notitiam sui; ergò, & amare & nosse con-
 seruationem sui, & odire ac nosse destructionem (idem enim est esse,
 & conseruari) ergo & conseruantia, & destruētia: sed negat illis noti-
 tiam finis, ad quem feruntur naturaliter, & rationis finis, & mediorum:
 non autem passionis noxiæ destruētis, & delectabilis conseruantis,
 sensum abstulit vnquam, vt patet; quoniam de finis notitia, & de illa-
 „ ta hic loquebatur. Hoc etiam liquet ex Responso ipsius ad arg. 13.
 eiusdem

eiusdem articuli ; ubi ait, quod res naturalis non metaphoricè, sed vere delectatur sine acquireto, quem appetebat, licet largo modo : quoniam & Dionys. in 4. de diuin. Nom. dicebat, quod pulchrum, & bonum est omnibus delectabile, & amicabile. Et id ostendit rerum audius motus ad cognata, & fuga ab inimicis. unde stultum est dicere, quod appetunt ire, & eunt appetendo ad rem amatam, & cum iuerint, ibi non delectantur.

Præterea idem D. Thomas docet q. 25. de sensual. ar. 1. Appetitus rationalis tendit in bonum absolutè, tanquam in finem præcognitum, & ex præcognita ratione finis. Sensualis verò tendit in finem præcognitum, non sub ratione boni communiter, sed conuenientis sibi : hoc est quatenus vtile vel delectabile esse scitur. Appetitus vero naturalis est determinatus ad finem, & tendit absque apprehensione finis per quam secundum rationem appetibilitatis distinguatur res appetibilis à non appetibili : sed hæc apprehensio est in Autore Naturæ. Obiectum ergo appetitus est hæc res in quantum talis res. Appetitus verò sensibilis, est hæc res in quantum conueniens, vel delectabilis. Sicut Aqua non in quantum Aqua, sed in quantum conueniens gustui appetitur. Obiectum verò proprium voluntatis rationalis est bonum absolutè, &c. Quò circa videtur D. Thomas auferre Naturalibus sensum discretiuium, conuenientis ab inconuenienti, quatenus ad finem spectant, ad quem diriguntur ab Autore, discernente ; non autem quatenus feruntur ad finem ex proprio appetitu. sic enim necessariò delectantur, cum Amico copulantur, & dolent cum inimico. Probatum est enim supra id ex Antipathia, & Sympathia, & ex doctrina Patrum ; quod Deus dolore, ac voluptate, amore, & odio, cuncta regit, adigitque ad suos fines, etiam non præcognitos, sicut equus ad bellum, vel ad sibi ignotas nuptias. Præterea ex eo, quod supremum infimi attingit infimum supremi, & è conuersò, probauit D. Thomas in 3. d. 26. q. 2. & P. P. q. 77. 7. quòd sensus est participatio intellectus, & quòd sensitiuum participio est Rationale. ergò naturalis appetitus est ex participio sensitiuus : ergò D. Thomas dat sensum naturalem naturalibus, licet neget Animalem : Alioquin sua distinctio de triplici appetitu, & graduatione eorum, & regula S. Dionys. ab eo tantoperè celebrata, esset fallax. Præterea ibidem dicit, & replicat in q. 25. de sensual. 2. quòd sensus est sensus, quatenus recipit materialia obiecta : sed quatenus recipit sine materia, habet, vt sit intellectus, vel Ratio. sic naturalis virtus, quatenus appetit rem, aut odit, vt res est, dicitur naturalis : vt verò sectatur, aut fugit passione percepta ab ipsa, tanquam ab amica, vel inimica sicut sympath. & antipath. docet, sensitiuus est, per regulam S. Thomæ & S. Dionysij. Pariter enim sensus, vt est virtus affirmatiua (inquit D. Thom. 3. d. 16. q. 1. ar. 1. & 2.) apprehendit rationem conuenientis, & disconuenientis, non autem quatenus sensus, & carni concretus, & organis. Igitur liquidò constat, quòd cum D. Tho-

mas negat sensum cognoscentem rationem conuenientis, & disconuenientis, rebus inanimatis; loquitur de sensus parte superiori, secundum quam est rationalis: non de inferiori, quem participat vis naturalis perceptiua caloris, & frigoris, & elementorum, pugnantium pro vitæ tuitione fugientium inimica, & sectantium amica. Id autem manifestius est, quoniam D. Thomas ponit vitam etiam in calido, & humido, in 2. d. 15. q. 2. 1. similiter in lib. de morte, & vita, vbi Arist. *Vita, ait, est permanſio caloris natiui*, & in Probl. 27. quod *calor est quasi animal per se mobile intrò forasque*. Præterea calor apud Arist. 4. Meteor. & 2. & 3. de Gener. Anim. architectatur corpus animatum, & animat, & viuificat; idemque suprà citati Patres dixere. Idemque D. Thom. Pot. q. 3. 8. & 14. & 1. p. q. 118. 1. 3. virtus seminis agit triplici calore videlicet Animalis, cæli, & elementi; vt dixerat pridem præceptor eius Albertus M. sed aliquando concedit D. Thomas calorem cæli esse eundem cum elementari P. P. q. 68. vbi Platonem facientem cælum igneum laudat, tanquam textui Moſis conuenientiore. Calor autem animalis procul dubio est ab elemento ignis, compositi ad mitionem, vt dicit in 4. d. 19. 1. ar. 4. Nam vt igneus omnia consumit; vt instrumentum animæ vegetantis, generat carnem, nutrit, &c. Idem dicit p. An. lect. 14. & P. P. q. 78. 1. Ergo est idem calor animalis, & elementaris, & celestis: non enim aliunde venit ad mitionem. Sed iste calor etiam vbi non adest anima, nec semen, vt in stercorebus, & putredine, generat animalia, à nulla regulatus anima, etiam testimonio Arist. & Bonau. & Alberti, nisi influxibus magnis ab intelligentia. ergo calor per se animasticus est, ergo sentit S. Thomæ, veluti & Arist. & Plato, Hipp. & Auer. & Gal. & alij Philosophi docuere. Amplius Magnes D. Thomæ attrahit ferrum ex vi speciei à cælo data, vt dicit 4. d. 33. q. 1. & spiritual. 2. c. & An. 1. & 3. cont. 92. quoniam imprimit illi virtutem, & alterat, vt dicit 7. Phys. lect. 3. sed cælum non dat aliquid supra calorem, & lumen, vt alibi probauit, & sigillationem; ergo calor animasticus, & attractiuus est illi. Tandem ipsemet D. Thomas omnes tollit ambages super Iob. 14. lect. 2. Siquidem, vbi dicitur in Textu. Lignum habet spem, si præcisum fuerit rursum reuiuiscit: & rami eius pullulant. Si senuerit in Terra radix eius, & mortuus fuerit in puluere truncus eius, ad odorem aquæ germinabit, &c. (ibi dicit S. Thomas.) Id est veniente pluuiâ, (id est) putredine ligni habente vim sensitiuam, &c. Profecto ergo dat vim sensitiuam, plantis; & putrefactis rebus, & elementis; ex quibus fiunt plantæ, & bruta, sicut & Arist. 3. de gen. An. 11. Hoc idem quod Iob. dixit Virgil. Georgicorum 2.

..... *Quin etiam mirabile dictu,*

Truditur ex sicco radix oleagina ligno.

Ex putrefactis autem bubalis Apes, ex equis vespæ nascuntur, & cunctis ex cadaueribus vermes; Nam & si sensus animalis illis abest, vt dixit August. in lib. de cura pro mortuis agenda: haud tamen deest na-

turalis, vt idem Auguft. docet 3. ſuper Gen. cap. 14. & hoc in loco D. Thomas & Ariſt. 17. An. & Auer. & Alb. M. & alij ſupra citati. Ipſe quoque D. Thomas in 2. Phyſ. & alijs in locis ſuprà citatis, ratione regi naturalia cuncta docuit, & naturam eſſe rationem rebus inditam; quam abſque ſpontaneo appetitu, ergò & ſenſu, operari, niſi per vim, aut ſupernaturaliter, aut directiuè tantum, impoſſibile eſſe docuimus. Similiter, & in q. 3. de creat. 9. Ponit, ſicut Alber. vim formatiuam in ſpiritu animatiſico, qui in ſemine, & in putrefactis ingeneratur caloris attenuantis, ac ſentientis vi: & cum aduenit anima rationalis, i. ò vult corrumpti ſpiritum, nec calorem, nec virtutem formatiuam, ſed remanere, vt regitiuam; ſpiritum verò, vt Mentis inſtrumentum. Idemque docet in 4. cont. Gent. 44. ex parte, ex parte verò in 3. p. q. 2. ar. 2. & 5. quoniam rationalis prærequirit ſenſitiuam, & organa affabrè elaborata: eaque adueniens perficit, non deſtruit, ſic Verbum corpus benè organizatum, & rationalis animæ informatione decoratum, vt cōuenienter vniri poſſit, & non deſtruere, ſed perficere quod inuenit. Igitur ſi hanc Philoſophiam ritè expendamus, videbimus D. Thomā cum optimo ſuo præceptore conuenire B. Alb. Magno; quod nimirum in rebus præneſt ſenſus. Et non manifeltatur animatiſicè, niſi poſt ſenſoriorum formationem, & in ſemine & putridis eſſe Animam in potentia, actiua ſcilicet & materiali, quoniam præneſt ſenſus, & motus vitalis in actu: alioquin nunquam prououebitur corpus ad animatum eſſe. Maniſteſtat autem Ranarum ſubita generatio ex guttis pluuiæ calidis, & puluere terræ viſcoſo; quæ fieri tam citò nullo quæant pacto, niſi præinſit vis ſenſitiua, non modò in putridis, vt docet D. Thomas in Job. 14. ſed etiam in calore, & cunctis in elementis, vt Alb. Auer. & Ariſt. cæteriſque Philoſophi, & Patres ſanctiſſimi ſuprà allegati docuerunt. Item licet D. Thomas 2. cont. Gent. 68. vegetatiuam, & ſenſitiuam brutorum, & plantarum, & attractiuam Magnetis, doceat ab Angelis per motum cælorum, vel à virtute cælorum fieri, cæterasque formas, in materia, quæ non poſſunt fieri ab elementariſibus viribus: Tamen non excludit ſenſum à rebus. vt. n. in eodem lib. & P. P. q. 65. 5. declarat, cælum, & Angeli non dant formam, nec generant, quoniam Materia eis non obedit ad nutum, nec alterant, ſed ſolum mouent ad formam. Igitur vis vegetans, & ſentiens, ſunt in rebus ſecundum D. Thomam, & à cælo per motum concinnantur. vt ſint ad animandū inſormatæ. veniunt enim formæ (ait) ab Angelis, & cælo, non per inſu-
xum, ſed per motum. & Aug. per agricolationem, vt ſuprà. Si quid aliter ex Ariſtoteliſmo D. Thom. dixit non ei contradicit, qui hæc ex illo affirmat, quippe qui in opuſc. 72. nos docet, vt cum in eius libris pugnantia deprehendimus, ſequamur eam opinionem, quam conſonantiorē veritati agnoſcemus. Propterea Thomiſtæ ſuæ opinionēs va-
iē. Sed hæc ſolidior, quæ philoſophis, & Patribus, & ſcripturis commo-
dior.

CONCLUSIO.

Qui ergò negat omnem sensum cunctis rebus naturalibus, contrariatur naturæ decretis, Philosophorum doctrinis, Naturam declarantium; sanctæ Scripturæ autoritatibus, sensum multiplicem rerum testificantibus, & diuinissimis Theologis, naturæ, & scripturæ, qui duo Codices Dei sunt, sapienter interpretantibus, & atheis omnem diuinitatem fauet excludentibus. Qui autem sensum concedunt, his omnibus consentiunt. & pietatem colunt, dum Dei testimonia in sensu Rerum, & Mundi animatione, & vita, contra Diuinitatis hostes Atheistas, hæc omnia negantes, venerantur.

RESPONSIO AD ARGUMENTA *Principalia.*

AD 1. Responsio. quòd nullus Philosophorum potuit ex insensatis elementis rebusque, facere sentientia animalia, vt probatum in 1. & 2. Phalange ex eorundem auctoritate. Nam vel sensum rebus indunt, vt Thales, Heraclitus, Empedocles, Anaxagoras, Diogenes, Aristoteles, &c. vel à Deo, vt Varro, & Zeno. vel Deum ipsi m, vt David Mantisco. & Mannich. vel ab Anima mundi, vt Plutarch. & Platonici quidam, vel à materia spiritali, vel seminata Animastica, vt August. & Bonau. notarunt: vel ab aliqua intelligentia, vt Auic. & Peripatetici multi deriuant. Quorum opiniones reprobauimus, eamque solam veram ostendimus, quam S. literæ pronunciant, videlicet, ex elementis brutorum animas, hominum verò à Deo ex nihilo. Solus autem Democritus, & sequaces epicurei, ex non sentientibus sentientia faciunt, & intelligentia, tam inconsideratè, & ruditer, vt ab omnibus explodantur: quoniam hoc ex sua positione, qua negat Deum esse Autorem, & rerum curam gerere: eiusque sapientiam rebus infusam, sed casu fieri, regique omnia. Viderint quibus associantur, qui librum de sensu rerum nequaquam probant. Rationes contra Atheismum, huius opinionis causam, vide in Atheismo Triumphato.

Ad 2. negatur antecedens, omnes enim Theologi ex S. scriptura, & ratione impuls, dedere rebus naturalibus vitam, & sensum, vel expressè, vel necessaria consequentia, vt in 3. & 4. Phalange argumentorum monstratum est.

Ad 3. negatur consequentia. Imò ipse Eccles. in p. cap. dixit. Deum creatam Spiritu sancto sapientiam, effudisse super omnia opera sua, &c. & propterea in cap. 42. de cunctis elementis, & elementatis dixit: Omnia hac viuunt, & in necessitate obediunt Creatori, vt ex 3. phalange, argumento primo, & 5. patet: ex eo verò cap. 16. vbi insensatum cor dat creaturis, potius intelligere debemus, creaturas habere vim animasticam. Cor enim pro anima accipitur in scripturis, iuxta illud Psal. 32. *Qui fingit singillatim corda eorum*; Et Matth. 15. *de corde exiunt cogitationes male*. Sed dicitur insensatum respectu nostri: sicut asinus & homo indoctus, dicitur insensatus respectu viri sapientis, & hoc patet, quoniam ibi obiurgat homines rationales, Deo se abscondentes, non obediētes cui etiam parent, & obediunt, quæ nostri respectu insensatum habent cor. Ait enim: *Non dicas a Deo abscondar*, &c. in populo magno (scilicet creaturarum) non agnoscar, quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce cælum, & cæli cælorum, abyssus, & vniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commouebuntur. Montes simul, & colles, & fundamenta terra cum aspexerit illa Deus, tremore concutuntur; & in omnibus his insensatum est cor, & omne cor intelligitur ab illo, &c. Quibus sanè verbis sensum, & affectum, & passiones sensuales, & appetitiuas, seu cor, docet rebus inesse erga Creatorem, & ad se inuicem, vt suprà declaratum est: licet comparata hominibus rationalibus insensata dicantur.

Ad 4. Videtur Arist. nugari contra Thaletem in 1. de an. ipsum accusans, omnia facientem animæ plena: quem in 3. de Gen. an. cap. 11. deinde sectatur, confitens animæ omnia plena. Quo circa, & Durandus, & Lactantius incusant Aristot. tanquam sæpè contraria dicentem, & sentientem. Itaque resp. Quòd etiam si anima sit in aëre, nequaquam propterea ibi animalia faciet: non enim sola anima sufficit ad animalium constitutionem, sed requiritur etiam corpus humidum, vt sit ductile, & solidum, vt sit constans, atque organizari queat ad opera vitæ, & receptaculum animæ. Proptereaque volatilia ex aquis, terra mistis, sacra Scriptura educit. Aër autem, & ignis tenuissima sunt, sensuque sagaci prædita vt docet August. in lib. de diuin. Dæm. ad animandum, vbi crassitie obteguntur aptissima. & idèò bene melior in vtrisque vis animastica, vt Arist. confitetur.

Ad 5. Igitur responsio patet. Quoniam anima aëris libera est in corpore simili (si tamen anima dici potest) nec diuersis partibus variarum consistentiarum, diuersis obnoxiarum iniuriis, quales sunt in difformi corpore animalium, alligata est. At etiam S. August. respondet; quòd aër tenuior, & viuidior, idèòque aptior ad agendum, quam ad patiendum, vt lib. de Diuin. Dæm. & Gen. 3. ostendit. Porro nec Arist. rectè dubitat. Quærere enim debuisset, cur aër plus viuat quàm animalis corpus: & tunc ex solutione rescuiisset, vt Galen. philosophari solet

Ad 6. Nequaquam dicimus, aërem, aut ignem animalia: nec animalia, licet hoc aptius dici possit: sed sentientia modò. Quoniam non animale sensum, sed naturalem habent. Animalis enim sensus conuenit spiritui animanti, ut nomen sonat, hoc est ad omnem motum intrinsecus impellenti: vnde Hipp. ait: *Animal componi ex contentis, continentibus, & impetum facientibus*. Hoc est, ex humido, solido, & spiritu, intra crassam incluso molem, organizatam ad vtriusque vitam, potestatoris appetitoris, & sensoris. Sensus autem ignis inclitus illi, sicut spiritui est, nec intra solida retentus organa; & què admodum spiritus non dicitur anima propterea, quòd sentit; sic neque ignis propterea quòd sentit. de quo Virg. inquit: *Aethereum sensum, atque aurai simplicis ignem*. Qua propter iniuste accusatur Thales; quàmquam potest vocasse animalia mundi elementa: sicuti & D. Hier. & alij, quatuor animalia Ezechielis interpretantur elementa quatuor: ex solo nempe sensu: non autem propriè, iuxta nominis impositionem. Imò, inquam, nec anima vocatur anima, cum foris est, sicut dum est in corpore, ipsum animando: sed mens, vel spiritus; licet soleat etiam dici anima propter commensurationem, & propensionem ad corpus, quòd animauit, & animabit, uti S. Thomas considerat. Homo quidem est animal à spiritu animali, ut bruta: homo, à Mente.

Ad 7. Concedo, animam esse similem; loquimur enim nunc de anima brutorum corporea, tenui, instar aëris, ut Patres supra citati loquuti sunt. At ex hoc non sequitur, quòd non possit dissimiles corporis animare partes; ipsa enim non inest, ut forma, sed ut agens; & habitator, ut in propria quæst. probauimus SS. Chrysostomi, Ambrosii, Gregor. Nyss. aliorumque Patrum testimonio comprobatis rationibus, ex textu Moïsis, cui anima dicitur spiritus vitæ, & spiritus motabilis; coniunctus tamen substantiali originali coniunctione: è cerebro discurrens per neruosum genus, foras, & intro ad corporis sensificationem, & motionem, & vegetationem; quæ spiritibus irritis inter viscerum fibras absoluitur: & hic actus dicitur animatio; si autem inest ut forma, & temperies, quemadmodum Galeno, & Alexandro placet, nequaquam esset vna in corpore non vniiformi; omnis enim pars propriam temperamentum propriamque formam habet, ut palam est de cordis, iecoris, renum, capitis, stomachi, carnis, ossium, &c. temperamentis variis; formæque, ex elementatione resultantibus variis. Mens tamen humana potest difforme corpus informare: quoniam non est forma elementationis, dependens à materia vel missione, illique immissa: sed dependet à Deo, & inest corpori, sicut lux aëri, teste Amb. in lib. de bon. mort. & sicut Rector, Artifex, & habitator, ut Chrysost. Basil. Amb. Greg. Nyssen. & cæteri Patres decreuerunt; non autem, ut enthelechia. Hoc enim reprobatur Ambr. lib. de Isaac contra Arist. Item Nyssen. & alij Patres. Porro autem

Patres in Concil. Vienn. decreuerunt, animam esse formam contra Auer. & alios peripateticos, qui ex hoc, quod non est forma, falso inferebant, esse unicam in cunctis hominibus: contra quam hæresim factum est decretum, quod sit forma, si plurificatur ex hoc, quod forma est, non autem contra Patres sanctissimos, atque doctissimos, qui plurificant animas humanas. sed formas esse negant, sicut ponuntur ab Arist. ne forte corruptibiles, ad corporum informatorum corruptionem, facere cogerentur: sicut declarauimus in q. de diffinitione, & immortalitate animorum. At si nunc contra Thaletem loquitur Arist. de partibus mundi difformibus, nil probat: non enim animam partibus mundi, quæ forma sit, damus, sed sensum naturalem, qui est entitatis primalitas. Nec enim, quia calor, & frigus, sentiunt, dicuntur animari, vel informari, vel habitari à sensu: sed constitui, quasi essentialitate entis, quantum. n. habent de Esse, tantum de amore & sensu, & potentia vt super ostendimus, & ex D. Bonau. Præterea idem Solis calor, & lux, est in lapide, in planta, in metallis, in aëre, in nubi- bus, in liquoribus, neque inconuenit: quoniam non est forma compositionis, quæ difformia informare non potest, sed potestas simplex, multipliciter commiscibilis: Idemque contra se Arist. fatetur 3. de Gen. An. quando dixit calorem esse aliquo pacto animam terræ, aquæ & aëris, & Auer. in commento, dixit, calorem esse virtutem animatam & tamen in multis est difformibus corporibus.

Ad 8. Primò respondet, S. Hier. in 10. Ezech. quod Deo omnia uiuunt, quomodo Virg. dixit, Nec morti esse locum, atque Deum ire per omnes, terræque, tractûque maris, cœlûmque profundum) & in 8. Matt. quæ nobis sunt insensibilia. Deo sunt sensibilia: ergo & cadauera. Mox dicebamus, quod licet non insit sensus animalis in cadaueribus, inest tamen naturalis ex quo paulatim attenuante calore, confurgit sensus animalis, dum in spiritum conuertitur motabilem, vt dicebat S. Basil. Hoc quidem palam est, quoniam vermes ex cadaueribus nascuntur, sensu præditi, non ab anima mundi, nec à cœlo, nec ex nihilo, sed ex naturali essentialitate, sese promente. Propterea que S. August. sibi ipse respondens in 3. Gen. 14. ait. Cætera animalia, que de mortuorum nascuntur corporibus, absurdissimum est, dicere tunc creata, cum animalia ipsa creata sunt, nisi quia inerat iam in omnibus animatis corporibus, vis quædam naturalis, & quasi præseminata materia, & quodammodo initiata primordia futurorum animalium, & hanc materiam alibi vocauit lucem sensitiuam, cunctis insitam: distinctam à corporali, & rationali. Igitur licet mortuum sit corpus nobis, non tamen Deo, & licet in vita animali mortuum, quia amplius animal non est, uiuit tamen in naturali, & viuientia producit ex præseminata materia, quæ participium est primalitatum. Vnde vngues, & pili vegetante vi, crescunt in mortuis: & caliditas excreta ingenerat spiritum irretitum, qui organizat corpus, vt fatetur Arist. Auer,

Alber. Thom. & alij: caliditas autem animastica est, ut sæpè probatum est. Præterea manifestè chorda, & pellis ouina, exhorret lupinam post mortem; & occisus coluber fraxini ab umbra recedit, & cadauer occisi feruet, & icit sanguinem ad occisoris præsentiam; & excoriantem tremit, & alia multa diximus in lib. de Sensu Rerum pro cadauerum naturali sensu, consensuque.

Ad 9. Hieronymus negat, creaturas esse animatas Dei substantia, contra Manichæos; non autem simpliciter, ut probauimus in 3. Phalang. arg. 10. dub. 1. & quomodo vocat elementa animalia; & quomodo sensitiua sunt Deo: & quomodo inter se: scribendo in Ezech.

Ad 10. Responsum est in q. Phys. & in lib. de Sensu Rerum. Nunc autem dicimus, quod omnes corporis partes proprium habent temperamentum, propriumque modum sentiendi; aliæ acutiùs, ut caro, corium neruus; aliæ obrusiùs, ut os, pilus, ungues: quorum sensus, & spiritus implantatus naturalisq; dicitur, aliquando communicans suam sensationem spiritui libero, qui in capite habitat, pèrque neruos discurrit ad sensum, motumque partibus communicandum animalem: aliquando verò non. Multisq; experimentis horum sensum ostendimus, cum quia viuunt, nutriuntur, attrahunt alimentum, bonum, excrementa excernunt; tum quia dentes manifestè sentiunt calorem, frigusque, & acidis obstupefcunt. Lapidés etiam vegetant, nutriuntur, mouentur ad cognatum, & à contrario: ut dictum est in libro de Sensu Rerum, & in prima Phalange: hoc argumento Galenus neruorum, & dentium sensum acceptat, non autem aliorum, quorum eadem ratio, eo deceptus, quod resecti non dolent. At quidem dolent exiliter: verum illorum passio, sensusque naturalis non communicatur spiritui animali non implantato. Manifestè enim Cæsura vestis, & cutis, & carnis etiam cum alicui negotio vehementer incumbimus, non sentitur, & qui irati præliantur, vulnera non sentiunt. Similiter qui ecstasim patiuntur: cum tamen verum est, quod caro sentit vulnera proprio sensu; licet spiritus communis motabilis vehementiori occupatus affectu, non percipiat. sic in somno puncta acuro sentit, non tamen animal sentit, nisi adeò vehemens sit punctura, ut spiritui ad interiora collecto communicetur. Durities ergo ossis, & pili, non transmandat passionem, propterea non imperitè Arist. spiritum liberum ingredientem ad interiora in somno, & timore, & egredientem ad exteriora in vigilia, & hilaritate, animal vocauit, se&. 27. Probl. 10. quoniam omnis sensatio est naturalis, antequam animalii spiritui communicetur, & tunc dicitur sensatio animalis.

Ad 11. Verè sensus, & Ratio, cunctis in rebus apparent, & insunt: homines enim per essentiam sunt rationales; bruta ex participio rationis supra sensum ordinarium habent æstimatiuam, ut D. Thom. Auicen. Themist. & meliores Peripatetici cognouerunt: Plantis vero, & cæteris rebus naturalibus, non inest cum sensu ratio elicitæ, neque

que per essentiam, neque per participationem, sed solum ratio impressa, sicut in horologiis, quæ ponderibus ita mouentur vt rationem habere videantur: sic res cunctæ per influxus magnos, necessitatem, fatum, & harmoniam, ab intelligentia, non errante, ad actiones, & operationes ita aguntur, vt rationabiliter operari videantur. Habent ergo sensum impressum, & expressum. Nocuum enim & proficuum sentiunt elicitæ sensatione naturali: habent & rationem impressam, sed non expressam: neque enim possunt syllogizare, vt homo, nec existimare, vt animal: sed tantum dolore, & voluptate affici, vnde fugiunt, aut sectantur, & ad opus à dirigente virtute intellectuâ rationabiliter feruntur: & hoc in 3. phalange ostendimus ex D. August. Alber. Thomæ, & Nysseni doctrina probatissima. Arist. etiam in 2. de gen. an. dicit, quod calor calefacit, subtiliat, densat, aliâsque passiones in semine facit naturaliter: sed membra & organa corporis facit rationaliter. Quærens, autem vnde hæc illi ratio, respondet in 2. de Gen. Anim. 1. quod ex motu impresso à generante homine in suo semine fit organizatio rationabiliter, quia homo rationalis est, & in suo instrumento imprimit rationabilem motum, vt scriptor in penna. Deinde non confusus huic motui rationalis genitoris, cum in seminibus plantarum irrationalium, & in putrefactis, organizatio fiat etiam artificiosè: Item quoniam motus impressus, absente motore deficit paulatim, & irrationabiliter operatur: in seminibus autem semper crescit, & sapientiùs incessanter operatur, donec formet animal, animamque producat mirificentissimam; nescius, quo volueret caput, eandem in 3. de Gen. an. 11. calori cœlesti hoc munus, motui non possibile, demandat; similiter in lib. 2. cap. 3. vbi calor, alias visus Aristoteli stupidus, ab Aristotele tandem obtinet sensum, vt sit animasticus, veluti Auer. & alij admonent, supra citati: sed artificium rationale vnde calori, solummodo sentienti, insit, non dixit, nec dicere potuit: quoniam intelligentiæ motrices cœlorum agunt motu, qui sensum non adducit, non autem calore, in Aristotelismo. Calor enim illi fit ex motu cœli in aëre, non autem in cœlo, nisi destruat quicquid docuit in 1. & 2. & 3. lib. de cœlo & mundo, & 1. Meteor., & quamuis nunc ex igneo elemento cœlum constituat, non assignat, vnde vis artificiosa calori insit, cum nec inferiores res Angeli intelligant in Aristotelismo: vnde mirum est, quod quidam vegetab. & sensualem animam à cœlo dari, vt instrumentum est Angelorum, dicant, cum non nisi modificationem motus, & caloris, & lucis faciant motores, at nullum sensum, nisi insit naturalis, modificetur ad animationem, vt dictum est, etiam de mente August. & Thomæ, & Patrum. Propterea Auicen. recurrit ad colchoideam, & Alex. ad intellectum actiuum, habitantem spheram inferioris mundi sublunaris. Nos autem, neque hoc sufficere putamus, nisi rebus dent sensum naturalem; vnde intelligentiæ agricolando educant ex elementis animam, quam nec de nihilo, nec de sui substantia

dare possunt, vt dictum est. Concedimus ergo rationem rebus impressam, non elicitam; sensum vero impressum, elicientemque actum sentiendi: quod fuga, & sequela; amor, & odium inter naturalia ostendunt.

Ad 12. Vtique sensus animalis suscipit sine materia; non omnis sed oculus, auris, imaginatrix vis: At gustus, tactus, & olfactus, cum materia suscipiunt, præsertim gustus: sensus autem naturalis suscipit materialiter: quoniam passionibus agitur presentaneis conseruantis, & destruentis: & sic plantæ, & lapides, & frigus, & calor patiuntur: & licet S. Athan. dicat, vinum in dolio sentire florentis vineæ odorem: Hoc etiam materialiter fit communicatione aërei vaporis. Duriore ergo minori sensu prædita sunt: & ita oportuit, vt sustentarent: veh. nobis, si pili, & ossa, & ungues sentirent, vt caro, & nervus. At deterius veh. si nil sentirent, & de hoc dictum est in 4. phalange argum. 10. & quomodo non solum diriguntur ad finem, sicut sagitta, & equus ab exteriori agente: sed proprio insuper instinctu, & appetitu: alioquin non spontè naturæ, sed vi, aut supernaturaliter, aut solum instrumentaliter mouerentur, vt dictum est in 3. phalange 9. & 4. in 10.

Ad 13. Resp. quod cum examinaretur doctrina Telesij in s. officio circa annum 1592. Hæc opinio de Sensu Rerum non venit in dubium. Nam tres tantum ipsius libri tunc prohibiti sunt, donec expurgentur, vt patet ex 1. indice sub Clem. 8. videlicet, liber de somno, & liber: Quod vniuersum animal, &c. & liber de rerum naturæ & Tiberius Carneleuarius Medicus, & Philosophus conterraneus, accepit à S. Officio propositiones corrigendas in Telesio: in quibus hæc non extat. Præterea in alijs eius libris, videlicet de Mari, de Hæde, de vsu Respirat. de his quæ in aëre fiunt, de coloribus; hæc opinio habetur, nec vetiti sunt. In anno deinde 1598. examinando. Patres quatuor libros nostros de Sensu Rerum manuscriptos nihil opposuerunt contra sensum rerum naturalem: nec quod posuerim animam mundi assistentem cum Aug. Basil. Nysseno, & Ficino, & Platone; sed hæc tantum: si anima mundi est: ergo beatificabilis, vel beata est: ergo & animæ brutorum, & partes mundi omnes. Respondi, vt patet in actis anni 1598. (id quod etiam narraui in lib. meo de Sensu Rerum, impresso in an. 1617.) quod si detur anima mundi assistens, & regens intelligentia beata, quæ potest esse vna ex Dominationibus, non propterea animæ brutorum, & sentientes res naturales; itidem beatificabiles forent, quoniam non sunt ex substantia, aut de fluzq. illius animæ; sed ex participio communis sensus naturalis: quemadmodum, nec potentia, nec appetitus rerum essent, nisi ex participio indito primalitatum. Sic enim & vermes in ventre hominis, & pediculi in capite nati, non sunt ab anima rationali hominis rationales; sed solum sensuales ex communis sensus participio: nam & ex stercorebus hominis, & cadaueribus consimiliter fiunt: nec noscunt animam hominis, sicut

nec nos animam mundi per sensum, sed longos post syllogismos. Eandem responſionem, dant SS. Gregor. Nyſſen. & Auguſt. ſupra citati, qui Rationalem virtutem quaſi animam mundo præſciunt: at tamen unicuique enti propriam animam dant, vel à Deo, vt homini; vel à elementis, vt brutis, & plantis, &c. vel à ſenſuali luce, cunctis comuni: vt dictum eſt in phalange 3. & 4. & cum ita reſponდიſſem, rogauit Gubernatores S. Officij, vt me, vel rationibus, vel præcepto vincerent, quominus hanc opinionem tenerem: & noluerunt, ſed licentiam tenendi permiferunt, & Domini Cardinales Aſculanus, Santorius, & Sarnanus doctiſſimi Inquiſitores dixerunt, me bene pugnare per hanc opinionem contra Atheos; & pro patribus. Aſt anno 1627. Cēſores quidam ſuper libro altero ſuſcitarunt hoc dubium; & rationem nouam adduxerunt, quia D. Hier. qui dicit, Res omnes ſentiunt Creatorem; ſubiungit, non errore hæreticorum, qui dicunt omnia animantia, &c. & dicebant errore Philoſophico. Propterea que vt ſatisfacerem Zelo ſacri Cenſoris; qui meam rectam intentionem meritis antequam hoc opusculum ederem, conceſſit mihi, & ſi non ſenſum, tamen proſenſum rerum quoniam ſapientia Dei effuſa ſuper omnia opera eius, vt dicitur Eccl. i. non æquè in rebus naturalibus, atque in animalibus ineſt, donec negotium exactius diſcutiatur ac ventiletur apud doctiſſimos. Propterea ego oſtendi hoc in opusculo ex Auguſt. & Baſil. & aliis, quod Hier. affirmat ſenſum rerum; nam & res omnes ſentire Creatorem dicit, & quatuor elementa, quatuor animalia, & ſi improprie ex impoſitione recta vocabulorum, tamen quia ſentiunt, concedit, aliquando ita vocari: negat tamen dici cuncta animantia iuxta ſententiam Manichæorum, qui omnia de ſubſtantia Dei irretita in conſpectu cum malo Deo, animant entia, vt ſatis ſuperque in præſatis phalangibus patuit, præſertim in 3. phalange 10. ad 2. dubium, & in 4. vbi citatur Hier. & in 1. ſapientiſſimè.

Quocirca cum ex iam dictis, iam competuſſimum ſit, quod Hier. & Thomas, dicunt res omnes ſentire, & amare Deum, pluſquam ſe ipſas; & hoc millies repetunt iidem, aliique Patres, ex quibus probatum eſt primalitatum participium, in cunctis rebus; qui igitur iubent me dicere non ſentire, ſed pro ſentire, cogunt ſimul dicere pro amare, & pro poſſe. Oſtendi enim ex Patrum decretis, entibus in cunctis in-eſſe potentiam, & amorem eſſendi, & conſeruandi ſe. Patres quidem nemo ritè reprehendat: nec ergo me, ipſorum elocutionem imitantem eo in ſenſu, quo & ipſi loquuntur. Profecto Ly ſenſus commune, vocabulum eſt ad naturalem, ad animale, & rationale, ſicut & amor datur ſecundum D. Thomam, & naturalis, & animalis, & rationalis: ſimiliter, & potentia naturalis, & ſenſualis, & rationalis. Quapropter ingenioſiſſimos Cenſoros rogo, mihi, & Patribus annuant huius vocabuli uſum: quoniam nulla ex hoc ſequitur in conuenientia, aut error: ſed omnia conueniunt SS. Scripturis, & Patribus, & Phi-

lophiæ, vt patet ex supra iactis probationibus, & fundamentis S. Augustini, & S. Thomæ, & philosophorum. Quæ euacuet, si potis est, qui adhuc repugnabit, est opus: interim inhæreamus testimoniis naturæ, & Scripturæ, & Philosophorum, & Theologorum, vtriusque Codicis Interpretum. Nec si quis bono Zelo ductus aliter sapiat, fundamenta Patrum vacillent, donec meliora sapiamus.

Conclusio Postrema Vniuersalis.

Igitur mundum Dei statuam viuam esse, non mortuam, & intelligentiarum administratione sub vna prima, quæ est sub Deo, gubernari; & veluti animari. Resque omnes proprio appetitu, propria potentia, proprioque sensu, vel rationali, vel animali, vel naturali, ex participio primalitatum præditas esse: Quicumque affirmat, dummodò non expressè, vel ex necessaria consequentia repugnet sacris literis; non est reprobandus, iuxta fundamenta Augustini à principio posita. sique id probat veris rationibus; hanc item in sacris literis sententiam contineri putandum. Verum enim vero non contradicit. Quod si etiam Philosophi contestantur, maiori certitudine, magisque amplectendus: si verò & sacra Scriptura; pro errante, qui contradicit, habendus: si tandem autoritas Patrum, Scripturarum, Interpretum, consonat, hæreticus est, vel materialiter, qui contradixerit. Nos autem id adsequuti sumus; vt probaremus, hanc de Sensu Rerum opinionem, non modò nil repugnare SS. literis; sed rationibus euidentibus comprobari, & omnium philosophorum, exceptis Atheis, Test. Item scripturarum sanctarum sensibus, ita conuenire, vt non possint rectè exponi, seclusa opinione hac. Imò expressè in sacris literis ipsam contineri: & tandem ab omnibus ferè Patribus Græcis, & Latinis, vel expressè vel necessaria ex consequentia, confirmari: ergo, &c.

FINIS.

THOMÆ
CAMPANELLÆ,
DE SENSU RERVM;
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

QUICQVID EST IN EFFECTIBVS
*esse & in causis : ideoque Elementa ac
mundum sentire.*

N s nullum aliis dare posse, quod ipsum in se non habet, alibi à nobis demonstratum est, ac sapientes fere omnes fatentur: experientia quoque nos docet satis. Nunquam enim lucem vidimus gignere tenebras, nec calorem frigus, nec spinam lenire, nec graue leuare. Nec colligunt de tribulis ficus; ait Messias. Idemque in omnibus patet. Potest quidem moles, quæ calida est, fieri frigida, sed non frigus à calore produci, nec calor in frigus conuerti. Calor quoque frigida inter entia obsessus roboratur & crescit: at non frigus quidem ei caliditatem addit, sed ipse per se augetur, cum natura sui diffusius ac multiplicatiuus sit; quod rebus non contingit sterilibus per se merèque passiuis.

Cum vero animalia (ex omnium Testimonio) sensum habeant; sensus autem ex nihilo non oriatur: necessario adfirmandum est, Elementa, ipsorum Causas, sentire, & quidem omnia. Nam quod vni ex Elementis inest, conuenire omnibus, demonstrabimus. A quibus. n. habent calorem, frigus, humorem, siccitatem, motum & quietem,

aliásque conditiones, ab his etiam sensum habeant oportet. Propterea Dens iubet, *Producat Terra animam viuentem, & producant aqua reptilia & volatilia, &c.* quoniã non materialiter modò, sed etiã actiue erat vis animastica in elemētis, vt Patres cuncti & scholastici in huius libri Defensione citati docuerunt? Non. n. ex nihilo, nec de substantia Dei, aut Angelorũ sunt sentiēs & vegetans vires, sed rebus insunt: vt probatum est. Sentit ergo cœlum & terra & mundus, animaliaque inter ipsum manent, sicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem & sensum non percipiunt, quoniam ipsorum sensui non proportionantur.

CAPVT II.

ARGVMENTA NULLA CONTRA primam propositionem militare.

1 T inquirunt: Sol non est animal, neque planta: generat
2 tamen animalia, plantasque. Item tenuis est, mobilis, &
candidus; nihilominus indurat, & densat lutum, & nigros reddit Æthiopes sub Tropicis, vbi immoratur diutius, Ignis quoque torret: frigida & nix calefacit manum
3 & pinguefacit solum: calidum nitrum refrigerat porciones; timor non
4 frigidus frigefacit hominem: Viuus dat mortem alteri viuo. Multaque
5 similia dissimiles producant effectus. Omnisque res fit ex eo
6 quod ipsa non est. Ergo ex non sentientibus rebus, res sensitiuæ oriri
7 possunt. Quidam scioli nunc dicunt: non ex elementis, sed ex causis
8 præsertim formali est sensus brutorum.

Respondeo: Quæcunque sunt intra Cœlum & Terram, quicquid habent, accipere his à duobus Elementis. Itaque animal non est sol, sed terræ portio, in quam agendo sol spiritum produxit intra crassitiam cum liquore, lentore & viscositate: ex qua exhalare non valens
Ad spiritus, molem organizauit, ac communi aptam vitæ effinxit, vt inferius dicemus. Igitur planta & animal habent spiritum, calorem, motum, & tenuitatem à sole; & materiam à terra, arte solaris sensus concinnatam: Attamen nihil habent quod non sit in causis, licet non eodem modo, quo in causis est. Hic autem modus, varius, est formatio, ac forma nascitur ex mistura ac castigatione contrariarum actiones aduersas edentibus, quibus Deus Benedictus donauit agentes causas, vt instrumenta essent ad imprimendum in materia varios Ideæ primæ modos: quo in cunctis rebus eius Bonitas elucescat. Quod forte sol non intelligit, neque tellus. Sed ille solem ignemque facere cupit: hæc vero terram. Itaque debilitantur, ac res producant proin-

de mistas, formatas primæ Ideæ figuris, cuius organa sunt primaque sigilla. At sensus non videtur esse forma modūque quidam Existentiæ, veluti sunt aliæ figuræ, sed res essentialis, visque actiua superans vulgares qualitates elementorū vt mox palam fiet. Idcirco solem sentire necesse est & terram. Similiter sol non indurat lutum producendo duritiem ac siccitatem, sed detegendo duritiem terrenam, quæ immista sub aquæ mollietate latebat. Ex terra enim dura, ac molli ex aqua, componitur lutum. Ignis vero agens prius conuertit in fumū, ac cælum aquam sibi similiorem, mirūque suæ actioni resistentem: Tellus autem remanet cum sua palam facta siccitate: quam tamen vehemens ignis liquefcere potest, & in fumum vertere, vt in fornacib. comperimus & in salis & metallorum fodinis.

Ad
2.

Solem calidum esse, alibi contra Arist. ostendimus: ideòque producere ignem conformem, & (vt aiunt) vniucum igni communi. Nec enim potest habere virtutem calefaciendi, nisi sit calidus. Cum virtus non possit separari ab eo cuius est virtus. Vbi autem minus vigens est, languide tantum calefacere. Eadem ratione dum partem tenuem mobilem ad se tollit, remanet pars altera immobilis, quæ illius motum participabat. Ita & nigrefacit non producendo nigredinem, sed manifestando nigredinem materialem, quæ sub candore tenuium calidarum partium latebat. Si hanc chartam albam comburas, cernes flammam albam exhalare, quæ tenuior est chartæ pars: materiam vero crassam nigram remanere. At si in ipsam magis agat ignis, efficit vitrum, sique amplius, aërem tenuem, albumque; tamen si materiam omnem inertem esse, ideòque nigram in Phisicis ostenderimus, nigredine quidem inerti & non actiua, qualis tribuenda videtur frigori. At ex his argumentis innotescit, neque in luto neque in carbone esse aliquid, quod non sit aut in sole, aut in terra aut in materia. Præterea inspicienda est solis actio iam facta, quæ semper est tenuitas, & candor, quando tamen perfecta est: multæ enim nubes adhuc nigrent;

non autem facienda, quæ remanet privata, re facta. At in rebus similibus licet paucissimæ repertantur huiuscemodi, eius actio est perpetuo tenuitas, motus & candor. Nix autem non calefacit manum, sed ipse calor natiuus hominis, sentiens ab inimico frigore suum destitui hospitium, colligitur, crescit, accurritque in manum ad expulsiōnem illius. Pinguefacit nix, quia calorem habet natium, blandum, tali aptum effectui: Frigus vero illius est extraneum, non essenziale. Nunquam enim tantum frigus, quod ingrediatur & constituat naturæ opera, videri potest, cum sol longe terram vitibus exuperet. Nitrū vero refrigerat, quod vini frigus extrinsecum, aduerso illius motu, atque inimico odore turbatum, concentratur, & crescit. At si diu ageretur, vt solet, frigus destrueretur, & vinum calefaceret. Timor est fugæ ipsa spiritus vitalis calidi ad partes interiores, ne ab inimica relax-

Ad
3.

4.

Ad
5.

- datur: Ideoque partes exteriores remanent minus calidæ, & quæ frigidæ, præsertim aëre frigido, vel minus calido subeunte: ac tremunt, quia non tantum habent spiritum, qui possit earum sustinere pondus. Est quidem accidentalis, non essentialis actio, qua viuus occidendo dat mortem. In arte vero non requiritur similitudo naturalis inter effectum causamque sicut hæc scriptura fit à me, qui sum homo, & non scriptura: attamen habeo in mente scripturæ similitudinem, ideoque huic chartæ ipsam do. Nec instrumento sed agenti principali similis est effectus. Itaque hæc doctrina meæ menti similis est, characterum vero lineamenta calamo & atramento in colore, gracilitate, & obtusitate: Horum enim instrumenta sunt principaliores causæ quam ego: non autem configurationis. Igitur cum quis occidit alterum, mors est similis mentali cogitatu occisoris, & non eius naturæ: vulnus autem latum est oblongumque simile gladio. Quando autem casu occidit, similis est cogitatu primi motoris, cui nihil est à casu; vt patet ex Metaph. Caterum cum calor occidit frigus expellendo à ligno, vel penitus interimendo, quod euenit, si quis iaciat niuis globulum intra magnâ fornacem accensam, affirmare oportet, mortem non à calore oriri, sed à non esse frigoris. Calor enim vt frigus occidat, aliud nihil facit, nisi calefacere: Ergo per se dat ligno calorem, id videlicet quod est ipse & habet. At per accidens fit, vt pereat frigus, quod cum calore simul viuere non potest. Posse autem perire, quod potius impotentia est, vt in Metaph. dixi, aduenit frigori, quoniam ipse non est calor, ideoque secum manere nequit. Ergo hoc pendet ab aliqua non entitate, & ergo à communi nihilo; vnde res originem ducunt virtute primi entis. Hic autem argutias has persequi non est locus, alibi discussas valde: Sed hoc modo inferre; Ens nullum dare, quod non habet. Causa finalis & idealis non dant, sed illa determinat, ista regulat Agentem: formalis est datû quid ab agente in materia sic concinnata, & formata, vt respondeat ideæ. ergo non dat sensum: sed est effectus non causa generationis. dicitur tamē causa geniti quatenus est determinatio materiæ in esse dato. item forma agens est à causa actiua sui diffusiuæ elementari: passiuæ verò est concinnatio materiæ & qualitatum actiuarû ab Ideatore sic cōcinnante per Factum, Necessit. & Harm. & fit non facit. Sensus ergo non est à causa formali, nisi sit à materiali & actiua elementationis, & à causa rationali, seu intelligentia. Quæ operatur agricolando & medicando: non autem per semutando, aut quippiam sui effluendo, vt calor actiuus. vide Defens. supra positam. & c. seq. Solus ergo Deus potest dare quod non habet formaliter & materialiter; sed eminenter. Omnis autem creatura est finitæ naturæ, nec potest facere quod non est. Et ideò nec cœlum, nec Angelus potest calefacere nisi sit calidum, aut aliunde adducat calorem. Potest autem Deus, quoniam
- eius

et natura est omnis natura, ergo & caloris. Angelus autem est quædam natura & hæc, & non alia. ideo licet nobilior sit quam calor, non tamen calefaciet formaliter, aut virtualiter: virtus enim rei est essentia & in essentia rei: virtus ergo caloris est calor, & in calore, nec separari potest.

CAPUT III.

*Perperam à Lucretio sensum rebus auferri; peius à Galeno:
& quid hac de re sapientiores senserint.*

Ontendit Lucretius Epicureus cum suo Democrito, ex rebus non sentientibus sensum oriri. Nam ex non ridentibus (inquit) elementis, neque plangentibus nascuntur homines ridentes, ac plangentes, & ex non figuratis, figurata: multaque adducit exempla consimilia contra Anaxag.

Ego autem in eisdem persisto responsionibus, videlicet risum ac plandum præesse in Elementis, & figuras, sed non eo modo, quo in homine. Risus enim dilatatio est spirituum exultantium; dilatatio autem in rebus raris. Ignis nactus occasionem se magis conseruandi, dilatatur & lætatur modo suo, contrahitur autem & tristatur ab inimico potentiori. Ploratus autem est spirituum in cellas collectio ex apprehenso malo: qui proinde membranam premit cerebri, cogitque aquam inter illam ac caluariam in oculos efferri: sicuti cum tellus vda premitur, humorémque emittit. Figuræ quoque termini sunt quantitatis; Elementa autem terminata & quanta sunt, at non eodem modo, ut pateat omnia reperiri in causis, sed modo vario. Hic animaduertere licet quod Lucretius cum Epicuro & Democrito non modo sensus principis negant, sed omnia fieri ex concursu atomorum, quos in solis luce contuemur, & iuxta configurationes varias in situ & ordine, quos sortiuntur casu, dum in vacuo agitantur & copulantur, varias ostentare formas, apparentiasque: Itaque huiusmodi corpuscula rerum semina, neque calida esse, neque frigida, neque alba, neque nigra, neque sentientia: sed eiusmodi concursu oriri calorem, hoc est, ex acutionibus, frigus ex obtusioribus; ex rotundis animam, ex illis vero ac vacuo multo intercepto aërem; ex multa ipsarum condensatione cum modico vacuo aquam: ex plu. ima vero terram. Hanc opinionem à nobis in Phis. & Metaph. reprobata, hic non est examinandi locus. Hoc tantum assero, homines vigere ratione & consilio; in arboribus quoque sapientiæ vi folia, flores & spinas fieri, compertum

esse, & sapientiæ actus in apibus, formicis, aliisque brutis apparere. Ergo necessario reperiri Primam Sapientiam, quam ista entia participant, vt & mundi & istorum fabrica docet: sicut præest calor, vnde calida omnia participant. Casum vero non posse, quamuis infinitis vicibus literas huius libri iaceres (vt in Lucretij exemplo persistam) ita eas copulare, vt hunc lib. componant. Ars vero semel ipsum componit, Ita non esse tribuendam mundi fabricam ordinatissimam, nisi Arti primæ, quæ Deus est. Stultum est autem putare gladium & librum ab arte propter finem fieri; mundum vero & oculum, & cor, & plantam sapientius constructas, à casu. Vnde enim nos sapientiam habemus? non à nihilo. Ergo præest vniuersitati rerum. Inde assumo; calorem & frigus cum sint actiue res, ex passiuis atomis absque agente vi non nasci. Infinitosque aculeos, ac spinas nihil calefacere vnquã; nec obtusas farinas frigefacere. Nec tantam lucem subito volatilem corpuscula esse posse, quibus peruium sit crystallum bene crassum, non autem gracilis charta. Item quomodo non destruitur sol, si substantia corporis eius ita spargitur, & non est vis actiua sui multiplicatiua, non imminuibilis, incorporea? Ac concedit Lucretius solem mane nasci, & casu circumferri, & in occidente extinguï: ac quotidie nouum solem generari ex atomis. At inquam, cur vesperi tota die imminutus, non minor adparet quam mane? Et vnde tanta temporum distinctio, & ordo annuus, & mensiuus, & diurnus, & repetitio eorũ mirifice ordinata? Experientia quoque nautarum circumdantium terræ orbem post navigationem Columbi iam detegit hanc stultissimam impietatem. Dehinc incusare licet Galenum, aliósque Peripateticos, qui concedentes qualitates actiuas Elementis contra Democritum, negant tamen sensum. Aiuntque esse temperamentum ipsarũ qualitatum. Profecto Temperamentum est quædam relatio rerum temperatarum, quæ esse non potest virtus vitalis ac sensitiua, nisi sentiant res ipsæ in tali temperamento vnitæ: Et quamuis cytharæ fides materia aridæ temperatæ musicam faciant: non tamen ipsa musica res vna est, sed variæ aëris percussiones, à variis actæ fidibus. Ac tamdiu existit perseveratque, quamdiu pulsantur ab habente artem, vel potentiam; ergo qualitates vnitæ nunquam sentient, nisi virtus sentiens insit illis, quæ viuificet, moueatque: & quoniam à se moueri concedunt ipsas prædicti Philosophi, à seipsis sentire affirmant etiã oportet. Non quidem cum Anax. asseram omnia in omnibus actu esse, licet eibus distribuatur in carnem, os, neruum, pilum, similibus partiunculis similes petentibus, quod indicare videtur idem in mundo fieri, quoniam ex quolibet per successionem fit quodlibet; sed affirmem, ita euenire ex varijs dispositionibus eiusdẽ materiæ: quibus alia pars apta sit conuerti in carnem, alia in os, alia in aquam, alia in fumum. Hæ autem dispositiones variatæ sunt semper à mudi exordio ob variatæ actio-

nes & vices virtutū agentium. Vnde opinatur Anax. omnia in Chaos versari, & ex homiomeria nasci, & in homiomeriam reuerti. Verus est sermo eius in hoc quod cum res non fiant ex eo quod non est, fiant ex eo quod est: at nequaquam asserendum erat, eodem præesse modo quo fit omne, atque latere, & deinde patefieri. Sed enim fit ignis ex ligno, qui non est ignis, sed aliud, magis autem ex ligno quam ex lapide, quoniam illud dispositum est magis à calore. Disponi enim est partem habere rei faciendæ; vt in Metaph. declaratum est. At confictus lapis, sicut & lignum emittit ignem, magis autem silex, quoniam plus ignis absconditi habet: quod odor sulfureus & cinis scintillarum ostendit. Fallitur Arist. quod motus generet calorem: nam plures & strenuiores plagæ minus ignis educunt ex aliis lapidibus ergo præest, & non fit à motu, sed materia in qua sopitus, adstrictusq; est ignis, percussa relaxatur, calorq; vim se manifestandi & effundēdi cum particulis accendibilibus nanciscitur. Motum autem non posse generare calorem, sed iuuare latentem, probatum est in Phys. & sagittas & pilas sclopetorū à motu non accendi, sed potius frigescere, ibidem ostendimus. Nullum ergo ens dat, quod non habet: Et quidem creatio esset non generatio, si ex non ente sui quid fieret, vt anima humana quamuis intra corpus & in materia. Formæ ergo actiue ab actiuis sunt causis sese multiplicantibus, vt ars & natura docēt. Quamuis S. August. asserat omnium rerū semina occulta extare ab initio: Vnde videtur Anax. fauere: nihilominus de antiquissimis dispositionibus interpretandus est. Stultitiam illorum qui ex non corpore faciunt corpus, alibi reprobauimus. Ergo sensitiua res continuo facta, sensitiua elementa esse declarant, omniāq; ex eis producta. Quod & optimus Telestus docet: & Thales Milesius exemplo magnetis probauit, & Hippocr. in Periarcho calori sensum omnemq; cognitiuam largitur vim. Et S. Clemens Rom. introducit Simonem Petrum loquentem ad Simonem Magum, quod vbi est ordo, & ratio, ibi est sensus; & quia omnis planta, animal, lapis & alia, ordine ac ratione constituuntur, sensum habeant. Omnes item creaturæ creatorem laudant, eiq; obediunt, teste Sap. & Eccl. David autem omnes inuitat ad laudem eius. & Daniel: quoniam sensu naturali illum agnoscunt, cum intimus sit ipsis: dū esse gaudent, & non esse oderunt; & vita latentur; latititia autem est latissimi Dei, testante Apostolo. Ex S. Scripturæ, & S. Patrum dogmatis sensum inesse rebus cunctis, in Defens. huius libri, vide. At quo videamus, num res à causa externa ad proprias operationes impellantur, vt forte Anax. putat à mente, & Auic. à Colcodea, & Alex. ab intellectu agente: Oportet declarare quid sensus sit, & quomodo omnis forma sensitiua sit.

CAPVT IV.

Sensum esse perceptionem passionis cum discursu rei existentis actu; & non potentia pura informationem; eiusque differentia.

Idetur sensus passio esse. Cum enim calorem aut frigus sentio, calidus, frigidusve fio. Non autem sentiuntur, nisi potentes sint ad mouendū, agendūque. Febriticans quidem medici manus calorem non sentit, vt ego, quoniam non patitur maior calor à minori: & qui æque calidum tangit, non sentit calorem; ergo sentimus, quando patimur: & punctionem dum pungimur, & dulcedinem, dum dulcescimus, & odorem dum afficit nares; & colorem dum disgregat aut congregat visum: Sensus ergo passio, alteratioque est. Sed bifariam: Nam sensibile aut delectat, aut displicet, aut non ita validam infert passionem, quæ dolorifica, aut voluptuosa sit, sed consuetam. Illæ nos delectant res, quæ Symmetriam nostri sensus in talibus organis taliter concinnatam conseruant. Idcirco blandus calor nostro similis delectat; displicent autem quæ destruunt, vt ferrum ignitum. Itæ & omnia obiecta etiam sensuum interiorum, si vtilia sunt conseruationi, placeant, si noxia displicent. Sensus ergo non est solâ passio perfectiua, vt Aristot. putat: sed etiam corruptiua. Porro cum quid sentimus, non totam illius vim, & formam suscipimus; patet cum lapidem videmus. Ipse enim non potest se propriâ spoliare forma; nec qui spoliatur, extat: sed lux resiliens eius tincta facie intrat in oculum, tangit spiritum, afficitque facie lapidis, qua & ipsa lux est affecta: Sicque spiritus sentit non quidem lapidis informatus forma, nam lapis fieret. Sensus itaque non fit per informationem, sicut Aristoteli videtur, sed per immutationem. Per informationem enim fieret totalis destructio formæ præcedentis, & introductio alterius. Tunc ergo ignem & solem cognosco, quando ab illis immutor, sed non omnino: nam fierem ignis: sed parum: & ex illa parua paucâque immutatione virtus sentiens mensurat reliquum potentia ignis, & ex aliis experimentis in aliis rebus combustis validissimâ simul esse argumentatur: Sensus igitur non solum passio est, sed ex illa passione inferentis obiecti perceptio notionalis: & fit simul cum discursu tam celerem, quod non percipitur. Totum. n. ignem ex parte caloris, vel lucis percipere syllogismus est. Porro cum videmus, quæ alias vidimus, vel quid persimile, subito idem patimur. Sicut cum festum celebrari intuemur, alterius festi reminiscimur,

& pariter lætamur; & nauem videntes nausæ, quā nauigando passi sumus, & vomitus reminiscimur, hoc est, resentimus: itaque similiter vomemus: Et concubitum bestiarum inspicientes, sæpe concubitus cum muliere sua quis reminiscitur, & semen iaculatur sponte. Sensus ergo est passio. Memoria vero est sensus anticipatus; reminiscencia autem renouatus in simili. Discursus vero est sensus similis in simili, & ideo quot genera similitudinum sunt in mundo, aut essentia, aut qualitatibus, aut quantitatis, aut actionis, aut passionis, aut operationis, aut loci, aut temporis, aut situs, aut causæ, aut figuræ, aut coloris: tot sunt etiam discursus & syllogismi: Omniaque animalia habentia spiritum liberum intra cellas proprias, habent & memoriam, & discursum. Non autem plantæ, quia ligatum in angusta crassitie obtusumque sortita sunt spiritum. Et quidem animam esse calidum spiritum corporeum, tenuem, mobilem, aptum pati, ac sentire subito, sicut aër, in 2. lib. declarabimus, & in defens. ostenditur. Ergo non est pura potentia, vt materia, sicut Arist. videtur, sed res tenuis, patibilisque ab omni re sibi dissimili, non autem à prorsus simili. Vnde spiritus spiritum, & aërem minus sentit, non ergo est pura potentia omnia percipiens. At mens, quam Deus hominibus immittit, non modo hoc sensu, & memoria, & discursu sensitivo animali donata est, sed diuiniore, altiorique, vt palam fiet. Igitur si sensus est passio, omniaque elementa, ac elementata patiuntur; omnia ergo sentiunt. At sæpe patitur homo, quæ non sentit, vt dormiendo morsus pulicum; & in ira multæ partæ latent passionibus, & in prelio vulnera: Ergo sensus non passio sola est sed perceptio passionis, & iudicium de obiecto passionem inferente. Quæ si conseruatiua est, iucundaque, amplectitur, capiturque; si dolorifica, destructiuaque, respuitur, abiiciturque.

CAPVT V.

Ex actionibus, passionibusque entium, omnia sentire ostenditur, ac sine sensu mundum esse chaos: nec generationem nec corruptionem fieri.

TA inimicus est calor frigori, quod alter alterum ad necem infectatur: qui autem minus resistere potest fugit; qui autem ab inimico circumdatum se noscit, concentratur, crescit, viresque adsumit, vt calor sub terra in hyeme, & in nubibus inclusus: & frigus grandinum & sub cane, manifestant; omnes illas edunt actiones quas animalia: Ignis quoque & tellus perpetuis odiis se mutuo interimunt. Ergo fateri necesse est, alterum alterum

nosse esse sibi contrarium, ac illius necem parare, vt ipsum seruetur: Vnde suboritur mutua ipsorum debilitatio & generatio mistorum, & corruptio eorum, quæ tali in pugna transmutantur. Non esset ergo in mundo generatio & corruptio, nisi esset contrarietas, sicut omnes Physiologi adfirmant. At si alterum contrarium non sentiret alterum sibi esse contrarium, contra ipsum non pugnaret. Sentiant ergo singula. Præterea ignis aliquam terræ portionem superans, attenuat & sursum ad suum consimile cælum igneum vadit: Telluris vero gleba in sublimi posita deorsum impetu fertur: & veluti feræ fugiunt contrarias, & similes petunt, propriasque casas, & homines cum hominibus viuunt, lupi cum lapis, pisces cum piscibus, idem experimur in corporibus magnis. Omnia ergo sentiunt: alias mundus esset chaos. Ignis enim non sursum tenderet, nec aquæ in mare; nec lapides deorsum: sed res omnis vbi primo reperiretur, permaneret, cum non sentiret sui destructionem inter contraria: nec sui conseruationem inter similia. Ergo efficax argumentum sensus eorum dat mundi ordo, rerum productio, & controuersia ac pugna simillima pugne animalium sentientium. Omnino asserendum videtur, animalia à corporibus primis habere hanc sentiendi vim, atque ita operandi: Et stulte Auerr. vocitare elementa corpora imperfecta. Has vero misturas ipsorum debilitatorum & semiconsumptorum, perfecta. Imperfecta enim sunt cum vires languidas habeant, & non summas, quales insunt elementis. Magis autem si mista sunt ex contrariis rebus, mutuoque se oppugnantibus, vt patet: vnde internam quoque infelicitatem sustinent, quam Elementa sustinent tantummodo externam.

Perfectio autem secundorum entium super elementa, non reperitur vlla elementaris, sed à Ratione Mundum gubernante, quæ magis rerum naturam totam, quam partem curat, & non prout natura particularis cupit, res disponit: sed prout Ratio, & Finis. Caput enim grauius digito, positum est in altiori loco, quoniam ita fert Ratio gubernationis, non quia sic vult grauitatis ratio. vide Met.

CAPVT VI.

Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus, non à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, vt alij opinantur, sed ab ipsis formis naturalibus at : non sine Deo fieri.

T plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinsece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente separata distingui statuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem, tum sum ferri, resque alias deorsum : quoniam ipsa distinguit ordinatque : Itaque eadem mens prima, copulando, & separando generationes & corruptiones operetur : quod Stoicorum spiritui adscribit Alex. Arabes Theologi, & Calvinus ex parte idem opinantur, dum aiunt; non lucere solem, sed Deum in sole : Nec loqui hominem, sed Deum in homine : nec moueri ignem, sed Deum in igne. Alij vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Augustin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem sentire, dum procellas, ventosque non à se, sed ab Angelis, ac dæmonibus moueri docet : & in 3. de Trinit. Themistius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Auicenn. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus lib. de formatione fœtus, hanc mentem admiratur, eique animalium formationem committit, sicuti Platonici Animæ mundi, & S. Basilii & S. August. consonant : multi etiam Theologi Primæ semper operanti Sapientiæ. Ego vero respondeo, prædictas opiniones omnes aut perperam declarari, aut errorem continere. Si enim omnia opera Dei perfecta sunt (vt Moyse & natura testantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo largitas esse, quæ ipsarum conseruationi sufficiant. Quoniam vero nulla facultas tam necessaria est in tanta rerum varietate, quam cognoscendi similia, quibus seruamur, & contraria, quibus destrumur : necesse est hanc sentiendi vim innatam esse rebus cunctis. Experimur in nobis fugam mali, & sequelam boni ab illorum perceptione, notitiaque suboriri. Non enim malum ignotum fugimus; nec rete non visum animalia vitant; nec pecudes lupum, aut iaculum non perceptum : Ita & tellus & ignis nisi sentirent, non fugerent, nec sentirentur. Præterea omnibus inest rebus appetitus, amor, odium, abo-

minatio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatae. Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpetere sursum, concedant oportet illum nosse, ibi esse suum conseruatium; in terra vero destructiuum. Ergo est negare igni propriam naturam atque formam, cum asserunt Deum ire sursum cum igne & lucere in sole; & quidem patentissimus error est, quoniam formae naturales saepe errant, tribuere Deo ipsarum errores. Sequitur etiam non sentire nec intelligere animam humanam, sed Deum in illa; ipsumque adpetere & operari nostras operationes & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc autem transcendit Caluini impietatem, qui tantummodo asserit Deum impellere animam ad malum, non autem solum in ea agere malum: & hæc opinio ab Alcorano Mahometi orta est, à nobis autem in Metaph. reprobata. Patet quidem quoniam si simile per formam est simili simile: per formam quoque sentiat suum simile, adpetatque. Quorum autem adpetere est, est & nosse: neque enim alia res cognoscit obiectum, alia vero appetit, sed eadem. Profecto Anax. separatae menti tribuens opera Naturæ omnia, necesse habet, aut violenter ad suum quemque ordinem res trahere, & naturam tollere: aut affirmare, quod ipsæ sponte imperium mentis sequantur. Ergo sensum quo obediant, habent. Hoc enim obedire, est operari secundum naturam, quam Deus Enti ita operanti dedit: Aut fieri oportet, Deum fieri formam rerum cum ipse formarum loco operetur. Hoc autem peruersus est error, & Anax. pernoui: idcirco mentem ponit abstractam. Deus quidem omnibus in rebus operatur, sicut causa prima, dans esse & virtutem essendi, & operandi, & cooperandi actibus illarum, quatenus ad Entitatem vadunt, non quatenus ad non esse: quod rebus naturalibus est deficere, nobis vero peccare: sicuti in Metaph. ostendi, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientem: Attamen cum isto verum est, formas ipsas operari & ignem calefacere & terram frigefacere, ac grauare, & mutuo se elementa oppugnare: & non Deum in igne oppugnare Deum in terra: Hæ aliæque alibi positæ rationes ostendunt, res à se agere. Animam vero mundi, aut naturam communem rebus consulere, discendo à Deo: sed ad particulares actus particulares causas agentes requiri; vt calor vere calefaciat, & non Deus in illo, sed cum illo. Ad quid enim calorem dedit igni Deus? frustra? Si enim ipse calefacit in igne, calor vanus est? & calefaciet etiam in terra & frigore, quoniam non minus hoc quam illa seruit Deo. Construxit sane Deus orbem, & creauit res, viresque se conseruandi, ac mutandi se mutuo per tempora dedit: illæ autem vires perseverant tanquam Natura, donec tota rerum machina ad suum magnum mutetur finem. Natura autem participatio est legis æternæ, sicut lux in aula participatio est solaris lucis, teste D. August.

gust. estque simul potestas, & sapientia & amor rebus inditus natura ipsa. Absque enim potentia aut sapientia aut amore, est, viuitque nihil, nihilque operatur. Quapropter adscribere Angelis operationes rerum naturales errore non vacat. ideoque credo S. August. operationes tantum supernaturales & extraordinarias intelligere. Nam alibi Angelos non operari operationes naturarum, sed mouere ad operas & ad formas, agricolarum & medicorum ritu, qui naturas applicant: naturæ. a. per se operantur. Palam enim ritu ordinario Mare à Sole & Luna intumescit, agiturque, ventique moventur, vt locum spatiosum suæ vitæ aptum nanciscantur, quibus angustia mors est. Aquas non absque sensu fieri libri sequentes indicabunt. Animalia vero à natura formari necesse est, remque omnem à sua forma actiua, iuxta præceptum Dei. Igitur dicere lapides deorsum ferri ab Angelo, & non à seipsis, ignemque fugere terram inimicam, quoniam ab Angelo trahitur ad fugam, fictitia assertio est, indignaque Deo, tanquam non largitus fuerit omnem necessarium vigorem actibus cunctis. Est quoque Angelos vilisfacere, dum deputantur ad faciendos naturales actus omnium rerum vilissimarum, quibus loco formæ deseruiunt. Homines quoque abiicere, & animalia, quibus formæ viliores adessent, quam luto, & paleæ, quibus forma est Angelus. Item Angelus non est sicut Deus rebus intrinsecus, qui absque violentia omnem mouet naturam, cum ab eo, in eo, & per eum sint; sed extrinsecus est; ergo sensus omnis esset violentus. At si respondeas, ignem & tellurem obedire Angelis, opus est quoque asseras, quod eorum præceptum sentiant, cum non trahant Angeli manibus, & instrumentis corporeis, nec res virtutem obedientialem habeant, nisi ad Deum. qui etiam solus miracula in eis facit, quoniam solus ipsas creauit: Si autem sentiunt, ergo non indigent Angelis vt moueantur ad operationes naturales. At modo Angeli erunt custodes singularum specierum, & nostrorum indiuiduorum, sicut Diuus Hieronymus docet, ac ego expertus sum, quod nunquam intellexeram. Concludamus ergo cuilibet inesse rei tantum sensum, quantus singularum conseruationi est opus: Itaque aliis plus, aliis minus, nisi posteriores opinantes nos superent.

CAPVT VII.

Instinctum esse impulsu sentientis naturæ, & qui instinctu res agi ponunt, sensu ponant oportere.

Ostiores alij introspicientes huius modi absurditates dixerunt, ad suas operationes res naturales agi instinctu quodam secreto Dei, suis indito formis, & veluti nos calcari- bus & freno agimus quoslibet equos: Homines vero præceptis, verbisque: Ita Deum res omnes regere impulsibus naturalibus, inditisque propensionibus, homines vero libertate intellectui indita. D. Thom. dicunt ita sentire. Et absque sensu res ad suos conducunt fines. At hi in difficultates consimiles offendunt. Omnis enim instinctus est instigantis ad finem cognoscentisque impulsus. Alius enim est supranaturalis, quo instigatur, prædestinatus à Deo alius violentus, quo sagitta à sagittario. Alius regitiuus quo iudex à Rege: alius naturalis quo sua spontè res feruntur, vt à principio intrinseco. Instinctus enim naturalis est impulsus naturæ. At iuxta dogmata eorum natura nihil est, nisi forma, aut materia: & quia formis adscribunt operationes declinando aliorum errorem, necesse habent adfirmare formas omnes sentientes esse. Nam concedunt cum Aristot. naturalia omnia agere propter finem, & contra Empedoclem ostendunt plantas fructus ferre, vt æternentur, spinas vt defendantur, folia vt tegantur, multa que docte affirmant hac in re: Ergo natura cognouit finem: non enim ageret propter illum, nec ad illum opera sua dirigeret, nisi illum cognosceret: Ergo instinctus est impulsus cognoscentis naturæ; & cum opera Dei perfecta sint omnia, omnisque natura, vt perfecte operetur, indigeat finis cognitione, omnem naturam sentire affirmandum est: ac ignem sursum tendere, à propria impulsu forma sentiente, bonum suum esse in peripheria, malumque in imo. Itaque calor & frigus omnisque res sensu operabitur. Quia Aristot. ipsorum præceptor in 2. Physic. docet plantas; omneque Ens propter finem operari, nec indigere discursu nouo ad eius notitiam; Sed veluti peritus Cytharædus absque consilio quandoque opus est harmonia, scit statim, nil cogitando, chordam pulsare, ita rem naturalem omnem proprios perire edere actus; quoniam vt & S. Thom. addit, natura est ars intrinseca rebus, ars vero natura est extrinseca; Et in libro de insomn. dixit Aristotel. Deum non immittere somnia, sed naturam, quoniam dæmonia est, hoc est, sapiens, multa in somnis nos docere. Et in libro 3. de gen. Anim. 11. dat calori sensum, vt quodammodo omnia anima sint plena. Quare obstupesco quomodo in libro de An. postmodum plantis negat sensum,

non modo elementis, vt magno contradicendi Pythagoræ pruritu gestiens. Si vero præfatæ Auctores sententiæ velint huiusmodi instinctum à Deo oriri immediate, ac minime in forma naturali esse impressum, omnia argumenta nostra & Diuus Thom. contra Arabes, & Anax. sunt contra eos. si autem in forma impressum esse dicant, cum D. Thom. cum hæc impressio sit facultas operandi innata & non violenta vel illata opus est adfirmare, ipsam esse sensum ac cognitionem. Sed respondent sagittam à sagittario directam ad scopum rei, nil ipsum intelligendo. Ego vero inquam eos, hoc exemplo valde decipi: positum est enim à D. Thoma aliquando, vt sciamus res dirigi ab intelligentia non errante, non autem vt violenter moueantur: vnde corrigit hoc exemplum de sagitta, Ver. q. 22. art. 1. docens conuenire violenter non naturaliter motis, veluti ex defens. patuit. Deus enim est intrinsecus rebus multo magis, quam propriæ ipsarum formæ (ait S. Augustinus) nec ducit ad finem nisi per ipsarummet naturas, imprimendo vim, intrinsecam naturalem non modo tendendi ad finem, sed & sciendi tendere in finem, sicuti ars in Cytharædo est pulsandi, & in planta florendi, & fructificandi, vt ipse Aristoteles monet, & D. Thomas: alioquin Deus æqualis esset nobis, qui non potentes dare virtutem sagittæ, damus violentiam, quæ parum perseverat, ipsamque sagittam destruit: vnde impedita non amplius ad scopum tendit: Natura vero semper contendit ad eundem finem, nisi penitus destruat. At quoniam, teste Salomone, sapientia Dei attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, putandum est, omnes illi naturas obedire eundo ad suos fines, ea actas virtute, quam ad obediendum habent. Quapropter veluti absurdum est asserere, quod ignis calor non calefaciat, nec terra proprio frigefaciat frigore, sed alieno ignoto impulsu; ita absurdum est adserere, quod natura sentiat finem, & operetur gratia illius absque sensu, quem ipsa habet, aut quod non habeat; & verè sensus omnis est participatio primæ sapientiæ, vt Salomon testatur; ac Diuus Thom. omnem formam participationem diuinam esse docet, & quoniam Deus potens est, & sapiens, & amans optimus, ego ostendi in Metaph. omnia Entia, Potentia, Sapientia & Amore constitui, & vnumquodque esse, quoniam potest esse, scit esse, & amat esse. Itaque præliatur contra non esse: & quando illi defecerit posse, aut scire, aut velle esse; perire, aut transmutari in Ens plus illarum habens. concedunt quidem hi Philosophi omnibus inesse rebus potentiam appetitumque vitæ & esse, at negant aliqui sensum longe magis concedendum. Non enim potest esse id, quod ignorat res sibi viles & noxias, nec quod sibi vtile est amare potest, nisi sciat illud vtile esse sibi, nec odisse, quod nocet, nec fugere, nisi se ab eo destrui sentiat: quod cum omnes res faciant, non modo quando se destrui sentiunt, sed etiam

cum ad destructionem se disponi præsentiscunt, omnes ergo sentiant. propterea D. Thom. ver. q. 22. ex Dionys. probat quod omnes res tendunt in finem, & delectantur in eo, non Metaphoricè (ait) sed Physicè. ergo sensum delectationis habent verum: & iterum non mouentur grauiæ & leniæ & aliæ res naturales, vt sagitta impulsu alieno, sed appetitu proprio, ergo & proprio sensu. Non enim alius cognoscit & alius appetit idem: sed qui appetit cognoscit appetitam rem: alias essent sicut ego & tu, quod est impossib. & quidem licet à Deo instigentur ad finem naturalia: stimulos tamen doloris & voluptatis quibus instigantur, sentiunt; alioquin nunquam obedirent sponte, sed violentia, vt in defens. probatum est. Hic cogimur creatorem suspicere, ac celebrare qui suam imaginem aut vestigium cunctis impressit rebus, nec facultatem necessariam aut vtilem prætermisit, quam non largiretur eis. Vnde clamat in Prophetis: Quid ultra debui facere & non feci? Seipsum laudat quidam (Sotus in pr. de Iustit. & Iur.) ex hac schola, quod ipse hoc arcanum intellexerit, nullum scilicet animal à proprio fine aberrare, nullumque aliud Ens, nisi hominem; quoniam compositus est ex sensu & ratione secum mutuo pugnantibus, positusque est in sua libertate. Cætera vero à Deo regi, ideoque non errare. Grandem profecto stultitiam: cum sapissime errare videantur, & quidem ipse vidi asinum, alium asinum subagitantem contra naturam in asino, & felem proprios comedere natos; & ceruum subagitare præpostera Venere asellum. Omitto quod plantæ suis frustantur floribus, aliosque actus mille contra naturam reperti in brutis; licet illis culpa nulla sit, sed pœna tantum semen perdendi: homini autem ad culpam imputatur grauem coram Deo, qui docuit illum super iumenta terræ, vt ait Iob. Ergo non est asserendum bestias diuino tantum instinctu duci, sed proprio sensu. At eò peruenerunt præfati sapientes, quod videntur tollere sensum non modo rebus cunctis, sed & ipsis bestiis. Quoniam timent, ne si concedant illis sensitiuum discursum, mentem quoque arbitrio liberam tribuant, qualis est humana: Nec vident, quanta differentia est inter humanam mentem, & hunc sensum communem. De quibus in Metaph. & in sequent. libr. Arist. quoque prudentiam dat habentibus memoriam, & D. Thom. participium Rationis: quam vocat æstimatediuam. Hæc autem inest vt ex præteritis syllogizent futura. S. Isidorus has cunctas cognitiones largitur bestiis, & discursum, & voluntatem, nedum appetitum: nec tamen errat, quoniam animali modo & non humano intendit, & sapientiam vnā esse diuinam: De qua omnia Entia participant, ideoque similes habent actus: vnde S. Thom. ex Dionys. vim naturalem facit participio sensitiuam: vim sensitiuam participio rationalem: vim rationalem participio Angelicam seu intellectualem. Intellectualem participio diuinam: vt in Defens.

CAPVT VIII.

*Quaecunque accidentia ab instinctu fiunt, effectus esse
sensus partium, totiusque mundi.*

Onantur alij ostendere instinctum extare in natura absq;
ratione & sensu. Nam magnes trahit stupidum, insensa-
tūque ferrum, & ipse ad polum mirabili instinctu perpe-
tuo dirigitur: Et multela instinctu impulsā nolens ori bu-
fonis illabicitur, deuoratūque; & taurus fugax, si ficulneam innenerit,
sub ea instinctu naturæ quiescit, depōita ira: Delphini amant pueros;
Animalia multa pluuias, ventōsque prædicunt, nec tamen sunt pro-
phetæ. Et Gallus gallinaceus, paruum animal, Leonem ferocissimum
terret, aliæque huiusmodi addunt exempla. Quibus respondeo: Hæc
exempla declarare omnia sensum & consensum omnium naturarum,
ipsūque instinctum esse sentientis naturæ impulsū. Non quidem
magnes polum prorsus respectat, sed aliquibus à polo gradibus decli-
nat versus insulam quandam in Septentrione, ex magnetibus totam
constitutam. Idcirco talis est magnetis sensus, quod semper suam vo-
luntur ad vniuersitatem, & veluti ignis in cælum adspirat, & lapis in
terram, & aquæ in Mare: Ita magnes eo spectat, vbi est ipsius portio
maxima vel vniuersitas, & propter consensum, quem illa habet insula
cum stellis polaribus, quibus iubiaceat ac fouetur, omnis magnes eas
ad stellās spectare videtur. Itaque si aliorum magnetem vertas, ipse
ex templo suam ad posituram reuertitur: Sicuti homo decidens vultu
in terram, subito erigitur ad cælum, iuxta sui posituram, & rami ar-
borum flexi ad proprium situm reuertuntur. Non noui, quoniam non
licet misero nauigantes interrogare, num & ad polum spectet Antar-
cticum, sed bene credo, vltra æquatorem adductum, ad alterum respi-
cere polum, sub eoque alias magnetis fodinas esse. Quoniam consimi-
les sunt res fere omnes, oppositis sub parallelis æquidistantibus vtrin-
que ab æquatore. At in Austro sol descendendo magis, & in Borea
ascendendo, & immorando magis, multam adducit varietatem he-
misphæriorum, quam & stellarum diuersitas in multitudine & robo-
re auget. Nascitur magnes intra marmor & ferrum, qui tamen viu-
dior est; idcirco ferrum non ad ferrum tendit, consimilis perfectio-
nis, à quo plus virtutis & virium accipere nequit, sed ad magnetem, tã-
quam ad simile perfectiūque simul: Et sicuti animal in altum attolli
nequit: ac si cibus est ab alto pendens, colligit vires eleuatūque; ita fer-

rum colligit vires & spiritu corpulentiam vincit vt superpositum ad magnetem eleuetur; vbi patet sensus illius. Magnes, vt aiunt, alio illius non trahit ferrum, quoniam ipsius odor ferro suauis, ab alij odore victus non potest ferro communicari. Sed hoc falsum esse experientia admonet. At si igni apponas magnetem, viridis flammula educitur, ipseque amplius ferrum non trahit, quoniam spiritu viuido ab igne priuatus est. at si magnetis liquor eidem super iniiciatur, regreditur intro, & deinde trahit magnes, quoniam crassities humoris occludit poros, per quos tenuitas attractiua regressa est intro. Ego quoque experimento didici, magnetem manducare ac ferri limatura nutrir, tanquam ex suo simili minus perfecto, ita vt homo animalibus vescitur. Porro si altera ex parte ferrum attrahit, ex altera expellit, vt aiunt: non tamen sic est, sed ferrum magnete perfricatum altera ex parte, illius partis symbolum imbibit, itaque delatum in alteram partem regreditur ad priorem, qua prius affectum erat, sicut nos ad tactum partem, quo plus delectari, aut prauenti delectatione sumus. Potest & polos habere & posituram mundialem, quoniam à Deo, vt mirabiles diuicias suas declararet, ita factus est. Remoram aiunt tenere nauim, nec potest alia de causa fieri, quam stupore sensus toti communicato machinæ, aptæ ab illa, per omnes pati poros, afficique. Ita & torpedo piscatoris, manum stupefacit, graui vapore, manus spiritus per funem delato aggrauante. Sicut dicemus de animalibus tractantes. Mustela calida est, & viuax, & odor exhalans ex bufonis ore frigidiusculus est, crassiusculusque aptus nutriendo eius per calido spiritui, eidemque proportionatus: Itaque cernens bufonem timet à principio ei coniungi, & circumcursitat timendo amando: Donec bufo prædæ cupidus os aperit, ipsaque finit se voluptate sensus vinci; non tamen certa mori: sicuti nec papilio lucis amore. Ita crocodilus Ibici os aperit, quæ cupida vermes deuorare gingiuis illius adhærentes, libenter accedit, beneficiumque commune fit. Acquiescit sub ficu thaurus, quoniam odor illius ita mulcet illum, sicut nos rosarum; & veluti per aromatum apothecas transeuntes, sistimus gradum ad odorem; ita bos ad ficulneam, qua & libentissime vescitur. Quid mirum si leo timet Gallum, cum nos timeamus aspidem & araneam, bestiolas nobis magnitudine & viribus longe inferiores? Spiritus multi crassique leoni insunt, à cibis crudis crassique, & calore, quo abundat, multo; Gallo vero tenues acutique, itaque spiritus huius tenues in aërem sparsi, leonis penetrant spiritus, redduntque reuerentes. Idem inter duos homines euenit vt alter in alterius aspectu concidat animo: Nam lumen ex alterius oculis reflexum affectumque viuiditate viuacioris in oculos minus viuacis ingrediens lædit occulto modo, reuerentemque hunc reddit. & magis ad passionem dispositis vt amantibus vel formidolosis, id contingit magis, sicut qui nauseam est passus, conspiciens mare vomit, ex anti-

capato sensu. Vox etiam pusilli animalis terret, sicut nos suberis stridor quando inciditur, quoniam acute aërem mouet, qui spiritum nostrum penetrat, pungitque & secatur, sicuti punctus ipse sectusque est. Et Costa noster à stridula canum & puerorum voce terretur, magis autem suspiriis. Quin & canem obseruauimus ad sonitum campanæ ita affectum ululare consueuisse. Animalia patiuntur frigus ac calorem Ad ab aëre, quoniam ventri dedita sunt, & aliud non cogitant, sicut homo; ideo ex aëris affectibus tempestatem præsentunt, studentque consilere tunc ventri, & vociferantur, declarantque nobis, sicuti nos expectantes bellum, aliudve noui. Aër enim per poros & respirationem communicat cum spiritu nostro in capite, ipsumque humectat, aut attenuat, aut calefacit, aut refrigerat, aut aggrauat. & qui attendunt, perferunt temporum ex aëre mutationem. Nam hernia aliove morbo affecti, bene austrum norunt, quo tumescunt; frigusque quo plagæ veteres constupescunt. Ita luna tumefacit maria, variâque mutationes, variatis splendoribus adducit, & res humidiores eiusmodi affectum patiuntur magis quam sicciores. Sol mutationes magnas, grandes, & consuetas inducit, luna vero paruas eiusmodi calore blando tumefaciens, & minus attenuans. Adde & siderum congressus, varietatis causas. Ex eiusmodi sympathia & antipathia in mundo sensum, consensumque esse declaratur. Idcirco res marinæ terrestribus sunt similes, ita ut piscis Episcopus, & catena, & lorica, & verpa reperiatur. Hæ autem res persimiles sunt caloribus ab astris demissis, & hoc pacto res conformantibus, non ad quantum ipsæ habent, nam is ignis magnus est; sed ad quod imminutum in terram perfertur; stellæ autem in Deo, omniâque Entia ideas habent.

Appendix.

Postquam librum hunc conscripseram annis multis, peruenit ad me per manus Tob. Ad. nostræ Philosophiæ Summistæ, libellus G. Gilberti de Magnetica Philosophia. Vbi vir mirificus in experientia multiplici occupatus, contra præcos de magnete scriptores optime disputat; suas tamen theses ad Copernici doctrinam aptat, à Timæo & Philolao nostratibus manantem. Noli opiniones meas mutare; neque textum reficere, ne alienos labores præripere tanquam meos videar. Gaudeo sane quod & ipse non ad quaslibet fictiones magnetis motum refert, sed causas inuestigat experiendo, & motum eius ad terram perpetuo obseruat, & ex necessitate positionis naturalis fieri statuit, quod & nos scripseramus; Attamen ad polos cœli & ad magneticam Insulam nos sensum magnetis referebamus, ipse vero ad polos terræ: & per placet experientia, quod magnes in medio terræ, vel mari undique à terra distans recta ad polos respicit: ubi vero terræ

propinquat, vt in littore Brasiliensi & Ghineæ ad terram declinat, vt manifestum sit eius sympathiam cum tellure non cum cælo celebrari: neque perpetuo aliquantis gradibus à polo recedere, vt alij testabantur. In pluribus autem mihi vir sagax non satisfacit: Primo quia sensum & sympathiam (quæ non sensus est, sed affectio ex sensu prodians: Omnis enim appetitus proles est sensus boni, vt odium sensus mali, hoc est, rei destruētis) quasi spernit. Attamen cum Thalete animatum magnetem concedit, & plus extra suum corpus extendi, quam nostram animam docet. Hoc autem falsum est. Quoniam sphaera actiuitatis animæ nostræ vsque ad cælum, vbi sidera peruestigat, extenditur, & in terram vsquequo vox & impulsus humanus & visio & auditio protenditur. Mirum, quomodo magnetis anima videtur Gilberto liberior quam humana: quæ etsi non trahit ferrum odore, trahit homines & ceruos sono, & fascino afficit à longe, & voce etiam Diabolos & Angelos ad se vocat; ad pauca respexit in hoc. Præterea cum duas terræ dat virtutes in alia corpora operatiuas, alteram Electricam, qua per vapores, quasi manus, deorsum omnia corpora trahit ad se, sicuti electrum paleas per vapores tenuiores aëre: alteram vero magneticam, quia sicut magnes ferrum ad sui positionem adaptat, ita tellus magnetem & ferrum: Non enim per vapores fit talis actio, sed per figurationis conformationem. Videtur mihi vir doctus ex parte errare: primo quoniam Electrum per vapores non attrahit: Siquidem vapor egressus, ad corpus vnde emanat, non reuertitur, sed statim sursum attollitur vi caloris vt nos dicimus, vel à grossioribus corporibus quibus cedit, extrusus, vt docent Epicurei, & cum eis Copernicæi. De quibus in Metaph. Nisi iste homo putet lucem ab electro, vt à sole effusam, ad electrum trahere, vt radius solis ad solē. Sed hæc attractio in obscuris ædibus non fieret, neque in nocte, vbi electrum lucernæ non exponitur; siquidem lux eius de se, nisi à sole adiuta, non tantum potest. Præterea magnes ipse trahit electricæ etiā Gilberto ferrum interposita tabula etiam lapidea. Vapor autem sic penetrare tantam crassitiem & subito nequit. Quapropter alia causa electricæ attractionis inuenienda erat: & quam à Lucretio ex parte accipit, reiicienda. Tellus quoque non trahit ad se nisi similia corpora. At videmus deorsum ad terram ex aëre ferri non modo terrena, sed etiam carbones ignitos & vinum, & piper & omnia calidissima, quibus quātulavis insit crassities, vt motus ipse potius delapsus sit, vt in 2. libr. dicemus, vel regressus ad naturam in vere terreis, non autem per vapores attractio. Quæ autem dicit de positura magnetica mirabilia sunt: sique experientia ipsum non sefellit; (Nam dicunt nautæ in tropicis lineis magnetem mutare vires & inclinationes) vtique fatendum est, ita magnetem ad terram conuerti, vt heliotropium ad solem, & lunaria ad lunam. De quibus in 3. lib. At non recte vir sagax videtur mihi tellurem

tellurem propterea magneticam facere, quia magnetem sic ad sui positionem inuitat; sic enim oporteret solem & lunam herbaceas facere, quoniam herbas ad sui motum conuertunt. Neque propterea quod non alia metalla & corpora tellus ad se inuitat, solummodo magnetica sit tellus. Nam etiam Sol omnes producit herbas, non tamen ad se rapit; sed quasdam: nec propterea de natura illarum, quas rapit, ipse erit, cum etiam alie calidiores sint, soli similiores; sicuti neque lux de natura papilionis; sed oportet aliquid esse in heliotropio, quo ad solem propendet & voluptatem in papilione à luce excitari, & in magnete à tellure. Præterea cum in nostra Philosophia statuerimus terram esse natura frigidam, obscuram & immobilem in sua puritate; quæ autem partes eius in metalla & plantas & lapides, & in rubras & albas, aliisque coloribus affectas terrellas conuersæ sunt, terram non esse vere, sed Entia secunda: nequaquã affirmare possumus terram esse magneticam. Magnes enim ex fluoribus fit, à sole ingenerato liquefacientēque, in terræ visceribus factis, sicuti & cætera metalla. Impossibile est autem effectum solis esse id, quod maxime terra est. Neque enim contrarium à contrario fit. Si autem terra sit in centro calida, ut Pythagorici putant, & quasi animal variis constans partibus, nec propterea magnetica erit. Non enim homo ossus est, quia os in compositione eius quoque reperitur. Præterea lapides, ex quibus montes maximi constituuntur, ut Alpes, Apennini, Taurus, Libanus, Caucasus & alij totam terram cingentes & incrustantes & usque ad ima viscera intrantes, longe plures & grandiores telluris portiones sunt, quam magnes, ut potius lapidea, quam magnetica videri debeat, sicuti homo potius carneus quam à rebus reneus dici debet. Motus ergo magnetis ad telluris positionem, qualis heliotropij & lupini ad solem existimandus est, & ex sympathia non solum similitudinis naturæ: sic enim à terra electrice traheretur; sed positionis naturalis orti apparet. Neque negandum est ad partes polares cœli polos terræ per positionis sympathiam referri: quoniam talem ex origine posituram accepit. Quod autem ex origine habemus, naturale est, ut in Epilogismo, & in Metaph. docuimus. Hoc autem pulchro experimento ipse Gilbertus confirmat, dum ferreos clauos eam posituram in aqua super subere seruare docet, quam sortiti sunt in officina ferraria, dum à fabro sic positi cuderentur. Mira res, veritatisque plena; vnde mundi consensum in suis partibus intelligas. Quod etiã cadaver humanum probat, dum aquis natans perpetuo in cœlum faciem spectantem tenet, & à tali positione deturbatum, ad eandē mox redit, ut pluries expertus sum, ut in 4. lib. dicemus, occulto regi sensu, quibus manifestus deesse videtur. Narrat etiam de ferro posito in templo Mantuæ conuerso post tempora in magnetem, & seruante posituram quam diu tenuerat in templo, ut scias magnetem non esse

terram puram, vti neque ferrum, sed à calore Ens constitutum; & positionis vim magnam. Neque Ptolemæum spernas, vbi Eclipsin in Orientali angulo super iuuenes & res nouas; in medio cœli super Reges & res validas, & altas & viriles: In Occidente super senes & res vetustas, indicationem habere; quod ex symbolo positionis veritatem habet. Sic D. Thom. in opusc. de Fato (si eius est) gemellos ex diuerso situ cordis in ventre varias fortiri conditiones Philosophatur, & cœlum rebus naturalibus & artificiatibus dare ordinem admonet. Ex his quacunque ratione fiant etiam Gilbertica, sequitur, sensum cunctis inesse rebus: quod in nostro præsentis opere solum contendimus. Quæ alij scriptores de magnetete tradunt, negligenda sunt, præter illud quod aiunt magnetem suis suspensum polis 24. horarum motum circula rem edere. Quod Gilbertus sagax explorator negat. At si fieret, non propterea tellus circulo feratur, cum magnes terreus non sit: Sed de his in Metaphys.

CAPVT IX.

Cuncta Entia abhorrere vacuum: ergo sentire, mutuòque gaudere contactu, mundumque animal esse.

Emini non persuasum esse debet naturas omnes particulares ac communem, sensu donatas esse, si animaduertat singular: omnesque simul ita vacuum inter ipsas exhorrescere, quod & contra impetum naturalem partialem ad replendum accurrant, quo ipsarum communitas & resp. integra seruetur: Quoniam in totalitate ipsarum seruantur, & gaudent mutuo contactu ex vita communi. Quapropter conspicitur aër in profundum aperti maris & in terræ cauernas impetuose insilire, & contra naturam descendere ad prohibendum inane, quasi deponens odium particulare, quod erga aquam & terram habet, vt communi succurrat vtilitati; aqua vero per canales ex quibus exuctus sit aër superne, sursum eleuari; sæpeque sustinere se in sublimi, vt in clepsydra, vase multa inferne habente foramina, superne vero modo vnum, quo oburato, ne aër ingrediatur, aqua per inferiora foramina nil descendit; innumerabiles sunt de hac re experientiæ, ex quibus orta est ars de spiritalibus. Igitur adfirmare licet, mundum esse animal; totum sentiens; omnesque portiones eius communi gaudere vita. & sicut in nobis brachium non vult ab humero diuidi, nec humerus à scapulis, nec caput à collo, nec crura à coxendicibus; sed omnes inuicem ad se mu-

tuo colliguntur, diuisionemque vitant; ita totum mundum horrere diuisionem, quæ aduenit illi, cum inter corpora partialia inane intercidit, & quidem nisi timore aut dolore quopiam aër afficeretur, cum deficit sibi alterius corporis contactus à vacuo, non tam celer succurreret toti, aliorumque corporum expeteret contactum. Animal mundus videtur Eusebio, & Greg. Nysseno, & aliis patribus & Platonis Philosophis, sed vniuersale particularium domicilium, vt corpus nostrum vermium & pediculorum. Non indiget pedibus quoniam super alio non incedit, sed in se rotatur, vt Echinus Marinus: Nec oculis & auribus, quoniam extra se non habet quæ videat, audiâtque. Nisi sint alia systemata extrinsecus. At intra se omniscium suarum partium est. Memento etiam quod non omnia animalia habent organa omnia, nec eadem. Inspice vsum, & erudieris supra vulgus.

CAPVT X.

*Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum
rerum comprobari contra Arist.
vtrinque.*

Pinantur Peripatetici nec naturaliter nec violenter posse inane reperiri, quoniam adducta exempla docent, Entia omne malum sustinere magis quam inane: Attamen nolunt sensum consensumque rebus tribuere. Irridentque Platonem aliosque mundum animal appellantes. Reddentes autem rationem, quare non datur inane, dicunt, quod si daretur, grauis absurditas eueniret, videlicet quod fieret motus in instanti absque tempore, quoniam simul lapis cadens de tecto in pavementum domus reperiretur in suo fine. Id declarant, quoniam mobile tardius mouetur intra corpus crassum, quam intra tenue: velocius enim fertur intra aquam, quam intra mel, & velocius intra aërem, quam intra aquam; ergo si vacuum esset, nullo resistente corpore medio, ac largiente tempus motui, moueretur subito, quod est contra definitionem motus. Sed hæc ratio non est Philosopho digna, cum quia non respondet ad odium vacui, & amorem pleni, quæ requirere sensum apparent; Tum quia ratio à quæstione distat valde, veluti si quis interrogatus, quare manducat, responderet, quia nisi manducaret, perderentur dapes: tum quia fallacissima est, vt ostendit Auenpace & D. Thom. Non modo enim dat motui tempus resistentia medij, sed & finitudo mobilis, quod finiti cum sit vigoris in tempore proprium edit actum. Similiter &

terminorum impossibilitas: Non enim simul in tecto & pavimento distantibus, potest idem corpus reperiri: & adde naturam spatij, longi, lati, profundique, à cuius extremo ad extremum transeunti opus est per medium transire, & per medij medium, ergo non subito: sed velocior esset motus. At quæ absurditas est, si quis motus, non autem totius naturæ in instanti fiat? Ipsi hoc concedunt illuminationi, sed de hoc in Metaph. Reliquum est ergo, vt sensus communis prohibeat vacuum. Quapropter posse violenter dari assero: Nam ex eadem Clepsydra mel cadit deorsum occluso superiori foramine, ex qua non cadit aqua, quoniam illud grauius est, nec potest à natura sustineri, ad aliud malum minus vitandum; & in syringa obturato extremo foramine si stylum attraxeris non venit, ne interceptiatur inane: at vi attractus venit, & postea sibi relictus, impetuose regreditur, ergo inane interfuit, quoniam ita regreditur: folles quoque vndique constituti obturati pice, nequeunt eleuari, nisi magna vi. At relictus impetuose contrahuntur odio intercepti vacui. Cucurbitula quoque attrahit carnem, quia vacua est aëris, ignisque extinctus amissa raritate, ipsam replere nequit. Aliæque exempla docent res pati vacuum, sicut scissuræ aëris à pilis Bombardorum & lapidum iactu, quos insectatur se coniungendo, & subita lignorum scissio: Quoniam veluti corpus nostrum naturaliter diuisionem abhorret, at violenter ipsam patitur; ita mundano accidit corpori.

CAPVT XI.

*Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet
contra Peripateticos.*

Lij Peripatetici frigidam Arist. rationem cernentes, addunt non dari vacuum, quoniam à natura prohibetur: nec dicunt à qua natura: sed quidam dicunt à natura vniuersali. Sed hoc est petitio principij. Idem enim aut intendunt à Deo prohiberi aut ab Angelis, aut ab anima mundi. nos vero iam demonstrauius hosce actus pendere à formis rerum particularibus, atq; ad naturales actus formas sufficientes habere vires, Deumque in eis operari non absq; ipsarum formis. Quapropter existimandum est, omnem formam sentire sibi noxiam esse diuisionem à toto suo, omnesque conatus adhibere, vt concorporetur. si autem natura particularis vacuum abominatur, quælibet natura sensum habeat oportet, quo patiando inane sentiat, cum tam celeres

sunt ad succurrendum. At magnus lapis non succurrit vacuo, ob nimiam corpulentiam, succurrunt autem parui. Quoniam clavis vacua exucto aëre, labro affigitur, trahit & pendet. Itaque res tenues, quæ plus molestiam sentiunt, & celeriores sunt, succurrunt illi magis.

CAPUT XII.

Spatio sensum attractivum inesse, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

Difficile quidem perceptu est, num ipsum naturale spatium horrescat vacuum fieri, cum creatum sit ad sustinenda corpora; itaque quando inane est, illa attrahat sibi: Nam & in materia sensum appetitumque reperiemus. Ego quidem sentio spatium natum ad locandum, trahere ad se corpora, non quidem instrumentis, sed appetituo sensu. Nam & illi inest potentia, sensus & amor, essendi tale, quale à Deo creatum est. Ex quo Arabes quidam putarunt spatium esse Deum ipsum, quia omnes sustinet res, nullis contrariatur, omnesque recipit benigne, nec unquam moriuntur illi, & per illud, sed hoc corpus modo respectu illius corporis mortuum est. Maximum est non quantitate corpulenta sed incorporea, & infinitum extra mundum omne existimatur: Amans, beneficiumque rerum omnium. Equidem ipsius admiror excellentiam, at Deum esse ipsum minime credo. Et in Metaph. hanc reprobavi opinionem. At agnosco ipsum esse basim omnis esse creati, corporei omniaque præcedere saltē origine & natura. Nam si creatus est mundus, oportet (ait Auerr.) asserere, quod præfuerit inane, quoniam non intelligit Auerr. ubi Deus esse potuisset, nec spatium immateriale ab eo potuisse creari. Qui autem mundo creationem tribuunt, sicut ego existimo ac credo, parvipendunt istiusmodi coniecturas. Deus enim infinitus est, & non dimensionibus præditum incorporeis receptaculum passivum appropriatum rebus materialibus sicuti spatium: At longe præstantiorem magnitudinem Deus habet, activissimam præcedentem has omnes. Ab eoque datum est vacuo spatio posse locare corpora & attrahere, & esse basim uniuersalis Entitatis. Deus non est in loco, sed locus in ipso, & non sicut locatus in loco, sed sicut in suo principio largiente esse, & conseruationem illius, omniumque Entium. Nec spatium, cum indigeat repletionem, Deus existimari potest, qui nullius indigens est;

nec repugnat spatium simul cum corporibus creatum esse: nisi apud eos qui de Deo humiliter sentiunt, quoniam abiecti sunt animo, paruique. Igitur si spatium tam diuina creatura est, conicere licet, res cum voluptate ad ipsum trahi, utque occupent spatium, quod basis entitatis est, res accurrere ad implendum, quasi acquirentes libenter nouum regnum existentiamque: & non modo sensu mutui contactus vniri mundum, sed & gaudio ex repletionem vacui: nec res accurrere ad prohibendum vacuum, sed ad dilatandum se in ampliori regno in ipso, cum amorem sese amplificandi & multiplicandi & plures viuendi vitas in spatiosa existentia experimur cunctis inesse rebus: quæ sese multiplicant, generant, effunduntque in locum inimici, omne aliud expellendo, seque solas esse appetendo, ob securitatem se conseruandi, æternandi, & Deificandi, si possent: Omnes enim imitantur Deum æternum, infinitumque, & illi tanquam causæ propriæ persimiles fieri percupiscunt. Itaque cum voluptate spatium res attrahere, possumus alta cogitatione sentire, ut in *Metaphys.* probatum est. In prima huius libri compositione latina, quam Bononiæ subriperunt, ac simul libros alios falsi fratres, eosque reficere nunc cogor, quoniam recuperare vnquam nequiuimus, dubitavi, qua ratione res potius ad contrariarum rerum, à quibus destruuntur, contactum accurrunt, quam vacuum permittant, & tunc dixi magis contrariari inane corporibus quam contraria corpora. Ignis enim cum terra conuenit in eo quod vterque est corporeus, & formis donatus actiuis, vacuum autem neque corpus est neque forma. Quapropter intra se vacuum sentientes dolent, quasi timentes annihilari, quoniam vacuum quasi nihilum est ad corpora: & hanc rationem assignaui, quia cælum, licet extra ipsum foret spatium non expanditur in eo: Gaudet enim contactu mutuo partium propriarum, timetque nullitatem, si foras expandatur. Et Democritum irrisi, qui pelle ne euentet, circumdat cælum: nunc autem illam sententiam possibilem esse arbitror: attamen perplacet magis asserere, quod mutui contactus delectatio inter corpora insit, & cum spatio simul, nec non & timor amplioris existentia. Ac video non corpora præbere mundo unitatem, cum ipse contrariis sit compactus, sed magis spatium ipsum, quod & inter corpora etiam separata interponitur, & colligat mundum vnica coexistentia basilari. At recta existimatio fuit partes mundi contineri consimilitudine, sicut aqua gutta super herbam: cui Salomon comparat mundum coram Deo, eademque ratione collecta est stella omnis.

CAPVT XIII.

*Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum
esse queat.*

Vlt Aristoteles extra mundum non reperiri plenum locum nec vacuum; nec tēpus, nec motum, sed nihil: Imo Alexander pluresque illius asseclæ contendunt, non posse Deum extra mundum quippiam producere; primamque sphaeram non esse in loco, quoniam non habet quo ambiatur, at semper in se circumuolui, & communis videtur esse sententia, mundum non moueri motu recto: Quamuis Democritus & Epic. infinitos mundos extra nostrum systema extare doceant. Nos autem minime credimus Dei potentiam hoc in paruo globo exhaustam esse, terminatamve, licet Copernico longe maioris quantitatis, quam ceteris appareat: Sed foris alia Entia posse existere, Deumque posse infinitos, multiformesque creare mundos. At num sint, quis sciat, nisi reuellet, Deus? Qui intus & foris esse creditur, non sicut in loco sed sicut infinitum Ens, principiumque, cui omne innititur Ens. Corpus tamen I E S V fatemur esse super omnes cælos, vbi Legislatores ponunt felicitatem, & Pythagoras Entia diuina. Argumentum Stoicorum, quod si quis ab extrema sphaera iacularetur lanceam foras, conuincit aliquid ibi esse & non nihil. Si enim abiret lancea, spatium ibi est: sin minus, à renitente corpore impediatur, oportet. Nihilum autem non est ibi, vt aiunt. Tunc enim Sphaera nihili esset infinita, & nihilum erit circulare, sicut Sphaera cui adiacet, Ergo ens est. Nec cogitatione assequi possumus esse nihil neque in mente, neque extra mentem, neque in Deo, neque extra Deum. Ens enim finitum esset, & Deus finitus, cui adest non ens. Profecto si ignis vsquequaque infinitus esset, non extaret Tellus eius contraria nec res alia sibi dissimilis: Ergo si Deus infinitum Ens est, non ens non est, neque fuit vnquam. Sed Deus ex nihilo dicitur fecisse mundum, quoniam ex nulla materia præexistente, nullaque ex forma creauit eum, sed ex sui esse fecunditate per simplicem emanationem ad hoc esse illum tulit. Qua de re satis, cum in Metaph. luculenter hanc doctrinam tractauimus. Dicam tamen impossibile scitu esse; nam recto moueatur motu mundus. Nam qui intra nauem sub recto fertur, non percipit motum eius, & in IV. libris, quos de re Astronomica scripsi contra Aristot. & Telesium & Ptolemaeum & Copernicum, diligenter hoc Cortesio discipulo indicau,

simulque ostendi, nec posse ex visu sciri, num stellata sphaera in gyrum feratur, an tellus: eadem enim apparentia sit moto visu, ac visibili; at tamen ex qualitatibus motum cœlo affirmavi, negavi vero violentum motum & diuisionem sphaerarum, ostendendo vnam modo esse; stellasque sponte moueri sua, sicut pisces in mari. Abstuli concentricos, excentricos & epicyclos. Physicas de Phænomenis reddidi causas; ostendique perpetuo solem descendere deorsum magis, ad cremandam tellurem, ideoque non semper ab æquatore ad Tropicos excurrere, grad. 23. & m. 28. semperque obliquitatem defecturam, quoniam prope terram arcus est angustior, nec reuersurum sursum aliquando, vt Copernicus sentit: Nunquam enim obseruatum est ipsum ascendere, sed descensum modo tardare, & à Ptolemæo ad nos, descendisse 31. parte ac dimidia fere, quarum vna est pars terræ semidiameter; easdemque ob res anticipari solstitia, & æquinoctia, quæ in antecedentia feruntur, sed irregulariter in 6565. annis grad. 77. fere; omnesque in anteriora ferri stellas, alias velocius alias pigrius, qua de re videntur hæc relinqui, ac ab occasu in ortum ferri, qui motus est subdeficientiæ non autem existentæ, & prædixi mundi mortem per ignem, sicut Heraclitus sensit, & S. Petrus prophetauit. Ergo hoc animal magnum deficiet amisso altero contrariorum componentium vt in aliam præstantiorem à Deo perducatur formam, teste David. Cæterum totius cœli mutatio & anomalia Aristoteli ignota, idcircoque ipsum æternantis, clare indicant mundi interitum. Quod autem Telesius dixit maris ope colligatum permanere cœlum cum terra, quoniam instaurat telluri per vias spongiosas, quod à sole auferitur, ac deinde mare idem recipit à pluuiis & fluuiis restitutum, pulchra est sententia etiam D. Basilij. Quod autem Telesius addit, quod cœlum, non existente hoc in medio cœli terræque corpore humido, recederet à terra, vacuumque inter eos remaneret, non mihi probatur. Contrarietas enim non dissoluit mundum, imo ad vniõnem incitat; & partes ad pugnandum alteram contra alteram, & ad succurrendum inani, certando præ altera, alteram occupare illud, & se amplificare, generare, & effundere ab inimica timentem, ac spontanea ira congregi conspiciuntur. Hoc ergo animal ita seipsum perimet sicut febris, quæ feruor spirituum est armatorum ad bellum contra inimicum humorem, dum in perniciem inimici pugnat, totum dissoluit compositum. Hoc arcanum de febre latet medicos, putantes rem esse perniciosam, quam ego iudico vtilem: nisi enim accenderetur spiritus contra morbum, & motus pulsusque non velocius solito, vehementiores, & crebriores ederet, & calorem non augerët contra inimicum humorem: remaneret ipse victus, subitoque mortuus. Quod repentinis accidit in moribus, quando non datur tempus spiritui armandi se, ac feruendi: itidem quando in ipso feruore vincitur, nec fit diminutio febris

febris ordinate. Indicium copiae malignorum humorum vincientium
extinguentiumque subito spiritum in angustis vasibus, aut in congres-
su aperto copia prauorum humorum obnubilantium. At in mundo
oppositum continget aliquo pacto. Nam cœli candidi formosique
feruor exsuperabit terram atram turpemque & præsens interibit
constructio, fabricæ, totumque erit cœleste ac nouum, vt sanum sub
alia specie. Stultum est asserere mundum sensus expertem esse, quo-
niam caret oculis, auribus, pedibus & manibus. Hæc enim instru-
menta conueniunt spiritui animali; materia crassa, circumsepto; ideo-
que indigenti foraminibus, quæ sensoria sunt ad sentiendum exteriora:
ac instrumentis ad motum & sustentationem crassæ molis quam
vectat. At mundo ad motum sufficit rotunda figura, manus eius radij
sunt & virtus diffusua, ad operandum se extendens, non quidem
inclusa ponderosis brachijs, impredientibus robur eius, oculi sunt stel-
læ ac luminaria, quæ vident & videre etiam dant nobis, qui crassa in-
terclusi mole per fenestras sensoriorum aspicimus ægre, tunicis car-
ceris nostri impredientibus ea, quæ in toto aëre ac cœlo patent, absque
fenestris & specillis videre: siquidem & visus tactus est, perceptio-
que, vt in seq. patebit libro. Tam stultum est sensum rebus negare
propterea quod carent oculis, auribus, & ore, quam stultum est ne-
gare morum vento, propterea quod caret cruribus, pedibusque, &
igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & visum ma-
nenti in platea, propterea quod fenestris caret, per quas prospiciat, &
aquilæ, eo quod specillis caret. Idem furor alios impulit ad creden-
dum, Deum habere corpus, oculos, manus, &c. Deum obsecro vi-
uum, verumque, vt declaret qualiter non modo rebus omnibus largi-
tus est potentiam & amorem essendi, quales ab eo factæ sunt, sed &
sensum bene essendi, vt seruentur in gloriam ipsius. Hoc autem nunc
examinandum est in cunctis denique rebus.

Q

Finis Libri primi.

D E
SENSV RERVVM.
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Qua & quomodo dicenda remanent.

V M declaratum sit generatim rebus inesse sensum, nunc dicendum videtur speciatim de cuiuscunque rei sensu, & quid & quomodo sentiat; quidditates rerum & operationes & actiones silebo, nisi quatenus sensum declarant. Nam in Physicis & Metaph. hæc omnia docuimus; quæ in hoc libro præsupposita esse volumus.

CAPVT II.

De Sensu materiei.

Materiam vniuersalem, locum omnium formarum, sicuti spatium est locus omnium materialium, molem esse corpoream intelligimus. Eam enim Peripateticam materiam quæ non est quid, nec quanta, nec qualis, in mente tantum reperiui, primus dicit Auerr. & alij. Si autem in mente est, subiectum extra mentem genitis nullo potest modo. Procul dubio

corpus substantiale nunc calefit, nunc frigescit, nunc aqua fit, nunc tellus, nunc ignis, & planta, & animal, &c. aptum est ergo in omnem mutari formam, nihil ipsius pereunte. Ergo huius creatum finis gratia, non patitur vim in formarum susceptione, sed gaudet. Ens enim omne libèter operatur, afficiturque, ad id quod sibi naturale est. Hinc orta est sententia Platonis & Aristot. materiam appetere formas sicut fœmina masculum: quoniam illius est perfectio his ornari: quæ participationes sunt diuinæ pulchritudinis. Ergo ipsa sentit, cum appetat. Omnis enim appetitus à cognitione suboritur. Irridet hanc opinionem Auicenna dicens, ipsam carere appetitu, quoniam caret sensu, nec appetere formam quam habet: iam enim possidet: nec quam non habet, quoniam ipsam non sentit. Quin Telesius recte docet, quod si calor bene possidet aliquam materiam, sit vnum cum illa: totamque vsquequaque penetrat, extinguitque appetitum frigoris; & hæc sententia vera est. Probauimus & in Phy. quod omnis corporea moles quatenus corpus est tendit ad sui systematis medium, quoniam ad sui conseruationem: ergo ad vnionem: ergo ad concentrationem: sed quatenus formatum est, tendit ad situm suæ formæ conuenientem. propterea materia. i. corporea moles nostri systematis cum non est bene deuicta ac possessa ab vlla formarum, appetere inuenitur quod sibi conuenit, ac sentire. Res deorsum cadentes id declarant, quæ sæpe calidæ sunt, vt carbo accensus, & vinum ac similia: quia quo magis terræ propinquant, eo magis concitant motum: Hoc à similitudine formali, quam cum terra habent, euenire non potest: cum tellus sit frigida, siccaque; res vero cadentes interdum calidæ humidæque: Nec à calore, qui potius sursum ire cupit; ergo materiæ tribuendum est: Quæ, quando non est deuicta à calore, quantus possit ipsam sustinere in sublimi, aut mouere; nec à frigore à quo possit immobilitari; ipsa sibi relicta non potest se pensilem sustinere, quoniam hoc esset agere: ipsa autem ad patiendum non ad agendum nata est, & illo, non hoc gaudet: ergo cadat in terram commune fulcimentum necesse habet. Et quo propinquat eidem, eo concitat motum quem odit; instar animalis finem fugæ concitantis, vel quia propinquioris concentrationis gaudio roboratur; Ergo falsa est Peripateticorum opinio quorundam, res graues motum accelerare, cum à vicina terra consimili confortentur; ita enim glebis concitatio, partibusque modo terrestrib. conueniret; at in omni cernitur corpulentia, etiam inimica terræ & aquæ, licet ad extinctionem properet sui; Ergo materiæ est à sensu. Tribuere enim id copię aëris semper magis accumulatę super cadente re vt aiunt, negat ratio opposita: nam è contra plus aëris addensatur sub re cadente, aptiusque tardare impetum. Profecto hic appetitus, vt Auicennæ respondeamus, nascitur à sensu non animali sed naturali. At cum omnes sensationes à prima sapien-

tia emanent, similes sunt ad inuicem, ita & appetitiones. Et materiam dicimus non appetere formam quam habet: sed frui illa, & ex eis fieri compositum & consensum, quo idem sapiunt, idemque volunt; appetere vero alias formas, quando disposita est ad illas, non autem penitus informata: ut tepida plus caloris appetit, quoniam & ipsa epiditas augeri cupit. Item existimandum est, eius appetitum sensumque conformari ad sensum omnis formæ, ac ipsam non pati dolorem nec voluptatem per se dum transformatur, sed ex accidenti, ut experimur in carne nostra incisa aut contusa, non modo temperiem informantem dolere, sed & calorem, & corpoream molem ex quibus ipsa constat temperies. Communi ratione idem suadetur, nam cum habeat ipsa potentiam & appetitum Essendi, ad finem, cuius gratia creata est à Deo; sensum quoque habeat essendi materiam, & non nisi materiam esse cupiat, sicut & omnia entia sentiunt Esse, amantque esse, & abominantur non esse. Præterea quoniam iners est, informisque apta ad omne artificium formamque recipiendum; est ergo inuisibilis, quoniam in visum non potest agere passiva res, ergo nigra, tenebrosaque: Tenebræ enim ita apertis, sicut clausis spectantur oculis: nec tenebra est actiua qualitas, sed passiva, materiæ conueniens. & calore lucido priuatus carbo ostendat materialem nigredinem quæ lucumista rubescebat. Ergo putandum est ipsam appetere colorem, variisque ornari formis. Item cum passio sit sensus, ipsaque ad patiendum aptissima sit, ad sentiendum quoque idonea est, immò & ad intelligendum (ait Dauid de Dinando) unde putauit Materiam esse Deum: licet ruditer: intelligere enim in nobis est actus non passio licet succedat passioni, in Deo autem est actus sine vlla passione. Dicunt alij naturam esse materiam ad recipiendas formas: ideoque appetere non appetitu, sed instinctu, sicuti sagitta à sagittario impulsæ. Hoc reprobatur eisdem rationibus, quibus in præcedenti lib. ostensum est, instinctum esse sentientis naturæ impulsum. Atque si hoc illi naturale est, necessario sentire. Opinionem Lucretij, quod omnia corpora deorsum appetant sed tenuiora à grauioribus sursum extrudi, alibi reprobauimus, ipseque reprobatur ignis, nullis machinis compressionibusque deorsum premi patiens, volensque, sed ciuitates & montes eleuans, ut sursum petat, dum non extruditur sed intruditur à grauioribus. Reprobauimus etiam quod asserunt, omnia materialia corrumpi, quoniam materia aliam appetit formam: Sed diximus illas modo corrumpi res, quæ contrarium habent præpotentius. Ideoque viscera terræ non corrumpi, quòd à contrario distent valde: Solemque perpetuo viuere, quoniam tellus eius inimica eas non habet vires summas, quibus ipsum transmutare interimereque possit. Formas non educi de sinu materiæ, sed ab agentibus ingeri causis, alibi scripsi, & sequens docebit sermo.

CAPVT III.

*Neque animam, neque sensum, neque formam vllam de
materiæ sinu educi, sed ab agentibus
effundi causis.*

Vrpiter sibi contradicentes qui materiam prope nihil ponunt, nec quid, nec quale, nec quantum, omnique priuant sensu, dicunt è contra, formas essentielles accidentalesque de materiæ gremio educi, animamque sensumque ex ea oriri, & non à causis agentibus. Nam dum elementa priuant sensu, ac simul ex eis animalia sentientia constitui cernunt, coguntur ex materiæ sinu virtute agentis animam producere. Hanc opinionem alibi à nobis reprobata, vt totum declaremus sensum, hic examinare oportet. Palam est quidem materiam conuerti in formam non posse, naturam passiuam in actiuam: nec formam perpetuo in materia manere, nam perpetuo informata esset, & non pura potentia, vt volunt: & cum à frigore informatur, impossibile est intus continere caloris formam. Nam regnans in ipsa contrarium omnes illius penetrat latebras, suoque conformat esse: Ergo nullatenus successura forma in materia præst; sed è contra videmus, omne simile suum producere simile, & cum ignis generat ignem, non educere de ligno ignem, sed ipsum et præbere ligno ignem, seipsum multiplicando & effundendo. Nec quidem ex tenebrosa mole lux educi queat ita; nec frigus nõ educere de nostra manu frigus, sed seipsum ingerere, & effundere in manum experimur. Nam & quomodo ex re calida educat frigus & non potius det? Ergo sensus & anima non latet in materiæ sinu, sed produci- tur à generante causa sui ipsius diffusiu; Alioquin esset creatio ex nihilo, aut manifestatio formarum infinitarum, & similium & contrariarum simul abditarum in quavis materiæ parte. nec infinitis formari potest, vt aiunt. Dicunt materiam esse in potentia ad formas non autem actu. At (inquam) hæc ipsius potentia passiuæ est, & receptiua formarum, si quis det, non autem actiuæ & formalis & datiuæ. Igitur dicere quod ipsa est in potentia formæ omnes, est dicere, quod ipsa potest recipere formas omnes, non autem dare; & hoc affirmo. Nisi repleamus materiam seminariis virtutibus, quæ in Deo sunt ideales, in elementis causales, vt putat Aug. & Alb. At seminaria virtus est sensus naturalis, vt in Desfens probatum est. nunc autem loquor cum Peripat. qui eas negant. Propterea alij ineptè adducunt seminum exem-

plum, vt frumenti, in cuius grano est frumenti forma quam edit actu cum terræ seminatur. Stulta fallacia: Semina enim non sunt pura materia, sed decisio omnium causarum: ergo habent ideam generantis ac virtutem actu licet ligatam in materiæ densitate: Quæ excita à terræ calore & mollificata eius densitate, ipsa virtus vigorem sumit operandi, & quod in generante faciebat, faciendi, ideòque molem ad sui principij similitudinem effigendi. At in osse, in lapide, in pluma non fit forma frumenti, quoniam non habent intus virtutem frumentariam. Et quidem ex quolibet quodlibet oriretur, si à materiæ potentia & non agentis emitteretur forma. Et fabulosa est stultitia, quod de materia incorporea, vt ipsi dicunt, educatur magna mundi corporeitas, de insensata sensus, & anima, & de non calida color, non autem de calido agente; & quoniam agens tunc perfecte producit, cum bene materiam disposuerit, affirmandum est, ab eo formam introduci, propriam effundente similitudinem. At quoniam corporeitas materialitas est, vt in Metaph. probauimus, eamque vident triangulum fieri, & quadratam & circularem, cogitant formas quoque actiuas esse materiæ filias. Nec intelligunt materiam esse corpus substantiale per Essentiam, aptum ad recipiendos innumeros terminos quantitatuos figuræque. Item nec intelligunt, quod ponentes ipsi formam æque ac materiam principium rerum, dum de materiæ sinu ipsam educunt, non principium ponunt, sed finem & effectum, & non causam primam. De quibus affirmant quod ex alterutris non fiant. Quapropter antequam vltius progrediar, de anima & animatis dicere necessarium arbitror.

CAPVT IV.

Ex fabrica & origine animalis, animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, propterea que sentire.

Iquidò constat lucem calorémque solis non in aëre gigni, nec in terra educi de materiali gremio, sed ab ipso effundi sole. Præsertim intra frigidam glaciem ex cuius latebris oriri, nisi stupidissima affirmaret bestia. Hic calor sub terram penetrat, & abscedente sole remanet, disponitque ipsam in varias formas, vbi liquidam reddit, producit aquas, oleum, gummi: vbi indurat, lapides, metalla, &c. vbi attenuat, fumum, vaporémque & ventum quorsumlibet mobilem: vbi autem

ingenerat spiritum intra lentam, viscosam & fluidam molem, qui exhalare nequeat, vel disrumpit, vel intus remanet: Ergo quando producit animalia, spiritum intra corpulentiam generat: animal enim mouetur sicut spiritus, & quiescit sicut corpulentia; Contineturque intra se liquores, sicut aquam & oleum. Componitur ergo ex vasis solidis continentibus, & ex contentis liquoribus, & ex spiritibus impetum facientibus, ut bene loquitur Hippocrates. Et hunc spiritum viæ, & morabilem à Mose dictum, August. Alber. G. Nyss. Athan. Amb. Lactan Chrysost & alij in Defens. citati, dixerunt esse Animas brutorum. Anima ergo est ipse spiritus tenuis & calidus ingeneratus in humore intra crassam molem, unde egredi prohibitus ipsam effingit, formatque ad vltus permanentiæ vitæque communis: & quoniam ipse suo calore attenuans exhalat & humores consumit, & corpus exsiccat, efformauit vasa, quibus possit alias res sibi consimiles conuertere in substantiam corporis, & humoris & sui: Ergo ædificauit os, quo deglutiret, dentes ut conterat, reddatque aptas transire eas in partes, in quibus sit imminutio; ventrem ut coquat, venas ut transferant, iecur ut absoluat, perficiat, distribuâtque: arterias ut viuificent, cor ut in spiritum attenuet, pulmonem, ut ventilet, purget, retineâtque; caput, in quo habitet ipse princeps, ossa ad sustinendam machinam; futuras ad flectendum & rigendum, neruos, in quos excurrat, trahâtque, quo opus est quasi funibus: pedes quibus se ad cibum & ad amica Entia conferat; & ab inimicis fugiat: carnes ad custodiendam machinam, ne lædatur ab æstu & gelu, & obuiantium contusionibus; ungues pro armis: pilos pro leui tegmine, vel plumas ex excrementis, vel squamas facit; aliaque organa ad alios vsus expellendi excrementa, & ad mittendi res vtilis; sensoria autem quibus agnoscat, quæ prosint quæque obsint. Itaque non est putandum sensum esse, habere oculos, aures, nasum, linguam, cum & in mortuo animali, neque oculus videat, neque auris audiat, nec nasus olfaciat: Sed sensum esse perceptionem passionis, in ipso tamen spiritu viuidiorem. Qui aures efformauit, & in eis tympanum, in quo motus sentiat, & per motus mobilia absque læsione; & speculum oculorum ad excipiendum lucem affectam illuminatis rebus, quas ita simul videat non læsus: Nasum vero qui admittat vaporem exhalantem omnibus ex rebus, unde ipse iudicet, num possint suæ instaurationi vtilis esse, aut noxiæ; dum ab eis aut viuificatur, aut infestatur: sic & linguam spongiosam ad imbibendum contritum cibum, ipseque ex sapore (qui calor escæ natus est incorporatus) pernoscat, vtilisne sit cum sua substantia nutriendo ipsi suæque domui vitæ, quæ corpus generatim appellatur, nec ne. Quos ergo vulgus appellat sensus, sunt partes corporis graciliores, ac perforatæ per quas ingredi queant res sensibiles, cum parua læsione ad sentientem iudicantemque animam: Non autem sensus: Verum

omnem sensum passionem esse & fieri tangendo tot modis, quot tangi potest spiritus, alibi demonstrauimus, nec non & hic demonstrabimus, &c.

CAPVT V.

*Spontaneas generationes, earumque euentus
idem ostendere.*

Natiuitas, mors, passiones, operationesque animalis omnes declarant, animam esse calidum, tenuem spiritum, aptum quauis passione affici, & sentire, & corporis molé vectare: Proptereaque dicitur anima, quod animet agitetque impetu, quorsum accurret collectus. Ideoque alia Entia licet sentiant, animalia non vocantur. Semen hominis aliorumque animalium frigidum, non est prolificum; nec calidum nimis: quoniam aut extinguitur, aut exhalat spiritus innatus: sed blando foris calore formatur in animal; idcirco in utero, in seminibus, & ouis humi calidus fit generatio. Oua namque gallinarum sub calido feno, aut sub calido sabulo, sicut in Ægypto conueiunt, non secus viuificantur, quàm ab incubante gallina. Oua sericorum in calabria prope ignem excitantur ad formationem. Ipsa ergo anima calidus spiritus videri debet. Caro putrescens, in loco præsertim calido, vermes producit, & urina calor in puluere pulices, & vinctuosus sudor humanus pediculos. Quos ego vnus non produco, ac mihi appositi aut fugiunt, aut cito pereunt: meus enim calor illis non conuenit; cum sim ego corpore absolutus exsiccatusque; & spiritibus abundans viuidis, excrementaque tenuia resoluta, non apta ad producendam corticem constipandamque vlla vinctuositate includendo spiritui. Arist. autem (de gen. anim.) id confitetur, *In putrefactis (inquiēs) facillime ingenerantur animalia, quia est in terra humor, in humore spiritus, in spiritu calor, ut quodammodo omnia anima sint plena, &c.* Videmus sane intra caseum & ligna, & carnes putrescentes, calorem agitari (Nam cum sit natura actiuus, agit semper nunquam suæ naturæ actiuitatis oblitus) itaque tenuem producere spiritum: qui exhalare non valens, dum molem suam agit, sequatur tantum à comuni reliquo corpore: ac proinde organa format, quibus in ea viuere possit. Hoc autem facit calor à seipso tanquam princeps causa, non ab alia Physica principaliori impulsus, modificatusque: At veluti in nubibus & in fœco compresso ignem generat, nulla ipsam regente aut moderante ignis forma: Ita in putrefactionibus

ſtonibus animalia generat, non ab alia inſtructus anima. Ergo non eſt organum, vt alij putant, niſi ſolius Dei, ſicut & omnes formæ. Item in 4. Meteor. ait, *excreta caliditas in putrefactione componit & architectorum corpora animata*. Componere autem corpus, liquido conſtat eſſe animæ opus inhabitaturæ, & alibi (de partib. animal. ait:) *In omnium ſemine eſſe calorem ſecundum, proportionem respondentem elemento ſtellarum.* Idem dixit Alb. calor non eſt anima, ſed aliquid animæ, & ideo animat. Patet ergo calorem producere animalia, & non ex materiæ gremio, ſed ex materia attenuata & calore conſtitui animam. Cernimus quoque ranas ex aqua craſſa, viſcoſa in calidum puluerem æſtate cadente, facta cortice ac ſpiritali tenuitate intra ipſum produci. Sæpe quoque vidi crines equinos in aqua pluuiæ ſitida animari fierique anguiculus. Nam dum molliſcantur ab humore & calore imbibito, cum ſint perforati, humor intus attenuatur ſpiritusque fit. Quin & fila & funiculos lineos intra tepentes aquas in inſecta animalia tranſire vidimus non ſemel. Vere ergo omnia animæ ſunt plena; quoniam omnibus ineſt calor. Quod autem mirabilius eſt, non modo ex blando calore, ſed etiam obuſtiſſimo viuificari pyrauſtas in fornacibus cyprii Plinius obſeruauit; qui quidem ſolido cortice gracilique ambiuntur fuſo ex liquore induratioque extracti. Vbi etiam patet eundem calorem ſolis & ignis: vt alibi oſtendimus omnem ignem à ſole deriuari, contra Peripateticos. Vitam eſſe natiui caloris (ergo animæ) permanentiam, dixit Ariſtotel. Et à calore de mortua animalia reuiuſcere palam eſt. Igitur quoniam ex nihilo non fit anima, nec ex anima mundi, aut ex Colcodea, vt in Metaphyſ. docuimus; ſemper autem à calore generari videtur, vt Auguſt. Ambr. & alij conſeſtantur: In glacie enim & niue animalia non oriuntur, neceſſario affirmandum videtur, calorem eius cauſam agentem eſſe, ipſamque ſtatim.

CAPVT VI.

Stulte Aristotelem generantis motioni, animæ productionem & corporis fabricam committere.

Aristoteles autem hanc ab eo assertam doctrinam oblitus, dum de animalium, deque hominis generatione loquitur, negat in semine esse animam, quæ ipsum in tam pulchram efformat statuam: sed neque in primo, neque in secundo actu animatum esse vult, hoc est neque vitam, neque vitales operationes habere, sicuti qui nec artem cytharizandi habet; nec cytharizat. Coactus autem declarare quomodo semen in animam producat, ac admirabile corporis opificum formet, Respondet hoc semen facere posse in virtute generantis, qui emittit semen; Et quærenti, quomodo generans absens aut mortuus post coitum, potest semini dare virtutem animandi & architectandi, dum animam cum semine non iaculatur; respondet, sufficere motum, quem impressit in coitum; qui remanet in semine, sicuti in virga mota agitataque, quæ aliquantum postea, nullo tangente, mouetur. O stultitiam incredibilem! Quo pacto enim motus, qui quasi nihil est, potest animam, nobilissimum Ens, producere & corpus fabricare, distinguendo, copulando, & affabre elaborando tot ossa, nervos, venas, arterias, viscera, tam mirifica, industria & potestate tanta, quod Philosophi meliores Deo potius committendum esse putant tantum opus, quam calori aut animæ? Eoque minus Aristoteli id asserendum erat, quo in putridis generationibus spiritum agnoscit. Hic autem docet ex menstruo sanguine, quem anima mulieris emittit tanquam vitiosum, nec ab animæ viribus conuertibile in nutrimentum eius, posse motionem, quæ nihil est, opificium tam mirificum efformare. Præterea ut ab eius exemplo non recedamus, motio virgæ absente motore continuo paulatimque decrescit deficitque & perit. Sed in vtero, cui nullam vim actiuam ipse tribuit, & in ouis semper huiusmodi motus perseverat, crescit & perficit, absoluitque opificium. Non ergo motio est, sed res bene potens, benèque sapiens. At timet Aristot. ne eadem res sit agens patiènsque; idcirco semen non esse materiam fœtus, nec animatum putat. Verumtamen in plantarum seminibus videmus germina oriri, spiritu eius ex-

citata, ad formandam ex ipso plantam, & agit calor, materiâque patitur. Nec dedecet naturalem motum ab interna fieri forma, cum natura intrinsecum sit illi principium motus: male arguit ergo ex eo, quod ædificator est aliud ab ædificio & Doctor à discipulo, non posse internum calorem fabricare corpus. Exempla eius sunt ab arte petita & à violentia, causis actiuis extrinsecis, non autem à natura arte intrinseca: Sed alibi hanc opinionem reprobauimus. Hic autem concludere liceat, animam ex infecto menstruo qui abortus & sterilitatem foeminis affert, & canibus rabiem, & germinibus tabem, non posse oriri, nec corpus formari, præsertim ope motionis, quæ actus est languidus deficientisque, Nihilo proximus; calorem vero causam esse principem, non organum, qui semen conuertit in partes corporis animatas exanguisque; ac deinde sanguinem purum non menstruum, in rubras sanguineasque, vt in Physico epilogismo declarauimus, & in disputationibus.

CAPVT VII.

*Mortem, aliasque passionis animalis idem
declarare.*

Ta frigus causam esse mortis animalis compertum est, vt vitæ calor. Omnes enim morientes frigesunt abscedente anima. Non tamen propterea frigus carere sensu, sed animam calore constitui, admonemur; & Arist. in libr. de Iuuentut. vitam esse natiui caloris permanentiam, mortem vero deficientiam, scripsit. Et quoniam à frigore animal infestatur, sensum amittit, obstupescitque, & sæpe calefactum reuiuiscit, hoc experimur in apibus muscisque aqua necatis, quæ ad solem positæ, aut in tepente cinere attenuato spiritu, qui aqueus factus erat, & mouentur & volitant. Quod grandioribus non accidit, eo quod plura magnæque habeant organa, quæ ab aqua replentur, & deprauantur: Non ita illorum angusta organa, quæ parum aquæ admittunt.

Præterea in Islandia, aliisque Angliæ Insulis multa animalia hyeme gelantur, demortuæque videntur, nil mouentur, nec manducant: Vere autem reuiuiscunt ad functiones consuetas. Frigus enim non deprauat organa, nec frangit, sed gelat humores, spiritus vero non resoluit, sicut ignis, sed inter humores cohibet. Ita vinum gelatum iis in regionibus dum frangitur, reperitur in centro suo liquidam sui tenuiorem portionem calidioremque habere; quam aquam vitæ ap-

pellant, & apud eos ita fit, sicut à nobis in destillatoriis. Nihilominus & calor multus occidit animal, foras educendo spiritus & vasa frangendo dissoluendoque, per accidens perimendo, non per se. Nam eductus spiritus in aërem, vitam viuit aëream, obliuisciturque hanc, quam inclusus vixit. Galenus quoque declarat esse calorem nativum: nam frigidam deuorans cicutam, moritur homo. Ego autem nil credo cicuta frigus occidere; cum niuis frigus copiosus, robustiusque non occidat, si deglutiatur. At omnia venena necant, aut quia corrodunt viscera, & spiritum robore vincunt, inficiuntque; sicut calx, mercurius, &c. aut quia copiam viscosorum vaporum in cerebrum mittunt, aliisque in vasa, in quibus habitat spiritus, intercluduntque obstruuntque ita, vt spiritus intermanere aut perambulare nequeat: sed ab ipsis suffocatur priusquam eos possit dissoluere, vincere & in spiritum conuertere. Hinc patet contra Aristotelem animam sensitiuam non esse incorpoream, impassibilemque, sed tenuissimum, volatile corpus. Non enim res corporea incorporeæ obstruat viam, aut mortem afferat.

Cum homo laborauerit, languescit, quoniam paucos habet spiritus, eo quod à labore attenuati exhalarint multi in aërem: Ideoque manducando aut odorando quippiam statim viuificatur. Ergo anima spiritus est; quæ vapore nutritur, reficiturque & augetur. Bibens homo generosum vinum, inebriatur & dormit, vinum autem hoc vi frigoris non facit, cum calidius hoc magis efficiat, sed quia copiam vaporum in cerebrum emittit, ad quos attenuandos, vincendosque spiritus accurrit: itaque remanent membra absque sensu & motu, quos à spiritu habebant, & hoc est somnus. Ergo anima res mobilis est, quæ nervos intercurrit, & sensum motumque statim communicat: In necessitate autem retrahitur ad refectionem: Proptereaque vapores somnum afferunt, quod ipse ad illos vincendos colligitur; Labor vero quoniam ipsum imminuit, resoluitque; ipse vero deponit onus corporis, & ingreditur reficiendi se gratia ex sanguine, quem attenuat. Idcirco debilis est pulsus in principio somni, parvus in medio, quoniam in penetrabilibus totus ferè operatur, magnus in fine, quoniam foras iam egreditur refectus auctusque ex vaporibus.

Porro sicuti vini vapores pauci vilesque inebriant, impediuntque consuetos motus; ita vapores ex fumis infectis & napello consimilibusque succis prauis, prorsus spiritum exuperant, extinguuntque. In Epilepsia & Apoplexia id patet, vbi humores multi replent cerebrum, spinamque & nervos, auferuntque motum & sensum. Ad Agnæ lacum est antrum vbi ingressum animal quasi moritur: ad aquam vero delatum reuiuiscit; Locum ipse consideravi, & vidi terram nigram in eo, veteri igne combustam: nunc

autem madefit fugendo lacum propinquum. Quapropter exhalat inde vapor crassus, ater, fœtidus, qui subit per narices in cor & in cerebri cellas, spiritusque totus contra ipsum colligitur, corpusque motu sensuque, destituit: Sique plusculum immoretur, penitus moritur suffocatus copia infesti succedentisque vaporis. At parum immoratus, non penitus moritur, sed sensum motumque amittit; sicut & qui venæ sectione deliquium patitur, ubi spiritus timens ad interiora fugit, exterioraque hominis pauidi demortua remanent: at ab aqua viuificantur, quoniam spiritus inimicam frigus sentiens, subito regreditur foras, ad auxilium membri ferendum in terrore insueto, reuiuificatque: Pari modo fœmina vteri strangulationem patiens, vaporibus noxiis suscitatur à torpore; quia spiritus qui ad vteri subsidium confluxerat, reuertitur ad subsidium capitis, sedis principalioris. Carbo-nes quoque occluso cubiculo vapores emittunt fœculentos, qui sua crassitie aggrauant spiritus tenuitatem, caliditate vero vincunt vires spiritus, & nigredine fœdant lucem spiritus; ideoque occidunt. Eademque ratione pestis ab infecto hauritur aëre. Vnde palam fit corporeum esse spiritum, tenuem, lucidum, calidumque, cuiusmodi nos docuimus. Eundemque ostendit animam esse, mors ex ingenti & per-
tina latititia contingens. Nam dum totus confluit in oculos & ad exteriora, ut fruatur bona vel re, vel nuncio insperatis, quibus quasi beari se putat, suffocatur seipso in angustia vasorum, & sitigitur in liquorem, aut collecto ardore soluitur in tenuitatem, aut à concitatis simul humoribus compressus, mortem patitur. Non sic facile interficitur æror; ipse enim spiritus ad interiora passim colligitur, miserum se arbitrans ac propriam abdens miseriam, vel fugiens. Ideoque oculi exigui umbrosique apparent, ipso priuati lucido, amploque; At in risu & latitia lucidi, grandes, pleni spiritu, qui ad fruitionem rei lætæ effunditur, utque ostendet se beatum, amplificetque: ut vel hinc pateat corporeum, tenuem, lucidumque esse spiritum. Quod & ira ostendit, quæ est accessio spirituum ad vindictam: Ideoque vultus rubescit, turbaturque accursu eius; nerui ac muscoli tenduntur & non dilatantur, ut in risu. In timore autem mollescent, deciduntque, quoniam fugiente spiritu seminacui relinquuntur. Somnum non esse cordis stuporem frigefacti à vaporibus de cerebro gelatis cadentibus, ut Arist. opinatur, in Physic. declarauit, & ieiunio affecti homines, qui absque vaporibus dormitant, idem demonstrant, & cor in somno semper commotum non secus ac in vigilia, & magis. Nec esse cerebri refrigerationem ut Galeno placet; ibidem diximus. Nam & vinum calidum potentia & actu, & Austri somnum afferunt: Boreas vero frigidus vigiliam & affecti calore dormiunt: & musica nil refrigerando affert somnum. Ergo est somnus ut diximus, collectio spirituum ad interiora, quiescendi gratia à labore, aut fruendi sono vel refectione; aut suc-

currendi cerebro occupato vaporibus, eosque vincendi, aut expellendi, aut vescendi: saepe & morbo alicubi succurrendo fit passio perstimulis somno. Sed de his alibi. Omnis ergo passio, animam spiritum esse corporeum declarat.

CAPVT VIII.

Entia omnia ab igne motum habere, animamque motiuam esse spiritum calidum.

Nitibus cunctis ignem dare, vt moueantur, compertum habemus: Res enim crassæ frigidaque, vt lapides, congelatae aquæ & plantæ, & tellus motu carent: At ab igne in fumum vaporesque tennes resoluntur, motumque assumunt, & motum communicant rebus, quibus intercluduntur, aut impediuntur. Sic ventus impellit ad motum naues, & ignis pilas bombardarum, quin montes & ædificia prosternit: vapor inclusus tremefacit agitatque terram. Igitur & animalis motus à spiritu calido tenuique qualis ventus, edi necesse est. Nam & bene frigefactum nil moueri potest, & abscedente toto vel parte spiritus, ex toto etiam vel parte amittit motum. Videmus etiam pulsus ac thoracem moueri semper; reliquum vero corporis tunc modo, cum animali placet. Oportet ergo asserere ipsum compositum esse ex re, quæ semper mouetur, & ex re immobili: quæ tamen mouetur à re mobili, cum illi placet. Illa ergo vult, ergo illa sentit, ergo illa est anima; ergo anima est spiritus mobilis, tenuis, calidus. Item enim cælum semper mouetur & ignis, qui etiam motu priuatus extinguitur; tellus autem semper quiescit. Ergo ex cœlesti portione tenui, calida mobilique, & ex terrestri corpulenta torpidaque constat animal. Sanguis autem est in eo, sicut mare in mundo, animali magno, vt copulet vniatque vtrumque nutriendo spiritum sua exhalatione, & corpus sua crassitie. Præterea patet quando neruus repletur fluore, ita vt nequeat per illum spiritus interlabi, membrum illud amittere motum afficique paralyssi, aut spasmo; ex virtute autem immobili prodire motum impossibile est. Aristot. tamen omnem animam incorpoream faciens, coactus est dicere ipsam immobilem: Volensque docere, quo pacto animali præbeat motum in ipsa immota, respondet ipsam imaginatione producere calorem & frigus: quorum altero dilatat, altero vero contrahit partes animalis: Omnis autem motus ad constrictionem & di-

latationem reducitur. At nunquā docere potuit, nec potest doceri aut
 credi, qua ratione incorporea anima, nullis dotata qualitatibus, possit
 sola cogitatione calorem, frigusque producere: solus Deus id mentali
 nutu facere potest: & quia dum quis cogitat, incalcescit, & dum timer
 frigescit, opin indumerat corporeum esse calidumque spiritum, qui
 motu cogitationis incalcescat, & fuga absentiaque eius corpus friges
 cat, vt declarauimus. Nec potest anima, quando quis in chorea salti
 tat, tot simul caliditates & frigiditates producere, quot sunt flexiones,
 dilatationes & conuolutiones in chorea, & simul: cum præsertim nec
 cogitando peritus saltandi hos edat motus. Hoc quoque nobis notum
 fieret. At bene cernimus, neruos musculosque intendi, tumescere &
 detumescere, nunc spiritu impellente introrsum, nunc extrorsum,
 nunc torquendo neruosos funes, producendoque motus. Nunquam
 Aristot. in natura ostender hos actus ab imaginatione fieri. Ego nunc
 moueo calamus cogitando doctrinam, quam doceo, & non motus
 varios, quos scribendo promo. Sed Arist. illi inhærens stultitia, quod
 nequeat eadem res esse mouens motaque, aufert animæ motum: qui
 & vento & aëri, conuenire visitur. Ipse tamen vult ventum ab aëre
 moueri, tantumque impetum quo prosteruntur quercus, & turres,
 ab insensibili languidoque aëris motu derivat. Aërem vero moueri ab
 igne, ignem à cælo rapi ad motum; cælum ab Angelis immobilibus;
 omniem ergo motum violentum ponit. Motum vero ignis sursum à
 generante igne, & non à proprio calore effici; illum vero ab alio ge
 nerante; sic & grauius omnia & leuius, donec eo deuenit, vt spoliēt res
 cunctas proprietatibus suis, donecque violentia.

Quibus de rebus in Phisicis luculenter disputauimus, ostendimus
 que, operationes, quas immanentes actiones vocant, non requirere
 agens & patiens disiuncta, quoniam passionēs saltem in voce sunt, &
 non violentæ, & ab arte. Ideoque eadem definitione cum vectura &
 ædificatione non contineri. Sed neque calor, quauis ab imaginatio
 ne productus, moueat corpus, nisi quia mobilis ipse est. A re vero
 immota motum non fieri, alibi ostendimus. Nec in animali hoc inqui
 rendum, quod ex immota & mobili re compositum, indiget externo
 immoto fulcramento, vt & nauta ad sustinendum pondus, sed in ventis
 & igne id considerandum erat ex toto mobilibus. Nec montibus in
 hærere ventos, vt possint moueri, stolidè cogitasset, si rei mobilis ab
 motaque naturas inquisisset in illis. Nec quia à se mouetur, à se
 discedat anima, vt cum eo i. de An. Aphrod. putat. Non enim à se
 tanquam à loci termino mouetur; sed tanquam ab agente actui semper
 præsentē. De his alibi.

CAPVT IX.

*Eundem spiritum esse animam cognoscentem irascibilem,
& concupiscibilem, & motricem, contra
Galenum.*

Aleno (De placit. Hippocr. & Plat.) quousvis spiritus mobiles asserenti, non videntur nervi ab illis intercurrentibus moveri, sed ab incorporea facultate, è cerebri temperie manantes; & pulsus à facultate emissà à cordis temperie; ergo & motiones nutritionis & venenaris, facultati temperamenti iecoris tribuendi videri debent. Ipse enim has tres temperies, tres esse animas, hoc est, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: & rationali duntaxat tribuit sensum, discursum, memoriam & imaginationem; ceteras vero etiam sensu priuat. Nihilominus vult has obedire & repugnare rationali, prout libet: Cuius tamen præcepta nec sentiunt Galeno. At Plato huius sententiæ post Pythagoram & Hippocr. Author, sensum tribuit irascibili, & concupiscibili ut ita agant. Veruntamen difficile est ab ipso sumere, corporeæ ne sint an incorporeæ: tametsi omnem animam, per se mobilem esse ponat. In Apologia contra medicum Veronensem pro Telesio has examinaui opiniones: Hic id modo referam, quod confert ad probandum sensum omnis animæ, ac motum in calore consistere.

Quando irascibilis vult parare vindictam, aut concupiscibilis bibere aquam noxiam febricitanti; aut prohibitam adire venereum, controuersiam in nobis & pugnam sentimus à rationali docente has res noxias fugiendas esse: ac læpe iuxta eius consilium fieri, vel contra superatam cedere iræ aut cupidini: In omnibus hisce actibus necesse est tribuere sensum irascibili & concupiscibili. Non enim rationalis frenarentur argumentis, nisi illa perciperent, auscultarentque: Stupido enim lapidique quid persuadeas? nec ratio illis cederet, nisi doceretur aliquid boni esse in re vindicabili aut fruibili. Si ergo irascibilis & concupiscibilis id persuadent rationali: Ergo & ipsæ sentiunt cognoscuntque valde, cum & rationalem conuincere queant. Si autem ratio ipsa sibi persuadeat sequendum esse obiectum iræ & cupiditatis, ergo vnica est, solaque eademque anima, quæ argumentatur ad vtrâque partem; & dicit bona est venus, sed cum voluptate sua secum affert

affert deinde damnum; itaque perpendit examinatque damnum & vtile, & mox sectatur id, in quo plus boni inuenit, in illo tunc. Nam futurum malum tanquam semicertum negligit sæpe. Hoc autem patet in disputationibus Phylsophicis, vbi vna Rationalis libiando argumenta contraria, nunc huic, nunc illi sententiæ adhaeret, dum veritas dubia est. Postremo tamen veriolem sectatur: vel quam vtilitas aut voluptas veriolem facit videri. Ergo vnica est anima; vnus scilicet spiritus in toto corpore, in variis vasibus, habitans & operans. Sed diuersitas & incertitudo obiectorum, mistorum ex bono & malo, variaeque actiones efficiunt videri animas multas, essentialiterque diuersas esse in brutis. Nam canis vellet prensare carnem, & timet heri baculum simul, videturque disputare quid magis agendum. At in homine reperiunt rationem, sed altioris ordinis repugnantem rationi & prudentiæ sensus carnalis, vt Apostolus docet, posterius demonstrabimus. Porro temperiem cerebri, non esse animam sed formam straminis & cubiculi animæ, alibi ostensum est. Nam & animal nil cerebri temperie mutata subitanæam appetit mortem in magna læticia. Item à vapore fœtido si spiritus afficitur subito, vacillat & intermoritur: & spiritibus in patiente vtero occupatis, sensus in capite non est, vbi sensitiuam & rationalem Gal. temperiem locat: Sed vel fœtoribus vel odoribus ipse Gal. in caput reuocat spiritum & sensum & motum. Neque enim à fœtore temperies sensum recuperat. Quin & ipse cum Aristot. cerebrum nō sentire alias fatetur. Iuuenis Smyrnensis, cui apertum fuisse cerebrum, refert Galen. & mortuum non fuisse, ostendit cerebri temperiem non esse animam, sed ipsum spiritum, qui se abdidit in cerebello, & spina. Non autem exhalauerat (vt Galen. putat) posteaque reuersus est in domum à medico reconcinnatam. Quod non perpendit Galen. ideoque dixit spiritum non esse animam, sed temperiem fractam & recondidatam. Præterea timor consistens in apprehensione mali, à sola rationali tam cito apprehensi cessare simul facit iram, & animositatem & concupiscentiam veneream repente. Stupida autem irascibilis & concupisibilis non apprehendentes, nil ita conciderent, saltem subito. Omnes ergo spiritus iidem vna sentientes. Præterea nec irascitur ad vindictam homo verberatus à patre, aut à præceptore, nec contra alios vlciscitur casu lædentes aut insania, sed cum modo per contemptum tangitur, aut conspuitur, aut maledicitur. Cognoscere autem præsertim subito contemptum, qui quasi nihil est, & parum mouet sensum, sed discursu noscitur, non est actus insensatæ temperiei; sed bene cognosceatis virtutis. Præterea committere Imperia, dominatus & arma insensatæ irascibili, vt Galenus facit, insensam Philosophi est: Summa enim arte & ratione illa tractantur. Imperare enim homo cupit, & vincere, vt contra hostes præualeat, ab

illis se tueatur, vtque æternetur & Deificetur. Res summæ sapientiæ tribuenda. Pari modo appetitoria cibi copiam multo coquit calore, paucos vero paucos, quasi peritus coquus præparat, distribuit corpori, singulis partibus congruentem adducendo, & deperditum instaurando. Quod quidem absque sensu ac ratione non fit. Appetit coitum vt æternetur, & formosiores amat, vbi semen melius viuificatur & producit: & iuenculas, non anus, in quibus tabescit & extinguitur. Hic autem summæ rationis actus sunt. Et licet non fiant consilio nouo, indicant perfectam scientiam agentis. Non enim peritus Cytharista consulit, quam pulset chordam, sed tyro. Quoniam vero nocent, si actus præter tempus & locum & rem, dubitat secum interdum spiritus, disputatque, vnde de vno fit quasi, videturque, duo.

Præterea liquet spiritu tumescere pudenda, & musculos & nervos, quos ab incorporea facultate tumescere nullo pacto asserendum videtur. Ergo falso illi adscribuntur huiusmodi actus. & quidem Gal. fatetur, nervos opticos & spinalem medullam perforatos esse, vt intercurrentis distribuat spiritus: Postea tamen comminiscitur facultatem. Vesalius autem illo deterior, quoniam poros non videt, negat. Profecto ex multis constare filis nervos palam est, quos si elixaueris, comperies in filis foraminum signa: sed ita exiguum, quod sufficiunt congruuntque tenuissimo spiritui: & quamuis laterent visum oportet tamen illa fateri. At Gal. ait, quod veluti lux incorporea à sole defluens, si quid opponas, non penetrat: Ita facultas incorporea per nervos humore plenos non penetrat in spasmo. Ast hoc ipsi affirmare non licet, ponenti, calorem quoque nativum corporeum esse imo compositum ex quatuor qualitatibus, omniaque ex quatuor temperatis elementis componenti. Quapropter hanc incorpoream facultatem ex corporea cerebri temperie deriuare non potest. Nobis autem congruenter patet, temperies cerebri & cordis, & iecoris esse materiales & corpulentas, nec virtutem habere diffusiuam, sicut sol, vt possit incorpoream virtutem tam procul mittere ad exteriora & subito, atque reuocare, vt contingit in motionibus animalis. & quidem opaciores & densiores sunt nerui quam humor, ergo hic, qui peruius est magis, non impedit facultatem. Et quid dicit in spasmo sicco? Nititur nihilominus ostendere Galen. virtutem pulsatricem & appetitoriam carere sensu: Eo quod nos cupientes ipsas ab operibus suis reuocare, nequimus. Nemo enim imperare potest pulsui & cordi ne sic moueantur, aut à motu vt cessent: Nec iecori, ne coquat, nec transmittat sanguinem; aut ne cibos noxios retineant viscera. Potest autem sponte crura & manus mouere & sistere vt lubet. Ergo aliz (inquit) sunt actiones voluntariæ, sensu & ratione factæ; aliz naturales ac vitales absque sensu. Patet etiam affecto corde pulsus demitti, & animositatem concidere: & male affecto iecore

non nutritur animal, & appetitum amittit: affecto autem capite deprauatur memoria, discursus & sensus. & ex corde nascuntur arteriæ, ubi etiam sunt latiores, & corpulentiores, habentque stipitem, cui alia sunt quasi rami: Ex iecore venæ, ubi etiam latiores sunt: ex cerebro autem nervi, instrumenta motuum arbitrarium. Ast hoc neque ab ipso Galeno affirmari potest; quippe qui in libro de semine demonstrat contra Aristotelem, ex rubro sanguineoque menstruo non posse formari ossa, nervos, venas arteriasque & cartilagineas, albas, exanguisque, sed ex semine illis persimili: Sic inquam ego, non posse derivari ex corde & iecore sanguineis rubrisque venas & arterias, sed omnes oriri ex cerebro albo, exanguis que quales sunt ipsæ. Hippocrates, quidem (in lib. de foetu) demonstravit primo hæc vasa & canales ex semine fieri, ac deinde sugere sanguinem, ex quo primo formatur iecur & mox caro, eo resudante. Quod luculenter in Apolog. & disputationibus ipse ostendi: Stipitesque arteriarum venarumque dilatari in prædictis visceribus, non quia ab eis manant, sed quia ab eis bibunt sanguinem largiter, quem in cerebrum deferant, originem ipsarum, & per corpus vniuersum: ita riuuli in fonte parui sunt, & procedentes dilatantur, & ingurgitantur. At vocalis arteria latior est in cerebro, & inde deorsum labens ramificatur in pulmone, & minoratur, quoniam ab ore flatum haurit, deorsumque infundit. Omnes quoque membranæ ac nervi ex cerebro per anatomiam comperimus, ossaque ab caluaria. Propterea autem (ut respondeamus Gale.) intercepta filo arteria non pulsât cerebrum versus, uti cor versus: quoniam sanguis ex corde in ipsam influens aggrauat spiritum: qui ut amolizatur onus, dilatat stringitque arteriam, ipsumque ita attenuat in spiritum: expellitque per fibras ad nutrimentum carnis: ex cerebro autem non influit sanguis quoniam in ipso est regia aula, & non culina. Perditur appetitus non modo affecto iecore, sed etiam pulmone & ventriculo: Nec tamen propterea ventriculus quartam habet animam: Ita etiam perditur animositas quocunque ab vlcere & dolore cuiusque partis; nec tamen sunt partes partibus animæ. At quidem appetitus omnis, & ira & amor & sagacitas & vis subito perditur, ubi animales spiritus prae afficiuntur: veluti cum nuncium pessimum affertur, aut vapor quispiam infectus subit caput, sicut ad antrum Agnæ euenire diximus; ut pateat ipsum vnum esse totam animam. Nec quidem repentina corrueret morte nil læsis visceribus & corpore animal vllum, si ipsorum anima esset immortalis incorporea que. At quoniam spiritus est lucidus, mobilisque, potest subito opprimi humoribus, vaporibusve infectis eius vasa occupantibus; vel ipso se effundente, plus quam propriæ conuenit Symmetriæ. Iubere non potest

animal arteriæ & cordi ne agitentur, nec aliis visceribus, vt functio nes intermittant, non quia in eis spiritus alterius substantiæ insint, sed quia tenuissimus spiritus tam mobilis, motu priuatus extinguitur. Idcirco non potest sibi met mortem imperare: bene autem potest vasa disrumpere & abire. Nec sibi potest anima rationalis iubere ne velit, neve intelligat; non tamen ob id duplex est, aliæ à seipsa.

Præterea pulsus instaurat spiritus continuo exhalantes, idcirco nunquam cessat, nisi in apoplexia, quando spiritus suppetias it cerebro, arteriæque remanent exiguo cum spiritu crassoque, non adhuc bene perfecto; Ex quo patet pulsus ex capite oriri quandoquidem in hac & in cæteris ipsius passionibus perditur, aut immittitur, & solo mœrore aut lætitia aut cogitatione intenta variatur. Nec quidem ita eueniret ex consensu cordis, vt dicunt medici, nisi & cor ipsum sentiret cum eis: Hoc enim est consentire. Nec assignari posset, quid faciat animal esse vnum, nisi vnitas inesset spiritus. Hæc enim viscera separata essent veluti ciuitates tres (ne discedamus ab exemplis ipsorum) quarum, si mutuo se non sentiunt, non est mutuum auxilium. At quidem pater in attente Philosophantibus ægre cibum concoqui, & ægre arterias pulsare; iidem ergo spiritus speculationi operam dant; proptereaque hos actus deserunt, aut pauci remanent ad hos vsus, non adhuc absoluti, sicut senes consilio inter sunt, iuuenes ludo natiuo.

Igitur si tam necessarius est pulsus, ad reficiendum spiritum continuo exhalantem, vt flamma candelæ, intermitteri non potest, sed nec nutritio omnino: Respiratio vero aliquantulum. Ipsa enim infundit ventum cordi, sicut folles, ad excitandum viuificandumque natium calorem & conuertendum sanguinem in spiritum inter arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte. Hic autem ergo si cesset natius calor, spiritusque foras egrederetur, dum à vento non retrunditur intro, sicut à folibus intruditur lignis calor, qui accendat magis, seque augeat, viuificetque de substantia ligni: Hac ratione moritur quis non respirans, qua ignis non insufflatus. Hic caue Aristot. errorem & ex parte Galen. qui respirationem fieri putant refrigerandi gratia æstuosi cordis. Neque enim in frigidis morbis & temporibus fieret, vel minus fieret: cum tamen in hyeme sit maior. Item intra stufas vbi calidus est aër, nulla fieret respiratio, ne calori calorem addat. Ergo alium fit ob vsus. Neque præterea Deus tantum ignis cordi dedisset, qui continuo frigore indigeat ab aëre: Et Aristotel. plus errat, qui & cerebrum frigidum, vt cor refrigeret factum esse stulte asserit, duasque illi infrigidationes necessarias ponit. Sed quidem patet tale artificium vt subministret vitam & spiritum viuo igni molendinoque animato datum esse.

Quapropter liquet motus necessarios magis, intermitteri posse

minus: indicium quod calor omnia operetur, qui sibi ne queat impedire contra se, quodque princeps sit, & non organum. At quidem bene intermittere, & retinere motum brachiorum & pedum posse quando libet: propterea quod huiusmodi motus non sit ad ipsius instaurationem immediate, sed sectandi gratia commoda, fugiendique incommoda, & quod statuat animatam quiescere oporteat, ne dissoluatur. Itaque prouidit spiritus sibi; ut semper moueatur, & corpori ne moueatur, nisi quatenus sibi opus est; non magis. Hinc inculandus videtur Gal. valde, quod cerebro per se immobili tribuat vim motricem, non autem mobilissimo spiritui. At dicat quæso Gal. cur natura cerebrum finxit molle, duasque in occipite ex illo aulas edificauit spatiosas, vnā vero in posteriori syncipite; & vnā in medio paulo inferiorem, vbi tot complexæ arteriæ formant quasi rete; quod agitatū emittit spiritus multos reficientes vniuersitatem: estque sicut mensa capitis, in cænaculo inferiori, veluti anteriores sunt aulæ regię, in quibus spatiaur: Posterior vero est sacellum & studiolum, vbi consilio & contemplationi se abdit; & ne sit ab offe illi molestia, parietes, sic molles fabricauit? Aliud respondere non potest, nisi quod nos, & fateri, cerebrum esse domicilium animæ, & non animam animatorum.

CAPVT X.

Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento, spiritum esse animam: operarique ut principale agens, nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat præceptum.

Nlli dubium concoctionem in ventriculo fieri, deinde in iecore perfici; & per venas distribui, & in particulis ad quas fertur absolui & coalescere: succiq; partem in corde flatu spiritari: & delatum arteriis corpus viuificare, & in crebro vniuersitatem reficere. Cum autem hos omnes actus operetur calor; quis neget illum animam esse? Imo Deus confirmat (Genes. 9. c.) dicens ad Noe, ne vescatur sanguine animalium, *Quoniam sanguis* (inquit) *illorum pro anima est*; quasi aperte dicens, spiritus vitæ seu motabilis, ut alibi dicit, qui in sanguine & de sanguine fiunt, esse brutorum animam. Et inter Entia cuncta comperimus ignem fere vnum deuorare, nutriri, & augeri. Concoctrix ergo

vis ac nutritrix ab eo est. At Aristot. (2. de anima. & 1.) è contra ait igne deuorare absque modo; & quot apposueris ligna comburere in infinitum, animal vero cum modo certo coquere & ad certam determinatamque quantitatem crescere. Ergo calor est animæ instrumentum, ait, ab ipsa modificatum. Cui respondeo non posse docere, quomodo insensatus calor ab anima regitur. Item ignem robustum robuste deuorare, ignem vero animalis imminutum blandumque esse, & calefacere quidem semper & coquere sicut ignis, sed iuxta proportionem. Nec posse amplius augeri animal, quoniam auctus calor eius partes plures tandem exhalare facit de substantia corporis, quam in ipsam de cibo conuertit, & tunc fieri decrementum, sicuti in pueritia fit augmentum, quoniam tunc blandus est calor, & æque fundit ac belle cibum insuetum, & non adeo calefacit corpus, quod multum exhalet, sed plus illi aggenerat quam tollit.

Postmodum in iuuentute crescente calore, corpus aliquanto magis calefcit & exsiccatur, & color non est vt prius, albus, nec caro tam mollis; abscedente tenuitate, quæ sui missione mollitiem & candorem faciebat. Veruntamen crescit semper, dum calor plus addere potest, quam resolueret, & in roboris perueniens statum, qui homini esse solet in 25. anno fere, tantum educit, quantum inducit substantiæ; ideoque machina cessat crescere. Sed cum maxime auctus fuerit deinde calor, plus exhalare de corpore facit, quam eidem ingeri. Item, que corpus induratur magis, nec proinde transitum succis nutrientibus dat, & calor auctus resoluit spiritus plures; remanentes verò nequeunt bene fundere, distribuere, & nutrire. Itaque curuatur corpus, crispaturque deficiente succo, & calor propria actione imminutus remanet in excrementis, & suo albore albefacit pilos, qui prius à multo calore adurebantur & nigrescebant, ipso cum alba tenuitate exhalante, & faciem materiæ atram manifestante: Tandem paulatim nutritio perditur, & spiritus exhalat deficitque, sicut lucernæ flamma deficiente oleo, quo nutriebatur; & tandem totus, qui remanet spiritus exilis exiguique exhalat, & secum mens à Deo nobis indita, & remanet corpus carbo extinctus aut lychnus concrematus. Hæc autem mors animalis absque dolore fit, cui similis est per Phytin; cæteræ vero cum dolore. Nam aut inflammatio destruit organa, aut cruditas implet vasa, aut distillatio suffocat; spiritusque qui in qualibet fibra carnis, & sanguinis & nervositate viuit, violenter eradicatur de suo habitaculo, quia multus est, multoque humore irretitus, pastusque. Quare videat Aristotel. quod sicut incendium ligni & lucernæ deficit seipso, ita animalis vita: Et sicut ille vrit calor, ita & iste pro rata; & sicut ille vento vel humore nimio perimitur, aut fracto vase, ita & iste.

Quod autem dicunt quidam Medici, quod calor natiuus non vrit

subiectum deficiente alimento, repugnat experimento incessabili : & vt in Metap. probauimus , licet illato appetitu conseruet animatam statuum : tamen innato semper ad cognata caelestia corpora exhalat.

CAPVT XI.

*Diuerfos modos sentiendi significandique , ostendere
vnicum sensum in omni re.*

ES, quæ non tangit nec mouet nos, nil sentitur. Quæ procul sunt à nobis valde, nec vnquam appropinquarunt ; & quæ corporeo tactu communi nobiscum carent, dicuntur ignotæ prorsus. At si quo pacto similes sunt rebus, quæ nos tetigerunt, per similitudinem à nobis agnoscuntur. Hoc nos vocamus sentire in simili : alij autem vocant discursum ; quoniam à simili ad simile aliud spiritus mouetur cognoscendo : Quando vero notæ fuerunt atque perdita notitia instauratur videndo quid simile excitans notitiam sopitam, hoc vocamus resentire ; alij reminiscantiam. At cum rem nunquam in rerum natura visam sentimus veluti montem aureum, aut centimanum aut Acephalum : Hic nobis vocatur sensus complicatus aut disiunctus. Aliis vero imaginatio. Potest quidem sic sentire spiritus, quia natura passibilis est mobilisque sicut aër, ita quod remanet in ea affectus mouentium obiectorum, Sicuti in aëre & in aqua cernimus. Ipseque postea copulans diuerforum obiectorum motiones diuersas, diuersa componit sensibilia simul ; aut diuidendo eundem motum, facit imaginem truncam & compositam vt libet, & diuersis ex causis : in somno fiunt magis præter voluntatem, aliunde excitatis motibus sopitis diuerforum. Hic deceptio fit : si enim credit spiritus has imagines veras esse, vt in somno, falsus est ; aut si verum representare putat, vt in vigilia, mendax est. Veritas enim est ipsa rei Entitas. At tunc cognitor verus est, cum eas cognoscit, sicut sunt, falsus autem quando sicuti non sunt. Sed in mundo non est falsitas & mendaciam, quoniam res est omnis, sicut est sibi, non autem nobis. Quando multa similia sentit spiritus, quoniam ab illis consimili immutatur modo, vnoque : apprehendit ea multa quasi vnum, ac nomen vnum imponit commune illis omnibus. Dum enim vult aliis rem significare quam sentit, coactus est fingere in aëre respirato similitudinem illius rei motibus in aëre sonantibus, quas reflectit in varias figuras, prout vario modo afficitur à rebus, quas sentit, itaq; primi locutores ex accepta passione formarunt nomina : & Græcus dixit

πῆλο, à ligni percussione: & Romanus verbero, à loro vibrato, & nos Batto & Botta, ab ictu boante; At quoniam variae Nationes vario afficiuntur modo, & varium modum exprimendi aëris habent; Nam Germani impetu quodam, frigore retrudente spiritum, eloquantur; idcirco multas consonantes pronuntiant literas; Veneti liquidas vocalésque multas, quia solum liquidum incolunt: Hispani prolixas voces vocalibus & sibilantibus spiritibus ex calore & acumine regionis: Itali in medio climate mediocres sunt inter utrasque: At antequam Sol ita telluri propinquus fieret, multis consonantibus latine enunciabant.

Quapropter (ut dicebam) similia multa vno exprimit nomine, ut Petrum & Paulum, singulósque ceteros, dicit hominem: Omnia corpora, dura frangibilia, lapidem; flexibilia metallum. Itaque nomina inuenit omnibus communissima, ac minus communia multis; & particularia singulis: quoniam enim res sunt omnes, dixit, Ens; itidem quoniam eadem res, quæ simili modo ipsum mouent, etiam dissimili simul mouent: notauit quoque dissimilitudinem illam nominibus dissimilibus & differentialibus, & dixit Ens corporeum & incorporeum, & viuientia & non viuientia; sensitiuū & vegetans, rationale, irrationale; Indiuiduis vero vltimas differentias apposuit, Petrum & Paulum, &c. Porro huiusmodi cogitationes omnes, in rerū naturis esse oportet. Calor enim non hoc vnum modo frigus cognoscit, sed ex hoc vno omnia alia frigora similia: Hoc autem est discursus. Equus quoque non hoc vnum hordeum nouit, aut vnum modo equum: sed omnes similes notis visisque, equos esse dicit: sed etiam inter Entia similitudines norunt & differentias; illaque Entia sapientiora sunt, quæ melius distinguere ac componere norunt ab sive errore: Hoc est non copulando res diuisas; sicut qui diceret, asinus est homo, aut mōs est aureus: nec diuidendo vnitas, ut dicens, lux non est candida, sol non est calidus; ignis non sentit. Inter res, communis mutuæque significatio reperitur, quæ tactu fit: Sic tangens aër alium aërem, illius affectum sentit, quoniam mouetur ab illo moto, aut frigescit ab illo frigefacto, aut calescit: Et stellæ, altera alteri radios mittens, communicant cognitiones.

Nos autem crassa mole & carcere clauso corporis, necesse habemus aërem verberare, qui animales conceptiones deferat, & conuentionem habere cum aliis, qui nos audiunt, quod quando verbero aërem taliter, rem talem dicere volo, quando aliter, aliam. Idcirco qui regionis linguam ignorat, quæ etiam continuo variatur variatione Solis, descendentis continuo, & nationum commistione, sicut vestitus variatur, & ritus, nequit intelligere, nisi voces omnibus naturales, hoc est risum, planctum, dolorem consimiliter, & manifestationem demum rei communis cunctis; quas ob res debilis

debilis est animi & parum syllogizantis , putare res sese mutuo non sentire , propterea quod non loquuntur : cum loquela sit significationis modus impeditus , tardusque longe magis , quam significatio rerum expeditarum à crassitie corpulenta . Sicuti Angeli & Dæmones , qui subito mutuos percipiunt conceptus , & dùm nos voce figuramus vnum , ipsi signant mille , & quo velocior est scriptura , quam sculptura ; & verbum quam scriptura , & cognitio quam verbum ; eo velocior & longe magis est ipsorum significatio ; Igitur quoniam Entia omnia & mutuo tanguntur , & non tactæ res similes sunt tactis , omnes sentiuntur mutuo vel præsentia vel similitudine : & persimile sentire discursus est : sensus anticipatus est memoria . res sentire vero reminiscencia ; sentire similia multa , vt vnum , intelligentia . Sed hoc nomen appropriatum deinde fuit humanæ menti , sicut & discursus , qui & ratio ; & nomen spiritus , qui ventorum est , Deo , Angelisque tributum est , quoniam ab his similibus saltem in eo , quod non visuntur , illos intelligimus quoquo modo : Verum abstinendum est à dicendo , quod res discursu & intellectu polleant , vt homo , cui propriè insunt vel appropriatè . Rebus cæteris vmbraçiliter & passibiliter pro modulo suo . At venti nomen spiritus adhuc non amiserunt : licet animabus appropriatum . Suo ergo modulo dicemus res sentire , res sentire , existimare , & transcurrere & perspicere & sapere analogicè . Imaginatio enim est copulatio vel dis-iunctio motuum omnibus conueniens ; aut discursus in rem incorpoream per simulachrum corporeum , quod est sentire in simili : Hinc elucescit genera esse communitates aliarum communitatum ; species verò , communitates indiuiduorum , indiuidua verò , quæ diuidi nequeunt neque multiplicari in plura , sed mouent modo vno proprio soloque , quoniam & diuisa sunt ab aliis .

CAPVT XII.

*Omnes sensus esse tactus: at sensoria & sentiendi
modos differre.*

Nimalis machina vniuersa sensu tactus donata est; Res enim omnes in mundo tangendo sentiunt. Fit enim per actionem obiecti sensibilis in virtutem sensitivam. Actio autem & passio non fit, nisi tangendo. vt etiam Arist. & philosophi omnes fatentur. At alii a partibus alios sentiendi modos obtinet; qui tamen omnes tactus sunt; quotque modis à rebus tangi mouerique potest, tot sentiendi organa insunt: Quoniam non omnium rerum præsertim languidarum tangentium carnem & corium, vires intrinsecas percipit animal: nec prodest illi omnes tangere penitus: multæ enim pungunt, franguntque machinam, vt spinæ & lapides, aut dissoluunt, destruuntque, vt ignis: Idcirco instrumenta data sunt illi, & sentiendi res languidas, quæ communi tactu non percipiuntur, sed interius admissæ sentiri possunt; & instrumenta quoque sentiendi procul res, nocere potentes, si cominus moueant. Priorum gratia sunt nares & lingua. Posteriorum oculi & aures. totque organa sunt, quot res modique communicandæ. Nam aut à rebus in animal motus manat, quo afficiunt aërem, & huius percipiendi gratia sunt aures; aut lux qua illustratæ sunt, & quam afficiunt, & huius gratia sunt oculi; Cætera res vsui applicandæ, ignotum est, num proficiant animali eas tangenti: Nam piper tactu est frigidum, & lilium oculo suaue ac nobile: sed nasus & lingua piperis calorem persentiunt: at quia decipitur spiritus in naso, lilium vile putando ex odore: lingua mox per saporem examinando inuenit esse noxium. Interdum linguæ non displicent carnes prauæ, quas nasus respuit, putentes comperiens. Itaque talia sensoria non sunt, nisi Veneris & famis: Sed iudicium in his modo videtur residere, quoniam à rebus aliud non manat, nisi lux motus, vapor, substantia, & actio, ex quibus iudicamus.

Procul dubio gustus, tactus est intrinsecus sagaciorque, nam & tangendo fit. In lingua apparent pori multi admittentes ad sentientem spiritum cibi substantiam: quæ si bene afficit, proficua toti corpori æstimatur: non enim tenuiorem portionem, quæ sæpissime utilis iucundaque est, sicuti nasus, spiritus linguæ sentit, sed etiam crassiorem tenuiori mixtam, eiusque natuum calorem, vnde scit aptane sit,

non solum nutiando spiritui, vt tenuis, sed etiam sanguini & carni & vasibus; sentit etiam lingua naturam rei extrinsecam; Nam & calorem ferculi extrinsecum sentit, nedum intrinsecum, qui est sapor, & vini frigus extraneum, & natium calorem. At cum extraneum frigus calorve robustus est, sicut in glaciato vino, & feruenti ferculo, non potest saporem obiectum sentire spiritus præuentus robore frigoris vinum extrinsecus occupantis: sicut nec visus stellas, præoccupatus à solis luce robustiori. Ex quo patet etiam per immutationem fieri sensum, & non per informationem, cum nulla forma sit sapor, nisi calor in mole communicatus. Etiam tangendo odoratus sentit. Ipse enim odor tenuis substantia est omnibus exhalans ex rebus; quoniam omnes calidæ sunt, porisque sparsæ à calore actis in cœlum exhalante: idcirco nā sic odoratum spectat, & intra ipsum spongia extat ossæ, quo spiritus ex cerebro per neruiculos duos descendit vaporēque tangit; Sique ab hoc sentit se grauari & robore vinci, iudicat fœtidum, inimicūque: si vero roborari augerique, quoniam tenuis est blandūque, aptus verti in ipsum, iudicat odorem esse bonum, eoque reficitur. atqui odore nutriri spiritus, notum est. Nam lassus à labore & ieiunio homo, odore subito resipiscit, viuificaturque, & quasi instauratur. Et Democritus tres ex odore panis calidi super vixit dies. Odor vini & carnis assatæ, famelicum recreat: & Hippocr. ijs vtitur in syncope affectis. Coqui autem & Aromatarij, odore rerum quas tractant quasi semper saturi, eas in cibum minus cupiunt. Non tamen inquam odore nutriri carnem & sanguinem, sed spiritus tantum, liquores autem & soliditates illis conuenire. Vapores autem aquæ & rerum languidarum, quia prope nihil afficiunt spiritum in obtuso naso, non videntur esse odores, vt sunt canibus acutis, sicut nec motus aëris videtur esse motus, quoniam nobis non sentitur obtusioribus aut calidioribus & mobilioribus: Similiter & auditus tactus est, in centro autem auris tympanū aëre plenum terminat neruum; cui de foris malleolus superastat, extrorsum vero porrigitur membrana & cartilago caua, colligens motiones aëris, qui percutit malleum, & per ipsum tympanum, & per hoc spiritum interclusum, earatione ne exhalet, nec facile afficiatur ab intransibilibus rebus: ipseque spiritus commotus cognoscit ex vſu corpus mobile, quo ipse mouetur & vocatur & mulcetur & exasperatur.

Tactus ergo est auditus, & non per simulachrum informans, sed afficiente & mouente obiecto: idcirco motus graues corpulentarum rerum, aërem multum mouentium & aurem quasi late, displicent, quoniam ipsum concutiunt ad capitis concauum. At acuti gracilium rerum stridentium, verberantium aërem quasi punctim, modica materia inflexa, reflexaque pungunt spiritum, diuidunt, lacerantque, ideoque displicent: soni autem compositi grauibz acu-

tisque veluti ex fidibus crassis, subtilibusque in cythara, mouent alij multum, alij parum aëris, & temperantur & Musicam efficiunt spiritui amicam. Ipse enim natura mobilis gaudet inuitari ad motum, propriam operationem, qua ventilatur, purgatur, augeturque, & dilatatur in sua symmetria. Vbi autem soni sunt acuti alij, alij vero graues, ad eius conditionem temperantur, ideoque mensura humanæ musicæ ex Pulsus humani mensura adsumpta est: At existimandum omnes voces mundanas simul melodiam esse mundo toti; itaque maxime motus cæli: cum omnis sonus sit motus vt perceptus: sed aliis generibus rerum alia harmonia congruit.

Sicut & in genere hominum crassiores spiritus appetunt carnes pingues, linguam crassam ipsorum dilantes, & metrum ipsorum: Acutiores macram; mediocres ex his compositam. Sic acetum cum oleo harmoniam affert gustui, sicut graues acutique soni auditui: quoniam vero eadem res aliis animalibus dulcis est, aliis amara; nam & in genere hominum pueri dulciora cupiunt, blando spiritu præditi: Senes subamarefcentia, quoniam temperies & calor similis inest illis. Capris genista dulcis est, nobis amara: idem de vocibus existimandum est. Asinus enim asini voce iucundatur, homo hominis, &c. Fœtet nobis sterco nostrum, quia à spiritu nostro reiecitur, & tamen olet canibus & porcis, sicut nobis excrementa quarundam feruscularum sunt muscus & Zebettum. At in mundo non est odor, neque fœtor, nec dulcedo, nec amaritudo, nec symphonia, nec cacophonia, nisi particularium respectu rerum, quæ aliis seruantur, aliis destruuntur, toti autem mundo cui res omnes sunt partes, omnes sunt harmonia, odor, dulcedo. Vtque melius intelligas spiritum mobilem contactum audire, nec rem incorpoream, vt Arist. opinatur, Pythagoras Musica furiosos sanauit, Damon ebrios, Timotheus, quemcunque voluisset affectum, inducebat, Orpheus contemplationem, Terpander surdis reparauit auditum, Musica lydia effœminabat homines; Lacedemonica masculiscebant; alij castitatem conciliabant. Hæc autem propterea fiunt, quod spiritus ita operatur, sicut mouetur, sicuturque. Nō enim saltitamus in chorea gagliardâ, alio sonante spagnolettam: sicut enim spiritus mouetur ita mouet corpus, vt calefacta calefaciūt, & frigida frigefaciunt. Ergo furiosum, cui motiones sunt perturbatæ ingeneratis fuliginibus, aut nimio æstu, aut imaginatiua feruente aliunde, prudens artifex sono mulcet, spoliâtque aliis furentibus motibus, quæ cogitatus sunt, cogitque frui musico sono. Ideoque sæpe melodia somnum inducit, quoniam totus spiritus in caput colligitur, ad fruendum blando sono, ceterumque corpus motu sensuque ita vacuatur. sic etiam spiritus vapore vini oppressi ventilantur & alleuiantur. Et soni asperi mouent ad iram idcirco in bello

eis utimur; suaves verò mulcent ad contemplationem, ideo in templo habent usum: titillantes autem ad luxuriam & molliem; quibus utuntur amantes. Idcirco Respub.; omnis cantus curam habet. Cantu honoratur Deus eleuando spiritum, animamque illi inditam, ad contemplandum. Et mutato cantu mores & resp. mutatur; Vnde Legislatores & quicunque sectas introducunt etiam falsas, cantum mutant, ut mores suis assuefaciant. præceptis, & ab antiquis abstrahant. Sed & diuinus David Saulem cantando placabat & sono. Et Elisæus prophetare dum minus potest, cytharam sibi pulsari fecit, quæ attenuauit spiritus, & à turbationibus præsentibus alienauit, coegitque ministrare menti in ipsis residenti, ut ad contemplationem eleuetur, recipiatque notiones à prima sapientia DEI, à qua omnis sapientia derivatur; sicut lux à sole.

Tandem & visionem esse tactum inde patet, quod eas modo res illustratas videmus, quæ recta ad nos lucem reflectunt. At si ipsæ manent in tenebris, nos vero in luce, nil videmus: quoniam ab ipsis in oculum nostrum non resilit lux: Ergo lux à rebus tincta venit, & transit per corneam transpiciam, & per aqueum humorem & tangit spiritum lucidum qui est in cristallino, itaque ipse tinctus ea discernit visibile obiectum quo ea tingeatur. Lucem simplicissimam omnibus afficitur. & colorari & reflecti & multiplicari, notum est cunctis. Visio ergo tactus est lucis tinctæ à rebus illustratis. Hinc existimare licet, lucem, quæ viuus apparensque est calor, omnia probe sentire, quoniam omnibus afficitur: itaque alios afficit & sentire proinde facit. Sol quoque & stellæ sensitiuissimæ iudicari debent. Cum ergo visum sit, sensationem omnem contactu fieri; diuersitatem autem tangendi suboriri ex crassitie & gracilitate organorum ob id formatorem, de Sensu Rerum omnium iudicare consequenter possumus: Resque durissimas sicut lapides modicum sentire, quoniam pati modice sunt aptæ; habereque sensum similem ossibus animalium. Plantas vero præstantiori vigere sensu simili sensui carnis; Liquores autem adhuc maiori, similique sanguineo. Ventum autem & aërem facillime sentire, sicuti spiritus animalis. Nec modo tangendo cominus grandi percussione, sed eminus & leui sentire ob passibilitatem, quæ ipsis motis communicatur, & ob lucis affectiones, in eis inspersæ ac tinctæ figuris coloribusque cunctis; Lucem vero caloremque maxime sensitiua entium omnium, quæ in mundo sunt, præ omnibus existimare conuenit. Mundum quoque sentire totum, alibi magis, alibi minus, sicuti animal in variis partibus vario sentire modo declaratum est. Quoniam enim tactus non sentit natiuum piperis calorem, ut nasus; nec nasus amaram lilij substantiam ut lingua; nec lingua sonum aëris ut auris; nec auris lucem ut oculus, quoniam spiritus sub corticibus transpicius officitur magis, quam sub opacis, & sub gracilibus magis, quam

sub obtusis, magisque in magis perforatis, quam in occlusis; illæ enim admittunt magis res sensibiles quam istæ: sequitur idem esse de mundi partibus ferendum iudicium, proportionaliter.

CAPVT XIII.

Ossa, pilos, nervos, sanguinem & spiritum, omnes sentire contra Aristotelem.

Ed quæcunque præcedentibus duobus capitulis declarauimus, nunc cum schola Peripatetica, quæ hodierno tempore regnat, disputanda sunt: incipiamque ab vltimis.

Ossa sensus expertia prorsus esse contendunt omnes: Nam quando perforatur caluaria à medico, quid morbi intra curaturo, non dolet æger: nec in cæterorum ossium fracturis, nisi ob carnem adnatam, quæ dolet. Pari modo dum ungues & capillos refecamus, nil dolemus: Et si quis tangat sanguinem exsurgentem de vena, quin & spiritum, non videtur sentire. Nec cerebrum ferro tactum sentit. Ergo falsum est omnes partes animalis sentire; ita etiam partes mundi. Item si ær & ignis sentirent essent animalia: quod nemo sanus audet dicere. Item quæ non habent organa sensoria nequaquam sentire dici possunt, nec animalia esse.

Respondeo obiter nunc quod inferius examinandum erit, has omnes res sentire. Ad animam autem (qui est spiritus liber habitans in crassa mole discurrens intro forasque ad communis vitæ usum organizata) non omnes passiones omnium partium peruenire, vel non ita valenter: nisi eas quæ per medium communicatiuum attingunt. Hoc autem non comperiri in partibus nimis liquidis nimisque tenuibus; nec in duris nimis, sed in mollibus palam fieri: Nam cum tangitur caro, plena calore ac spiritu irretito, patitur, & per corium & nervos & fibras communicatur sensus vique ad vniuersitatem spirituum liberorum in capite habitantem: Atque ita spiritus indicat declinandum aut sectandum, quod tangit.

Propterea que quando quis dormit, aut attente quid contemplatur, non modo non sentit in capillis, & vestibus cæsis, sed nec in carne punctus saltem leuiter: non quia caro non sentit, cum & præfati Philosophi non negent, sed bene quidem sentit; sed quia sua passio, tunc

non communicatur spiritui principali in penetralibus collecto ad cōtemplandum, aut pugnandum contra vapores cibi aut contra morbum, aut ad nutritionis opera. Imò etiam in certamine vulnerati non sentiunt vulnera; imò nec pugionem relictum in vulnere animaduertunt, nisi post pugnam, cum spiritus iratus in hostem, ad sui curam reuertitur. Hinc elucescit spiritum animale intermanere in corpore, sicut nauta in naui, aut Dominus in suo palatio, & populus in ciuitate; non autem sicut forma informans a qualiter totum compositum vt placet Aristot. Si enim ita esset æque sentiret in omni parte nec seiungi posset à partibus exterioribus, & interiora ingredi, & non sentire in singulis particulis à se informatis. Sicut calor ignis forma, non potest ab igne discedere, nec ab aliqua eius parte, quin totus, vel illa pars extincta mortuaque remaneat. Sed de hoc inferius.

Ita igitur quando spiritus exhalat, aut sanguis effluit, si tangantur, non communicant illam tactionem spiritui & sanguini intus remanentibus: motus enim deficit priusquam ad illos regrediatur, ob disgregabilitatem & disunctionem, quam facile patiuntur liquor & spiritus: Sicut dum tangitur aqua, per canalem de fonte effluens, non reuertitur eiusmodi motio impressa intra fontem. At bene quando aqua intra concham continetur si tangas portionem vnā, omnes coagitantur manifestis circulationibus. Itaque quando inter venas malignus humor oritur, sanguis & spiritus accenduntur, ad eius expulsiōem; & adeo agitantur, quod ille humor vel vapor calefcit, attenuatur, & extra venas propellitur, per rimulas interfibriles. Et hæc pugna est febris; quæ tantopere prodest, victoriosis remanentibus sanguine & spiritu: nocet autem si vincantur: non quia ipsa accensio nocet, quæ febris appellatur, sed quia superare morbum non potuit. Fieri etiam potest, quod in magno vulnere attractus sanguis sentiat parum, quoniam spiritus iam ad interiora fugit: Et hunc exiguum sensum sanguinis dolor plagæ superet, tegatque; sicut calor feruli saporem occultat. Patet tamen in membrorum passionibus subito sanguinem & spiritum accurrere in auxilium: & in timoribus interiora petere in salutem. Et humores inuicem pugnare notum est Medicis. Idem dicimus de sputo, aliisque humoribus, quorum passio ad principem non pertingit spiritum. Sed conspiciuntur in terram iacti assumere figuram sphericam, qua sese tuentur ab aëre, aliisque ab aduersis Eutibus, & extendi vt coniungantur, & simul seruentur, vt mox docebimus. Ratione opposita os non videtur sentire; nam cum durum sit, tenuitatis spiritalis expertus, sensum exiguum habet: & cum frangitur motus & passio non perambulat, nec communicatur per durtiē vſque ad principem spiritum. Ita quando lignum ingens secatur durumque, qui eius extremam partem manu tangit, non sentit

eiusmodi motum. At tangendo flexibilem virgam, statim motus eius ad extremitatem fertur. Quapropter patitur os fractum afflictionem, magis autem caro cui plus spiritus & tenuitatis inest. Sensus autem in passibilitate consistit, quæ est socia tenuitatis. Itaque illa parua ossis afflictio, in suo principio est & non excurrit. Quod autem sentiat os, patet ex nutritione & augmento illius. Non enim nutritur quippiam, nisi ad se simile nutrimentum trahendo: Sentit ergo simile; quoniam ipsum noscit & trahit. Dentes autem manifestè sentiunt & trahunt calorem & frigus & saporem, nil gingiuas tangendo, sed solum extremitatem dentis, ne dicas carnis adnatæ esse sensum. Item rebus acidis obstupescunt dentes & non gingiuæ, & manifesto sensu tunc patiuntur. Et Galenus sensum dentium fatetur, ac cæterorum ossium tantillum. Quibus Hippocrates inimicum esse frigus dixit, sicut & nervis & medullæ: nulla autem inimicitia sine sensu læsionis fit. Falsum est quoque cerebrum expers esse sensus; Nam Galenus illud rationale, nedum sensitivum facit: sed eius mollities passioni cedit, ideoque videtur minus sentire, & cum sit anaclinterium spiritus, conveniebat ei huiusmodi sensus obtusus, ne perpetuo ipsum affligeret. Nervos sentire nemo negat præter Aristotel. eo quod terrestres valde sint; Ergo ex hoc concedit sensum rebus aëreis, igneisque velit, nolit. Ac quidem solidi valde facti sunt nervi ut tenuissimum spiritum, ne exhalet, retineant, paruoque sensu in substantia pollent, sed omnis sensus grandis ipsorum est ab inhabitante spiritu: quod & Medici fatentur omnes.

Tandem sentire pilos, nemo dubitet, cum nutrantur, & crescant atque trahendo simile; similiter & ungues; sed ipsorum passio non percurrit usque ad spiritum. In loco enim ubi secantur duri sunt, sensumque obtusum habent, qui proximis ipsorummet portionibus nec diffunditur, quamvis in loco incisionis exiguum quendam doloris sensum habeant: qui nobis communicatur non ut dolor, sed sicut sensatio ordinaria præter dolorem. Voluptas enim & dolor sensationes sunt plusquam ordinariæ. At igni appositi pili & ungues diffugiunt, convolvuntur & curvantur & resiliunt, patiendo valde. Et ex capillis vermes fieri vidimus, ut paulo ante narravimus. Opificis summi hic providentiam collaudare convenit, qui portionibus, ubi vividus sensus nocebat, parum largitus est: Sicuti ossibus, quæ totam machinam sustinent; & pilis, unguibus, & carnibus, quæ ipsam defendunt, & cuticulæ extremæ. Totum autem corium & nervos sensu miro donavit, celerique, ob necessitatem sentiendi bona & mala; & exquisitissimum sensum tandem redegit quasdam in partes organicas, ubi modo opus erat. Aërem & ventum passibiles sentientesque valde fugacitate & mobilitate donavit, ut offensiones vitarent; lapides vero duritie, & plantas cortice, prout usus proprio cuiusque ad mundum congruum erat.

erat. Cætera inspicite & admiramini ô mortales ! Ad vltimum iam responsum erat hic, & in defens. quod non omne sentiens debet dici Animal, nisi organis animasticis sit. decoratum, & spiritu regente inhabitetur. Nec sensum esse organorum, cum hæc sint viæ obiectorum ad sentientem animam : sed perceptionem sensibilis ex illata passione. quam omne patiens percipit vt quod iuuat, & quod nocet sentiendo, conseruari queat.

CAPVT XIV.

Positio Aristotelicorum de sensu, sensoriis & sensatione.

Olunt Peripatetici omnem sensum esse tactum, sed gustum duntaxat confitentur : ponuntque sensus exteriores quinque, & animali tantum conuenire ; Ostenduntque ex obiectis diuersis. Nam oculus colores tantum percipit ; Auris sonos : nasus odores : gustus sapores ; Tactus qualitates tangibiles : Nec potest alterius alter sentire obiectum : Sunt ergo diuersæ res. Quod etiam inde patet, quoniam diuersis sunt affixi partibus organicis. Et quilibet sensus proprium informat sensorium, sicut anima corpus totum ; itaque plures formas partiales ponunt. Præterea ait Aristoteles, quod cum oculus omnes sit percepturus colores, oportet illum nullis esse coloratum, alioquin eos percipere non posset ; intus enim existens prohibet extraneum. Sunt ergo sicut cera omnino informis, vt possit formas recipere. Hinc adfirmat sensum nullum Ens actu esse, sed puram potentiam passiuam, nullo modo actum. Ergo vt materia, quæ ideo est informis, vt omnes recipiat formas, estque pura potentia apta informari substantia, qualitate, quantitate, quia ipsa non est quid, nec quale, nec quantum. Ex quo postea deducit omnem vim sensitiuam esse incorpoream, quoniam corpora sentit : Estque forma corporis, non corpus, alias esset informatum. Item fieri vult sensum per informationem, ita quod species formæque obiectorum deferuntur ad ipsas substantias sensitivas, easque informant : & sic sentiri. Nulla enim res sentiri potest, nisi illi fiat similis sentiens vis : non potest autem fieri similis, nisi illius informetur forma : tactus enim vt calorem sentiat, calefit, calorisque suscipit formam : Oculus vero formam visibilis. Et quoniam hoc impossibile videtur, addit, formas esse incorporeas, & immaterialiter recipi in potentia sentiente, ideoque sensum fieri cum voluptate, quoniam potentia recipit actum sui perfectiuum, itaque perficitur. Ex quo sentire passionem esse perfectiuam do-

cet, non autem corruptiuam. Sicut generatio & alteratio aliarum rerum. Ex hoc sequitur, aut res nullas sentire, quoniam sunt res actu, & non potentia, vt sentiens vis; & patiuntur corruptiuam passionem suam formam: Aut aliquem modum tactus rebus inesse, quoniam non sunt purae potentiae, nec organa habent eiusmodi potentiis informata.

CAPVT XV.

*Non fieri sensationem informatione, nec perfectiua tantum
passione, nec extare sensum agentem, nec sensum esse pu-
ram potentiam incorpoream. sed Ens passibile eorum
quae non est, & sentiri mutatione modica
& argumento.*

IOT assertionum vna modò vera est: Non fieri sensationem nisi sentiens vis similitudine sensibilis afficiatur. Hanc autem actionem obiecti esse liquet: quandoquidem actio est propriae similitudinis effusio ab agente in patiens. At illius informari forma, vt sentire queat, stultum est dictum. Oporteret enim obiecti formam separari ab eo, & ferri ad potentiam sentientem; eique imprimi: Ex quo sequitur, quod obiectum remaneret absque propria forma; sicut materia nuda: aut corrumpetur penitus. Et quod potentia sentiens, cum primo informatur aliqua specie, non posset aliud quippiam sentire; vel si reciperet aliam formam sensibilem, corrumpetur sentiens vis, quoniam eius forma, qua cum sit vnum magis, quam ex materia & forma, Peripateticorum omnium testimonio, corrumpitur accedente noua forma. Omne autem Ens formam perdens, perditur. At respondent Peripatetici quidam venire ab obiecto similitudinem formae, non ipsam formam. Verum Aristoteles palam docet ita, dum per informationem facit sensationem, sicuti fit compositum ex materia & forma, secundum quam postea agit; Et sicut lignum informatur forma ignis, & postea ignit: ita potentia forma obiecti, vt postea per illam sentiat obiectum. Item declarandum est illis, quis producit similitudines has? quomodo lapis suam similitudinem exiit, & tamen remanet lapis? Et quis eam de lapide extrahit? & quis defert ad sentientem potentiam? & quis copulat? & vna suscepta similitudine quomodo potest aliorum sensibilibus suscipere? Præterea infinitae virtutis esset lapis, qui incessanter infinita sui similitudina ad infinitos oculos incessanter producit? Et si est informatio similitudinum, quomodo simul pluribus formis albi & nigri oculus vel

potentia oculi indiuisibilis informatur? Experientia quoque illis repugnat. Vt enim ignem sentiamus non oportet totam formam ignis suscipere: sed sufficit parum calefieri. Sensus ergo non fit informatione, sed immutatione. Item cum pura passiuæque potentia sit; non aget: quomodo ergo spoliat obiectum sua forma aut similitudine, seque vestit illa? Hinc altercantur Peripatetici dicentes alij, sensum agentem reperiri (nesciunt autem intus ne vel extra) qui formas è subiectis extrahit, & immateriales facit, & potentia copulat. Alij vero dicunt obiecti actum sufficere ad mouendam potentiam. Illi quidem aperte mentiuntur. Nam in tactu palam ipsummet obiectum seipsum tactui imprimit, sicut hæc penna scribit, & spina pungit, & calor calefacit, in tactum se intrudendo. Gustabile quoque ipsum penetrat linguam: nec est qui illud sua forma spoliaret, sed ipsummet cum tota sua mole ingeritur linguae & sentitur. In odoratu quoque vapor ipse penetrat, & per se exhalat ab obiecto calor cum tenui fumositate, moueturque vsque ad narices, nullo agente sensu: nisi quis dicat ignem agentis sensus opera fumum facere. Ficta ergo res est sensus agens, & visui tantum, audituique posset, cum mille tamen absurditatibus, coaptari ea tantum ratione, quod procul sentiri colores & soni videntur, & non cominus, quod suavitati Aristoteli sensibile positum supra sensum non sentiri: sed ad sensationem requiri obiectum, potentiam, & debitam distantiam. Sed hoc mendacium est in omni sensu, quamuis in his duobus quid apparentia parum peritis habeat. Attamen sonus super aures sentitur, & magis intus, ut pulex ibi agitur. Digitus autem oculo superpositus non videtur, quoniam non est obiectum, sed lux tincta ipso; quæ à digito opaco sic apposito tunc nulla resillire potest. Sed si digitus lux esset, & oculos non destruens, superposita bene videretur: ut crystallus & aqua natantium oculis videntur, quoniam lux in eis recipitur.

Quare tantum abest, ut sensibile non sentiatur positum supra sensum, quod totum oppositum est modo perpetuo verum. Caterum ne horum sensuum obiecta læderent, quando præpotentia sunt; & ut à longe percipiantur, ut mala bonaque præcaueantur & præcapentur, consultum est, ut à longe spiritus in his sensoriis præsentiret; sed non absque tactu reali: quem in auribus confitetur Aristoteles, reali sono percussis: sed negat in visu. Sed illuminatus (inquit) aer actuatur, ut possit suscipere speciem visibilem, quæ fertur ad oculum potentiaque visuæ copulatur, ut eius forma: ubi nullo pacto sensum agentem ponit; sed opinioni secundæ fauet. At ita iners est ipse & sequaces, ut nunquam inuenire potuerint, quæ sit causa deferens speciem visibilem. Non enim illis lux est; cui nimirum hoc munus tantum mandant videlicet actuandi diaphanum aerem: Nec aer illis desert, cum non sit actius expoliationis obiecti & vestitionis potentia. Atqui si aer ad

oculum vsque deferat simulacrum, cum visio fiat illis intromittendo, non dicunt, nec dicere valent, quæ sit causa introducens illud intra tot oculi tunicas & humores; nec in quo humore visiva potentia inest, docent. Nec forma visibilis actu id possit, vt Aphrod. putat. Quomodo enim lapidis forma stupida passivaque potius quam actiua seipsam aut suum simulacrum emittat vsque ad oculum, introductaque: vbi sane alteratio multiplex & lapidis & aëris & oculi, multa ab actiuitate requiritur. Minus inepte Plato & Galenus & Democritus: primus lucem, secundus spiritum, ex oculo emittunt, ad perspicendum visibile obiectum. Tertius vero simulacra & spolia ex atomis componit, egredientia ex lapide & omni ex re vsque ad oculos penetrantia. Sed iste confutatur, quoniam res dum videtur, spolia corporea emittens minueretur; rem non recta modo sed obliqua & quacunque fieret visio via: Item ventis instantibus asportati simulacra corporea oporteret & nil videremus. Plato vero licet minus ignoranter loquatur, tamen non declarabit vnquam, quo pacto parua lux spiritus oculum habitantis, vsque ad sidera, dum ea cernimus, porrigi queat: cum multæ lucēs ingentes à longe nimis venientes insensibiles fiant imminutione. Sed ipse symbolum nostræ lucis cum externa conflatur, vt fiat visio, nec tam procul feratur. Et sic Aristotelis ratio contra eum inanis est, multoque minus alia, quod in oculo non sit lux, quia cum aqua non est ignis. Spiritus enim lucidus est, & lux in aqua augetur, vt patet. Sed specilla confutant Platonem. Nam apposita oculis indicant lucem exteriorem intromitti, & in specillis, aut augeri, aut oculo proportionari. Præterea neque recta tantum luce fieret visio, sed vndique: cum symbolum fiat in medio distantia. Galen. vero reprobatur eo, quod spiritus egressus ex oculo, non reuertitur, cum volatilis sursum semper sit, sicut omnis tenuitas. Præterea à ventis aliorum pelleretur, vt non videat, nec regrediatur nuncius rei visæ. Remanet ergo nostra duntaxat sententia; lucem obiectis tinctam ab eis resilire; rectaque in oculos intrare, per transparentes membranas, & humores: Et spiritum lucidum mouere afficereque: Qui sic sentiens, sibi tamen videtur foris rem videre, quoniam non nisi recta videri potest res, ex qua lux reflectitur, & per distantiam in aëre aut aqua intermedia multiplicatur: itaque mensuratur distantia ex consuetudine lucibus in aëris atomis multiplicatis in pyramides multas: Et rem vbi est, foris intueri se putat, quoniam & lux videt, & communicant affectum ipsa & spiritus: sicut aër sonum sentit & spiritui communicat illum & distantiam; vt alibi dicebamus. Velocissime circumuoluitur oculi globus ita, vt nobis videamur videre montem magnum totum simul: qui tamen non videtur nisi oculum ad omnes eius partes velociter voluendo. Eadem velocitas in visibili accenso stylo facit apparere ignis circulum perfectum simul, cum tamen ignis non nisi in vno ipsius circuli puncto sit semper. Ea-

dem apparentia fit moto visu ac visibili. Sententia igitur nostra satisfacit omnibus argumentis, vt in Philosophia probatum est. Aristotelica autem omnium est insipientissima, nesciens, quod obiectis spolia extrahat innumerabilia & incessanter: & potentiam vestiatur, & quomodo potentiam inertem informet, aut quid ipsam extra organum educat, ad suscipiendum obiectum simulachrum; aut quo introducatur. Non minus falso opinatur sensum esse formam organi, quem tamen facit puram potentiam passiuam. Si autem per se est forma, sed sensibilibus gratia potentia; Ergo nil repugnat esse ipsum ens actu & actum: nec ipsum actum esse passiuum aliorum actuum. Sic & nos dicimus, omnem vim sentientem, sentire in quantum patitur: in quantum vero patitur, non esse rem illam, quam patitur sentitque, sed aliam; quam aliam, hoc est, seipsam ipsa non sentit de foris ita per accidens, sed per essentiam. Omnis enim res cognoscit seipsam esse, & pugnat contra non esse, & amat se esse. Ergo seipsam per seipsam cognoscit, abdita notitia, vt in 2. par. Metaph. lib. 1. ostendi. Et D. Aug. & Henr. contestantur. Alias vero res non per se ipsas, sed quatenus ipsa res sentiens fit similis illis rebus sensibilibus. Ergo sentit illas, quatenus sentit seipsam immutatam factamque illis similem rebus, quæ non est. Hinc elucet, arcanum ignotum Philosophis, maxime vero Aristoteli. Quod Deus cum omnia fit per essentiam eminenter, non recipit scientiam rerum à rebus, sed per suam essentiam illas scit: propterea que non vilescit res mortales sciendo, intelligendoque, vt ipse putat, non enim illas intuetur, nisi intuendo se causam, in qua relescent illæ & inde pendent: quoniam inuentor non discit à re inuenta: Sed imitatores discunt ex ea. Seipsum nouit spiritus absque passione naturaliter: ipse enim à se pati non potest, cum sibi simillimus sit, idemque: sed illarum passionum continuæ in causa sunt, vt ipse à se alienetur, vt proinde se ignorare videatur: Sed ex propriis operationibus & aliorum spirituum se recognoscat, reflectendo in seipsum cognitionem passiuam extrinsecam quodam argumento. Ad rem redeuntes dicimus Aristoteli inspicendam fuisse lucem, quæ res actu existens est, nec tamen non tingitur coloribus figurisque rerum: Et aer, qui ens est tenue calidumque & mobile; At omnem motionem recipit, vt calorem & frigus. Non ergo repugnat sentienti virtuti esse rem actu; Et eas res recipere, quæ non existit: minime autem similes. Neque enim aerem spiritus sibi similem sentit, absque argumento dum mouetur æqualiter ac ipse: nec videt, dum non crassior sit ipso. Sed decipitur Aristoteles propterea quod putauit sensationem informatione fieri: quapropter si formam haberet res sentiens non posset aliam formam absque destructione recipere: Sicut terra non recipit formam ignis, nisi destruaturs esse terræ. Hoc quidem verum est, quando fieret per informationem totalem

ipsa sensatio: sed fit per immutationem modicam, quæ non remouet vim sentientem ab eius forma prorsus, quia non totaliter immutat, sed reconcinnat illi formam sicut blandus calor motusque spiritum perficiunt similitudine: aut deturbat aliquantulum, sicut febris, punctio, & frigus mediocre in ipsum agendo; Ex quo discit talia vitare obiecta. At quando penitus immutatur, primam amittit formam & illam obliuiscitur & dediscit, quoniam ab altera penitus est possessus. Ita lignum sentit exiguum ignem, & robustum, sed hunc dolorosa potius sensatione: tandem mutatur in ipsum, nec amplius dolet, nec meminit se fuisse lignum. Sufficit ergo modica immutatio ad sensationem faciendam: ex illa enim tota virtus reliqua obiecti illius consimilitudine cognoscitur, non autem penitus; quoniam esset fieri illud. Quapropter videtur solus color superficialis, & per illum corpus integrum discursu noscimus. Et solus sonus percutientis, & ignis calor solus, & omnis rei quidem extrinsecum sentimus, & intrinseca argumentamur præterquam in gustu: Omnis autem scientia consistit in discursu ad reliquum obiecti, sensui absconditum. At angelo penetranti non celatur. Nam internum & externum rei patet illi. Decipitur etiam Aristoteles putans sensum passionem solummodo perfectiuam esse: Nam voluptuosa & dolorifica fit, prout obiecta conseruant destruuntque. Nec per accidens dolor fit, quatenus organum à vehementi sensibili destituitur. Nam & id dici posset de voluptate, quod scilicet fiat, quia perficitur organum: Sed quidem videtur doloris capax anima sentiens, tunc etiam quando obiectum non mouet organum, sed cogitando duntaxat, aut reminiscendo animal irascitur, dolet & lætatur. Et in nobis hoc patet & in iumento, cum amiserit pullum. Præterea sunt contraria circa idem subiectum. Ergo dolor in sentiente virtute sicut voluptas fit. Nec docere nos potuit, cur iucundum sit sensisse res: Sed tantum dicit, quoniam actuatur potentia. Et hoc falsum est: quoniam actuari dolorifica specie non est iucundum. Item transactis doloribus gaudet quoque spiritus. Ergo iucunditas eo fit, quod scientia conseruatrix est rerum omnium. Spiritus autem expertus bona ac mala, discit quid sectandum, quidque declinandum est illi. Quapropter & odiosarum rerum scientia bona est: Nosse febres, venena, bellum, suaue est animo, quoniam ita peritus fit. Quamuis simul renuat, cupiatque eas sentire interdum. Ex quo Galenus putat esse duas animas. Sed ita non est; sed in obiectis salus & damnum mistim reperiuntur. Et illius copulam cupit, istius recusat simul, vt dictum est.

CAPVT XVI.

*Si sensus esset potentia passiva incorporea indiuisibilis, non
posset nisi semel sentire, nec multa, nec contraria simul,
nec simulachra eorum, sed corpori tenui mo-
bilibus hæc omnia conuenire.*

Non modo Aristoteles rationē suæ positionis reddere nequit, quo scilicet pacto potentia, vbi informata est aliqua forma sensibili, possit aliam recipere; cum quæ intus est prohibeat; vel vbi reponat, quam habebat, dum nouam accipit: Et quo pacto, cum sit passiva, possit propriū deponere actum, ac spoliari suo perfectiuo, quo cum est magis vnum, quam compositum ex materia & forma: Cum materia nulla possit propriam formam depellere, nisi ab externa agente causa sibi auferatur: Nec enim ignis calorem, nec frigus terra deponunt, nisi à contrario priuentur: nec quomodo illam obliuioni dat & postea meminit.

Sed & hoc deterius declarat, quomodo possit eodem tempore contraria sentire, calorem & frigus, albedinem & nigredinem, contrariisque informari; cum sit incorporea, indiuisibilisque potentia: species autem multæ diuisibilisque. Aiunt, non esse contraria hæc incognoscente virtute, sed in rebus ad inuicem. Potentia autem contraria ipsa iudicat, non fit. Sed hoc absurdum est. Sic enim neque potentia ipsa contraria esse iudicaret; ipsa enim res iudicat, prout afficitur, ab eis. Si à contrariis contrario modo afficitur, contraria iudicat: si simili, similia.

Quapropter nunquam iudicabit contraria, à quibus non patitur contraria. Pati autem est informari apud Aristotetem. Ergo simul duobus contrariis informetur, est opus. Patet quidem in tactu aliter nos affici à frigore & aliter à calore; ideoque dicimus illud frigus, hunc calorem. Si autem ita non pateretur, sed sicut qui specillis vtitur rubris, omnia rubra videt, & non suis colorata coloribus differentibus, ita potentia nisi contrario modo afficiatur, eadem reputabit esse contraria.

Præterea quomodo potest res multas simul sentire, nil dicunt, hac ratione. Alij dicunt esse in sensu contraria, sicut dulcedo & albedo in pomo eodem subiecto res diuersæ: Sed si ita est, Ergo potentia

non iudicabit contraria esse contraria, sed diuersa: prout enim in ea recipiuntur, ita iudicantur. Alexand. vero hæc disquirens tandem ait, potentiam esse incorpoream, sed tamen formam organi corporci, in cuius partibus diuersis contraria recipiuntur, & à potentia simul iudicantur. Sed nil soluit; Eodem enim tempore eadem indiuisibilis potentia sentit plura & contraria: sentire autem non potest nisi informetur illis. Ita enim fit sentire Aristoteli. Ergo non sufficit organum informari, alioquin nunquam sentirentur.

Ipsa autem indiuisa est, & non sicut corpus partitur, quod in variis partibus, variis tangitur rebus. Quapropter Aphrod. sentientem animam facit tandem corpoream, licet non dicat esse spiritum, sed vel formam spiritus vel corporis, hoc est temperiem vel ex temperie resultantem spiritum. Sed hanc speciem vocat indiuisibilem per se, sicut calor & albedo: diuisibilem vero per subiectum cui inhæret: Sicut albedo partitur ad partitionem albi. Hoc autem & nos asserimus: sed temperiem & spiritum sentire dicimus, quatenus res temperatæ sentiunt: non enim dant quod non habent. Vnde Aphrodisiensis nisi atrox positionis defensor sit, cogitur elementis sensum dare, alioquin misto illam non darent, cum & sensus passibilitas sit illis conueniens, & non relatio mixturæ, vt in alio libro scripsi. Nec iudicium passionis aliunde veniet misto, nisi ex miscibilibus, vel ex nihilo, vel à Deo, vel ab anima mundi, quæ non placent illi. At quidem nobis facile est, his respondere difficultatibus: Nam cum corporeus sit spiritus mutabilisque in diuersis sui partibus, potest simul mutari diuersis obiectis, omnésque simul sentire. Si autem informaretur, vnica tantum informaretur forma, nec nisi vnum sentiret. Eodem porro motus in eo sopitos, aliis aduenientibus posse remanere, facile in aqua & in aëre patet: Posteaque à consimilibus excitari & fieri reminiscenciam, memoriam, & discursus: qui enim passus est, aptior est pati: Profecto omnem sensationem immutationem esse, tactus docet, qui calefit, frigescit, pungitur, lenitur, aggrauatur, patiendi non formam, sed mutationem. Gustus quoque & olfactus nullas formas, simulachraque admittunt, sed saporis & odores, qui sunt actiones caloris in crassitie vel in tenuitate ingesti. Sonum autem esse aëris motum, & non speciem nec formam, Aristoteles fatetur, & realiter recipi. Vbi licet valde incusare assecclas ponentes simulachra intentionalia, immaterialiter & intentionaliter recipi in potentia immateriali: Cum hæc intentio non sit, quia nos ita intelligimus, sed quia est in natura. In natura autem reales sunt res, quæ mouent realiter sensum; quem alteratione fieri testatur Aristoteles, & sensatio omnis tactus, auditus, olfactus, & gustus. Sed visio decipit eos, quoniam in pupilla visibilis obiecti imaginem conspiciamus, quod visionem intro mittendo fieri contra Platonem eos docuit, & per informationem intentionalem. Sed Plato per

motum

motum & alterationem sensit docte. At nihil inde concludunt. Nam sunt in oculo tunicae transparentes, & aqueus & crystallinus humor ad excipendam lucem, specie tinctam. Sed hæc species non informat sentientem spiritum prorsus, sed mouet modò ad indicandum eius obiectum, vnde reflectitur. Nec remanent imagines in spiritu, licet ipse, quia subtilis est, lucidusque, possit eas recipere, sed motus tantum; qui, quoniam cum imaginibus subierunt, efficiunt imaginari, ac somnare. Sed ex calore, & frigore, ex sono, & saporibus, & odoribus, nulla profecto imago in sensu recipitur. Imago autem in visu per accidens sentitur, lux vero per se, quæ mouet vt est affecta. Nec incorporea sit potentia, vt corpora recipiat, cum aer & speculum corpora sint, eaque recipiant palam. Quomodo autem incorporeum recipiat corpus inexcogitabile est: nec quia recipit immaterialiter corpora, sit immaterialis: nam & speculum & aer immaterialiter recipiunt imagines materialium. Tandem patet error offerrentium simulachra sensui, nil docentium quis ea producit, quomodo veniant & quis inferat potentia: neque enim lapis mittens se sua forma spoliatur aut imagine, nec superficiali simulachro, vt stulte Lucretius opinatur. Nec multiplicatiua vis in lapide est, vt in igne. Oportet igitur ad lucem tinctam recurrere coloribus: Et per coloratam lucem nosse quantitatem subiectam colori, & figuram & motum quanti, dum in aliis semper sitibus vario modo ipsam repræsentat: quietam vero, vbi similiter. Sed de his alibi.

CAPVT XVII.

*In diuersis sensorijs, non potentias diuersas informatrices,
sed vnum eundem spiritum corporeum sentire & con-
ferre obiecta, quia idem obambulat omnia organa:
& non dari sensum communem, vt
Aristoteles scribit.*

Edeunt ad Aristotelem, dicimus, diuersitatem obiectorum non comprobare diuersos sensus & sentientes formas: Namque album nigrumque opponuntur magis, quam dulce & album: Hæc enim simul manere possunt, non autem illa: Nihilominus sunt obiectum eiudem visus. Indicant quidem varias sentiendi vias modòsque: Quod enim per crassam cor-

poris partem non admittitur ad sentientem animam, admittitur per graciliorem; & per transpicuam, quod non per opacam: idemque pomum in obtuso tactu frigiditatem imprimit quam extraneam habet, in lingua dulcedinem, innatum communicando calorem; in naso odorem, educendo tenuitatem suam calidiusculam: In oculo albedinem, quæ eius est apparentia caloris. Quapropter idem calor, in tactu vocatur calor, in gustu sapor, in olfactu odor, in oculo candor & lux. Ipsa enim lux est viuus candor, & calor apparens, hoc est, visus, hoc est, attractus à longe per transparentiam. Atque eundem spiritum hæc obiecta omnia sentire, sed diuersis organis, sicut idem homo scribit penna, secatur gladio, & fodit ligone, palam est. Quando enim attente quippiam audit homo, non videt prætereuntes coram eo, & cum attentius inspicit, non audit vocantem. Et per Astrolabium inspiciebat alterum claudit oculus, ut totus spiritus collectus in altero melius inspiceret. Idem ergo spiritus audit, videt, gustat, quandoquidem ex organis in organa ita accurrit. Ergo non est forma organo affixa: tunc enim ab eo discedere non posset. Et quando homo dormit oculis apertis, videret, audiret, tangeret, cum omnes formæ sentientes suis in organis remaneant: sed in omnibus passionibus lætitiæ, iræ, risus, plaudus, spei, mœstitiæ, conspicitur spiritus, nunc confluens in oculos eosque lucidos reddens, nunc in ore dilatari; nunc redire intus & minui, & turbari extrema, & frigescere. Corporeum ergo est, mobile, & passibile, principium sentiens. Est vnus continuatione in cunctis sensoriis, sicut ær in canalibus sonantibus. At Veneris actus, qui sensus omnes languere facit, bene probat, sentientem spiritum esse vnicum, qui confluit ad fruendum voluptate, & tumefacit mentulam, & mox detumefacit. Et quidem si sensus multiplicandi sunt, miror, cur Aristoteles proprium sensum Veneris non fecerit: cum à se non audiens rationem, mentula erigatur, & ipsa vna apta est sentire voluptatem eiusmodi, ob suæ carnis spongiositatem; sicut lingua saporem, & ob mordacitatem caloris per ipsam transeuntis. Tribuendus ventriculo erat & sensus famis & sitis, quippe cum in ipso tantum fiant, non autem in oculis, & aliis organis.

Præterea videns homo pomum, scit saporem illi inesse & odorem. Ergo ille spiritus, qui videt, odorat, tangit & gustat. Alioquin conferre simul obiecta eiusdem subiecti non possent: sed essent sicut ego & tu. Aristoteles hoc perpendens, sufficere ait quinque sensus: sed necesse est addere sensum communem: quem in anteriori capitis cella quidam sui reponunt, alij in corde. Et in sensu communi dicit omnes sensus conuenire, & ipsum esse sicut centrum sensus cæteros sicut lineas ab eo ad Peripheriâ extensas. Pulchra cōparatio è Plat. Thæet. sed dictis contraria suis. Si enim sensus formæ sunt organis affixæ, nūquam docebit quomodo introcurrant ad sensum communem, con-

ferantque computata obiecta, quando simul videmus, audimus, gustamus & odoramus. Et quomodo discedere possint formæ & redire dicet nunquam. Siquidem in corpore non sunt huiusmodi viæ & lineæ; neque in potentiis, quoniam sunt affixæ externis organis, à quibus non recedunt. Nec quomodo centrum simul plura noscat, si vnū est indiuisibilēque: minus autem simul. Neque enim lineæ plures ipsum plurificant; ipse enim iudicat omnia obiecta. Ergo illis informetur oportet simul, cum iudicat simul. Et cum indiuisibile sit, quomodo potest? Nec Aphrod. hæc anxie disquirens, satisfacit. Nobis autem facile est ponentibus spiritum vnum corporeum tot rebus simul in diuersis partibus sui immutari, continuatis per totum corpus: qui quando totus vel maior pars in aliquo colligitur sensorio, minor est in aliis, & ægre sentit, aut ægrè functiones cæteras edit.

CAPVT XVIII.

Animam non esse corporis formam, sed Dominam & acolam substantialiter unitam: excepta mente humana.

Raccedentes sermones bene quoque declarāt animam sentientem non esse actum seu formam corporis organici potentis opera vitalia edere, veluti definit Aristoteles. Comprobatur enim ipsam de sensorio in sensorium moueri & de exterioribus ad exteriores partes: Esseque corpoream, mobilem, tenuem, non affixam organo, sed intermanentem, sicut multi in naue milites, & gentes in domo, & homines in ciuitate: qui diuersis in officinis, plateis, ædibus & viis diuersas obeunt functiones. Et qui afferunt esse actum organici corporis, fatentur corpus esse illius organum, sicuti nos. Nullum autem agens principium informat proprium instrumentum, sed mouet regitque. Ergo non est forma. Et Aristoteles hoc fateri cogitur, dum actiuam virtutem dicit in passiuam causam prodire tanquam in aliud ab alio, in 9. Metaphys. & alibi non esse idē agens patiēsq; saepe clamat. Forma autem vnum fit cum materia, Ergo vnum agens patiēsq;: quod absurdum illi est, non autem nobis. Præterea corpus distinctum est in ossa, nervos, carnes & viscera, totque in membra differentia colore, dispositione, actione, temperamento, & difformitate, ita vt nullo pacto vniforme sit, & vnica forma constare possit. Aqua quidem vniformis est & ignis, & res similes,

& hæc vnica informantur forma: at animal tanta ornatur difformitate, vt stultum sit, ab vna forma posse ipsum informari, putare. Forma est vis actiua in igne, vt calor, sed alij dicunt igneitas & aqueitas, quoniam putant aliam esse formam totius, cum Auic. Compositis autem rebus temperamentum est forma, sicut Galenus intelligit, ipsique Peripatetici componentes omnia ex quatuor elementis, licet nos vno tantum constare declarauerimus. At Alexander qui non temperamentum sed speciem resultantem ex temperamento formam dicit, nil noui assert: Nam postremus habitus mixturæ erit, aut generationis mixti, vel simplicis. Sicut quando aqua fit aer, passim attenuatur & calefit, donec ad motum agitur. Vbi vltima tenuitas, & caliditas, quæ ipsam in aeris essentia reponit, constituitque dicitur forma aeris. Sic in mixto. Neque enim additur nisi modus gradusque talis tantusque; In Metaph. autem hunc gradum differentialem ex esse, & non esse exponimus: quo enim est aer, non ignis, nec lapis, nec terra. Porro animal diuersas habet partes, tenues, liquidas crassas, molles, duras, albas, rubras, omnes quidem proprio habitu ac temperie donatas. Igitur Aristoteli impossibile est vnica informare forma. Nec intellectus, nec ratio, nec sensus formæ ipsius sunt, vt putat Aristoteles. Sed ait, anima non est materia, neque compositum; Ergo est forma. Nos autem respondemus esse agentem causam interclusam & intra operantem in corpore. Et quidem spiritum dicimus compositum ex calore & materia tenuissima. Pater autem diuisi serpentis duas fieri partes, quarum quælibet mouetur adhuc portione suæ animæ. Diuisibilis ergo est materialisque, habitatque in nervis: Et quia sunt angusti valde in vermibus, diu exire laborat. At ipsi aiunt, erat vna in actu & multæ in potentia; idcirco partitur. Sed ineptissime garrunt. Non enim quippiam vnum esse multa in potentia potest, nisi sit etiam partibilis in illa multa: Dum non diffunditur sicut lux, sed partitur sicut chorda corporalis. Multa insuper dicta sunt superius, de corporeitate ipsius. Ergo solum animal vnum est compositione, quoniam vnum habet spiritum, multasque partes compositas in vnum consensum, ordinem, & formam totalem, integratam ex multis partialibus, sicut domus & nauis. Et sic melius sentit Auic. quam Auerroes, vt in Metaph. docuimus.

Hoc nomen forma figuræ primo impositum est; deinde ad ideam agentis translatum est, & ad ipsam agentem virtutem. Hic autem sumitur pro habitu postremo rei genitæ, quæ multiplex est; sed respondet ad certum modum ideæ in diuina mente, ex qua animal habet vnitatem, & non ex hac Aristotelica forma. Scotus autem non inepte sufficere docet vnitatem compositionis. Non negem tamen mentem à Deo infusam posse formam esse animalis humani, quin asseram cum Clementina ita decernente. Sed decretum fuit (de

Sum. Trin. & fid. Cathol.) contra Auerroem, ponentem vnicum modo intellectum in omnibus hominibus, non informantem, sed solum assistentem & eo modo, quo S. Augustin. in CHRISTO ponit Deitatem. Vt autem errorem Auerr. euerteret, dixit Papa, cuilibet homini inesse animam propriam informantem. Quod Platonizantes Theologi glossant. Nos autem credimus, vt Papa dicit. Anima enim quæ à DEO immittitur, non ex materiali pendet temperamento, sed à DEO, sicut lux à Sole, ita quod potest diuersa temperamenta colligata informare, sicut lumen simul informat speculum, aërem, nubem, actuatque. Sed res ex materia emergens, nullo pacto potest forma esse temperamentorum diuersorum. Talis autem est Anima, quam Aristoteles cognouit. A Deo enim ipse nihil producit, nisi motum primæ sphaeræ, quem alij motores imitantur. Vt Alexander ostendit Peripateticorum princeps, in libro de Anim. Ad doctrinæ huius complementum examinanda videntur alia sentiendi genera, quæ Aristotelem faciunt inuentorem animarum aliarum ignotarum.

CAPVT XIX.

Peripateticos ex vna anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas, aut facultates, differentes.

Peripatetici vnum facere animal conati, tollentes trinitatem animæ contra Platonem, in varietatem incidunt deteriorém. Non enim tres modo sed multas animas, aut partes ponunt in animali: insuper & quinque sensus, quinque informatos formis, & superaddunt sensum communem, qui conferat obiecta particularium. Ac memoratiuam faciunt rem aliam, quoniam retinet species, sensus autem recipit. Item diuisim inueniuntur. Muscæ enim sensu pollent & memoria carent: Nam expulsa redeunt subito ad mordendum, vnde malum imminet earum. Arist. quidem ex Theæteto Platonis hæc suis propinat. Qui post hunc dicunt extare imaginatiuum differentem à memoria: Nam multi bene sentiunt & memorant, at prauè imaginantur. Item sensus & intellectus non decipiuntur vt imaginatio. Item in dormientibus non est sensus, sed est imaginatio. Et in nobis est imaginatio, non in oistreis & vermibus: sit enim sensus non volentibus nobis & illis, sed imaginatio etiam nolentibus & in somno. Et sensus est obiecti præsentis, imaginatio absentis. Addunt aliam esse rationalem, quæ discurret à nobis ad ignota, quod sensus & memoria non faciunt. Huic eandem alij fa-

ciunt intellectiuam, alij separant: huiusque munus adsignant nosse res in vniuersali, vt genera & species: Et in hoc consistere sapientiam & principiorum notitiam: scientiam vero esse discursum ab his. At sensum nosse particularia, quorum non est scientia, cum sint infinita & varia: Scimus enim hominem sed non hunc & illum. Iterum Aristoteles ostendit sensum esse aliud ab intellectu, quoniam ille vehementi sensibili corrumpitur, vt ab igne & tonitruo. Intellectus vero à vehementi intelligibili perficitur roboraturque. Quo enim vniuersalia & abstractiora nouit, perficitur magis ad intelligendum. Et quoniam intelligit res absque materia, vult ipsum esse separatum immaterialemque. Et hic alij interpretantur separatum ab obiectis, alij à corpore, vt non sit actus corporis, ideoque separabilem esse & immortalem. Sed cum intelligere sit passio, Aristoteles adinuenit alterum intellectum agentem, qui reddit immateriales res materiales, præbetque defecatas formas intellectui cognoscendas passiuo. At ipse actiuus non intelligit, quoniam intellectus est passio. Hinc altercantur Aristotelici. Nam alij cum Alexandro asserunt intellectum actiuum esse immixtum, immortalem, immaterialem; passiuum vero esse temperamenti habitum. Vnumque esse intellectum agentem in cunctis hominibus, non autem passiuum. Auerroes vtrumque abstrahit & æternat, esseque vnum in omnibus, & differre ab inuicem, quia alter patitur, alter agit: non autem esse in bestiis: Beatitudinemque humanam paucissimis conuenire, qui intellectui copulantur abstracto per scientias rerum omnium, quas in cogitativa, quadam noua potentia, Auerr. apponit. Latini cuilibet homini dant propriam animam secundum Aristotelem: & intellectum agentem & passiuum esse duas facultates eiusdem anime rationalis: & non organicas. Cæteris dant cellas in capite cum Arabibus, & lædi alteram sine altera putant. Alij in corde eas locant. Verum superaddit Aristoteles animam motiuam, quoniam eius munus est opus, non scientia. Et alij vegetatiuam & nutritiuam, cuius est alere corpus. Nam hæc in plantis est absque sensu, & in brutis sensus absque intellectu, sed motiua sine sensu.

CAPVT XX.

Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.

AS opiniones in suo loco reprobauimus: hic non repetam, nisi quæ utilia sunt ad probandum sensum omnibus inesse rebus, & has animæ partes vel animas, non esse nisi diuersos operandi & cognoscendi modos eiusdem virtutis, non autem animas diuersas. Memoriam esse sensum anticipatum iam diximus: Eas enim modo res recordamur, quas sensimus. Eadem ergo virtus sentit species seruatque: Attamen & demonstrauius sensum immutatione fieri & non informatione. Ergo species non seruantur sed motiones. Patet autem quoniam cum recordamur rei dolorificæ aut lætæ, aut stomachosæ, renouatur in nobis dolor & lætitia, aut nausea, sed non ita fortiter, quoniam obiectum non præsens mouet, sed sicut cicatrix quasi remansit, idcirco nunquam recordatur alicuius rei animal, nisi cum sentit rem similem illi, quoniam iterum patitur consimiliter. Quot autem sunt similitudines, tot sunt reminiscentiæ: hoc est, similitudo substantiæ, temporis, loci, actionis, passionis, operationis, figuræ, temperiei; accidentis; & similitudo differentiarum, & similitudo adhuc similitudinum inuenitur. Sensus ergo recipit passionem, & in sensu excitatur & renouatur, id est, in spiritu sentiente. Et hæc renouatio est reminiscencia: retentio verò memoria. Nec propter hoc sit aliud à sensu, quoniam in sensu non remanet passio absente obiecto, vt in memoria. Nam manifestè remanet. & licet color in oculo non sit, est tamen eius affectio in spiritu, qui est in oculo, & in cerebro. Neque enim oculus est sensus, sed spiritus. Vere etiam animalia multa plus sentiunt, quam recordantur, & hoc in genere hominum quoque inuenitur, vt non putemus aliorum esse genere sentire & memorare. Qui enim spiritu valde tenui calidoque sunt, sentiunt percipiuntque subito omnia, quoniam tenuitas facile patitur. Sed non remanet motio; cum quia à succedentibus motionibus facile deletur; tum quia continuo spiritus foras exhalat, sicut flamma de candela, & quæ intelligit sensitque, communicare succedenti spiritui, qui etiam ex sanguine vaporeque continuo fit, non vacat: Ita quod proprii motus cum eo euanescent. Hoc autem patet in phreneticis à calfacto cerebro perdentibus memoriam; plerique etiam in graui ægritudine totam amittunt scientiam; Vehemens enim

passio morbi delet, tegitque passiones exiguas: Ita quod exhalans spiritus non communicat genito nisi passionem maiorem: Itaque temporis diuturnitate omnia obliuiscitur. Senes quoque facile obliuiscuntur, quia nimis attenuatus spiritus facile exhalans, inest illis. Et huiusmodi tenuitate præditi, præsentunt aëris passiones, in quo res sunt, prædicuntque, ac deinde non meminerunt quæ prædixerant. Quare Galenus de morbo non vulg. inquit: Quibus multus inest calor, eorum spiritus adeo exacuitur ut spatio temporis breuissimo, omnia lustrat & omnia cognoscat. Idem fere Aristoteles de Sybillis & Bacchis. Quapropter nil mirum si muscæ spiritu tenuissimæ, memoria careant: hoc enim non indicat portionem sentientem esse aliam à memorante; sed eundem sensum non esse semper utrique aptum operationi. Neque enim quia non aptus est quispiam bello, non est homo. Porro cum nos quippiam meminisse cupimus, cogitamus locum, tempus & similia, quousque recordemur, quando memoria sopita est, non penitus perdita: & simili nouo motu renouamus veterem sopitum motum, qui vel exhalatione, vel aliorum motuum superuentu euanuerat. Petrus noster N. feruentissimi spiritus sagacissimi est quoque sensus, ut in exiguo multa pernoscat argumentando: Sed memoria exilis est valde. Nec crassi spiritus memoria pollent; nam pauci in ipsis motus, nisi vehementes imprimi possunt, sed impressi remanent diutius. Hic irrideas Peripateticos qui ponunt memoriam corporalem contra propria decreta, & cerebro siccos memoratius valde, humidos parum. Imo sicci à nimio calore, ut patuit, parum membrauit. Humidi multum, sed pauca obiecta; res enim languida actionis non imprimuntur in eis: At temperati facile recipiunt, retinentque, & communicant doctrinam successoribus. Idcirco Pharmacis spiritus temperies immutatur; fitque memoratius, vel obliuiosus. Ars quoque memoriæ localis sensui exposita in rebus valde sensibilibus & notis ponens res similitudine cognitæ, ostendit memoriam esse sensum debilitatum, qui ita renouatur & roboratur. Item si memoria sequitur temperiem, ergo corporea virtus, passibilisque memoratiua est, non autem incorporea, ut dicebamus. De his autem in 6. lib. Medic. cum Galeno disputauimus, ostendimusque non in cerebri substantia sed in spiritu animali fieri sensationes interiores, à mente autem perfici, & ut animastica non frigore, humore, siccitate, caloreque subiecti cerebri, nisi ut disponens, aut commoditatem præbens, aut incommoditatem concurrat.

CAPVT XXI.

Eandem animam sentientem & memoratiuam esse imaginatiuam, & discursiuam.

Maginatiuam vim esse ipsammet sensitiuam, & memoratiuam, palam est: qui enim plurimas res sentiunt memoriaque tenent, plurimas quoque imaginantur copulando, & diuidendo motiones ipsarum. Nec quispiam ad imaginationem mouetur, nisi per similitudinem, aut similitudine, sicut memoratio fit, & resensatio & sensus. Idcirco in somniis perceptas sensu res imaginamur. Rex de regimine; Nauta de nauigatione, Doctor de doctrinis, & quilibet de his, quæ tractat, somniat; magis autem de his quæ amat, aut timet valde. Imaginari autem nil est nisi aliam sentire rem super ea, quæ sensimus: Itaque vocetur supersentire. Admiratur Plato quando rem imaginando aliquam plurimæ suppetunt simul aliæ, quæ videntur quasi aues in phantasia volitare. Hoc autem inde fit, quod imaginatio est moueri: Et aliquam recolendo rem in sua motione, quam indidit nobis, omnes illi similes excitantur, quoniam omnes motiones passionisque illi similes renouantur in tenuissimo spiritu: & vapores & affectus à carne & humoribus, & res quæcunque apta est excitare imaginem in nobis, præsertim desiderantibus, aut timentibus, aut odientibus, dispositisque ad illam. Inuentionesque omnes in imaginatiua non deprauata locum habent. Ita Bombardas à tonitruo inuenimus, siue Salmonea fuerit primo, siue Germanus. Serram ex dentibus vel spina dorsi piscium; Naues ex auibus, &c. Nam ex similibus in anima motionibus derelictis ad similes iterum mouemur, vt pateat imaginationem esse discursum & sensum & memoriam, hoc est supersentire & sentire & resentire. Interdum amittitur imaginatiua remanente sensu & memoria, nec ideo est alia res. Hoc autem aduenit à sensatione vehementi affectum permagnum relinquente: qua vna adeo afficitur, agitaturque spiritus, quod aliam quamcunque per illam metitur: Ita sunt furiosi ab amore vel dolore; qui semper eadem re dolent, aut lætantur, aut timent; & omnis res alia apparet illamet; sicut enim ager spiritus exilis inspiciens in pariete quamcunque hominis delineationem, videtur sibi videre hominem, aut belluam. magis autem quod amat, aut timet, ita imagine rei captus agitatur. Igitur imaginatio nunquam amittitur, sed deprauatur ex passione vehemen-

ti, sicut & sensus: Nam vident ita affecti, vt Poëta ait; & geminos soles, & duplices se ostendere Thebas; sæpe & in spiritum cerebro habitantem insurgunt fuligines & fumi, & horribilia videre faciunt, impediuntque iudicium verarum imaginum, interturbando motiones spiritus certas, ordinatasque ad discursum. Nec quidem Aristoteles debuisset imaginatrici sæpe fallaci committere dormientis curam animalis: sed rationali potius, cui inuigilare proprium erat magis; sed cum videret hominem decipi in imaginando, quod non est, & in somnis hanc deceptionem esse crebertimam, partem animæ nouam protunc comminiscitur. Falso quoque non esse sensum rei absentis docet: cum illas & videre & tangere vehementer affecti videamur, nec sit alius sensus videns in præsentia, & absentia, licet decipiatur iste, quoniam ratio decipiendi est absentia rei, quam vt præsentem videt; & in sensu remanere imagines palam est intuentibus albissimas res, & audientibus rumores pergrandes, quibus remanet quasi albor in oculo, & tinnitus in aure, quæ sunt organa; multo ergo magis in spiritu. Falsum est quoque ostrea non imaginari; si enim retinent memoria, imaginantur, quoniam est supersentire retentas sensu res, imaginatio. At discursum esse imaginationem liquet magis. Discurrimus enim ab cognitis à sensu ad ignotas res. Hoc idem facit imaginatrix, fingit arcem in aëre, hominem tricipitem, quoniam nota est sibi arx, & aër & homo, & caput, ideoque copulat ista simul: & vnā diuidendo notionem, semihominem imaginatur, & cum altero dimidio semicaprum. Imaginamur regem non visum, videndo quempiam in dignitate magistratum; & quia notionem magnitudinis & paruitatis habemus, copulamur magistratui viso magnitudinem ac dicimus ita est Rex. Quapropter semper à similibus procedimus. Ita in sensu quando video Petrum mihi videor videre Dionysium sibi similem; & sentim⁹ re in alia re præsentialiter in resu, ita in discursu; ex his quæ præsentialiter sensimus aut recordamur, ad quas non sensimus, procedimus. Ex Papæ Maiestate Dei maiestatem intuemur, & ex ventorum tenuitate visibili Angelos inuisibiles sentimus, & nominamus interdum; & videntes vnum cœli gradum septuaginta in terra miliaria referre, discurrimus quemlibet gradum alium similem tantundem importare; ita ex 360. gradibus vniuersam rotunditatem metimur.

Numerus quoque apud homines vsque ad decem porrigitur, quoniam decem habemus digitos; sed quis scit quousque & quomodo inter Angelos recte numeratur? Ex nostro palmo mensuram rerum cognoscimus; hæ autem omnes notitiæ sunt sentientis spiritus; qui à notissimo per sensum ad ignotum procedit. Errores autem pene omnes suboriuntur quoniam nos rem iudicamus sicut nos sumus omnino. Vnde Mahumetani Deum corporeum faciunt & Paradisum carnalem; & Tertullianus eidem, quasi humanam dat effigiem;

Angelosque opinamur, quales nos sumus.

Præterea ventos nil videre putamus, quoniam oculos non habent, sicut nos. At bene discurrens homo per similitudines omnes ac differentias, inueniet oculos non videre, sed in eis latentem spiritum. Sic Aristoteles opinatur aliam esse discursiuam à sensu, quoniam oculus nasusque non discurrent, nec considerat qualiter, qui in eis inest, ex extrema petraë effigie scit illam esse petram; & ex pauculo odore in tenebris scit hoc esse pomum & illud thus, & subito. Quin asseram nullam fieri sensationem absque discursu. Non enim sensilis anima informatur sensibili obiecto, sed ex modica mutatione, totam mensurat statim, licet pluribus sensationibus certior mox fiat, & Aristoteles obiecta per accidens sensilia discursu sentit. Sunt qui amittunt discursum, retento sensu, quia sentiens spiritus quid patiens remanet ineptus ad aliquam sui operationem: Non tamen non est idem: Veluti diximus, fuligines intra spiritum volitantes, dum ipse recolit mutationes discurnitque, interturbant motiones discursusque, nec aliud cogitare, videréque faciunt. Nihil quoque calor subito discurre ac præuidere in simili multa similia efficit: at motus statim perditur exhalante spiritus parte, & discursus perditur, aut in aliam apparitionem mutatur. Cognoscere & sentire in simile est ipsum discurre, hoc est per aliud sentire, & in animalibus ac rebus omnibus hunc patiendi sentiendique modum reperiri superius declaratum est; & mox declarabitur sensum quoque se sentire, sicut discursus, quamuis neget Aristoteles.

CAPVT XXII.

Sensum, intellectumque, Aristoteli notum, esse idem; & vniuersale ab vtrisque & particulare cognosci; nec vlla ratione sua Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.

Intelligere esse spiritus sentientis discursiuque, facile nouimus: Res enim vniuersalis in mundo non inuenitur, ergo quando intelligo hominem, & non Petrum & Franciscum, contingit, quia alias sensi Petrum & Franciscum, aliosque similes homines, & quoniam ipsorum particularitates in spiritu non remanent, quia parum mouent, & raro, vel semel, similitudo autem in qua

conueniunt particularia, plurimum mouet, quoniam in omnibus mouentibus est, & prope & procul; idcirco magis retinetur in mente vniuersale, quod nil est nisi ipsa particularia apprehensa vt vnum, in eo quod similia; & quia intellectio non fit præfente obiecto, sicut sensatio, sed absentis rei sensus est, vel distantis, videtur diuersa esse substantia sentiens ab intelligente. Sed & sensum intelligere palam est: Si enim vniuersalis cognitio absque particularibus est intellectio, & hæc sensui conuenit, intelligat oportet. Conuenire autem liquet, quando quid à longe videmus, vt Petrum. Nam primo dico; ecce est animal, quia mouetur, vbi vniuersale sentio, & non particulare; & ipso propinquante dico, est homo, & propinquante magis, dico est monachus, & proximo, dico est frater Petrus. Ergo intelligere est sentire, confuso, & à longe; sentire vero est intelligere prope seu cominus. Pueri quoque distinguere particularitates non aduerti appellant omnem feminam matrem, & omnem hominem patrem, quoniam vniuersale est illis notius, quod magis & in pluribus eos mouet. Canis procul hominem videns, latrat contra eum, quoniam cognoscit vt hominem in vniuersali, appropinquatum vero agnoscit esse herum suum, & non amplius latrat, sed blanditur cauda; est ergo sensus intellectio. Aristoteles quoque in 2. Poster. declarans vnde oriatur scientia vniuersalis, à sensu oriri determinat, quoniam idem sensus videt hominem, & Petrum hominem. Itaque stultum est opinari scientiam consistere in cognitione vniuersalium. Quid sciam ego, si nouero Petrum esse hominem, animal rationale, dum eius qualitates & proprietates, actus, virtutes, vitia & temperies ignoro. Verum quidem est, cum impossibile sit omnia indiuidua & conditiones addiscere, oportuisse scientias in vniuersali & in confuso habere. Sed medicina necessitate victa monet, non sufficere scire, quam febris sit hæc, sed quando & quomodo inuadit, & infirmi complexionem particularem, & robur & tempus & cælum, & Pharmaci non in communi, hoc est, Reubarbari, sed huius Reubarbari quod nunc propinandum est huic infirmo. Verum enim vero hac ratione modica nimis esset scientia, ideoque vniuersalia perambulamus, sicut pueri, & à longe aspicientes coactione, non electione. Deus autem ideo sapientissimus est D. Thomæ, quoniam non vniuersalia, sed singularitates minutissimas nouit. Inepta igitur comparatio Aristotelica est, inter magnum sensibile magnumque intelligibile. Sed debet fieri inter magnum sensibile & parum sensibile. Sensus enim est passio præfentis obiecti, intellectus est passio absentis. Itaque quo magis abentem percipis, eo magis aptus es ad sentiendum præfens vicinunque. Et qui ex duobus miliaribus cognoscit hominem, magis cognoscet ex vno, & qui potest acû videre, magis potest palû. Igitur si parum minusque sensibile sentitur, multo magis magnum. Ita ecotra intellectus debet comparari. Nam si intelligit animal vniuersalius,

multo magis intelliget hominem, minus vniuersale, magisque sensibile: Sique Angelos remotos à sensu percipit, idcirco intelligibiles magis, intelliget aues magis, qui minus sunt intelligibiles. Idem ergo euenit sensui & intellectui. Idcirco nil mirum, si corrumpitur à vehementi sensibili, non autem ab intelligibili; sicut non est mirum cur ab igne distanti non corrumpitur, & proximo corrumpitur. Nec aliæ rationes Aristotelis ostendunt intellectus incorporeitatem, & immortalitatem & abstractionem; Nam cognoscere vniuersale sine materia, sensus quoque proprium est. Sed sensatio præsens requirit materiam præsentem, anticipata vero distansque & per similitudinem, qualis sunt memoria, intellectus, & ratio, requirunt anticipatam naturam, similem, & distantem. Ipseque Aristoteles fatetur, nil esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Eadèque res vniuersales & particulares intelliguntur & visuntur in præsentia & in absentia. Video per se Petrum, recordor Petrum per similem alium visum; imaginor ex simili: & intelligo cum simili, & discurre in eum ab alio simili sentiendo semper. Spiritu crassi nimis sunt qui id non animaduertunt. Bruta quoque immaterialiter cognoscunt vniuersale & amicitiam & odium & contemptum: Sed hoc tribuunt æstimationi, quam non somniant Aristoteles, vt mordicus eius ineptias tueantur. Ita possemus mille animas facere ex mille actibus & ex vno in millibus. At extare similitudines abstractas, & ideas ego in Metaph. ostendi contra Aristotelem huius opinionis autorem, ab eo nil intellectæ & variatæ, variis ab autoribus decerptæ.

Hinc sequitur non esse, ideo ponendum intellectum à materia abstractam, vt vniuersalia abstracta intelligat, quæ etiam sensus nouit; multo que minus passiuum; qui fieri omnia sicuti & sensus Aristoteli videtur: Et sicuti sensus organo est illi alligatus, fateturque intellectum passiuum corruptibilem; quamuis alij interpretentur imaginationem, quam sic victus veritate nominat. Si autem vt fiat omnia, ab organo separatus sit, sensus quoque separandus erat. Intellectus seu Mens apud patres altiori munere donatur nosciturque;

Sed nec Aristoteles declarat vnquam qua ratione hic intellectus contrariis informetur rebus, cum sit indiuisibilis, & quomodo rem intelligendo aliquam, informatus ipsa, alias possit suscipere. Et eadem argumenta contra puram potentiam sensus hic militant. Attamen hinc intellectum agentem adducit, qui separet formas ab obiectis; sed quomodo hæc non remanent informia, non dixit, nec dicit vnquam; & quomodo intellectus iste possibilis immortalis, impassibilisque, obliuiscitur rem, quam semel intellexit.

Item quomodo decipitur? Et cur pueri intellectu actiuo donati adeo potenti, quod obiecta spoliât formis ipsorum, non statim intelligūt? & cum intellexerint aliquid, factusque illud fuerit intellectus ipse pas-

siuus, magis quam materia formâque, quis aufert, & obliuionem addu-
 cit? Item si quilibet homo, animam habet propriam, & immortalem,
 oportet esse infinitas animas Aristoteli mundum æternanti. At quo
 vadunt post mortem, cum Aristoteles neget infernum & Paradisum?
 vel oportet eas de corpore in corpus migrare, quod reprobat Aristo-
 teles contra Pythagoram. At si vnus est intellectus, sequeretur quod
 Petro intelligente aliquid, omnes idem intelligeremus. Sed Auer-
 roës respondit, diuersas esse cogitatuas; (quas Aristoteles nec cogita-
 uit) sed hinc sequitur, nos cogitatuâ & non intellectu intelligere. At-
 qui si ipse intelligit intellectus separatus, non intelligemus nos, sed
 species à nostro sensu receptâ in phantasia illi deseruiet ad intellectio-
 nem, nosque erimus obiectum & non subiectum, aut agens intelle-
 ctionis. Item quomodo hæc anima non intrat etiam in bestias, si ma-
 net in æris sphaera, quam omnes respirant? Et quomodo de illis nihil
 dixit loquendo de motoribus abstractis in Metaph. 12. ? Item si ab-
 stracta est, non informat, nec homo erit homo per ipsam, nam à forma
 Peripatetici dant esse rei. Item cur anima nostra non recordatur aliis
 se corporibus defunctorum adfuisse & rexisse, si omnibus vna est? Si
 enim obiecta amisit, non poterit amisisse species ab eis susceptas, cum
 magis fiat vnum ex intellectu & intelligibili, quâ ex materia & forma,
 iuxta ipsorum sententiâ. At si amisit, ergo passus est corruptionem.
 Hoc enim est formam amittere. Sed impassibilis & immortalis est
 illis, quomodo potest amittere & obliuisci? Aut quo fato cogitur in-
 troire in homines, vbi amittat scientiam & obiecta sui perfectiua,
 quibus gaudet & beatatur? Concludamus ergo ex vniuersalis cognitio-
 ne non probari intellectum separatum immortalem: Et Aristo-
 teles ac sui animaduertens particularia quoque ab intellectu percipi,
 quando de particularibus præcipit & consulit; superadduxit tertium
 genus intellectus, quem vocat practicum & particularium cognito-
 rem per vniuersalia à speculatiuo præcognita. Sed palam est vniuer-
 sale cognosci ex particularium inductione. Eadem autem vis particu-
 lares propositiones format, & ex eis vniuersale concludit; ita & in
 vniuersali particularia postea nouit, & directe & non reflexe, vt aiunt
 fingentes; Vnde scimus, & illi farentur hos intellectus esse substan-
 tiam vnâ; quæ à particularibus ad vniuersale & è conuerso discur-
 rit: idemque euenit sensui, etiam bestiæ, qui passus ab vno igne, om-
 nes ignes vitat, & quia vniuersaliter scit ignem vrere, idem iudicat de
 omni particulari igne. Facere autem duos intellectus, alterum qui
 sentiat, in quo res sunt similes, alterum vero in quo sunt differentes;
 figmentum vanum est. Sensus oua multa videns propter similitudi-
 nem apprehendit illa vt vnum, præsertim si non simul, vt loci diffe-
 rentia distinguat. Sed fœmella gallinarum magistra scit cuius galli-
 næ sit hoc, quia ex vsu distinguere nouit, & profecto si particularia co-

gnoscere est signum mortalitatis, hic intellectus practicus mortalis erit, qui substantia eadem est cum speculativo, igitur & ille mortalis erit. Et Deus qui omnes singularitates indiuiduorum nouit prorsus, vt docet D. Thomas in p. sent. suspectus erit mortalitatis secundum hanc Aristotelica argumenta; Vnde & putat Deum nostra ignorare, ne vilescat; quo nulla opinio stulta magis magisque impia inuenitur.

CAPVT XXIII.

Esse in brutis sensum, memoriam, disciplinam, discursum & intellectum vniuersalis, sed non diuinorum sicut in homine: qui præstat eis etiam in omnibus actibus & quare.

OMnibus animalibus sensum inesse nemo dubitat. Multis memoriam nemo negat. Ipsa enim discunt, equi saltationes, simia ludos, Apes reuerti domum, &c. Quoniam vero his anima alia non inest, nisi sensitiua, oportet memoriam animæ sentienti tribuere; reminiscencia nō minus pollent; Nam cum quid passi fuerint asini, locum illum vitant, & consimiles illis abhorrent: Ergo ex simili simile in eis excitatur; ergo discursu non carent. Idem enim est nosse in anticipato simulachro rei præteritæ præsentem, & ex præsentem consimilem. Palam comedens hordeum semel equus ex eo omnia hordea cognoscit: & ex odore canes argumētantur quæ sit res odorifera, & ex motu syluæ latentem syllogizant bestiam, & sæpe arguto syllogismo leporem insectantes, viam prolixiorem declinant, & breuiorem captant, & in transitu expectant. Accipitres idem obseruant. Cancer conchilia venando sæpe pedibus læditur, dum conchæ illorum clauduntur; quod ne faciant ipse calculum iniicit, ac tuto deuorat. Polypus astute lapidibus affigitur sui coloris, vt lapis videatur pisciculis quibus vescitur. Sepia euomit atramentum, quo sibi parat latibulum, quando ab inimico pisce, vel piscatore inuaditur; & visus est canis ab altero cane impetitus, alios conuenisse canes, & ad locum vbi carnes multas ipse celauerat, conduxisse, & cibo conciliasse, moxque eis tanquam conductis vsum militibus, inimicum canem inuasisse, & occidisse. Equus quidam ita venerabatur matrem, teste Aristotele, vt nunquam ipsam subagitare voluerit, donec ab Armentario deceptus, qui panno matrem texerat, coiuuit tan-

dem; at fallacia detecta, calcibus postea alimentarium occidit. Alius vero seipsum. Et Montedorus Marij à Tuso hac venerantia erga matrem perpetuo usus est. Mus quidam fluvium tranans cauda sibi velum facit. Vulpes multæ copulantur muscib. caudisque huius rei gratia. Astutia aranæ ad captandas muscas stupenda est, qua ratione fabricatur rete, circumponit fila attractoria, absconditur in centro abdito, quo fila immerguntur, & musca incidens in rete agitat, & agitatio per filum usque ad araneam fertur, quæ egreditur ad captionem muscæ multis cum syllogismis. Animalia imbecilla viuunt in Repub. contra ferocia. Habent apes regem, obedientiam, excubias, fabros, seruos, magistrum operum, sacerdotes, qui sunt fuci, & tanta arte cellas fabricantur, quod nostras superant. Pronidentiam formicarum admiratur Salomon, & ad scholas ipsarum nos mittit. Atinghis Respub. est, Rex coronatus, turmatim ambulat, in medio debiles locant, sedes mutant æstiuas, & hyemales sicut gentes Æthiopes & Arabes & Tartari, & nostri quondam Veientes. Grues ducem habent magistrum militum, ordinem mouendi, excubias, & lapidem manu tenet, ne dormitet & excubitor. Leones parcunt subiectis, debellat superbos, recordantur beneficiorum, ita quod leo quidam Romæ noluit deuorare hominem, qui paucis ante annis in quodam antro spinam pedi affixam leonis eiusdem casu extraxerat. Elephantis his pollent magnanimitatibus, insuper & sapientia, arte præliantur, addiscunt linguam, paciscuntur cum hominibus, culpam norunt, lauantur post coitum, lunam adorant, sicut Græci antiquiores ob beneficia ab ipsa in nocte præstita eis, iaculis inuasi in theatro Pompeiano genu flexi supplicabant pro vita. Transeunte Nilum Antiocho cum exercitu, quoniam dux Elephantorum noluit primus transire, priuatus est ducatu; qui decoris impatiens seipsum occidit. Multa animalia honorem ambiunt, contemptum norunt. Quid similes argumententur palam est. Honor & despicientia sensibus exterioribus non percipiuntur sed intelliguntur. Intelligunt ergo. Et Iob ait Deus, *Quis dedit Gallo intelligentiam?* Et in serpentibus prudentiam Iesus ponit. & omnia animalia disciplinabilia, prudentia donat Aristotel. Dicunt tamen illa discere assuefactione. At nos etiam assuefactione artes discimus: sed quis assuescit nisi præuia ratione polleat, ut possit assuescere? At quo assuescerat leo ille gratus, & formica nata in æstate congregans pro hyeme? quando per aëris immutationem cognoscunt pluuias, & ventos, Nonne syllogismo à causis ad effectus vtuntur? Dicunt instinctu naturali, at instinctus est impulsus præuidentis sapientiæ; ergo quoniam ab aëre patiuntur, sentiuntque, sciunt quid faciendum instat in aëre. Formica ab altera discit formica sicut nos, & ita consulunt in futurum: necesse est eas uti voce, & se inuicem iumenta, & aues vocitare. Ergo discursus habent, at nos ipsarum linguam non perci-

percipimus, quoniam nec Polonorum, aut Indorum percipimus; omnes enim suo pronunciant quisque modo. Canes tamen nobiscum viuentes & simiæ bene addiscunt linguam nostram; nam in alias delati regiones linguam accolarum nō intelligunt. Vidi Neapoli canem Polonum nil percipere linguam Neapolitanam, nisi loquentis Polonice. Verum pronunciare quod volunt, nequeunt, quoniam non habent organa similia nostris, sicuti nos non possumus uti tuba, ut cythara; nec cornu edere campanæ sonum. Psittaci tamen palatum concavum habentes sicuti homo bene discunt verba multa humana. In mari quoque inveniuntur pisces homines prorsus; & in Olanda & Lusitania visi sunt omnes humanas functiones obire; at linguam non discunt ut loquantur; nam extra aquam parum vivere poterant. Sunt Satyri & Syluani homines sylvestres, ut testatur Diuus Hieronymus in veritate, & profecto cum Tartaros & Æthiopes consideramus, & loqui audimus ignotos sermones, videntur rudiores nostris equis, differentes moribus, & actibus nostris humanis prorsus. Ita videntur alia nobis animalia absque discursu & iudicio, sed omnia pollent ratione, alia magis, alia minus; sicut inter nos euenit, quod multi homines videntur bestiæ. Idcirco Aristoteles dixit non omnibus inesse intellectum. Quapropter videndum est, num homo sit prorsus similis bestiis, & moriatur, & nascatur sicut illæ; vel in se habeat diuiniorum animam, & unde hoc scimus.

Non quidem assero sapientiorum, qui meliora organa sensus habent, multæ autem bestiæ præstantiora habent organa, & multi ignorantes visum auditumque meliorem, quam Philosophi habent. At non ita organa interiora neque spiritum sentientem, iudicantem de sensibilibus; cum omnis sensus cognoscat extrinsecum per se, reliquum per discursum; & quia bruta sentiunt extrinsecum & ad reliquū discurrunt: Sicut ex motu in nocte hominem sentiunt, die vero ex figura, reliquumque iudicant; discursiva dicenda sunt, id est, rationalia. At quia parum discurrunt ultra quod vident, & sentiunt præsens, homo vero discurrit ad multa similia Entia & actiones, & figuras, & virtutes, & vitia, & negotia, eodem in tempore, scū ob meliora organa interiora, tum ob spiritum puriorem, lucidiorem & nobiliorem, & ob perfectionem, quam spiritus habet à mēte immortalī ipsi indita, ut nūc docebimus; euenit, ut homo dicatur rationalis, non autem bruta, non quia nō ratiocinentur, sed parum; sicuti nec plantæ vocantur animalia, quoniam sentiunt parum; ita & nos loquemur: Sed hominem rationalem mentalem intelligimus, bruta vero ratione sensitiua donamus, quam D. Thom. vocat æstimatoriam: quæ per essentiam est sensus, participatione Ratio;

CAPVT XXIV.

De anima humana sententia varia.

Considerans Pythagoras omnes operationes homini convenientes belluis quoque convenire, sensum, memoriam, discursum & intelligentiam ex præactis exemplis in eis argumentando, incidit in opinionem, quod humanæ animæ ex corporibus nostris solutæ in brutorum nascentium migrarent corpora, & ex eis in nostrâ pro meritis vitæ, ut iustitiâ eum monebat. Nâ in informatione modo organorum differunt à nobis Bruta, & in his parû. Sicut Anatomistæ & Pictores peritiores bene intelligunt. Quoniâ vero Animam veluti sepultam in corpore esse vidit, & sicut in carcere afflictam, coniecituravit aliquam ob pœnam à prima sapientiâ iustissime omnia gubernante corpori esse alligatam. Plato putat eas in cælo peccasse in aula Dei: Origenes hanc sectatur opinionem, præsertim quia Salomon confirmare ipsam videtur dicendo: *Puer eram bonus, & cum essem magis bonus sortitus sum animâ bonam, & veni ad corpus in coinquinatum.* Virgilius canit à Deo mille post annos in corpora eas prius tamen purgatas alibi, malorumque oblitâs, quæ hic passæ sunt, quodâ Dei loco iterum mitti: Plato ludum Deorum hominem esse, animâq; immortalem esse, non ob Aristotelis ineptas rationes, sed ob alias doctiores, & assentitur Pythagoræ & Timæo contrariis nostris, in transmigratione animarû post decem mille annos. Eandem opinionem Eseni sectati sunt, & Pharisei multi, propterea que putarunt Iesum esse vel Ioannem, vel Heliam, vel Hieremiam; & hodierno tempore Bracmani plerique & Catani consentiunt transmigrationi. Sed audio plurimos Indos opinari, nos esse similes bestiis, & organis tantû aptioribus ad rectius operandû nos antecellere. Ergo Epicurus regnat, magis autem inter eos, qui ipsum abominati se simulant. Hoc credit Machiavellicæ & Politici a quilonares. De antiquioribus inuenio Herodotum admirantem, quod quidam animorum immortalitatem crederent, adeo tunc oppositû verius vulgo habebatur. Eandem sententiam plurimi Peripaterici Aristoteli adscribunt, qui nimirum æternæ solum intellectum agentem unicû in tota specie hominû. Quorû opinio prostravit fidem, amicitia, & probitatē, impiôsque, facit homines, seipsos, id est corpus mortale tantû amâtes: Ac Sadduceos prorsus fictitios. Utinam apertos. Quoniâ vero nō utilitas, nec honor generis humani persuadere nobis nostrâ debet immortalitatem, ut ipsi dicunt, sed veritas

Ad examen descendam, quatenus huic libro conuenit. Alibi enim contra sententias Nationum & sectas disserui luculenter.

CAPVT XXV.

*De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque
summo bono.*

Effectum nullum supra propriam causam eleuari posse, principium sit nobis ad demonstrandam immortalitatem hominis, diuinamque naturam. Id inductione pater. Genitus namque ignis plus facere non potest, quam calefacere, attenuare, mouere, albefacere & mollire per se, addensare dissimilari; & quidem quod eius genitor ignis faciebat, aut poterat facere; Imoque nec unquam eo pertinet, ut fiat qualis, quantumque sol, unde derivatur; nec genita aqua operationes edit, aut meliores, quam aqua, nec tellus tellurem in agendo, & potendo excedit. Nec filius superat patrem, nisi alia virtus illi superaddatur, quæ in patre non erat, à stellis vel à Deo. Particulares enim causæ, vniuersæque, potius organa & modificationes primarum causarum sunt, quam causæ; quod olscit S. Thomas. At nos videmus hominem non quiescere sub natura elementorum solis, & terræ, sed longe magis, ampliusque super ipsa intelligere & desiderare & amare; operarique effectus altissimos supra elementa & filios elementorum, ergo ab his originem & dependentiam non habet; sed à causa longe eminentiori, quæ Deus nuncupatur. Ecce quando homo meditatur, extendit cogitationes suas supra solem, & deinde superius, & deinde extra cælum vagatur, & tandem infinitos extra mundos intelligit, sicut & Epicurei ipsi intelligunt, ponuntque in veritate. Ergo infinitæ cuiuspiam causæ homo soboles est, non autem solis & terræ tantum, quos in infinitum excedit, superegreditur & supereminet. Aristoteles respondet vanam imaginationem esse tanta superexcogitare in altum. Ego autem cum Trismegisto inquam bestialitatem esse, animam vilificare, & curuare deorsum ad ima & paucam. Et quid respondeat mihi oportet ille, vnde hæc infinitas, immensitasque? si respondet ex simili mundo, multos consimiles excogitari, sicut ex vno homine infinitos persimiles intuemur discurrendo in infinitum. Ego autem, hunc progressum de simili in simile absque fine, esse actum virtutis participantis infinitatem; & quamuis bestiarum de simili in aliud simile discurrant, hoc euenit quoniam omnes cogitationes modique cognoscendi ex prima sapientia deriuantur, tam nobis aliisque; entibus; idcirco inter se mutuam habent similitudinem, sed alia celsior, alia hæ-

millior. Nec enim quia ens vniucum est aëri, terræ & soli, quin etiam Deo, vt docet Scotus Theologus, sol non excedit terræ nobilitatē sine fine. Nec quia homines sapientes sunt, & Deus sapiens est, non sit Deus absque comparatione & sine sapientior homine. At quomodo potuisset sol largiri infinitum discursum homini supra ipsum solem, si tota humana anima spiritus sit à sole ingeneratus? Animalia tam altissimo non pollere discursu palam est, quoniam ex eiusmodi discursu orta est scientia de Deo infinito, cui & sacrificia & Tempia & sacra doctrina dicantur, quæ apud Bruta non etiam extant. Et quamuis alia adorent lunam, alia solem, aliâque alias res; vt Elephanti & Galli admonent, non tamen vsque ad Deum infinitum religionem suam exæterunt, tametsi non inopinabile sit apibus, animalibusque gregalibus inesse cognitionem Diuinitatis confusam; Omnia enim Entia amant bonum & confuse omnia primum bonum, summumque persentiunt: At hæc scientia de infinito in hominibus tantum ex operationibus manifesta est, & miraculis, vt patebit.

Præterea nullum Ens operatur frustra suas potissimas operationes, sed omnia ad certū naturę finem eas dirigunt. At homo habet tanquā nobilissimas potissimâsque operationes religionem & scientiam, quæ præstarent potius molestiam vitæ corporali, quam vtilitatem, nisi alia illi vita conueniret, & anima cum Diuinitate non communicaret; cuius rei fidem faciunt homines innumerabiles & sapientissimi, & ignorantissimi, omnisque conditionis, qui sparso sanguine, miraculis, prophetia, feruore spiritus, & certitudine assertionis absque hæsitazione, non captantes honorē, sed spernentes illum, & omnia bona præsentis vitæ, & vitam, notum fecerunt mundo & comprobauerunt, sese colloquio Angelorū & Dei potitos esse, & vidisse oculis & mente, beatitudinem inæstimabile post hanc vitā ab eis floccipensam, nos manere.

Profecto cunctis hominibus religio est naturalis, nā in aduersitatem aut fortunam felicem incurrentes extemplo in cælum erigunt vultū aut petendo auxilium, aut gratias agendo, quam ob rem sacrificia & oratoria inuenta sunt: sed apud alias nationes aliter, prout fert varia commoditas regionis, aut varia opinio de rebus diuinis: sæpeque error adest in modo, aut in re, quippe cum omnes putent se Deum colere verum. Hoc autem signum est hominem cum superis communicare. Si quis autem neget historias sanctorū, ipse negabitur; quoniam & Romam esse quam non vidit, & Cæsarem fuisse, & mirabilia, quæ in nouo orbe alij vident, negabit in proteruia sua.

Præterea nullius Entis natura cogitat, tractatque ea, quæ sibi naturaliter non conueniunt; sed omnes seruari student in illa, quā habent vita: at homo non contentatur vita præsentis, sed aliā cogitat, summūque studio requirit, omnēque suffert laborem vt ad ipsam vel cognoscendam perueniat: Longe vanissimam homini curiositatem natura

dedisset, si hæc quam tantopere inquit, vita sibi post mortem non conueniret. Natura autem in vanum non operatur; nec tam extrema desideria cæteris largitur animalibus. Ergo deteriora Entia melioris essent conditionis, quam meliora.

Præterea appetitus hominis infinitus est; non enim sufficit illi prædium vnum, nec ciuitas vna, nec regnum vnum, nec mundus vnus: Cum Alexander Magnus doluerit, quod non posset ex hoc mundo transferri ad subiugandos Democriti mundos. Hæc autem cupiditas nemini non inest. Hæc ergo indicat obiectum naturalis appetitus esse ipsum infinitum. Quamuis ignis absque fine comburat, omneque Ens absque fine viuere vellet, vnde videri posset ab igne hæc cupiditas in nobis suboriri: Non tamen hoc nisi infiniti Dei vestigium in illis indicat; in homine vero imaginem & virtutem diuinissimam. Non enim homo illis operam impenderet desideriis, quæ satiare non posset, cum bruta pasculo vno contententur, iumentoque vno ad generandum: nec plusquam sufficit, requirunt, licet ipsorum calor robustior sit, quam humanus, sicut in leone & struthione: qui diuinitatem & æternitatem maiori studio quam homo, si calor ignis esset causa infinitatis, & quælibet entitas, quærirarent, necesse est.

Porro sapientes plurimi considerantes hominem tota terra & rebus eius satiari non posse, modum inuestigarunt erigendi se ad primam causam per religionem, omniaque mundi bona, tanquam exigua & inania desideriis ipsorum spreuerunt. At quomodo potuisset in mentem hominis cadere quod sit immortalis, nisi ipse in re abdita cognitione hoc non cognosceret, aut à Deo non didicisset. Hæc quoque despicientia corporis, & fiducia in natura animi, vitæque meliori idem confirmat, & licet amissus honor, aliaque bona sine quibus viuere non confidunt, impellat animalia, hominesque multos ad necem voluntariam; non propterea ratio nostra fallitur: Si enim diffidentes in nobili se posse vita viuere, vt Cleonimus, vel commoda, vt M. Antonius, vel deliciosa vt Sardanapalus, sibi necem consciuerunt, quæritando tamen aliam vel in fama vitam, vel in ipso esse, non enim annihilantur, sed mutant esse. At Philosophi, religiosique præstantiores spreuerunt præsentem vitam, & diuitias & commoda & honorem, non propterea quod ipsis frui prohiberentur, sed tanquam res viles indignasque ipsorum animi scientia, & desiderio generoso; affecti sane pulchritudine rerum diuinarum, quas Philosophia & reuelatio ipsis conuenire docuerunt.

Præterea homo nascitur nudus, inermis, iners, plorando, nec lactare sciens, nec manducare nec ambulare, nec se regere aut sibi opem ferre, cætera vero animalia vestita squamis, aut plumis, aut pilis, armata dentibus, cornibus, spinis, ungulis, rostro, subitoque sciunt ambulare, manducare, sibi que prodesse. Nihilominus breue post tempus homo

superat animalia, vestitur ipsorum pellibus, carnibus vescitur ipsorum: ipsa domat & superæquitat, eorum armatur armis, & viribus utitur, tanquam propriis, & laboribus in arando & portando, vestitur etiam auro & argento ac ferro. Natat in mari cum piscibus, volat in aëre Dædalus; pedibus terram perambulat suis, & animalium; & mundum peragrat in aquis, superbissimos vincendo fluctus, ferosque ventos, tanquam maris Dominus; metalla omnia ad usum proprium domat extendit, figurat, tractat; nec minus lapides. Arboribus utitur ad ædificium nauium, sedium, arcarum, tectorum, & ad ignem; earum fructibus vescitur, foliis utitur & floribus in deliciis & medicina. Mōtes sylvasque & lapides commodis suis aptat, animalium greges & plantarum regit sibi. At quæso, quodnam ex animalibus robustioribus sagacibus potest ea facere, quæ facit homo inermis, nudus, debilis, timidus? aut minimam istorum partem? Sed forte ais, apes Remp. habent ut homines, Elephanti religionem, aranæ retia tenuissimè elaborata, quæ non facit homo, alia mīdos, alia bellum bene tractant; ego tamen, inquam, quæcunque alia faciant animalia, fieri ab homine, multoque plura & præstantiora, non præstantia graduali tantum secundum magis & minus eiusdem ordinis rerum, sed superioris ordinis. Homo fert leges, scribit scientias, instituit Respub. ciuitates ædificat, templa, religionemque Deo; medicinam longe diuiniorē quam canis, Hipopotamus & Ibis: quodlibet quidem genus brutorum vno tantum in opificio excellit, homo tamen in omnibus superexcellit, retia fabricatur ut aranea ad captandas aues & lepores: cellas ut apes, militiam ut grues & pisces: exque omnibus exemplar sumit & meliorem reddit omnem ipsorum industriam & artem. Ecce superat ipse flaccus Elephantorum vires ingentes, cogitque superuectare turrīm ligneam hominibus plenam, domat iubetque illis, ita & ferocissimo leoni: occidit manducatque immensa cete.

Quid vltro dicam? Nullum animal licet manus habeat, & simia, & vrsus, scit igne uti, nec tractare, nec à sole accipere, ex lapidibus excudere, accendere, & cum ipso mitigare metalla, montes demoliri, epulas coquere; fulgura & tonitrua & fulmina, sicut facit DEVS in aëre, ita homo per artilleriam facit; & quod admirabile est valde, facit de nocte diem in candelis & oleis accensionem nutrientibus tam mirabili arte, & quidem videtur igne, tanquam vilissima re sibi comparata. At si homini alia non inesset anima, nisi ab igne, possetne spernere tam nobilissimam potentissimamque naturam parentem, quam non audent bruta contingere, nec aspicere, multæque adorant nationes: Ars tractandi ignem homini vni, ut propriissima, conuenit; præterea scripturæ sensum & linguam dare, & horologiis temporum doctrinam; & magnæ usus spectantis polum, inuentiones sunt diuinæ prorsus animæ.

Præterea Astronomia patefacit magis hominem cœlestem esse: sursum aspicit, stellarum magnitudinem metitur, numerat. motus, & quæ minimè videt fingit, per epicyclos & excentricos, suosque numeros tanta ratione absoluit, non modo sicut cognitor, sed sicut faber cœli. & quamvis variæ & plurimæ sint hominum de his nutantesque opiniones, nihilominus ex his ostenditur ipsius diuinitas, quæ tot incedit viis ad creatoris sui cognitionem. Item quod mirificum est, inuenit quando fiant luminarium Ecclipses, quas prædicit multis ante temporibus, & coniunctiones & aspectus stellarum omnium, naturas, nomina: Cometas, significationes, influxus, quid portendant in terra, in aqua, in aëre. Tempora nouit solstitiorum, æquinoctiorum, & ipsorum mutationem, licet pigerrimam & insensibilem, ut & apogeorum & excentricitatum, quæ ad amissim quadrant. Et quando, Deus aliquid in cœlo variat, homo animaduertit, & notat anomalias, & irregularitates earum: semperque nouas condit tabulas & indices rerum distantissimarum. & argumento præsentiscit mortes & vitas non modo hominum & animalium, Rerum public. Regnorum, imo & Mundi ipsius per ignem perituri. Animalia vna cum homine intra mundi ventrem manent, sicuti vermes in ventre hominis, qui hominis vitam, & animam, & naturam ignorant: at homines verò duntaxat soli animaduertunt quid sit hoc animal magnum, id est, mundus eiusque principia & cursum & vitam & mortem quæritant, noruntque. Ergo solus homo extat inter animalia in ventre mundi, tanquam admirator & vicarius primæ causæ rerum omnium opificis. Præterea homo communicat cum Angelis & Dæmonibus & Deo. Hoc autem negare imprudentia est, non secus ac si quis negaret Romam esse, quia ipse non vidit, aut nunquam fuisse in mundo Cæsarem aut Alexandrum, quia suo tempore non sunt. Iamque tot miraculis & sanguine proprio fidem faciunt omnes gentes, nedum opera miræ naturæ vim excedentia. Argumentum Aristot. (in lib. de mundo) stultum est quo ait, Deum per se posse omnia agere, ideoque non indigere ministris Angelis & Dæmonibus, sicut Rex Persarum, quando multitudo ministrorum eius imbecillitatem ostendit: ergo Angelos non esse: si enim argumentum valeret, neque sol & stella & mare oportuisset existere, quoniam Deus potest de se illuminare & liquidum esse ipsorum loco. Aduersatur etiā sibi Arist. nā Angelos motores spherarum frustra ponit, si Deus potest omnes mouere sphaeras. Periculum alij fecerunt; mihi vero nō obtrigit nisi dæmonū, qui conati sunt per amicum deceptum ab eis, suadere mihi transmigrationem animarum & in homine liberum arbitrium non inesse, aliaque multa; & prædixerunt euentus plurimorum partim verorum, partim falsorum. Nec eos in corporibus humanis clausos vidit amicus: sed apparitione euidenti, quod nunquam intellexissem, præsertim esse illos ita nequam; & rogavi

Deum; ut mihi Angelos quoque ostenderet bonos & adhuc non impetraui: At Diabolus dixit illi, omnes esse bonos, alios magis, alios minus; eiusque dolos percepi & sanctior inde euasi. Nec experimentum narro imperiti, timidi, vel mendacis hominis. Vtrumque enim vitium semper sedulo sicut pestem diram, postea multas aliorum experientias habeo: qui increduli pridem ex ipsorum visione & allocutione mutati sed in melius. Vnde concludere licet, quod veluti daemonum cum hominibus conuersantur, Angeli quoque conuersentur. Hoc autem indicium est magnum, quod de corpore egredientes animæ ad societatem bonorum aut malorum Angelorum assumantur, quibus similiores facti sunt in operibus vite huius: alioquin quid prodesset illis curam nostri ita getere, & nobiscum commercia inire? Innumera sunt nationes idem testantes; tametsi negent nonnullæ animarum immortalitatem. Præterea argumentum IESU CHRISTI contra Sadducæos pro immortalitate animarum nemini non persuadeat. Si enim Deus comparuit hominibus multis, seque Patrem hominum declarauit, sicut Abraham, Isaac, & Jacob, indicium est nos ad Deum pertinere post mortem. Neque enim nostri tantam gereret curam sempiterna morte destruendorum; Ideo David Psal. 8. exclamat; *Domine quid est homo, quod memor es eius?* & alibi: Psal. 143. *quid est homo, qui innotuisti ei?* Homo vanitati est similis & umbra (aut) iuxta præsentem vitam. Nihilominus *constituisti eum super omnia opera manuum tuarum*, &c. Ita Christus concludit contra Sadducæos. Deus est Deus viuorum & non mortuorum, ergo (quasi dicat) declarando se Mosi, quod sit Deus Abraham, Isaac & Jacob, necesse est Isaac, Abraham & Jacob viuere post mortem in Deo. Tanta enim affinitas eius cum hominibus nimia esset. & stulta, si paululum victuri, & perpetuo morituri essent. Qui autem has, aliasque neget visiones & testimonia Sanctorum & sapientissimorum hominum, in ancipiti dolore semper versatur, ita etiam posset omnes negare historias quas non vidit rerum. Hoc in libro præsuppono Deum esse & intelligentias abstractas, & scientiam extare & sensum, saltem in animalibus; quo possim demonstrare ipsum in cæteris Entibus. Nam bene noui Scepticos, qui scientiam esse negant, & Epicureos, qui negant Deum esse, parum his rationibus assentiri; sed in Metaph. & in Antimachiauellismo has præsuppositiones demonstraui contra omnes contradictores. Aristotelem autem dicentem Deum non habere cum hominibus amicitiam, quoniam non est proportio finiti ad infinitum, maiestatem, non bonitatem Dei considerasse.

CAPVT XXVI.

PRÆPARATIO AD IMMORTA-
litem animi lucidandam.

*Omnia Entia esse, & operari tanquam instrumenta primæ
sapientiæ, summumque bonum esse in æternitatem
conseruari, omniaque hoc appetere, & suo
consequi modo.*

T autem subrepentes non lateant errores, nouo facto principio, inquam; Ens quodlibet proprium appetere bonum; magis autem magis bonum; maxime tandem prorsus maximum. Deinde inuenio maximum Entium bonum esse conseruationem in vita & esse si possent, æternum. Itaque calorem, oppugnare frigus frigusque calorem, & studere omnia suam multiplicare Entitatem, & inimicum extinguere, vt in tuto vitam reponat; ideoque ad locum suum ferri singula, vbi tutius meliusque viuant, ignem sursum, & aërem super solum, aquas, ad mare, homines in ciuitates: & cibum omnia queritare; vt enim seruet vitam lupus, occidit pecudes, omniaque animalia innocentia. Pecus occidit herbas, & plantas, aliaque animalia; Homo vero omnia in sui commoditatem. Vtque se seruent plantæ, fronde vestiuntur, filios pariunt, vt viuant in illis, dum in se moriuntur, ita & feræ armantur cornibus, sicut plantæ spinis. Atque in omnibus fugam odiumque mortis amoremque vitæ comperimus. Conseruatio igitur summum bonum est rerum omnium; Eius enim gratia operationes, instrumenta, & partes, & actiones, rerum esse probantur, vt in Metaphysic. patefecimus. Spatium, Entia locans inuenio primum immortale, quia nulli est contrarium; omnia recipit, basisque est omnis corporeæ Entitatis creatæ, quæ non nisi in eo subsistere potest, aut viua aut mortua.

Deinceps materiam immortalem inuenio, quoniam non habet contrarium, omnes suscipit formas; sique diuiditur, aut coniungitur, aut rarefcit, aut densatur aut calefcit, aut frigescit, eadem semper est in substantia, non autem in apparentia. Nam talis est, quales in ipsa formæ; attamen dici mortalis potest magis, quam spatium. Postea vero inuenio calorem & frigus, principia actiua rerum viuere non posse nisi

in materia; & mutua se pugna persequi, vtri dominari in ea conueniat; quoniam vero mortales sunt, ne penitus exstinguerentur, dedit illis Deus virtutem diffusiuam, multiplicatiuam, generatiuamque ipsorum. Ita quod miraculum apparet, quanto opere amplificentur calor & frigus, vbi dominari datur; & quomodo ille à sole in terram, hoc autem à terra ad cœlum expandantur, & amplificentur; & quidquid agunt conseruandi se cupiditate atque æternandi agunt. Hanc vim amplificatiuam locus, materiaque non habent, quoniam mortales non sunt, extantque sicut bases rerum.

Inuenio deinde lapides, ac metalla ad sua cognata descendere corpora; & vbi nascuntur, amplificari augeri que conuertendo in se fluorem terrestrem fierique montes altissimos; qui profecto fieri subito non potuissent, sed temporis diuturnitate, sicut ossa crescendo; hæc tamen vi generandi alios lapides, aliaque metalla carent, quoniam dura constant materia diu renitente frigori, calori, & iniuriis, nec ideo indigent amplificatione, & vita in alio simili, nec ingenium ad hoc in eis comperitur. Plantæ autem quæ patibiliôres sunt aptioresque ad mortem, propagant se & germinant, prolificantque, vt in similibus viuant.

Dehinc eleuantur ab innato calore, & sole adiuuante flores fructusque edunt, semina vitæ; qui cadentes humi putrescunt, nouasque producunt plantas; vtque semina seruentur cingunt osse & pulpa; foliis defendunt à calore & frigore, & spinis ab animalibus, quantum possunt. Animalia verò, tenuiori ingenerata substantia donata, agitantur, separanturque à corpore, in quo nascuntur; quia non sufficit illis terrestris cibus, vt plantis; ac sese induunt varios cortices, testas, squammas, pelles, armantur cornibus, vnguibus, dentibus; & quidquid habent & operantur, ad vitæ conseruationem spectare conspiciuntur. Nec superfluum in eis inuenitur, nec deficiens quidquam; sicuti qui rite inspeçant, cum stupore fatentur. Mirabiles Elephantorum proboscides Galenum (17. de vsu part.) exclamare cogunt in laudem Dei: quem semper negat.

Anatomia testatur non posse desiderari, nec auferri officulum, aut fibræ, quin fabrica non deprauetur, tota quidem ad conseruationem ordinata. Quoniam vero hæc ita se habent, dubium est mirificum, quisnam sit architectus ipsorum & vbinam arstanta hospitetur. Sitque ne in homine portio ad aliam spectans conseruationem quam præsentis vitæ; profecto aut fatendum est Deum immediate hæc omnia fabricari, aut numen aliquod nobilissimum, habitareque in ipsis diuinam animam, regereque; neque enim regere quis nouit opificium quod ignorat.

Quapropter existimat Virgilius mentem extare infusam per artus mundi, totam agitare molem, hæc omnia formare corpora, & anima-

re & ad suos producere fines. Idem Lucanus cantat & Stoici docent. Non enim stupida virtutis opera apparent esse, neque animæ belluinæ, nec humanæ, sed longe sapientioris; intellectuque diuino altissimoque regi apparent.

Admiror equidem hominem tanto præditum ingenio, animamque eius regentem corpus, nec tamen ipsam scire, qua ratione regat. Fiunt intra nos tot concoctiones, separationes, aggregationes, nutritiones, assimilationes, nec tamen intelligere possumus, quomodo fiunt; & quidem nos ipsi, qui animæ sumus, hos actus operamur, nec tamen nostra opera, nec operationes nostras scimus. Nec possumus corpus aliud fabricare instar nostri: Et quamuis anatomias plurimas conspiciamus, minus tamen scimus.

Præterea dubitanus quid sit anima. Et quidem nos ipsi dubitantes sumus anima. Corpus enim discurrere nescit cum sit crassum, sed sentire tantum præsentis, robustosque affectus. Atque si nos ignoramus nos ipsos & corporis fabricam & regimen: neque enim scimus qua ratione mouemus illud, num spiritus nervos intercurrat, aut facultas, unde oriatur motus; cum tot, quæstiones hac de re inter Philosophos controuertantur: Ergo dicendum videtur aliam inesse causam, quæ nos regit, ducitque in fabricando corpore. Itaque brutorum animas & plantarum ab alia causa instrui regique: omnemque animam manere intra corpus quasi cæcam, vel in tenebris, ita quod non videt seipsam, neque opera sua, veluti si ego in tenebris scriberem hoc folium, & alter in luce manens meam regeret manum; ego tunc non viderem meipsum, neque id quod scribo. Ac mox per fenestram prospicerem interrogando alios viatores, quid sum ego & quomodo scripsi; ita per oculos & aures explorat homo extrorsum quid sit anima, & quomodo corpus regat, & quidem ipsemet est anima, qui de seipso quæritat, interrogatque. Profecto tanto corpus artificio mouet anima, quod mille syllogismis non intelligitur, nec imitari possumus; ipsa vero subito absque negotio & syllogismo has actiones & opera mirifica edit. Iamque in superioribus sermonibus declarauimus calorem fabricare animal & plantam, siue animam aliam. Ergo fateri cogimur, naturam omnem esse rationalissimam ac sapientissimam in faciendo ac dirigendo opera propria ad finem. Animamque humanam, licet sapientissima animatorum sit, & ferarum & plantarum, non tamen tanta pollere scientia, quanta architectus opifexque parvæ plantæ. Si autem calor est opifex, animaque nostra calidus est spiritus, cur & quomodo ignorat ipse quæ operatur, & quomodo in nobis & in aliis rebus? O Prima sapientia illustra nunc mihi mentem, utque intelligam te, ingredi in me, aut instrue magis. Proculdubio sapientia prima mens altissima rerum omnium eminenter est intra res omnes, omnesque res intra ipsam nec ipsa commissa, retentaque est: Sed

absque motu mouetur velocissime à finē vsque ad finem, omniaque operatur sicut princeps agens; omniaque agentia ipsius sunt instrumenta; errores vero instrumentorum sunt, non illius: At resultant in laudem illius. Igitur ipse Deus, qui est Prima Potentia, Prima Sapientia, Primus Amor, largitus est rebus omnibus potentiam viuendi, & sapientiam, & amorem, quantum sufficit conseruationi ipsarum, in tanto tempore necessaria, quantum determinauit eius mens pro rerum regimine in toto Ente, nec prateriri potest. Calor ergo potest, sentit, amat esse; ita & res omnis; cupitque æternari sicut Deus, & Deo res nulla moritur, sed solummodo mutatur, sed altera alteri videtur mortua; & vere mortua est illi: sicut ignis videtur malus frigori, & vere est illi malus, sed Deo omnia bona sunt. Ergo quando calor oclusus intra crassitudines exhalare non potest, deficiente illi potentia, deficit etiam sapientia: (Nam hæ primalitates, potentia, sapientia & amor mutuo & simul se consequuntur, vt in Metaphy. declarauimus.) Ergo obliuiscitur esse cælum, fitque vnum cum materia, illamque organizat viuendi gratia: totque mirifica fabricatur instrumenta ad vitam compositam conferentia, rectus à prima sapientia tam suauiter, & ita potest operari, sicut potest & quantum scire. Necessitas & fatum cogit ipsum ad opificium construendum, quod resultat in harmoniam totius. Primaque causa opifex, cuiuslibet præest actui illius: quapropter non indiget plantæ natura, nec rei cuiuspiam, inire consilium, sed virtus, quam illa sapientia prima largitur in omni actu sufficit illi ad perficiendum ipsum, & hic est instinctus diuinus, de quo loquuti sunt, quos in primo libro reprobauimus, qui non, sit ignoranter, sicut illi putant, sed cum sensu & consensu. Quoniam opifex natura omnis amat esse, idcirco Deum amat primum esse, ex quo omne pendet esse, & bonum videtur opifici ita operari & constituere. At Deus est primum bonum, per quod omne aliud bonum apparet bonum. Itaque incipit elaborare, & in tenebris sua opera fabricare secundum primæ causæ influxum, in illa modifictum, & in regenda deinde planta aliove opificio regitur à potentia, Sapientia, Amore, Ente vno, & primo à quo omnia deriuantur. Omnisque actus rei omnis à primo actu originem ducit. Quapropter sapienter Diuus Hieronymus (in Ep.) Deo adscribit compositionem hominis in vtero, & mulier Maccabæa (2. Mac.) dixit, se nescire homines fabricare, nec quomodo in suo ventre apparuerunt, loquendo ad filios. Nam reuera causæ vniuersali & principali conuenit maiori certitudine effectus, quam particulari; ergo quando calor amplificatur, lapis crescit, arbor armatur, sunt actus omnes secundorum Entium, tanquam primæ causæ instrumentorum, quorum est modificatio, & contractio virtutis primæ immensæ ac amplissimæ. Quando autem errant, permissio est ipsius causæ primæ, non autem actio:

non enim concurrir Deus primum infinitum Ens ad non esse, in quo consistit peccatum & defectus. Ergo quando frigus occiditur à calore, Deus concurrir ad amplificationem caloris, non autem ad destructionem frigoris, nec ad passionem nisi per accidens, quatenus amplificat calorem, sed permittit frigus ita pati, non præbendo ei vires pugnandi plures quam calori, propter generationem melioris, vel meliorem corruptionem. Sique hoc considerasset Calvinus, non fecisset Deum causam actiuam peccati, quod defectus est actionis perfectæ, & non actio ipsa. Ad peccatum enim morale non concurrir Deus per se, nec per accidens, quoniam est deniatio à Deo optimo fine, quæ non est ordinabilis ad melius. Ad malum vero naturalium per accidens concurrir, quoniam potest ordinari ad melius, ad quod culpa moralis per se non est ordinabilis ut probat S. Thom. & nos in centone. Porro ad actionem concurrir, quia est diffusio esse, sed non ad defectum esse, & ordinis, quoniam est tendentia ad non esse, quod repugnat Deo Entissimo. Vniuersitas rerum sensum ergo habet quasi radios solis sapientiæ primæ; ipsæque regit huiusmodi radios sapientissimo quodam modo in omni re, quæ stupida videtur; Nam stupiditas rei est, sapientia vero mentis primæ.

CAPVT XXVII.

Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoscitur homo illi conuenire.

Nunc affero aliam à spiritu inesse homini animam à Deo immixtam, totque operationes excellentissimas edere spiritum ab ea perfectum, apriorémque factum ad influxus diuinos. At nunquam eo peruenire, ut faciat opera, quæ forma vilis quolibet facit à natura instructa, nisi ubi natura & ipse utitur. Hæc natura est ars quam Deus rebus indit omnibus, ut suos ad fines perducantur: Estque intrinseca cunctis, & constat Metaphysicis primalitatibus, potentia, sapientia, amore, ex quibus Ens omne constituitur, aliud magis aliud minus. Atque ad exteriores actus deinde hanc innatam artem extendunt, & qui ipsam melius imitari potest, diuiniore naturæ ingenique particeps cognoscitur. Quapropter diuinissima est hominis natura, quæ imitatur intrinsecam naturam animalium, omniumque rerum in exterioribus artificiiis; animalia autem imitari nesciunt quod in ipsismet inest, nec intelligere: Et quamuis homo plene non intelligit hoc ipsum, intelligit

ramentantum, quantum sufficit ad eius diuinitatem declarandam. Igitur ciuitatem ac domum fabrefacit similes corpori: Caput refert arx vel palatium superius; aulas fecit sicut ventriculos cerebri anteriores; cubiculum interius, sicut cellam occipitis; cœnaculum sicut cerebelli ædiculam; Vestes ac muros instar corij; strata viarum & deambulatoria sicut nerui; Aquæ ductus similes venis, & arteriis: fontes sicut iecur; fornaces & folles sicut cor & pulmo; cloacas & scalphia instar vesicæ, lienis & fellis, & culi præculà naso, ac principibus ædibus; Alembicos intestinis fecit similes: culinas ventri: promptuaria iecori; fenestras oculis & auribus; molendina ori conterenti nutrimentum: ollas ventriculo, Aggeres spinali dorso: sellas natibus; Anaclynteria cerebro: puluina glandulis: peripetasmata membranis; milites manibus: arma vnguibus, cornibus & dentibus exertis: lorica squamis piscium: thoraces conchiliis: equos asinosque suis cruribus: currus pectori & costis. Naues pectori auium, remos alis, gubernaculum caudæ: naualia, excubias, exploratores, auribus, oculisque: lucernam soli: Bombardas fulmini & tonitruis, horologia sphaeris cœlestibus. Transplantat, paratque viridaria instar sylvarum. Generationem animalium & plantarum curat, sicut natura mater: natat cum piscibus, volat cum auibus & progreditur cum feris. Nec habet mundus, quod homo non imitetur neque intra se, neque extra se, insuper adinuenit modum æternandi se per literas, & futuris & absentibus loqui: & musicam auium, & cœli imitatur, & polum sicut magnes spectat, & Deum laudat, sicut Angeli in choro, & templo ac benedictionibus: Tandem ambiere homines diuinitatem & Dij haberi voluerunt, & quamuis hoc grauissimum sit crimen, nihilominus in homine diuinitatem esse indicat, & quod tanto abutentes dono in ignorantiam donatoris incidunt: At in eius gloriam bene vtentes possunt vere Deificari, sicut ostenderunt illi, qui mortuos resuscitauerunt: infirmos curauerunt, per aërem delati sunt, futura prophetauerunt, monstra ferina & humana domuerunt simplici verbo, in Deo confidentes: & in cœlum volarunt. Hoc negare non feri & impij modo, sed stulti est animi. At quodnam ex animalibus hæc imitatur, nisi paucula obscure? aut facit tam mirifica? Porro si homo hæc facit, tanquam Dei instrumentum, sequitur ipsum brutis nobiliorem longe esse, quippe cum nobilius organum ad nobiliora opera artifex tractet: Cum ergo ad supernaturalia opera homine vtatur Deus palam facit in homine diuinitatem inditam esse: Et quidem superioris alterius ordinis, non superioris modi gradus, atque in brutis.

CAPVT XXVIII.

*Respondetur Pythagoricis, alijsque opinantibus
de Anima humana.*

Euertentes ad opinantes respondemus mentem primam operari omnia, sed in rebus nobilioribus nobiliores effectus, eiusque assitentiam recte nouit Virgilius.

Ponentibus animam mundi, dico, singulas res naturales propriis actionibus sufficere: Cum omnis natura sit ars diuina; & tanquam Dei instrumentum potest omnia operari præstantissime absque mundi anima. At num hæc existat anima in mundo, sicut in homine superior Anima quoque inest, in Metaphysic. disputatum est; Deinde ad Pythagoram, inquam, non esse animam hominis existimandam æqualem brutorum animabus, vt paulo anterationes multæ declararunt; & cum deceret hospitium hominis commodius ac excellentius fabricatum esse quam brutorum, ideòque in illo liberius, & commodius animam suam diuinitatem ostendere quam in his; quam ob rem Vesalius quoque admiratur, quod in Anatomia hominis non reperiatur ipse membrum, quod non sit & in brutis: & in cerebro cellas easdem, quas in Gallinis inuenit. Vnde idem habitator esse vtriusque videtur. Ego inquam, animam hominis non esse omnibus corporibus commensurabilem; sicut nec Melodia in ligone sed in cithara fit. Nam pulices, pediculi, echini, ostrea, spongiæ penitus differunt à nobis, nec posset eadem anima nos viuificare & illos: Nec anima Elephanti in pulicis corpore hospitari, quamuis incorporea instrumenta animæ humanæ superioris ordinis artificem monstrant, sicuti Astrolabium, supra rastro operatorem, ostendit suum opificem. nec ex Astrolabio in rastrum migrat Astronomia. Sique in bestias migrant animæ, in plantas quoque migrent est opus, quæ animalia sunt immobilia, sicut demonstrabimus: Et Pythagoras non secus ac nos illis tribuit sensum, quod valde absurdum apparet.

Hoc tamē concederet Ouidius qui transformat homines in plantas & tandem in saxa migratio concedenda foret, quoniam & hæc sentiunt; Hanc etiam Ouidius concedit, sed in pœnam purgatoriam. Diuus Gregorius intra glacies & saxa & balnea eas reperit; & corpus, sed non anima vxoris Loth versum est in sal; sed hæc sunt iudicia DEI; nec ab homine percipi potest, qua ratione hæc fiant. Dicta quoque Pythagoræ religionem continent quandam, sed certitudinem

nullam. Et in Ecclesia CHRISTI sapientiæ Dei, hæresis reputatur iuxta naturæ legem hæc opinio, nisi Deus per iustitiam hoc efficeret aliquando, sicuti & Dæmones in corpora humana & brutorum sæpe ingrediuntur. Autoritas Salomonis sensus mysticos claudit, sed ad literam intelligitur sic: Quod cum esset puer probus bene operando magis, ac magis fortitus est animam bonam, quoniam semper perficitur & fit melior anima bonis operibus: & venit hæc anima bona, vel potius bonitas, in corpus purum. Nam prave compositum corpus viciosumque temperamento aut scelere, repugnat probitati, quam Deus paratus est elagiri: Cæterorum sententias, quod peccauerint in aula Dei, & post mille quoscunq; annos, aut post decem millia transmigrent, hic disputandas non censeo; Oporteret enim differere de periodis exorbitantium cœlestium, & num mundus restauretur in nouam formam, septem post millibus quibusque annis, aut post 49. millia, aut post 25816. aut post 36000. sicut diuersi opinatores scribunt. Hoc autem in libro de Astorum moribus, & in Metaphysic. differuimus. Hic vidisse satis, quod rebus in omnibus insit sensus, & homini anima belluinis longe diuinior. Transmigratio damnatur à Theologis, & Origenes, si hanc affirmat. Nec credo posse rationem demonstratiuam afferri, qua Deus animas corporibus immittat, vbi captiua in carcere, & morte detinentur; vt Apostolus Paulus significat, & Salomon, & Plato ac Trismegistus, qui & corpus, portatile sepulchrum appellat; & nemo sapientum hoc non dicit. At dum considero spiritum à sole ingeneratum corpus formare, & viuere in carcere, & in eo gaudere, sicut plurimos vidi remigantes libenter in tritremibus vitam ducere, aliosque in diutino carcere, quoniam pene obliuati ignorant libertatis bonum, nec confidunt aliam insuetam inire vitam quamuis meliorem: Nec Deum tantam Animalibus sapientiam indidisse, vt mortem cupiant, sicut homines, tanquam libertatis initium: Intelligere possum aliud nihil nisi Deum propter gloriam suam, & quasi per ludum immittere animas corporibus, vtque sibi ipsis merita comparent, dum quasi intra vallum præliantur, & à Deo distantes ipsum recognoscunt & reuerentur, & operantur omnia in gloriam tanto dignam patre. Figura quidem hominis cœlum spectans, non curua in terram sicut belluarum, declarat cœlestem animam hominis, cœlo inhiantem: sicut Anatis collum factum est oblongum, vt sub aqua vermiculis vescatur, & rostra ciconiarum longa, vt serpentes illæ captent, & proboscis Elephanti, vt sit illi manus non potenti flectere molem ingentem corporis: & os oblongum canibus ad venationem porrectum; omniaque animalia disposita sunt in figura ad proprium finem. Vnde Physionomia humana cum belluina communicat, & ex eis syllogizamus. Igitur homo natus videri debet, vt consideret cœlum & diuina entia; Item Vesalio teste, plus cerebri habet, quam bestia

bestia quæcunque ingens, & cellas latas multorum capaces spirituum, animæ immortalis deferuentium, sicut mox declarabo. Cōmerciū-que hominum cum superis (nam bruta duntaxat pluuias præsentunt & ventos, & indicia, quæ corporali vitæ opus sunt, homo vero diuinarum notionum & alterius vitæ) ostendunt, hominem natum ad intelligendum quæ ad aliam pertinent vitam, eamque illi conuenire; sicut ista Brutis.

CAPVT XXIX.

*Responsio & Epilogus operationum demonstran-
tium hominis immortalitatem, ac
diuinitatem.*

T vero si operationes animæ humanæ communes sunt brutis, quænam ostendet nobis ipsam separari, sicut immortale à mortali corpore, & non sicut spiritus evanescat in aërem? Et cur moritur homo præ læticia nimia: & à cicuta? omnesque rationes, quibus spiritum passibilem, corporeūque ostendimus, & mortalem, contra humanam militant mentem.

Respondeo, quamuis intelligere fieret sine organo corporali, vnde Peripatetici immortalitatem putant se probare, & quamuis anima non esset corporis actus, vnde alij idem conantur probare; Et tamen nec illi intellectionem sine organo inuenerunt, nec isti sicut nautam in nauis animam ostenderunt; nihilominus animæ immortalitatem adhuc dubiam esse. Non enim quia nauta habet operationem propriam aliā à nauis, non corrumpitur fracta nauis, vel si separatur ab ea erit subito immortalis. Arbitror equidem spiritum bestię cogitantem ea, quæ à sensu accepit, non vti corpore, sed propriis tantum motionibus, vel, vt dicunt simulachris: Nec tamen ideo est immortalis, nec quia residet vt Nauta, & separatur in aërem, est immortalis: Nec quia seipsum mouet, vt Plato argumentatur: Nam licet non destituat seipsum in motu, tamen ab alio potest corrumpi contrario Ente, motuque priuari, vt igni contingit. Quapropter non operatio, sed res operatæ, & modus, & Deus declarant immortalitatem. Quis enim sciat num separata viuat longo tempore, & postea moriatur? Sola igitur argumentatio nostra, & ex Christi sententia, & ratione inuicta confirmata, eius diuinitatem ostendit. Quapropter quod est in Deo, in cunctis

esse rebus, alibi clarius, alibi obscurius; Et licet animalia omnes operationes habeant, quas operatur homo, tamen adeo obscuras esse humanis comparatas, quod bene certum euidensque sit, quod Deus reuelauit hominibus piis, sapientibusque, hominem esse immortalem. Inest quidē lapidibus, plantisque sensus, sed animalibus comparati insensati videntur; & ostrea comparata Elephanto & homini, neutiquā videtur esse animal. Nihilominus animal aptum est esse amicum sociūque hominis, sicut equus & canis, aliāque: planta vero minime, nec lapis; qui vñbus modo vilibus inserviunt, ita & homo aptus est amicus sociūque esse Angelorum, & Dei; belluæ autem minime. Afferebat Florentinus vir consumptus in Theologicis, quo cum differui olim, bestias omnes in fine seculi, sicut homines resuscitatum iri ad præmium; vel pœnam; Propterea quod Apostolus dicit; omnem creaturam ingemiscere, & parere vsque adhuc, expectareque redemptionem & libertatem à corruptione in gloriam filiorum Dei. Et in Apocalypsi scriptum est; omnes simul decreto comuni conuenturas, dignum esse agnum aperire librum; cumque illi obicerem de hominibus loqui Apostolos, qui cum omnibus symbolum habent creaturis, & de renouatione cœli & terræ, quorum corruptela gignitur nostrarum rerum varietas; in sua indurescebat credulitate, quæ Indis multis etiam communis est; Cumque replicarem, stultum esse putare muscas, cimices, ostreas, resuscitatum iri, quæ quasi nihil sapientiæ habent, quæ peccatorum rei & capaces meritorum sint. Insuper nec terram sufficere instaurationi tot corporum, quot animalia mortua iam sunt, cum quotidie moriantur milliones millionum, & tot generum, ita quod si terræ rotunditatem & crassitiem metiamur cum Archimede, ac deinde cuilibet hominis corpori passum vnum terræ demus in latitudine, longitudine & profunditate, vel minus, inueniemus vix sufficere reficiendis corporibus humanis tantummodo: Si exquisita id ratione indagamus, mortuos cuiuslibet prouinciæ quotannis numerando, & sex fere mille annos, quibus durauit mundus. Nunc enim sufficit, quia alia generantur è terra, alia conuertuntur in terram. Tunc Florentinus à sua belluina sententia in fauorem belluarum recedere cœpit, & qui ipsam tenuerunt Antiquiores successiue & non simul refici, sed alia simul destrui paulo declinantes absurditatem, dixerunt. Sed de hoc in Metaphys. Quapropter nunc repetam, infinitam hominis intelligentiam, infinitūque desiderium & religionem; & sollicitudinem non vanam agnoscendi Deum, aliāque vitam, & mortis pro sapientia dispiciendam: & potentiam infinitam ad resistendum spontē tormentis: & victoriam supra passiones animales, certa esse indicia nobis illam conuenire, & reuelationes sacras euidenter credibiles reddere. Iamque vidimus, Ens nullum procurare, nisi præsentem vitam, nec baturam largiri desiderium quæritandi res non conuenientes quæren-

tibus. Nec bestias illam curare, nec plantas nec lapides, patuit; & dominatum hominis super omnia opera Dei inferiora, ab illius modo sapientia dependere, illūque vnum posse Dei opera in natura cuncta imitari, tanquam Dei discipulus naturalis. Eoque vti sapientiam ad negotia altissima tanquam instrumento viuo, sibi consimillimo, capace diuinitatis & immortalitatis: siue enim à Deo siue ab hominibus hæc insunt nobis, palam est diuinæ naturæ hominem esse participem nimis.

CAPVT XXX.

Sensum esse cognitionem veram, abditam vel additam, memoriam languidam, discursum extraneum, intelligentiam remotam, omnesque communes esse menti humane ac spiritui, ipsamque huius esse formam & immortalem; Respondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

Vicunque veritatem concupiscitis, audite; Sapientia est cuiuscūque rei cognitio certa, internaque absque dubitatione. Hoc nomen à saporibus, quos sapit gustus, assumptū est. Etenim per alia sensoria nos rerum qualitates extrinsecas sentimus, vt aquæ frigiditatem tangimus, & piperis nigredinem videmus, quæ facies frigoris est, potestque frigus indicare innatum vt in terra; & in lilio suauitas odoratur. At gustus attrito cibo, admissoque per spongiam, non modo vini frigus, aquæque externum sentit, sed etiam calorem internum, & piperis calorem acrem in adusta nigrescēte facie latentem; & lilij amaritudinem crassæ molis sapit; & non suauitatem modo exhalantis tenuitatis.

Quapropter sapere est certo & interius scire res, prout sunt. Hinc ipse inuenio, sensus in nobis certiores esse, quam quæuis notitia intellectiua, aut discursiua, aut memoratiua, aut imaginatiua. Omnes enim istiusmodi scientiæ a sensu nascuntur, & quando incertæ sunt, ad sensum recurrunt, vt certitudinem hauriant, & ab eo corriguntur, aut confirmantur: Ipsæque sunt ipsemet sensus languens aut absens, aut extraneus. Quæ sensu accepi, remanent in memoria, & cum obliuiscor, aut dubius sum, redeo ad sensum, & sic recordor & certificor. Quæ at-

tem discurrendo cognosco, nunquam vera esse prorsus affirmem, nisi sensus experientia confirmet vel discursus sensitivus. S. Augustinus & Lactantius & alij Antipodas non esse scientia discursiva contenderūt. Nunc autem sensus Christophori Columbi rationes ipsorum omnes emendauit, vanasque ostendit; & quot dicunt syllogismos Philosophi de rebus, quas non cognouerunt sensu, corrigit idiota quicunque eas videt. Principia quoque scientiarum longa experientia inuenta sunt; & licet sciens reddat causam melius, quam expertus de rebus, hoc tamen facit in virtute principiorum sensibus experientium multorum populorum sibi prænotorum, licet non suis. Expertus autem illas omnes non habet experientias. Ideo male arguit Aristoteles contra expertum hunc. Discursus ergo est procedere ad notitiam rei ignotæ, per notitiam alterius rei similis illi, quam notitiam oportet à sensu acceptam esse. At sæpe fallitur, quoniam non omnes similitudines propinquæ sunt, Essentialésque, sed remotæ aliæ, accidentalésque. Ita ratiocinatur Aristoteles solem ex eo, quod calefacit non esse calidum, cum & lapides non calidi percussi calorem emittant & ignem. Sed deceptus est; quoniam non vidit lapides in sua duritie calorem habere irretitum, quem laxati educūt: non autem in aëre percussio à sole ita esse: nec num percutiat, inspexit. Dixit aquam esse frigidam, consulendò tactum & non gustum certiolem; nec operationes, candorem, transpauitatem, & motum, conditiones caloris eius.

Quapropter multæ omnium sensuum sensatæ experientiæ faciunt scientiam, non autem vnica & vnus, ab illa argumentando, nam & sensus decipitur & ipsemet se corrigit per alias sensationes. Porro non discurrendum, nec argumentatur homo de rebus certis, sed incertis & super certis fundat discursum; eas autem certas putat, quas expertus est sensu. Itaque sensus præcipuum lumen est, per quem videmus quæ latent in tenebris. Vnde syllogismi medium terminum volunt esse certissimum. At quando quid certo nouit homo per sensum, non quærit vltra rationes, argumentaque. Nemo nunc argumentis quæritat, sitne nouus orbis, postquam à columbo inuentus est. Nemo quærit num sol sit lucidus, & homo moueatur, & ignis sit calidus; Nam sensu patent. Sed quærent cur calidum est piper & vinū, quoniam tactui id est ignotum. Quapropter decipitur Aristoteles dicens sensum non reddere causam quæstionum, sicut ratio, vnde ipsum hac incertiolem facit, vel insipientiolem. Reddere (inquam enim) causam est declarare vnde sit quod incertum est; sensus autem certus est nec probationem quærit, ipse .n. probatio est. Ratio autē est sæpe incerta notitia, ideoque indiget probatione: & quidem quando probatio adducitur ex causa, ex alia sensatione petitur certa. Itaque discurrendo, cur piper est gustui calidum; Respondetur, quia nascitur

in loco calido prope tropicos ex ambusta terra. Hoc autem scitur per aliorum sensus, aut per consimilem probationem aliarum rerum in locis nascentium calidis; omniaque scientiarum principia inductione sensuum Aristoteles fundat, licet parum sibi constet, & ex eis educuntur syllogismorum conclusiones; quas ob res sapientissimus Deus nihil discurrendo scit; esset enim imperfectio multa; sed per sapientiam, quoniam rebus omnibus internus est, & omnes in eo; Angeli discurrunt, quoniam non omnino sciunt, sed ex notis argumentantur sæpe ad ignota. Et D. Augustinus (lib. de diuinit. dæm.) Angelis non modo sapientiam & dæmonibus, sed etiam argumentum tribuit, & Scotus. At tam velocissimi sunt in argumenti conclusionem, quod absque tempore fieri videtur. Ita ignis velocissimus & sagax subito est, cuncta penetrans & vrens. Vnde David ad DEVM: *Qui (ait) facis Angelos tuos spiritus; & ministros tuos ignem vrentem.* Idcirco similem sibi sedem habent cælum. Et homines periti breui discursu pertingunt ad id quod querunt: Imperiti vero multo. Ego immoror in numerando aliquid nimis; mercator autem subito expeditur, quoniam numeris est assuetus. Hinc videre licet Ens omne seipsum nosse, & non per discursum; & opera quæ facit, per se absque discursu facere. Sic anima organizat corpus, mouet regitque: Planta quoque à propria absque discursu formatur anima, sed solo sensu proprii esse, propriique boni: quo sapientia omnia ad suos perducit fines; & mille syllogismi nunc efficere non possunt, quod sensus propriæ conseruationis solus efficere in entibus potuit.

Quod autem me in stupore retinebat, qua ratione anima ignorat seipsam & opera sua, nunc iterum ita soluo, quod anima omnis seipsam sapit, quandoquidem tot artes operatur propriæ gratia vitæ, & amat seipsam. Amor autem ex cognitione nascitur, ipsa autem se non cognoscit discursu; Nam discursus rei dubiæ est, ipsa autem se natura, & per essentiam nouit; Ceteras vero res omnes discursu, in quantum sentit seipsam ab illis immutari, illasque fieri; ergo tot quæstiones, quib. quæritur, quid sit anima, & quomodo mouet, ipsius exterioris sensus sunt, qui in aliis inspicit & per passiones addiscit; non autem natiui sensus, qui essentialis est, & veluti peritus Cytharædus scit pulsare cytharam musico sonitu non cogitando, num tangenda est hæc, num illa chorda, & sic vel aliter; sed qui addiscit, ita cogitat consulitque; Sic & anima absque consilio se nouit, suasque edit operationes, propria innata ducente arte, à prima pendente; Cuius tamen videtur oblita, quoniam passionibus exterioribus cogitur res nouas discere, & ex se in alteram veluti mutari. Vnde postea indiget per reflexionem redire ad sui notitiam; Sic ego recito Psalmos Dauidicos nil cogitando interdum de illis, nec quid dicam: Sed quatuor recito aut quinque absque errore nil percipiens quid recitauerim. Nam inspectio

aut cogitatio aut auditio aliarum rerum alio me rapit. Attamen quando addidici Psalmos, cogitabam in eis. Ita omnis natura dum Entibus inditur à Deo discit quæcunque operatura est, & deinde incidit in sui ignorantiam ob superadditas passiones. Sic calor includitur in terra & obliuiscitur à sole emanalle: Domumque fabricatur, & inimico persequitur odio calores cæteros domum ipsius soluentes. Deus autem vititur huiusmodi ignorantia, & obliuione ad multiplicationem Entium & durationem. Nihilominus perpetuo calor exhalat sursum ad cælum ductus innata cognitione, non autem addito discursu. Ita & anima humana semper ad Deum abdito sensu tendit natiuoque, quamuis suæ sit creationis oblita, ob corporales superadditos affectus, sed sicut calor à sole, ita ferè & ipsa à Deo deriuatur. Gratias tibi Domine Deus, quoniam ad tui cognitionem me conuertis. Porro progrediens dico intellectum uti in peripato declaratur, ipsum quoque esse sensum communis, & consimilitudinis rerum, non autem particularitatum; & imperfectissimam cognitionem esse, minoremque sensu & ratione, quoniam distans est, intueturque solum quod in omnibus patet, non quod peculiare est & patet; eiusmodi sensus est puerorum & imperitorum, qui hominem & stellam in communi norunt, non autem ipsorum particularitates, maximeque proprius est belluis, quæ omnes homines eosdem putant, quando nesciunt particularitates distinguere, sed tantum communia intuentur, sicut nos putamus, omnia oua eiusdem esse gallinæ, & qui aleas de foris aspicit, putat omnes esse æquales; & quando non simul, eandem. Sed qui intro inspicit, ait, hæc est figura gladiatorum, hæc paterarum. Qui autem callet artem ludendi dicet, hæc est monas gladiatorum, hæc mulier paterarum, & tanti valet aut signat. Et procul videns dico, homo est, cominus est Petrus; Ergo intelligere vniuersalis est sensus languidus, & absens. Memoria vero est sensus sopitus anticipatus; Discursus vero est sensus extraneus siue in simili. Sensus autem ipse sapientia est, aut scintilla diuinæ sapientiæ. Qua de re S. Petrus dixit ad Simonem Magum (dum iste arguebat, quod Christus si sapientia erat Dei, debuisset prius in mundo innotescere, opemque nobis ferre, & non tunc quando incarnatus est,) semper in mundo innotuisse primam sapientiam, omnibusque rebus inesse, & eo argumento id declarauit, quod cum plantæ sapienter ad suos fines producant folia, & spinas & fructus, animaliaque ratione regantur, pluuiæque & æstus oportunis fiant temporibus, aliaque Entia ordine, & ratione construantur, & regantur, sequitur sapientiam esse rebus in omnibus. Vbi enim est ratio, ait, ibi sensus & sapientia, aperte docens sensum magis esse sapientiam, quam rationem: Ergo S. Petrus anteponit sensum cognitionibus cunctis & cum Simon Magus ostendere vellet alium esse mundum nostro superiorem mundo, aliumque Deum meliorem, sapientioreque

nostro, quando sic ratio suadet, cum videamus tot mala & delicta præter ordinem rectum in nostro mundo & eius regimine; quapropter asserendum videtur; inueniri mundum alterum meliorem, & Deum alterum meliorem. Respond. S. Petrus credere huiusmodi rationibus absque experientia sensuum esse furorem & vanitatem. Et Deum nostri mundi largitum esse nobis quinque sensus, quibus cognoscamus ipsum in operibus suis, hisque sensibus & non discursibus credendum esse; nam si alter melior Deus existeret, debuisset nobis sui sensum dare, & experientiam cum sit tam benignus, super nostrum; ergo meliorem esse Deum nostrum, qui nobis sensus dedit, nobisque se manifestauit. Ex hoc virtutem sensus nosse oportet, Theologiamque ipsam vniuersam fuisse manifestatam, ac reuelatam sensibus hominum. Et sicut dicit S. Petrus in epistola 2. non fabulas & argumenta securos esse Apostolos in prædicatione Theologiæ, sed testes fuisse & speculatores per visum præsertim in monte sancto. Et S. Ioan *Quod vidimus & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo viæ* (ait) *annunciamus vobis*; Omnis ergo scientia sensui innitur, non dico oculis & auribus, sed sentienti animæ in eis: Cum Paulus alienatus, & alij Ecclasiæ passi, tam multa diuinitatis viderint, ac nesciant vtrum in corpore vel extra corpus; & hæc est scientia intuitiua Scholasticorum, quam dant intellectui à Deo indito nobis, & non inepte, sed scientiam vniuersalis cum Arist. indocte magnificant, cum sit bestiarum propria. Sed D. Bernardus & Theologi non Aristotelizantes scientiam diuinorum intuitiuam, & ex hac discursiuam dant intellectui à Deo nobis immisso, & non illam operationem vniuersale capiendi & abstrahendi, quam Aristoteles comminiscitur in eo, & tamen est in omni sensu languido, & minus spectante. Legi doctores etiam testes requirunt de visu, & non de discursu loquentes. Astronomia ex apparentiis patentibus ad sensum orta est, omnisque scientia discursiua ex præcedenti cognitione sensituiua Aristoteli fit.

Hic diuinam admirari licet benignitatem, quæ cum sit homo interclusus in paruo cortice, & res sentire non possit omnes cellas in capite illi spatiosas formauit, vbi spiritus commoditate sese mouendi habet, & ex notitia in notitiam discurrere conferendo similia & opposita, quod plantis facere non datur, quia carent cellis. Bestiis vero insunt angustæ & non ita efformatæ, vt spiritus in eis valeat ita moueri, vt in homine. Ex quo factum est vt homo aptus sit ad cognoscendas res omnes, quas sentire nequit, per discursum. Quoniam vero plura & maiora & nobiliora discursu & ratiocinio scimus, quam sensu, licet non ita interne & certe: Nata est opinio in mundo, quod discursus seu ratio intellectusque sint cognitiones digniores & veriores; quæ quidem languidæ sunt sensationes, sed ita diuites, quod deificant prope hominem: Vnde nomen Rationalis habet, bestiis dato nomine

fenficiui, quia non ita celeriter; & ad multa discurrent. Ecce paruo circulo & quadrante homo cœli motus & ambitus & magnitudines omnium rerum & distantias metitur: Quod sagacissima bellua non percipere potest: Ex præfenti enim sensibili ad pauca similia discurrent; nam licet meliora habeant organa exteriora, non tamen habent meliorem spiritum sentientem, nec organa interiora nostris meliora, nec Mentem perficientem operationes spiritus, qua ratione discurremus facile, ad obiecta omnia, quoniam similia omnia sunt inuicem: Similia autem sunt, quoniam ab eadem pendent causa potentissima, optimaque: Hinc adora primum numen, quod peioribus conditionibus ad melius utitur.

Fœmina est imperfectus homo, eo quod non tanto calore prædita fuerit, qui foras genitalia propelleret, sicut mas: Nihilominus hoc imperfecto utitur Deus ad formationē hominum. Cholera est sanguinis spuma, melancholia fex, sputum vapor excrementitius, qui in oris cauo conrescit in liquorem: Nihilominus effecit Deus ut cholera spiritum stimularer, in intestinis ad excernenda stercorea, & melancholia in ventriculo, ut apperet cibum, quando vacuus est, ne moriatur animal. Et sputum mollificaret linguam, ne loquendo exsicceretur, & cibum, ut subiret poros gustus, & transmitti possit in ventrem. Hem! mirabilia sapientiæ primæ.

Ita ratio sensus quidem est imperfectus, extraneus, & non proprius, sed in simili; nihilominus per illam fecit Deus, ut omnia indagare, & scire possimus, licet non perfecte, Ratio tamen Mentalis dignior sed non semper certior.

Cum sentio ignem paruum illius portionem tango sentioque, & in hoc consistit sapientia; sed ex illa parua portiuncula ratiocinor de natura totius ignis, & hic discursus certus est de Essentia, non de quantitate: sed cum cogitamus D e v m invisibilem ex aëris invisibilitate est incertior discursus, quoniam similitudo non est essentialis. Quas ob res qui patibilior est molliorque, aptior est ad sentiendum, & comparandum luculentior sapientiam; qui durior est minus patitur, minusque est aptus ad scientiam, & quidem minus indiget. Quare animalia imbecilliora sæpe sapientiora sunt, quam robustiora, ut apes & formicæ canibus, & bobus; non tamen conchilia Elephantis, quoniam cellæ, & spiritus horum meliores. Hac igitur passibilitate Deus utitur in melius ipsorum Entium passibilium: licet dispositio sit ad corruptelam. Quapropter solus Deus qui extra se non sentit nec à rebus scientiam haurit, est immutabilis, solusque habet immortalitatem, teste Apostolo. Cætera autem Entia mortalia sunt quoquo pacto. Mors enim est in aliud mutari; omnis autem mutatio aliqualis mors est, ut docte inquit S. Augustin. Cumque discere & scire sit mutari in naturam cognoscibilis rei, aliqua mors sit oportet. At in Deum mutari duntaxat est vita æterna. Non enim esse nostrum in eo non est;

est; nec perditur nostrum esse in infinito pelago. Entitatum; sed magnificatur. Vera ergo sapientia absque passione sed actiua, est sapientia Dei; In rebus vero & in nobis est sensus nostrimet ipsorum abditus, qui est actus & per quem naturaliter absque discursu operamur. Deinceps est sensus superadditus rerum exteriorum, qui est passio, vnde discimus, quæ nobis bona sunt, cum non habeamus in nobis boni nostri sufficientiam, sicut Deus, sed mendicemus.

Post sensum vero sequitur memoria discursus, & intellectus, qui sunt sensus languens, anticipatus, vel renouatus, extraneus & absens. Huiusmodi autem sensus in toto sunt mundo impressi ac pendentes à priua sapientia; cum in toto sit ars & ratio, & ordo sicut admonet S. Greg. Nyss. & Orig. & S. Clemens cum principe Apostolorum. Sed omnis sensus noster est etiam argumentum, quandoquidem non à tota re informamur, sed partem patimur de foris. Ideo peritissime Apostolus Paulus vocat scientiam nostram ex parte, quæ in Deo perficietur, ubi tota rei Entitas cognoscetur. Anima igitur quam Deus immittit nobis, mens nuncupatur, quam vero cum bestiis communem habemus, spiritus. Vnde Apostolus ait; *Si spiritus orat, caro orat, mens autem superuacua est.* Nam spiritus nascitur ex carne & sanguine. Homo autem ex carne, spiritu & mente componitur, vt exponit hoc in loco S. August. & super Gen. ait: Virum esse mentem, fœminam spiritum, serpentem carnem; & sic ex serpente in fœminam, & ex fœmina in virum transcurrere peccatum, vt ipse docet, & Origenes, & S. Gregorius: Taceant ergo Theologi vulgares, qui Aristotelismi sectandi cupidi, negligunt, sanctissimam veritatem scripturarum sanctarum propriosque sensus. Fateri tamen liceat aliquando hæc nomina confundi & spiritum vocari mentem & Angelum & Deum; & Salomon mentem vocat sensum, & Iob sensum intelligentiam, & quidem David mentem aliquando vocat intellectum, quo caret equus, & mulus; At quoniam Theologi intellectum, mentem nuncupare solent, licet Diuus Thomas ipsam cogitatiuam caducam intellectum appellet, abstinemus à dicendo quod res omnis habeat intellectum, sed rationem sensitiuam, non autem mentalem tribuere possumus, cum Christus serpenti tribuat prudentiam, & S. Petrus rationem agnoscat in omni re. Imo Aristoteles in 8. Physic. *Omnis ordo, inquit, ratio est, & ubi ordo, ibi ratio.* Nec dicemus belluas rationales, cum contrarium receptum sit, sed irracionales, hoc est, non mentales interpretando, ac dicemus scientiam discursiuam esse ampliore, non autem certiore sensitua. Mentemque à Deo inditam posse formam corporis esse, quoniam independens & incorporea est, potestque plura temperamenta actuare, sed principaliter in spiritu habitare, nec operationem habere propriam, verum sentire, discurre, intelligere vna cum spiritu; Si enim propriam haberet, non esset

forma illius, sed abstracta sicut Angelus; & quamuis sit incorporea, posse tamen à corpore pati, contra Aristotelem affirmo. Nam & calor incorporeus est, nihilominus à corpore patitur. Non tamen mori, quoniam compatitur, non patitur per se ipsamque posse spiritum corrigere qui solum corporeæ conseruationi operam impendit. Patet in religione, cui spiritus repugnat, Eius enim prudentia Deo subiecta non est, neque enim potest, ait Apostolus, quoniam ad ipsum immortalis vita non attinet, nec eam nouit nisi per mentem, cui semper repugnat. Et hæc est pugna quam in seipso Apostolus sentiebat carnalis legis contra mentalem, sed cibi subtractione & disciplinis debilitatur spiritus, mens autem roboratur, ab eius non perturbata fumis & delectationibus, sicut experientia & somnus docent.

Quapropter eius est frenare perficereque cognitionem, operationemque omnem, quamuis propria careat, excepta, quam à superis immediatè accipit, & religionem in spiritu plantare, & hoc est opus eius, sed non sine spiritus ministerio.

Ergo moritur homo, hausta cicuta, sicut belluæ, & præ lætitia, omnique passione, quæ dissoluit spiritum. Quoniam mens incorporea est, nec potest corpulentia vniri absque medio; quæ de re Trismegistus vocauit spiritum mentis vehiculum; Et Sanctus Augustinus idem docet, & quod absque sanguine neque possit anima in sicco corpore inhabitare. Sicco enim corpori eius spiritualitas valde dissimilis est, non autem humido.

Ergo suffocato per risum, aut per venenum vel exhalante spiritu, mensegreditur foras & proficiscitur, quo Mens prima decreuit. Ipsa ergo manet in spiritu, sicut lux in aëre & in speculo, quæ contracto speculo disparet.

Et quidem instar lucis visa est à Sanct. Catherina Senensi; & anima Sancti Francisci itidem à fratribus. Cæterum sicut lux incorporea fit in vaporibus atris, crocea, rubra, viridis, flaua, vt in Iride, & in fumo; Eadem ratione anima afficitur passionibus spiritus; sique vinci obruique se permittit, pœnis obnoxia remanet, quoniam frenum erat in manu eius.

Si victrix fuerit, pura remanebit, nec purgatione macularum indigebit, vt docent Theologi, & Plato & Virgilius nouerunt, & iustitia naturalis monet, & quidem absque hoc spiritu responderi nequit probantibus animæ mortalitatem ex eo, quod caret operatione propria, & omnibus mortiferis afficitur, & ex doctrina Aristotelis nullo pacto eius immortalitas defendi potest, vt visum est; at optime ex scripturis sacris, si rite in eis philosophemur.

CAPVT XXXI.

*De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus,
& Physionomia.*

Porro in nostra Philosophia manifestum est, vnde obliuio & deceptio fiat, licet anima incorporea sit, immortalisque quod Aristoteles docere non potest, cum ipsi non sit forma corporis, quandoquidem dicit idcirco posse separari quod nullius corporis est actus: Neque enim si ipsa est forma corporis, eius potentia & operatio, vt Latini dicunt, non erit forma corporis, aut possit absque corpore operari. Auerroes quoque intellectu passiuum & actiuum separat, vt & Auicenna. Nec potest Aristoteles ex insensatis Elementis, animam immortalem facere, cum neget à Deo quidpiam fieri præter motum primum. Nec docere quomodo tot temperamenta & quidem contraria iuxta eius dogmata informet anima eadem. Nobis autem facile est ipsam spiritui inuoluentibus, & secum agere & secum pati dicentibus. Quapropter exhalante spiritu & non communicante passiones suas spiritui succedenti, memoria perditur. Quæ, si essent species in anima immortalis impressæ, perderetur nunquam. Vnde Auicenna negat, species remanere in anima, & reponit in sensu interiori; cum Aristoteles aperte in intellectu passibili tanquam tabula rasa eas depingat. Dicimus quoque animam decipi; cum decipitur spiritus; Si enim hic purus est, discursus ipsius clari sunt, perfectique; si fuliginosus, interrupti perplexique, & accipit motum, alterum pro altero, ergo rem pro re, & decipitur. Si calidus est, subitanei sunt discursus, fastidiosi que ab ira; si crassus pauci, & languidi. Hinc apparet omnia argumenta Galeni, quibus astruit animi mores corporis temperaturas sequi; Et Telesij, naturales facultates esse, nihil obesse mentis immortalitati, neque libero arbitrio, sicut quidam Theologi suspicantur, qui sunt in causa vt prohibeantur libri illustres, sensati, necessarii que. Deberent quidem hi sapientes inspicere libidinem feruentis temperaturæ; Castitatem temperatæ: ignorantiam Phlegmaticorum, argutias melancholicorum, hilaritates sanguineorum & clementiam; deinde vero discernere. Et quidem D. Thom. loquendo de spe, putat iuuenes esse magnæ spei, & confidentiæ, ob caloris viuacitatem, spiritusque calidos; Senes autem diffidentæ actimidos, ex frigiditate. Nec propterea mens non libera erit, aut vitia naturalia cohibere non possit, & actus virtuosos imperare; cum videamus nos

ob inferni metum, quin & temporalium pœnarum & propter amorem amicorum, nedum Dei, homines ab actibus vitiosis, ipsis connaturalibus. At si nequeant habitus virtutum acquirere, nihil obest. Deus enim non largitur promissa præmia habitibus Aristotelicis, sed operibus bonis fidelium; & qui ea facit repugnante natura, plus meretur apud Deum, & homines sapientes recta. obedientie legis omnes quidem natura proni sumus, quoniam natura timeamus pœnas & amamus præmia. Cæteris actibus alij bene apti alij inepti sunt, sed omnes frenari possunt, non quidem semper. Vnde Theologi sagaciores compererunt non posse hominem omnia peccata vitare; sed singula peccata bene posse, & ad bona opera supra vires naturæ virtutes infusas præquiri ad merendum secundum Deum; Hæc autem nostræ fauent sententiæ, & Aristotelismus pelagianizat. Item Apostolus dicendo prudentiam carnalem non esse subiectam nec posse subiici diuinæ legi, nisi per vim, manifestat vitia esse quasi naturalia post naturam in Adamo corruptam, adulteratumque temperamentum. Magis autem virtutes, teste Chrysostomo; & subdit Apostolus se facere quod nolle, non autem quod vellet; vbi ostendit totam hanc doctrinam in persona sua postquam confirmatus fuerat in gratia Spiritus Sancti.

Physiologia Aristotel. contra ipsum quoque docet, vitia, virtutesque temperamentum sequi. Nobis autem Physiologicus syllogismus sumitur à temperie, & ex formatione cerebri & oculi & motu & locutione. Hi enim patentes loci sunt, & actus ipsius spiritus; Acutus Caieta noster laudabat alteram physiologizandi rationem, vt si quando video hominem, statim imaginor me habere nasum, vt ille habet, & pilum & vultum & frontem & locutionem; & tunc qui affectus, & cogitationes in hac cogitatione mihi obrepunt, iudico esse proprios illi, quem ita imaginando contueor; & quidem non absque ratione, & experientia; spiritus enim format corpus, & iuxta affectus innatos ipsum fingit exprimitque, & quod mihi accidentale, alteri est naturale.

Idcirco spiritus caninus contrahens affectum sui genitoris, quo venationem ore porrecto captat, efformat oblongum os huius gratia. Lupinus deuorationis avidus innatæ, ventrem latum fingit; Leporinus timori assuetus, aures patulas, & frontem introactam, quasi caueret, efformat: Leoninus vnguibus assuetus venari, magnificat ipsas in formatione; & omne animal membra efformat iuxta affectus suos. Ita existimare debemus iuxta proprios affectus humanum cuiuscunque spiritum corpus effingere, & quidem cum imaginor me habere nasum grandem, subito quædam affectio magnanimitatis suboritur. si frontem retrusam, timoris & cautelæ; Si porrectam foras, in pericula labilem quasi me video.

Ex colore quoque patet. Si enim domum nigris pannis vndique velatam intres, statim timiditas & languor suboritur; si rubris, lætitia & furor; si albis, claritas animi & simplicitas quædam serena fit. Ergo idem de coloribus humanis talia significantibus intelligere licet. Non indigna est igitur isthæc ratio Phylionomiæ; sed interrogantes hominem quibus qualitatibus eius viscera prædita sint, & humores, & excrementa, vt de calore, frigiditate, siccitate, humiditate cerebri, iecoris, cordis, ventriculi, renum, inspicientisque simul capitis formationem, possumus non mediocriter diuinare. At omnis discursus pene incertus. Experimentum vero repetitum tutius est. Magnus calor in visceribus ex cibis humidis educit spiritus crassos, copiosos ac dissimilares & impuros. Ex cibis vero solidis spiritus crassos tenuésque simul & fuliginosos. Blandus calor ex cibis humidis generat spiritus crassos lucidos purósque; ex solidis, primo tennes, deinde crassiusculos, fere nihil impuros. Spiritus puri similes lucidique ingenium facile præbent, sensum promptum, discursus certos, tenacésque; & naturam Iusti amantem, clementem, generosam, prudentem, vt Itali; Spiritus tennes, impuriq; sagaces sensu sunt, interrupti discursus, fraudulenti, timidi, ostentantes audaciam, inuidi, crudeles, regunt vitia, ostentant virtutes, superioritate vtuntur, vt Ægyptij & Hispani non omnes, nisi qui de Maurorum sanguine sunt. Crassi & impuri sunt stulti irrationales, modici discursus; quod primo apprehendunt, credunt semper; arbitrato proprio vtuntur, sunt crudeles, audaces, feri, apti armis palam, fraudibus & simulationibus minime; huiusmodi sunt Turcæ, Mogori & Tartari; crassi & puri pauci discursus, sed elari & securi, apti legibus & mechanicis, Regimini & Iustitiæ, vt Veneti, Aquitani, &c. Consulenda ergo est regionis conditio, cælum & insolationes, tellus, & eius dispositio. Naturaliter ergo dispositi sumus ad vitia & virtutes, sed Rationis consensus bonus, vel malus dat illis formam. Charitas diuina meritum supernaturale. humana, politicum & morale.

CAPVT XXXII.

Num Anima mundi existat.

N Superioribus sermonibus iam diximus, quidquid intra se homo continet, imitatione ab eo foras exprimi: ac operæ pretium esse philosophari ex actibus exterioribus ad interiores; & quoniam patet, totam domum ac ciuitatem formari instar corporis, nosque de foris edere operationes similes inte-

rioribus, videndum est num anima consilium aliunde capiat intus ac foris. Nos bella gerimus contra hostes, sicut spiritus intus contra humores infestantes. Deambulamus in aula, sicut ipse in incipitis aulis. Quando hilares sumus, procedimus in plateam, ut beati ostentemur, sic & spiritus procedit in oculos, ubi conspicitur lucidus, & patens. Quando sumus in luctu, procedimus in penetralia; ita spiritus ad interiora fugit, & vultum lumine suo carentem turbatum relinquit. Quando moritur amicus, nigras induimur vestes, nolumus edere, nec opera vitæ exercere necessaria; sic spiritus intus fuligines tetras non expellit, remanet quasi obscuratus, atque motus cordis intermittit: quos simul resumere mox cogitur, ac suspirat: Suspirium enim est repetere vno momento motiones intermissas. Deinde infirmatur in expulsiōe fuligum, & feruet ephemera febris, sicut nos post afflictionem. Nos ludimus, ut ipse dilatatur, ridet effunditurque. Nos accurrimus ubi malum domui imminet, ipse vero ubi corpus dolet: nos familiarum victum dispensamus, coquimus, molimus, mundamus, ipse quoque molit, coquit, mundat, distribuit succum & excrementa expellit. Nos utimur helleboro, Reubarbaro sicut stimulis ad purgandum; ipse vititur cholericō humore, tanquam stimulo ad cacandum, & melancholico acetofo ad appetitum excitandum, ut nos acetariis. Nos congregamur ad consilium, ipse in caput secedit, ubi moriones præteritas recolit, inspiciens quid bene nouit, & quid male, & sciat quid fugiendum sectandumque, sicut nos. Antiquas historias consulimus exemplaque regiminis maiorum. Nos petimus consilium sapientum, spiritus autem aut mens illi indita ad cuius consilium confugit? Hinc ipse existimo, quod, quando non est in ipso consimilis motio præterita futuris, nec experimentum agendorum, consulat diuinam aliquam intelligentiam. Hæc intelligentia si prima sapientia non est, erit Anima mundi: Præterea si hominis Regimini non sufficit spiritus corporeus, sed insuper mentem immortalem in eo inuenimus; multo conuenientius erit, mundum nobilissimum Entium, prolem summi boni, optimū pulcherrimūque, non modò naturas sentientes partium suarum in se continere, sed & animam excellentissimam quocunque Angelo præstantiorem, quæ totius curam gerat. S. August. in lib. Imperfecto super Gen. & S. Basilii in Hexam. & S. Greg. Nyss. sentiunt, comprobantque hanc mundo inesse mentem.

Idem Plato & Trismegistus, Auicenna, Alexan. ex parte; Stoici, Virgil. Lucanus, ac sapientiores Philosophi: At quidam dicunt sufficere naturam communem, ut Plinius. Ego vero, inquam, hanc animam esse naturam communem, artēque vniuersalem à Deo creatam, totique infusam. Alij Deo tribuunt hos secretos actus. Ego vero inquam, Deum infinitum esse, nullamque creatam naturam præsertim inferiorem posse eius suscipere influxum infinitum, sed cum modificatione si;

nita; non enim est sustinere apta, ut & Bernardus dicit: Hac de causa prius obumbrationem fecisse in matre Iesv, quanto magis ergo naturaliter gesta indigent modificatione, & obumbratione in tanta luce? Idcirco hæc anima beatissima inspicit in prima mente quid agendum est, & iuxta eius ideas operatur in materiabus, ac formationibus particularibus. Ipsaque est instrumentum primum primæ sapientiæ Dei, Mundusque habet spiritum, qui est cælum: Crassum corpus quod est terra, sanguinem qui est mare; mentem isthanc animam. Homo igitur compendium Epilogusque mundi est, sicut & Theologi quidam ipsum vocant. Græci vero mundum paruum; Atqui si mundus mentem ita diuinam non haberet, inferior esset homine, totum parte. Argumentum quod contra me sacra inquisitio formavit, & pœnitus sibi satisfactum à me fuisse fateretur, Hoc est: Quod sequeretur, vermes quoque & pulices aliasque feces mundi informari ab hac anima beata, sicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem sicut homini conuenire. Ego respondi, sequelam esse nullam; Cum videamus tot pediculos & vermes gigni in capite humano, multosque alios vermes intra ventriculum & viscera eius, nec propterea bestiole istæ mente rationali hominis informantur, nec eius consilij & beatitudinis sunt participes. Sed tantummodo sensum breuem propriumque aliarum bestiarum more habent. Sic intra mundum bestiæ nascuntur illa anima beata non præditæ, sed suo quolibet peculiari sensu. Hanc responsionem contrario certoque exemplo confirmatam contradictores impugnare non potuerunt. Mille effectus stupendi, ac subitanei huius animæ visuntur. Angelis nota est & amica prorsus. At in Metaph. meliora dixi: & in superiori libro paruit plures mortes, vitæque; quæ transmutationes sunt intra mundum, mundi vitam integrare, sicuti plures mortes vitæque sanguinis & cibi & humorum & spirituum, sunt, quæ vitam totius hominis complent. Omnibus autem perfectionem largitur eminentissima Mens. quam primam ordinis Dominationum esse suspicamur.

D E
SENSU RERVM
LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

*Cælum , stellásque , ignis natura constare ,
ac sentire.*

ALOREM sensitivum esse omnino, animamque brutorum spiritum esse calidum, mobilem, passibilemque, Animaliaque calida magis, sensitiva esse magis, præcedens demonstravit Liber. Igitur consequens est cælum omni sensu acutissimo præditum esse. In nostra etenim Philosophia demonstratum est, cælum esse prorsus igneum, quandoquidem stella omnis ad nos assiduam effundit calorem, lucemque. Solem autem longe plus, quia ingentior, robustior, propinquiorque, omnemque ignem, quem ex contactu lapidibus, aut confriticis lignis educimus, eo quod à sole genita sunt, inclusoque ac densitate irretito calore, qui nisi percusso laxatoque subiecto, vim sese manifestandi non habet, ab eodem Sole originem trahere declaratum est; & in speculis, ubi lux solis vnitur, multiplicatur & roboratur, sicut & aliorum ignium luces faciunt, sol accendere conspicitur, ignemque gignere uniuocum nostris ignibus. Sub Tropici quoque aridam & ambustam à nimio calore solis, ubi immoratur diutius, terram esse nemo non affirmat. Aliud ergo ponere Elementum ignis, quam Solé, à quo omnis ignis & calor manat, iners est cogitatio. Cum & sublunaris ignis Aristotelicus facere apud nos ignem visus est nunquam: Nec quidem descendat, (licet à regulato cælo quasi pilas igneas detrudi deorsum fingant) quin extinguatur
exigua

exigua eius portio à totalitate Elementorum, vt ponit, contrariorum, aut velocius redeat sursum, quam lapides sursum impulsì, ad solùm; nec motum posse ignem generare, sed excitare tantum, ostensum est. Pluribus namque ictibus lapides communes vix seintillam emittunt, silex vero mille vno ictu; vt in hoc latere plus ignis quam in illis intelligamus. Nec aër ictus plagasque excipit, sed fugitat. Nec inflammari aptus est flagellante cœlo vt fingunt, multoque minus à Sole, quippe qui miliaribus distat innumeris; ita vt ipsum tangere nullo queat modo. Nec tangens luna ignem producit vt sol; quæ quidem deberet compensare propinquitatem magnitudinem, qua de causa utrèque Diametrum triginta minorum ostendit, licet sol longe maior sit. Hæc ergo excellens lux à sole manat, nam Luna prout illi opponitur, lumen excipit, non autem à percusso ignito aëre, vt fingit Aristoteles. Sic enim semper tota illustraretur ex parte qua aërem, & nos spectat. Et iam Peripatetici omnes vt testatur Simplicius in 2. de Cœlo, & Auerroes de sub. orb. opinionem Aristotelis respuerunt, lucemque soli restituerunt, non autem & calorem; voluntque lucem apud nos reflexione calefacere; & quidem stultius. Cum à sole exoriente nos tanquam iaculis feriri priusquam reflectatur lux, experiamur. Nec aliud possit reflexio præstare luci nisi vnitionem, ac calorem proinde manifestare, qui dispersus nostro erat imperceptibilis sensui: Sicut & lux ignis nostri parû calida à nobis percipitur & eminus nihil. Nos autem demonstrauius lucem omnem esse calidam quin ipsum calorem apparentem. Et Sanct. Bernardus (in sermon. de assumpt.) in se candidissimum calidissimumque solem esse affirmat. Similiter & Origenes & Sanct. Basilius in Hexam. contra Aristotelem, in hoc exclamat. Et S. Ambrosius putat hæresim esse, calorem auferre soli, vel lucem, cum Ecclesiasticus de sua loquatur caliditate, & de stellarum limpidis flammis in Sap. Et Iustinus Martyr in libris, quos inscripsit contra Aristotelem bene id demonstrat. Et ecclesia canit; *Iam Sol recedit igneus*. Totumque cœlum, authoritate Esaiæ, ignis tenuissima, purissimaque constare natura S. Basilius ostendit, & S. Augustin. ex aqua in vaporem conuersa, quod idem est. Imo negat cœlum crystallinum Sanct. Basilius; ex eo quod impossibile sit ipsum cum Empyreo; quod sonat igneum, manere. Nec Deus contra naturam res copulare; sed aquas super firmamentum à Mose poni, eo quod in aëre generentur, qui pars solidior, firmiorque cœli est, idcirco firmamentum vocata, nisi stellæ systemata sint multiformia vt Pythagoricis visum est nostris. Iob autem quasi ex aëre fustum cœlum dicit, non quia durum, sed quia perpetuo eandem figuram seruat, & situm, sicut statua ærea. Sol vrit vbi potens est, generatque vbi languidus eius est calor, quo nostra Entia constituuntur. Similiter & ignis noster postquam cremat syluas blandescit & generat.

Quapropter non debuisset Auerroes arbitrari æquinocum calorem solis ex hoc, quia generat; igneus verò destituit: Vterque enim idem facit robustus blandusque. Sed calor solis artificiosus euadit, quando in materia occluditur, ac necessitate cogitur, arte contra hostem, in cuius medio est, uti, & organa sibi parare, sicut docuimus, omnem rem sentire, & posse & amare esse, quod sortita est. Sed quidem fateri cogitur Auerroes lucem esse calidam, calore consimili viniocoque cum igne nostro, ut patet in 2. cœl. t. 42. post prolixos discursus, in quibus quiescere non potuit, nisi hanc veritatem fatendo. Nec quidem virtus ignis sit in sole absque Essentia ignis, à qua separari nequit, licet aliter fingant inepti, qui garrige, non autem philosophari discunt. Patet enim hoc cunctis in rebus. Dicamus ergo vniuersum sentire cœlum, propriamque nosse conseruationem, eiusque gratia moueri, quoniam vita ipsius est motus; sicut terræ quies; palam enim calor sentit, mouetque omnia.

CAPVT II.

Cœlum stellâsque motu regulari, irregularique à propria virtute sensitiva conseruationis propria gratia ferri omnes singulâsque.

Quoniam sensus immutatio est sentientis rei, cœlum autem mutabile est non modo secundum locum, sed facile ob sui tenuitatem, passionem suscipit omnem; dicemus ipsum esse sagacissimum, ac conuenisse diuinæ Maiestati efficere solium gloriæ & pulchritudinis suæ, non mortuum, stupidumque sed viuum sensatumque. Natio nullâ sub cœlo est, quæ non credat Deum esse in cœlo, tanquam in loco lucido, puro nobilissimoque. Ipse dixit ad Esaiam, cœlum esse sedem eius, terram vero scabellum pedum eius. Quod intelligimus de manifestationibus. Non enim Deus indiget fulcimento sed res omnes in eo fulciuntur & viuunt. At Deus vitam & gloriam & beatitudinem in cœlo manifestat magis quam alibi. Idcirco opinari conuenit cœlum esse viuum, ac sapientiæ particeps. Quod eius ostendit motus. Nulla quippe res apud nos fit, nisi à sole & terra immutata, eiusque compositis, sicuti in Philosophia declarauimus. Porro quoniam animalia mouentur, motus autem crassius rebus, ut terræ non conuenit, sed tenuibus, ut cœlo & aëti, à cœlo motuque vim animalia habeant oportet: quoniam vero motus

virtutis sentientis operatio est manifeste, dum huc & illuc, introrsum, extrorsum, variis modis ad varios usus moueri sentiendo patet. Igitur ita negare sensum cœlo est irrationabile, sicut negare motum. Tamen si motus eius non est ad varias positiones, sicut noster. Nos enim ex corpulentia, spiritûque compositi, si semper moueremur dissolueretur compositio; Spiritus autem in thorace, in corde, & cerebro semper mouetur, vt liquet, sicut cœlum. Nosque alia nunc re, nunc alia indigemus, quæ variis sunt in locis; idcirco motus variamus; cœlum vero beatum his necessitatibus non vigetur; idcirco eadem regula perpetuo circûfertur. Alibi quidem ostendimus motû motui non contrariari, sed quieti. Felices cœli superiores portiones, quæ nunquam à terra læsæ proptio æquali gaudent motu & securitate. Itaque sidera fixa eadem feruntur regula semper insuper in seipsos circumuoluuntur, idcircoque scintillant. Nec retrorsum simul mutari gradu vno in centum annis, vt Ptolomeus putat, nec in 66. vt Albategnius, Nec in 70. vt Recentiores sentiunt, alibi ostendimus. Nec conuenire terræ gyro moueri, ibidem contra Copernicum scripsi. Sidera errantia perpetuo mouentur, at non ordinate, quia terræ viciniore sunt ac ipsam exuperare student, inuaduntque variis viis nunc ab Austro ad Boreā, nunc à Borea in Austrum torquendo iter, & cum ad certos perueniunt fines, quos tropicos vocamus, reuertuntur, ne tellus in opposito hemicyclo cœlum vincat. Præterea planetæ omnes virtutem à sole captando, ipsum sequuntur & ad ipsum amoris nutibus inclinantur. Qui est dux belli contra tellurem eisque arma præbet, proculdubio ipsam exuperabunt & per ignem peribit mundi vultus, vt Iesu oraculum canit: Et Sanct. Petrus promulgavit, & Heraclitus coniectura consecutus est. Porro Mercurius, ac Venus soli proximi, ille subter, illa super, vt in Astronomia ostendi, nunquam à sole separantur, sed perpetuo ipsum ambiunt, & quoniam in altum eleuantur maxime vbi dicuntur esse in Apogæo, assumunt circulum ampliorem, & sole breuiori circulo subambulante relinquuntur passim in consequentia signorum, Venus vsque ad 46. gradus; Mercurius vero ad 25. fere, vbi deficiente illis luce & vigore à sole paulatim descendunt, & circulum angustiores assumunt, & velociore sunt in anteriora. Qua de re appellantur retrogradi ab illis Astronomis, qui ab occasu in ortû eos ferri putant; & in medio huius retrogradationis terræ propinquissimi iam facti, ac sub sole perpendiculariter, plus lucis excipiunt & leuantur in anteriora, & sunt matutini ante solem orientes. At postea adeo eleuantur passim, quod amplitudine gyri assumpta, minus incedere cum sole & fixis possunt; donec cum sole coniunguntur, & sunt altissimi, & reuertuntur ad choreæ modulamen amabile; & idem pari modo Saturnus, Iupiter & Mars Soli coniuncti plurimum lucis ac vigoris accipiunt, & altissimi fiunt, & dicuntur esse in

Apogæo ficti Epicycli: mox solis motu deficiente ab eis, qui cum sint Empyreo propinquiore, sunt & celeriores in anteriora, ita perambulant quod sol videtur retro relinqui: At quo magis sol recedit ab eis, eo magis ipsæ descendunt ad terram, ac motus in anteriora concitatur. Cumque fuerit Saturnus procul à sole 108. fere gradibus, Iupiter quasi 117. Mars 133. ad ipsum inclinantur & descendunt passim, non eisdem in gradibus, nam qui sublimior est, citius patitur defectum à sole, citiusque descendit, ac in anteriora fertur, velociusque quam fixæ stellæ circulo angustiori assumpto. Qua de re videntur terræ propinquiore, grandiores, & lucidiores: & quo magis sol ab eis recedit, magis deprimuntur ad terram intermediam, quia inclinantur ad oppositum solem, ita quod quando sunt in Diametro eius, nobis propinquissimi sunt, qui in medio sumus inter solem, & ipsos quasi inclinantes se ad lucis fruitionem solaris. Dicunturque retrogradi ab Astronomis, quoniam consuetum motum superant adeo quod in anteriora fixas præcedunt. Deinde vero illis appropinquante sole incipiunt sublimari & in eisdem gradibus, quibus descenderunt, ascendant, & in ampliori gyro permeant, dicunturque directi: semperque ad solem propriam referunt gloriam. Atqui in mundi sitibus, quibusdam eleuantur, & deprimuntur alia insueta ab his ratione, non ipsi modo sed & sol; ex quo intelligimus habere Planetas quandam cum fixis consensum talibus in locis, si Apogæa stabilia sunt, vtpote Ptolomeus, aut cum spatio mundi, vel cum virtute aliqua extramundum, ad quam eleuantur, sicut ferrum ad magnetem si absides mutantur, vt Copernico rectius forte videtur. At has omnes operationes esse virtutis bene cognoscentis inficiari nemo potest. Luna quoque Apogæum proprium ac perigæum instabilia habet, præter ordinarium à sole, qui ipsam semper erigit in coniunctionibus & oppositionibus. Quando propterea velocior fit in anteriora à lumine maiore, quod accipit recta qua spectat ad nos, aut ad cælum superius. At in quadratis, trigonis, & sextilibus aspectibus variatur, prout soli magis minusve opponitur, coniungiturque. Non autem descendit in oppositione, sicut alij planetæ, quoniam sub sole graditur citima nobis, parumque propriæ lucis habet, totum vero à sole mutuatur, & quando plus accipit, plus eleuatur quocunque in situ. Considerare est proinde solis motum artificiosum, quo in mundi parte omni lucem tenebris æquat, & quibus longa est nox, est & in situ opposito longa pariter dies, & sub æquatore æquantur omni tempore. Aliis vero variis in temporibus recompensari, & terram per tot vias inuadere; nec tempus illi concedere sese reficiendi totam nec ipsum vnquam sistere iter. Nam licet illo in situ terram vltione destrueret, frigus tamen eius & vmbra in opposito situ prævaleret, & vincefet cælum & stellas fugiendo, & roborando seipsam simul. At artificiose sol progred;

ditur. Primaque ars diuina vitur isthac ipforum spontanea pugna ad gentrandas in medio eorum res formosas continuo ad gloriam creatoris, vt patet. Cuius Idea manifestatur in formis multiplicibus ope instrumentorum suorum proprio gaudio & cura agentium, non autem violentia Angelica impulsorum, vt Aristoteles putat. At animæ motum circularem esse fatetur Auerr. Quamuis corpus à circulo ipsam impediatur, ergo cœlestis est. Quod autem res immobilis vlla motum non efficiat; nec cœlum nec spiritum indigere re immota, nisi ad fulcimentum adiunctæ corpulentia, quo non indigent res ab illa seiunctæ, alibi contra Aristotelem declaratum est.

CAPVT III.

Cœlum propria virtute moueri, stellasque à seipsis intra cœlum, ac fortasse Angelicas mentes illis inditas esse, ad actus, &c.

Isus est Aristoteli motus cœli non à propria forma virtuteque, sed ab Angelis manare, quos posuit 8. æquales numero sphaerarum in 3. de cœl. in 12. Metaphysic. autem 55. Omne enim quod mouetur ab alio motore distincto mouetur, sicut (inquit) lapis à manu; corpus ab Anima, quæ insidet sicut naui nauta seorsum. Ignis autem sursum, & terra deorsum à generante, qui dedit formam, & consequentia, inter quæ motus est. Hanc ineptam stoliditatem alibi aperui. Quæ enim violenter mouentur aut ab Arte, à separato motore mouentur; naturaliter autem à propria forma; ita & cœlum. Generans quidem mouet motu generationis, non locali; nam perduto generante ipsa forma per se mouet; Quapropter tellus per se mouetur deorsum, & non à generante. Sic & ignis sursum à proprio calore fertur. Corpus autem ab Anima, quæ seipsam per se mouet; & motus corporis est illius impulsus, si intermanet sicut Nauta: velut Aristoteles hic Physic. 8. docet: qui sibi contradicens in 2. de An. materia vitam sicut formam ponit; reprobaturque Platonem volentem, sicut Nautam. Igitur, inquam, cœlum nobilissima virtute præditum esse semper mobili, sicut & spiritus noster mouetur semper, esseque ignem qui sursum magis non progreditur, quoniam locus deest: nec deorsum quoniam occupatur ab inimica terra. Cumque sit natura mobilis, in gyrum agitari necesse habet. Nec putandum est igni alium non conuenire motum nisi rectum. Hic enim

non est motus sed regressus, & fuga ad locum suum; ubi deinde perpetuo mouetur. Sicut nec terræ motus deorsum motus est vere, sed regressus ad suam vniuersitatem, ubi perpetuo quiescit. At dato altero Elemento immobili, sicut terra, oportet alterum dari mobile, vt ipse ratiocinatur, qui est ignis: ergo non violenter in gyrum fertur ignis à cælo raptus, vt putant, sed naturaliter à se, sicut terra quiescit à se. Alexander sphaeris Angelos alligandos existimat, vt dent regulam ac perpetuitatem morui: Et quidem respondeo, potius tribuendam illis esse naturam talem, quæ semper moueatur, regulamque seruari à carentia interturbationis externæ. Qua de re Planetæ non tantam seruant regulam inimicæ gratia terræ. Id autem perpetuum est, quod internum est, natiumque, non de foris: Quod recte alij considerantes, Angelos sphaerarum animas esse dicunt. Quod nihil naturæ obstat positioni. Nam & homo non modo spiritum igneum à cælo habet, sed etiam animam à Deo: Quare possibile assero; sed stellas non autem sphaeras animari ab assistentibus Angelis, vt moderatores motuum potius, quam vt motores. Démonstrari enim cælum esse vnum, veluti D. I. Chrysostomo & Theodoretò videtur, at diuersas regiones, cælos in sacris eloquiis nominari. Hebræa enim lingua caret huius nominis singulari numero; stellasque à se ipsis moueri, & non à sphaeris ostendi. Alioquin ipsarum obliquatio ascensus, descensus, tarditas & celeritas, sphaeris turbationem afferrent; multo autem maiorem si verum est quod aiunt, eundem Planetam deferri nunc ab hac, mox ab illa sphaera; ergo & alteram lassari alteramque intelligentiam opem ferre; vel illam respuere perfectionem propriam quam habet in mouendo, ac deinde resumere. Itidem mouere eas contra Deum ab occasu in ortum, dum à Deo vi rapiuntur ab ortu in occasum; & mouere, vt imitentur Deum; quamuis faciant ac velint contra Deum, mouendo in contrariam partem: Sed plura dicendi hic locus non est.

CAPVT IV.

*De stellarum sensu, & Accolis earum, & cur
celantur nobis.*

On inepte existimandum videtur, stellas mutuo significare proprias alteram alteri conceptiones, dum lucem quæque suam in alteram transfundunt. Lux enim simplicissima est, omni apta passione affici. Ipsarumque sensum voluptuosum esse, non dolorificum, quod contrarias non habeat qualitates, sed plus

minusve lucis. Ipsasque res inferiores innumeras, dum radios quorsumlibet effundunt videre, quia radij afficiuntur; audire vero quia motus in tuo communicant. Iam ostensum est oculum non videre nec autem audire exemplo dormientium ac defunctorum: sed tenuem spiritum in oculo videre, & in aure audire, ergo tenuissimæ stellæ sunt ex toto visus, auditusque, sensusque omnis exquisitus. Nec puto ipsis obliuionem & errorem accidere. Non enim exhalant partes aliis succedentibus, nec perturbantur externis passionibus. nisi patiantur ab invicem quæ nostra Tellus ab illis. ac solis intelligentiis detur serena scientia.

Quapropter & mundi originem forte norunt, aut dubitant; nasus enim nescit quod tota anima scit. Cum ergo stellæ sint partes, minime videntur scire quidquid tota mundi anima scit, aut mundus totus: sed quidquid evenit eis, ex quo natæ sunt. Animæque beatæ si habitant sic viuas lucidasque mansiones, res naturales vident omnes, diuinæque ideas. Habēt quoque lumen gloriosius iuxta Theol. quo eleuantur ad visionem supernaturalem beatificā. & veluti apud nos luces plurimæ sese mutuo tangunt, intersecant, decussant, sentiuntque, ita in cœlo luces distinguuntur, vniuntur & sentiunt. Animæ quoque similes illis itidem propriæ lucis ordinatione & directione consentiscunt. At portionibus cœli inferioribus non tantus tamque felix, securusque inest sensus. Nec illi dubium esse debet, quin Deus sui manifestationes gloriosas plurimum faciat in cœlo. At nos videre eas, resque diuinas non possumus propterea quod (vt inquit San. Clemens) vapores perpetuo aërem occupantes, perpetuoque vel inuisibiles sursum exhalantes, ac pugna quæ inter cœlum terramque fit, impediunt visum nobis, in medio pugnae manentibus, vt in fumo Bombardarum. At cum purgabitur igne mundus, omnia conspicientur. Præterea corpus nostrum opacum est, solosque oculos transparentes habet, quibus inest cornea tunica dura, & vnea, & aqueus humor, & crystallinus, qui accipiunt lucem crasso modo ac alteratam, idcirco res spirituales videre non datur. Præteruolant in conspectu nostro venti, & aër, & nihil eos videmus, multo minus videmus Angelos, ac Dæmones, quorum plenus est mundus. At egressa anima ex hoc antro opaco (huius instar Plato nostrum corpus & statum depingit) videbit aërem, ventum, Angelos, omniaque tenuissima Entia, non existentibus panniculis humoribusque oculorum, qui impediunt. Plus autem videbit, quæ purior extiterit, sicut B. Igidæ & Catharinæ visiones, dum purgantur, & à Deo impedimenta tolluntur, & roborantur, ostendunt; spiritusque noster itereus fiet aër, & cœlum. Et cœlum quidem fit, dum exhalat continuo nec ad nos reuertitur amplius, quoniam perplacet libertas magis, si que vnum cum aëre. At mens immortalis non remanet in aëre, sed vsque ad lienas, vel supra transfertur, nisi corporis labe ma-

culata fuerit, ibique Deificatur ac glorificatur, sicut Theologia sancta docet, diutinis comprobationibus, grauissimis argumentis, & cœlestibus, reuelationibus confirmata.

CAPVT V.

*De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris
& terræ.*

Nefelices (heu) mortales, qui sensum alium nullum agnoscimus, nisi obtusum animalium, plantarumque, tardum, demortuum, aggrauatum, sepultum: Nec quidem intelligere volumus omnem actionem nostram & appetitum & sensum & motum & vim à cœlo manare. Ecce lux quanto acutissimo expanditur sensu super terram, quo multiplicatur, generatur, amplificatur; idque non sine magna efficere voluptate existimanda est. Quandoquidem nos, ut nostrum esse amplificetur, tanta regnorum, possessionum, honorum & generationis cupiditate tenemur; voluptate quidem multa afficiuntur etiam plantæ in germinando, crescendo, florendo, se ornate vestiendo, fructificando, multiplicando, licet à corpulentia imminuatur. Multo autem magis nos in actibus Venereis, quoniam nostram naturam dilatari sentimus. Vnde intelligere licet quanto maiori lux iucunditate in huiusmodi sui amplificationibus perfruatur. Porro videre est, ipsam nigris è rebus reflecti retrorsum, semperque seipsam quantum licet augere, & ex corpore in corpus sese conduplicando. Quare & in antra & cauernas se ingerit, quo rectè sol intrare nequit, reflexa aliis ex corporibus & ex atomis aëris omnibus in angulos, pyramidesque infinitas, quæ non visibiles sunt prorsus, nec numerabiles, nisi sapientiæ primæ, teste Ecclesiastico. At in corporibus transpiciuis veluti aqua & crystallo, tanquam cognatis, à vincente calore tràsluciditate donatis, ipsa conspicitur secum iocari & augeri, & penetrare, gaudere, vniri, roborari, & tandem vreri, ignisque res non candidas, quia ipsi sunt dissimiles. Candor enim est ipsamet lux retenta, demortuaque, idcirco candidam non comburit chartam lux per ampullam transuecta. Vnitur in globum lux intra ampullam, augeturque & in Pyramidem expanditur foras, quasi armata in acie, factaque lancea ad vincendum & vrendum. Ignis quidem, qui ipsamet lux est inimicæ materiæ intrusa, irritataque ad pugnam, magna cum iucunditate deuorare conspicitur, crescere, vincere,

cere, & sursum volare, victoriosus in mole deuicta, attentataque præda; quod & nos imitamur, bella vincendo, regnum dilatando, & famam, cum non possit anima densò corpore repugnanteque clausa in domitas dilatari regiones. Quando ignis interclusus est in nube, aut in cauernis terræ, quoniã natura mobilis est, rarusque, & quies ac dẽsitas sunt illi exitium, sicut raritas motusque sunt terræ exitium, ipse impetu factò sese amplificat, disrumpit, conquatit omnia, quæ suæ necis causa esse possunt; prosternit solo ædificia ingentissima & montes, nubes quoque frangit, dissipatque impediẽtes. Id imitatur animal ferox loco interclusum inimico. Nec quisquam putet ipsum propterea carere sensu quod fulgor, seu naturalis, seu artificialis in aquas interdum immergitur, extinguiturque. Hoc enim contingit illi ab impetu factò, vt ex angustiis exiliat, nec seipsum frenare potest ab impetu, & corpulentia, quam secum vectat calor, nec tempus habet consulendi sibi, impetuosa furia delatus. Sic & animal vim effugiendo inimicam, si præcipitium obuiam fiat, in illud incidit cursu effrenato, occiditurque. Reuera miseri nos, qui cum tam languido sensu præditi simus, velocem validamque virtutem insensatam existimamus. Nec animaduertimus omnem sensum necessariò deriuari ab eodem principio, à quo habemus & motum. Si autem ignis virtute mouemur, coquimus, nutrimur, crescimus, necesse est & eius virtute nos sentire, cum & sensitiua magis sint animalia calida magis, frigidiora vero stupidiora. Itidem si nos videmus, propterea quod lux rebus visibilibus affecta, afficit deinde spiritum nostrum, longe magis ipsa videat, quæ primo afficitur, mutaturque, oportet. Econtra conspicitur tellus sursum tenebras frigusque effundere, quo licet modico valet aërem occupare, vapores, & aquas, gelare, & deorsum trahere, ac densare in crystallum, in quæ res terræ similiores. Sæpeque frigus calida inter Entia multiplicari, vniri, roborari, vt calorem oppugnet, sicut Cæsariani milites in Belgio figuram circularem, vndique hostibus circumsepti, adsumpserunt; & iterum in Africa contra hostes. Sic nix induratur, & grandines, colligente se frigore ab aëre in vaporem crassiores. Atque luce insiliente in terram ac se duplicante resiliendo frigus metuens redire deorsum in medio aëre colligitur, & roboratur, vbi sane reflexio desinit. Idcirco frigidior est eo in tempore aër superior quam infimus. Pollet frigus vi sua amplificatiua, ergo & sentit inimicum calorem oppugnatque. Absque enim sensu inimicitiam non sentiret, neque dolorem, ac sineret se extingui; quia eadem voluptas in non esse, ac esse foret, vel vtrique nulla, cum neque esse, neque non esse sentiat, neque vitam neque mortem. Falsò existimant Peripatetici tenebras esse priuationem lucis, & non Ens prorsus; priuatio enim nihil est, at nos videmus per lucem oppositam esse tenebras; & Deus

in Isaia dicit, se creasse lucem & tenebras. At nihilum non creatur, idem enim esset terminus à quo & ad quem. Ergo tenebra est lucis opposita res, faciesque frigoris, sicut lux facies est caloris. Hoc dico de tenebra actiua, non de passiuā, quæ est vultus materiei: quæ frigus gaudet magis, quoniam similis illi est, quam calor. Ideoque faciem ei persimilem obtinuit. Sursum attollitur vmbra, ac multiplicatur, vbi lux debilis est, & ei commiscetur, vnde secundi suboriuntur colores. Et quod mirabile est, animaduerti, quod quando nos de luce ad vmbra procedimus, illa vmbra, quæ ex nostro defluit corpore, cum propinquissime accedit ad alteram vmbra, sponte porrigitur in Pyramidem, vt cito vniatur alteri amicæ vmbra, sicut deorsum cadentes res in fine motum concitant, aut os, cum est animal prope escam, extendit. Quas ob res & facies frigoris & materiei, omniumque rerum sentientes apparent; Præterea si alterum contrariorū sentit, alterum sentiat est opus, quo possit repugnare ac scire, quo subueniendum est, fugiendumque. Si ergo cælum sentit, terra quoque sentit. Philolaus autem, ac Copernicus, qui ipsam donant motu, magno quoque sensu donant. Pythagoras verò animal corpuscūctum terram esse putat, cuius pili, ac crines sunt plantæ, & arbores: ossa lapides; Animalia in ea sunt, sicut pediculi in capite nostro, & in centro calidam esse vult, sicut cor in nobis, & aquas esse velut lac Terræ, ait Seneca: Basil. vero, sanguinē. Quod & Ouidius sentire videtur, sed hoc alibi disputabitur. Nunc sufficit vidisse in ea sensum esse. Nec frigus sensu carere putandum est, propterea quod gelata manus, aliaque membra parum vel nihil sentiunt: noster enim sensus à calore natiuo est, frigus autem calori inimicum est ipsumque opprimit, eiusque operationes tollit, aut ligat, ita vt nos sentire nequeamus sensu frigoris, quoniam extraneus est; nec nostro, quia sopitus est. Non enim homo potest ligatus operari manibus ligantis eum. At quidem bene sentit frigus, cum tantopere cupiat, studeatque inimicum opprimere, & sensus & operationes eius destruere. Sol igitur pater, tellusque mater rerum, sensitiui sunt, atque ab ipsis animalia habent sensum, motum, & omnia. Distincta sunt in sexum maris & fœminæ, vtille solem, ista terram representent, ac mundi partes totum referant. Itaque rem omnem cœlestem, ac terrestrem sensitiuam esse compertum est.

CAPVT VI.

De sensu Aëris, & ventorum, sensui spiritus animalis consimili.

Dubium non extat apud scriptores sacros, quin aër sit pars cœli minus pura, infestata semper vaporibus & frigore, & umbra terræ. Ita videtur D. Basilio, propterea quod Moses & Salomon, aues in cœlo & in firmamento cœli ponunt, & Scriptores Latini illustriores idem asserunt vt Plinius, Seneca, Virgilius, Lucanus, Varro. Quoniam verò compertus est sensus in cœlo, aëri negandus pacto est nullo, tamen si perturbatior insit. Spiritus animalium in aërem continuo exhalare palam est, in debilitate relicta ex labore & fame, & in repentina instauratione ex spirituoso vino, & ex odoribus, ostenditur spiritus esse aëreus, aëreque nutriri. Nam & infecto aëre statim aggrauatur spiritus, languescit, & vitæ operationes ægre operari potest. Quapropter nec purgatur sanguis, sed inficitur, vnde febris pestilens subnascitur, quæ totam regionem inficit, quoniam aër omnibus communis, infectus est vaporibus fœtidis ex terra exhalantibus post durum æstum madefacta pluuiis; aut ex multitudine cadauerum vel aquarum stagnantium hi vapores sua crassitie aggrauant spiritus levis tenuitatem, & calore multo vincunt calorem natium illius; & fuligine tingunt luciditatem eiusdem, vertuntque eum in vaporem crassum, occiduntque. Propterea in æstate quando spiritus mihi exilis est, pertenuisque, displicet thuris odor, quoniam meum exuperat spiritum; in hyeme vero placet, quoniam robusto spiritui ac multo robur addit. Remedium contra pestem est optimum, & contra grauedinem capitis, aërem calefacere, attenuare, odoriferas res cremare, odoriferis vesci epulis, floribus & odoribus vti, non autem sanguinem mittere, vt Imperitorum medicorum mos est. Spiritus enim indiget nutritione, refectioe, & purgatione, non autem sanguis; qui tandem deprauatur posteaquam morbus inualuit, cum à spiritu non sit purgatus, absolutusque. Et sagacissimus Hippocrates ait, Constitutiones Austerinas aggrauare caput, inducere somnum, ventrem soluere sua crassitie. Boreales vero serenare caput, pectus stringere, acuere sensus sua tenuitate. Porro si spiritus aëre nutritur adeò quod Varro credit, animam esse aërem inspiratum ore, calefactum in corde, sparsum per viscera; Aristoxenus vero præstare putat vsum manus, ad harmoniam corporis pulsandam, quæ sibi vi-

detur anima; necesse est fateri, aërem quoque sentire. Et quoniam spiritus ad ipsum exhalat tanquam ad suum simile, veluti aqua in mare, & ignis ad æthera, reliquum est, ut sentiat prorsus. Idcirco Virgilius (Æneid. 6.) vocat sensum aëreum, atque auræ simplicis ignem. Accurrit aër magis, quam quodcunque corpus aliud, ad replendum inane: hunc autem actum esse virtutis bene sentientis in primo libro ostendimus.

Venti quoque qui sunt aëris fluctus, vel vapores aëri simillimi, idem ostendunt. Nam cum mors sit rebus tenuibus condensari, ideo rarefactus aër circumfertur, quæritando spatium suæ tenuitati conueniens, nec conari desinit, donec attenuatus sursum eleuatur; vapores quoque crassiusculi in visceribus terræ geniti exitum quærunt ne moriantur in aquam densati, & conquatunt, confringuntque & egrediuntur: Ædificia demoliuntur & arbores, tanto efferuntur impetu, quod nisi sentirent dolorem compressionis, non sic niterentur; sed similes sunt animalibus vndique angustiat, quæ nihil non moliantur, ut libertatem adipiscantur vitalem; ergo aër luce videt, motibus audit, vaporibus odorat, tenuitate gustat, compressione & frigore, caloreque tangit, dolet, gaudet, absque organis totus sentit, consentitque, & sensus hi omnes tactus sunt modi varij, ut in secundo libro dictum est.

CAP V T V.II.

Aërem esse spiritum communem, & deferre scientiam spirituum animalibus inclusorum ab altero in alterum.

ER præterea defert scientiam ab altero in alterum hominem, quando colloquuntur, ergo & ipse quoque eam sentit, & qui nos ambit scientiam habet vocis. Anima nostra interclusa nequit significare conceptiones suas alteri interclusæ etiam in corpore, quod facile foret, si libera essent, mutuo se tangendo. Sicut enim aqua alteram contingendo aquam, illius suscipit motus, & frigus & calorem, scitque proinde ipsa patiendi quid patiatur illa, ita aër ab altero afficitur aëre.

Potro spiritus noster, qui aëreus est, nequit tangere alterius spiritum, idcirco coactus est significare quod cupit, per communem spiritum percutiendo hunc organis suis, & ea figurando ratione, quæ figuræ illæ alterius spiritum afficiendo, efficiunt; ut sciat quid

alterius spiritus patitur, velit aut nolit. Sicut pisces aquæ, ita animalia aëri alligata sunt, à quo separata, vt si nares & os occludantur, spiritus suffocatur in aquam, aut euanesceit in aërem. Ergo immanet aër sicut anima communis, quæ omnibus præsto est, & quæ omnes communicant inuicem, vt Plinius animaduertit.

Quapropter multi sagaces spiritus ardentes subito ex aëre persentiscunt, quod cogitat alter homo; Cogitatio enim est motus spiritus; hic autem motus modicum & exiliter communicatur aëri; motus autem modicus exilisque afficit melancholicos exiles. Vnde multa diuinant in aspectu, & sermone, & nesciunt qua ratione. Dum quis mollia verba loquitur, leuiter & blande ferit aërem, qui motus blandus communicatur alteri, ac mitigatio simul. Si loquitur aspere & fortiter, licet iniuriosa non proferat verba, indignationem excitat in alio, quoniam spiritus mouetur ab aëre, motibus ipsum concutientibus, & lacerantibus: ergo aër non modo motum recipit sed affectum, alioquin non communicaret.

Placent asperi soni in bello, & sermones vehementes, quoniam concitant ipsum ad iram contra hostes, roborantque: verba grauias, beneque composita in templo, quæ ad pietatem excitant. Tricillantis & & variis puncturis blandulis pungentia, in re amatoria; quoniam ad oblectamentum mouent; & sicuti mouetur aër, spiritus mouetur. Porro si voces inter homines ad significandum institutæ non essent, singuli sentiremus alios iuxta modum affectionis impressæ in aere. Sicuti si quis ridet, plorat, canit, quanquam sit alterius idiomatis ignoti, intelligimus affectum eius.

Credo Dei arte esse Apostolos loquutos, ex affectibus naturalibus, & vocibus primis, quæ omnium auribus persimiles proprio Idiomatici apparebant, quoniam percipiebant affectus verborum illorum spiritu sancto ignitos priusquamfigurationes & circulationes aeris distinguerentur in patientis sensu; Eaque ratione omnes audiebant, intelligebantque affectu præueniente sermonem: Præterea videre licet quando aer serenus est, purusque, nos esse naturaliter hilares iucundosque; quando turbatur obscuraturque, mæstos ac melancholicos; quando feruet nimis, iracundos & fastidiosos; quando friget collectos, sequestratosque; quando crassescit, somnolentos, stupidosque: Quando tenue fit, acutos, celeres, subtilésque. Quando ventis agitur, colligimur, & consilia inimus, ad penetralia; quando quiescit, ad fenestras; & ludos aggredimur. Quapropter palam est, simul cum eo nos pati affectus omnes: Idcirco Homerus canit, *talis est animus hominum, qualem quotidie summus fert Iupiter altus*, & Iouem intelligit cælum: Ita & Virgilius: *At pater omnipotens fecundis imbribus æther. Coniungis in gremium late descendit, & omnes Magnus alit magno commistos corpore sætus.* Et alibi: *Iupiter humidus Austris Densat,*

erant quæ rara modo & quæ densa relaxat.

Hinc patet quod si mens immortalis humana spiritui aereo indita non esset, obuolutaque, nunquam pateretur simul cum aere: Veruntamen quando passionibus ingentioribus quis agitur aliis ex causis, parum afficitur ab exteriori aere. Nam qui tripudiis & nuptiis operam dat, quando aer turbidus est, turbationem fere nihil sentit, vel minus percipit se sentire, sed suas consecratur delicias, sed non ita ut in sereno tempore; Confert enim multum cælum nostris actionibus conforme reperiri.

CAPVT VIII.

De Prophetia animalium, & hominum, & ex ipsarum differentia hominis diuinitatem agnoscere.

In facile intelligitur, qua ratione animalia pluuias, prævident, sicut corui, & pecudes: alia pugnas & bella, ut vultures & aquilæ; alia tempestates maris, sicut Alcyones; alia amœnitates regionum & escarum copiam, etiam trans mare sentiunt, sicut turtures & hirundines: Alia venationem intra sylvas procul odorant, ut canes: Equi vero insidias locatas olfaciunt, & bellum: nobis autem occultæ sunt ipsorum prophetiæ isthæc. Hoc autem non fit eo, quod sint nobis ac fato prudentiora; sed cum sint dedita ventri, aliud enim bonum nihil agnoscunt, perpetuòque actionibus suæ conseruationis intendunt, ipsorum spiritus non agitantur passionibus internis, ingentibusque curis, sicut noster.

Quapropter cum omnes res inferiores in aëre fiant, sensus brutorum per respirationis & transpirationis vias communicando cum aere, recipit passiones aeris, ergo & sentit res easdem, cum sentire sit pati. Sed vnumquodque genus brutorum illa modo præsentiscit, quæ ipsorum vitæ ac conseruationis intersunt; aliud vero fere nihil. Igitur dum præparantur in aere imbres & crassi eleuantur vapores, sicut fœtor cloacatum, tunc præuius insuetus ostendit, & scire incipiente frigore, quo in aquas stringuntur, aut aliter inchoata condensatione sub variis cœli plagis: sentit coram motiones præuias nobis occultas & condensationes & vapores (quia vapor omnis odor est, non autem nobis stupido olfactu præditis, vnde non nisi præpotentes odores sentimus) similiter & pecus, idcircoque student consulere ventri, ne

fame simul obruantur, & clamant mutuo sese admonendo, sicut & nos cum quippiam præsenserimus, aut futuri euentus ingentis nuncium acceperimus. Atqui cum ianua aperitur, fenestra domus clauditur impellente aere à ianua impulso, & tamen latet nos ista motio, quæ fenestram non latet, ut hinc intelligamus, quam multa in aere latent nos aliis præpeditis curis.

Vultures sagaci donatæ sunt odoratu, quoniam cadaueribus vescuntur, idcirco exhalationes ex mille miliaribus olfaciunt, propterea quod aer commotus affectusque fertur ventis aliò, propriæ fluctuatione. Notum quidem est in Physicis vniuersum aerem perpetuo motu ab Oriente in Occidentem ferri, sicut & mare; Alius quoque consimiliter insuetis agitari. Hi autem affectus feris noti sunt & piscibus, nuncique. Sed cum adhuc pugnatum non est, & præparationes fiunt & consilia, aer patitur voces illas militares & consilia & negotia, quoniam in ipso & ipso fiunt. Itaque vultures sentiunt æris passiones, similes his, quæ fieri solent, quando alias parantur bella, ergo accurrunt ubi occisiones prætractantur, sicut nos cum videmus bouem trahi ad macellum. Alcyones, qui in littoribus natura nidificant, paulo ante percipiunt maris turbationes & tranquillitates, quoniam ab aere incipiunt. Calor enim lunæ & stellarum & solis prius afficit aerem, deinde Pelagum. Quapropter affecti quiete vel turbatione aeris, cui spiritus ipsorum colligatus est, prævident euentus maris. Pariter hirundines discedunt semper inde ubi frigus sentiunt, & proficiscuntur cum sole nunc ad austrum, nunc arcticum, insequendo amicum calorem, quo palam trahuntur, sicut & nos. Canes olfaciunt valde, quoniam poros narium prolixos habent, & graciliter adaperitos, admittentes ad spiritum sentientem facile, quia tenuis valde est, quemcunque vaporem. Omnis enim fera derelinquit vaporem, fumum & motum, quacunque transit; qui communicatur naribus & auribus canum: non autem nostris obtusioribus, ob cerebri copiam & magnitudinem & narium obtusam breuitatem. At quidem plurimos vidi homines, qui aliquam intrantes domum, subito olfactu noscunt, ubi oleum latet, aut vinum, aut caseus; magis autem ignari, qui magis ista attendunt. Equi nati ad bellum spiritu feruido odorantur hominis flatum; & modicum quoque motum audiunt, sicut & lupi. Aeris enim passiones illis innotescunt magis, spiritu duntaxat aereo præditis. Equidem his exemplis hominis excellentiam & diuinitatem confirmo. Quippe qui omnibus imperat animalibus, quæ superant ipsum acumine visus, sagacitate odoratus, tenuitate auditus, quin & tactu, quod negat Aristoteles, sed vermiculi & aranea res minutas tactu norunt, quæ nos latent. Item diuinant ea, quæ pertinent ad corpoream conseruationem longe melius ut dictum est. Nihilominus homo diuinatione longe eminentiori pollet, eo quod præsentiscit &

olfacit Angelos, Deum, aliâque vitam post mortem. Profecto si natura dedit animalibus sensum necessarium ipsorum conseruationi, sagaciorẽ in quibusdam quam in aliis, prout quibusdam sic opus est magis, aliis vero magis alter prodest: Necessario fatendum est, sagacitatem studiũque sciendi, quæ sunt in cœlo, atque cognoscendi Angelos, & Deum, & vitam immortalem, non fuisse frustra & superfluo hominibus datum, sed necessario & finis gratia sibi conuenientis; Veluti necessarius est aquilæ visus acutus, vt ex præaltis locis, vbi nidificat, à longe serpentes & cadauera, aliâque elcas conspiciat; Et canibus sagacitas olfactorius; Et Alcyonibus prænotio tempestatum marinarum, vt dictum est. Si ergo prophetia tantummodo corporearum rerum data est animalibus; Homini vero incorporearum & æternarum, procul dubio Deus communicat cum hominibus, infundit se in animas eorum & facit Prophetas; sicut aer infunditur brutis, aut etiam nobis. Ipsa tamen, res diuinas percipere non valent, quoniam ipsorum spiritui non est indita mens diuina, sicut nostro. Nec indigent Diuinam Entitatem sentire, cum minime conueniat ipsis.

CAPVT IX.

Aerem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis communicare.

Eruntamen & dormiens homo cognitionem rerum ab aere in spiritu captat mirificam, quam vigilando non sentit: quoniam mens spiritusque motionibus validioribus rerum, quas tractant, vident, audiuntque, incumbunt. At in somno spiritus totus in capite manet, nec nisi se reficere cogitat & quiescere à passionibus, quas vigilando sensit, ideoque imminutus est. Quapropter quicunque effectus in aere fiunt, ei communicantur, qui cum alio non intendat, afficitur facile, sentitque. Hinc est, quod in somnis multas videmus res, quæ nequeunt ab humoribus & vaporibus, & affectibus internis in nobis moueri. Etenim vt in opusculo de insomniis declarauimus suboriuntur insomnia aut ab affectibus casualique intrinsecis; aut ex motionibus vigilæ tempore illatis, relictisq; in spiritu, aut à Deo, aut ab intelligentiis, sed & plurima sunt quæ aeri tribuenda videntur. Veluti si hoc vesperti venerit amicus absens in ciuitatem, de quo nil diu somniaueram, nec cogitaram, somniem de illo, ac cras mane videam illum ante ianuam. Et sic nato instantem mortem per gladium mater somniat; & cum quid inaspectatum negotium adest,

adeſt, ſomniare contingit de illo: imò vigilans mater ſenſit ſibi in peſtore quaſi inſigi pugionem, & ſtatim dixit: nunc filia mea pugione configitur, & ita fuit. etiam D. Saja dixit: *Oh! ſi quis me nunc ſclopeto feriat, & conuerſus vidit hominem exonerantem contra ſe ſclopetum.* Quapropter dicendum videtur, quod cum res omnes in aëre ſiant, ipſe afficitur re facienda, ſicut nos ex præmiſſa aut conſulta re quid ſequi poſſit, prænouimus; Sicque aër inſpiratus nobis manifeſtat. Præterea comperimus timentes, amantesque amicos, ſæpe vera ſomniare, & omnes de Arte propria bene ſomniare: Melancholicos vero plurima ſagaci ſomnio percipere, itidem & valde cogitantes. Nā qui timet aut amat, ſemper timoris amorisque obiectum cogitat. Idcirco quacunque motione excita in ipſius dormientis ſpiritu, excitatur etiam quæ interna eſt ſecum. Cum enim quid attente ipſe cogito, ſi quiſpiam dicat; Ecce aliquid noui aſſero tibi, ſtatim puto de re, quam cogito, nuncium eſſe. Idcirco amantes & timentes decipiuntur, eo quod aliam pro alia motione accipiunt, & rem pro re; ſed cum res eſt, quam cogitant, verius illi ſomniant, aut prædicunt de illa, quam alij. Et miſtio quidem ita afficit; nam tetris acribusue vaporibus cerebrum ſubeuntibus ſiunt apparitiones tetrae & minaces, & pugnare videntur contra hoſtes aut fugere rei amatae cauſa: dum ſpiritus vapores illos fugit, aut oppugnat, & affectio amoris ſimul inſtat. Videtur interdum ſibi natate aut volare, cum ſuper vapores molles aut tenues, ſpiritus fertur. At cum paſſio deſoris aduenit, bene percipiunt, quoniam vera eſt. Scribunt Valerius & Cicero de duobus amicis hoſpitis in diuerſorio, quod cum Caupo alterum occidere parat, alter in ſomnis vidit illum petentem auxilium. Qui experrectus, ſomno non credens, obdormiuit. At ſubito vidit quod caupo amicum occideret. Experrectusque iterum, non credidit, & obdormiuit tertio. Viditque amicum rogantem vt vindicaret mortem ſuam: oſtenditque ſe ſub ſimo in Carro componi à caupone efferendum mane extra ciuitatem.

Quapropter ſurgens mane nec inuento amico; comperit carrum ſimo onultum, adiitque magiſtratus; qui reperto mortuo punierunt reum. Eiuſmodi quidem exempla plurima & ipſe vidi. Ergo veriſimile eſt aërem affectum, cum ſerenus eſt nullis imbribus ventisque turbatus præſertim noctu, quoniam nec vocibus & opificiis agitur, bene communicare motiones, vt & quales ipſe recepit. Itaque ſæpe inſueta video ipſe in ſomnis, quæ mane verificantur.

Nam qui ea negotiatur verbis, factisque, communicat ſereno aëri, & iſte nobis, præſertim cum ſimilia cogitamus. Propterea qui tractat negotium, aut artem, facilius accipit paſſiones aëreas, quæ de illo ſunt. Itaque Reges prælia & fames præuident; nauis tempeſtates; ſcholares minas præceptoris. Et quidam mei amicus, & vini, & grota-

bat, & interliminio somni & vigiliæ, vidit vinum humi spargi fracto dolio in cella vinaria centum passibus à suo cubiculo distante; surrexit & inuenit fracto dolio vinum effusum circa sextam noctis horam. D. Lælius Vissinus noster vidit per somnium, quod amatus puer de equo in lapides caderet, & sanguis vultum rigaret & moreretur. Idcirco mane factò dixit puero (quoniam erant in itinere) vt equitaret caute & suauiter, nihilominus cecidit puer, mortuus est & sanguis rigauit faciem eius eisdem omnino lineis, quas in somno viderat herus, & omnia vt vidit, contigerunt. Qua in re non videtur aër præscire potuisse, quod à Deo ordinatum fuerat, nisi aut Angeli, aut dæmones, quibus malum illud facere permissum erat, significassent in somnis D. Lælio. Sed forte ipse hoc potuit aër. Licet enim tractatus non præcesserit inter homines de morte illius modi, aliis tamen vicibus homines alij ea sunt interfecti morte, omnesque interuenientes passionibus remanent in aëre sopitæ, sicut in nobis quando non cogitamus. Sed cogitantibus illæ per aërem communicantur, ac potius in re amata representantur, quam seorsum, ideoque sæpe mendaciter apparent, raro autem verificantur. Aut dicendum res futuras omnes in suis præesse causis, sicut mors currentis in præcipitium non visum, eo in cursu nota est alteri ex turri cursum & præcipitium spectanti. Item stellæ, à quibus calores omnes, & motus & passionibus apud nos fiunt, ordinant quod futurum est, iuxta legem ipsis à Deo inditam. Ipsæ igitur calefacientes & mouentes, puerum oblectari equitatione accelerata fecerunt; Equumque fastidire, & delicere in fastidij tempore in eo petrarum loco, noto ex mensura itineris, & tantæ talisque passionis, quæ vsque ad locum illum, ac tempus, eum debebat parere effectum. Quoniam vero quæcunque futura sunt, præparata sunt in causis ab origine mundi, vsque ad hodiernum diem, ac continuo ad illa inceditur: Omnisque res antecedens est causa, aut concausa, aut signum consequentis rei, atque coætaneæ, sicut in Metaphys. ostendimus, affirmari posset proximum effectum notum esse in aëre, in quo ille calor & stimulus currendi & indignandi, & cadendi simul fieri debebant. Non modo enim præparationes humanæ interficientium causarum, sed etiam aliarum causarum in Aëre fiunt, & cognoscuntur. sed nō certò, cū sint cōtingētia: Arist. (lib. de insō.) in hoc obstupescens, postquā negasset Deū immittere somnia, quoniā sapientioribus & optimis, non autē idiotis & aniculis immitterentur, asserit hæc mirifica immitti à natura, quonia (inquit) *natura dæmonia est*, hoc est, sapiens. Igitur aëri concedat sensum oportet, cū alia non intret natura cōmunicans dormientibus. Quod autem Deus insomnia immittat & Angeli, alibi ostendi, argumentūque Aristotelis natum ex eo est quod Deus sapientiam Aristotelicam, cum sit stultitia ante ipsum, parum curaret. Sed quidem Iosepho, Dapieli plurimisque talia immisit somnia, qualia

nec aër, nec alia natura, nec Angelus absque reuelatione potuissent percipere, prædicereque. Quod autem in aëre res præsentiantur, mille extant historię, paulo scilicet ante prælia visos fuisse homines in aëre bellantes & armorum auditum esse strepitum, teste Plinio, & in libro Machabæorum 2. & Iosephi, homines armatos & loricatos, & equos & lanceas figuratas in aëre, aliaque monstra præuisa esse scribitur multo ante expugnationem Hierosolymorum sub Antiocho & Tito. In Calabriæ clade nostro tempore consimilia apparuerunt, & Comete & terre motus. Romæ autem sæpe monstra talia ante clades apparuisse non semel scribit Liuius. Multa quoque accolis Americæ terrificæ potentia ante Hispanorum ingressum in aëre facta esse narrant historię. Quoniam omnis preparatio in communi sensu aëris nota est, ipsaque afficitur simulachris rerum consimilibus; sicuti nos dormientes simulachra armatorum hominū & colubrorum, aliarumque rerum videmus; dum in nobis excitantur à præsentī passione motiones sopitæ talium rerum. Sic adfirmari posset ipsum aërem somniare & figurare quæ futura sunt; cum sit ipse communis spiritus. At Angelos dæmonesque plerumque motiones extra ordinem factas in aëre ostentare, alibi à nobis declaratum est. Hic autem nō est locus.

CAPVT X.

*De sagacitate melancholicorum purorum, & impurorum;
& de demonoplexia, & consensu aëris
nobiscum.*

Melancholia, quæ fex est tetra combusti sanguinis, non est sagacitatis causa, & præuidendi, vt multi conantur ostendere & docere, præsertim Ficinus in libro de vita cœlitus comparanda ipsam copulat sanguini, educitque ex tali mixtura spiritus aureos, pulchros, robustos, cognitioni aptos. Spiritus enim sanguinis floridi sanique melior est solius, quam associati illo atramento. Itidem lucidior aptiorque ad concipiendas motiones veras, discursusque puros, non perplexos, alteratque quales sunt in melancholicis fuliginosis, ideoque dæmonoplexiæ aptis. Propterea assero tetram bilem sanguini mixtam, spiritus emittere horribiles fuliginibus inspersos, & nisi cum sanguine expurgetur efficere lycanthropiam & timores & cogitationes turpes, ita quod videntur homines furere & insanire & delectari locis fœtidis, sordidis, sepulchretis, & cadauerib. Nām infectus spiritus appetit res sibi similes, vt

patet in citta laborantibus. Atque hi sæpe dæmone vexantur. Vt enim docte scripsit Origenes, atrabilis sedes est malignorum spirituum, & dæmoniorum; qui videns spiritum corporeum tetro vapore infectum mentemque horrore stupefactam non posse recte operari in eo, ipse qui impurus est sordidusque oblectatur huiusmodi fuliginibus & ingreditur corpus, vititurque illis ad inferendum horrorem animæ frenandumque; atque ipse interim aliena gaudet sede. Quam ob rem nemo Philosophus miretur, quod medicina purgatiua lienis, quæ sedes est atræ bilis, & mundificatiua sanguinis sanantur interdum affecti dæmone. Vnde impia suborta est opinio dæmones nullos existere, sed solo humore atrabilioso fieri eiusmodi exorbitantias in infecto spiritu. Namque abscedente humore tetro, qui illo utebatur, discedit; sic etiam moritur homo abscedente spiritu, ac proinde mens, quæ illo utebatur ad regendum corpus immanere amplius non potest, eo quod principale instrumentum ipsius desit. Econtra affirmandum videtur, spiritus lucidos purosque sæpe sedem esse Angelorum, qui in animo operantur, & docent & illuminant & perficiunt: Contra ac dæmones faciunt. Et quidem humanus spiritus lucidus, tenuis, mobilis, mensque in eo, sicut lux in aëre residet: idcirco teter humor natiuo lumini inimicus metum incutit, & fuligines interrompunt motiones spiritus, & discursum inturbant; Consimiliter afficiunt acres humores. Vnde imaginantur sese esse lupos, & vllulant, amittuntque imaginationes veras ordinarias, ac vident motionibus interruptis & mistis, accipiuntque signum pro signo, & rem pro re altera.

Quando vero melancholici bene sensati sunt, fit, quoniam sanguis bene concoctus est, fuliginesque foras transpirant per rimulas interfibrales, atraque bilis copiosa in lienem sequestratur ne noceat, ipsaque indicium est caloris robusti, quippe qui comburit, nigrefacitque sanguinem. Ergo producit spiritus tenues ac passibiles valde; Veluti lignum quod comburitur in principio fumum emittit crassum, tetrumque, deinde fumum mediocrem, purioremque, in fine vero summum, tenuissimum, inuisibilemque ex actione caloris valida: atque remanent carbones atrii, sic remanet atra bilis in calidioribus temperatura, ipsaque signum est sagacium spirituum, sed non causa: Causa enim est tenuitas ac passibilitas spirituum. Idcirco melancholici solitudinem appetunt, quoniam quacunque motione offenditur tenuis spiritus. Ideo recedunt à consortio & cogitant multa, quoniam motus multi fiunt & excitantur in tenuitate. Igitur melancholicus præuidet in somnis plusquam cæteri, eo quod aptior est spiritus tenuior ad recipiendos exiles insensibiles motiones aeris, quam crassi spiritus, sicuti facilius suscipit motum aër, quam aqua, & motus languidiore in tenuioribus imprimuntur magis. Sic intuentes hominem intente, eius cogitationem intelligunt diuinantque suscipiendo exi-

guum motum, quem cogitantis spiritus communicat aëri, promptique sunt ad scientiam omnem, nisi fuligo impediatur. At quoniam ipsorum tenuis spiritus exhalat facile & repente, memoriam exilem habent, nisi vasa sint grandia, apta multum spiritum continere, fontésque ampli, aptique plurimum reficere: Quapropter si caput habeant grande & cerebrum multum frigidiusculum eos continere aptum, & retiforme sanguineum, fontésque cordis spatiosos, memoria pollent magna, discursu, ac sagacitate. Sed Petrus P. noster parui est capitis & ferventissimi caloris, & sagaciter prævidet omnia, præsertim quibus operam dat; ast minus recordatur, quoniam spiritus exhalat nec communicat prævisiones spiritui succedenti: Fuliginibus abundat eius discursum interrumpentibus, & fastidium in discendo afferentibus: mæstus est valde cum solitarius est. Quod apparet quando est ieiunus, quoniam spiritus pugnat contra fulgines ex sanguine in fine digestionis ambusto exhalantes; Quando vero hilatus est, nimia hilaritate perfunditur, ut in scurrilitatem & facetias transcurrat: quoniam gaudet spiritus à pugna contra fuligines non infestari, aut feriari; & qui tenuis est valde, dilatur in lætitiis, diffunditurque adeo ut frenari non possit. Multosque ita atrabiliosos vidi deditos scurrilitati parasiticæ, dum quæritat spiritus requiem & lætitiā de foris, ut vacet, & quiescat ab interna pugna. At Petrus eius est sagacitatis, ut extemplo percipiat quicquid alter cogitat, & quando amicis parantur insidiæ ab aliis, ipse subito molimen percipit, & amicorum mala, sicut venaticus canis odoratur & prævidet. Semel cum simul essemus, iuit ad hauriendam aquam frigidiusculam de fonte procul à nobis 150. passibus pro communi amico. Qui noluit paulum morantem expectare: sed dixit mihi recedens, saluta meo nomine Petrum Presteram, nequeo enim expectare. Tunc reuersus Petrus dixit ad me: Recessitne? Ego audiui vocem, quando hauriebam de fonte aquam cogitabundus. Dic Petro vale; quoniam expectare nequeo. Multaque huiusmodi sagacitatis exempla in eo vidi sub aëre tranquillo. Consonat exemplum Saia, & mulieris c. 9. narrata.

Quapropter vere extat sensus in aëre, & communicatio communis. Et quæ historiarum narrant de bello pharsalico percepto apud Abanum à quodam atrabilioso, & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiusmodi non sunt fabulæ. Ast ego cum mali quidpiam mihi imminet, inter somnum & vigiliam audire soleo vocem clare loquentem mihi, Campanella. Campanella; & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis sit. At profecto si Angelus non est, aut dæmon, sicut Socrati assistebat, necesse est aërem sic vociferari turbatum mea passione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex simili similem alteram imaginantem. At quomodo format.

voces: Agnouit S. Augustinus hunc aëris sensum in libro de diuin. dæm. vbi inter cæteras rationes assignat ob id dæmones diuinare. quia corpus habent tenue, aëreum, aptum pati facillime, hancque passionem esse sensum, & sagacitatem, atque ex pauca præparatione in causis argumentari effectus, quam celeriter. Multaque ad rem adducit: tamen ipse credam dæmones natura incorporeos esse. Equidem longa experientia edoctus nunc subito discerno, num somnium sit ab humoribus & fuliginibus, aut ab aere, aut ab intelligentiis abstractis bonis vel malis.

CAPVT XI.

Prophetiam naturalem in spiritu, supernaturalem in mente fieri, & perperam ab Aristotele & Galeno confundi; & de Sybillis & Pythoniſis.

T prophetia, qua Deus homines donat, non in spiritu corporeo initiatur, sicut in melancholicis & brutis naturales prophetiæ fiunt, sed in mente per se primum, ab ipso hominibus immissa, & ea ostentat res altissimas, in eaque residet ipse solus, mouet, docet. in abstractionibus adeo vehementibus, quæ trahunt vnà spiritum corpusque consequenter in cælum. Vnde visi sunt multi in aerem eleuati sæpissime. vt S. Catharina & S. Franciscus vsque ad nubes; qui Dei amore feruentes corpulentiam vicerunt, non autem victi sunt. Si magnes attrahit ferrum, sursumque eleuare facit & in sublimi sustineri, stultitia crassa est Aristotelicorum negantium ecstasim diuinam. Colligitur spiritus crassi ferri, propriamq; exuperat corpulentiam ad odorem sui perfectiui Entis; & canis vt carne potiatur eo sursum attollitur, quo per se perueniret nunquam; & homo nymphæ amore feruens ardua aggreditur, ita vt exercitum vnus dissipet homo in momento, quanto ergo magis credendum est, mentem attolli, quorsum aspirat, sursum, spiritum que incallescere, & colligi secum, corpusque simul in altum trahere, auxiliante diuino amore, illi etiam communicato, ac toto simul composito ex mentis vnitione? videmus quidem Ecstaticos non sentire si pungantur, quoniam totus spiritus sursum eleuatur collectus, reli-

quitque exteriores partes rigentes demortuas, ita vt in quibusdam, si tangantur duriter, frangantur vt vitrum. Hoc naturaliter fieri nequit præsertim tanto tempore, quanto hi Deo chari in sublimi sustinentur. Aliorum qui de regnorum mutationibus & distantissimis prophetant rebus, prophetiam esse naturalem tam falso astruunt Peripatetici, quam falso bestias alii putarunt esse immortales æque ac homo, propterea quoddam portant canes carnem in domum, sicut illos iubemus; & bruta quædam esse Deos, à quibus aliquod beneficium acceperimus. Oportet ergo omnia prorsus metiri, ac deinde decernere. Verum est quidem, Prophetas loqui per signa, & per imagines, ac omnes fere præuidere per imagines opificiorum suorum quoniam prophetia incepit in spiritu imaginante ad mentes teminanda. Nam Amos videt vncinos, vaccas, plaustrum onustum feno stridens, trullam cæmentarii, quoniam ipse rusticus erat. Isaias vero templum, ignem, animalia mobilia, fumum gloriæ, quoniam nobilis erat genere. Daniel autem Aulicus Regis, statuam diuersorum metallorum, animalia superba, prælia ventorum, &c. & quilibet præuidet sicuti ipsi naturale est sentire. Vnus D. Ioannes non loquitur de piscatione, sed de equis, angelis canentibus, de phialis plagarum plenis, de meretrice magna, de Agno, de Filio hominis tot significatibus vestitum: ex quo colligimus Deum sæpe vt motionibus naturalibus in spiritu corporeo impressis, in quo residet mens, eique reuelat res per easdem motiones, à Deo ordinatas alio pacto ad significandum, in alia positione & ordine, & modulo. Secundum quod ipsa videre solet, & hæc est visio imaginaria de qua loquitur S. Hieronymus & S. Thomas; Idcirco sapienter Temperantiam Doctores requirunt in propheta quamuis Deus sine dispositione aliquando statim prophetias inspirat. nam sicuti affectus est spiritus, ita est aptus videre; proptereaque Comedones & ebrii prophetæ non fiunt, quoniam spiritus ipsorum crassus est ex fumis, ineptus ad suscipiendas impressiones superiores, & ad mutationem ordinis propriorum motuum. Sobrii autem ex ieiunio tenuitatem spiritus sibi comparant, vt Helias & Daniel, qui menti superiori subseruit commodius, atque simulachra in ipso figurati vel sopitas motiones suscitanti, ordinantique. Nec homo peruersus turbatus passionibus prophetiam diuinam suscipere potest, motiones enim ipsius ineptæ sunt vt componantur, nisi per vim Deus quod non solet, sicuti in Asina Balaam, componat. Sic Elisæus dum spiritus eius turbatus esset incompulsusque, influentiam diuinam suscipere non poterat: Ac cytharæ sono sedauit eum, purgauit fuligines, aliosque vapores, ac probe ventilatum, reddidit obedientem animæ. ipso inuolutæ: ac Deus in illa fatalem ordinationem significauit. Hic cauere potes ab Aristotele falso dogmate in problem. Sect. 30. Quibus multa inest, & calida atrabilis perciti spiritu sunt ad omnem motum prompti, & sic fiunt Sybillæ &

Bacchæ, quæ diuino inspiraculo afflari videntur, quod tamen non sic est, sed naturali accidit intemperie. Similia dicit Galen. loquens de morb. non vulg. Sybillæ enim de rebus prophetarunt ad quas non pertingit tenuitas spiritus pacto vllò; præsertim quæ Messiam prædixit Dominum orbis, quam Cicero citat, ac falsam esse cupit, ne Res. publ. Romana in illius dominium caderet: nec putat esse veram prophetiam, propterea quod primæ singulorum versuum literæ copulatæ nominant quendam Redemptorem per crucem. Hoc autem sibi impossibile videtur, quoniam prophetæ post furorem nesciunt quid dixerint, nec in ipso furore possunt componere versus, tam accurate conditos, sed alicuius industria (ait) astute concinnati sunt. Ex quo colligere licet prophetiam melancholicorum & Pythonissarum in furore fieri, ac memoria non retineri, quoniam spiritus incallescens attenuatus exhalat successoribus spiritibus non communicando passionibus. At prophetæ diuini bene norunt quidquid prophetarunt, quoniam in mente immortalis fiunt, non autem spiritu corporeo, ac diuina quadam arte ordinantur & excellentia. Vnde Diabolus in energumenis conatur pangere versus, virtutemque primam emulari, sed sitatibus erroribusq; replet, sicut tot in historiis legimus, & ipsemet expertus sum in quodâ à dæmone ludificato. Quæ Ptolomæus dicit prophetiâ ex Ioue, Venere ac Mercurio dæmonoplexia effecta à luna & Mercurio; afflictis de die à Marte, & de nocte à Saturno; In multis inueni vera esse. Et D. Tho. cõtestatur; cont. Gen. quod Mercurius in domo Saturni bene dispositus dat intelligentiâ rerum medullitus. Non tamẽ credo stellas aliud facere, quã inclinantes dispositiones inducere. Nam Iupiter & Venus benefici, Mercurium spirituum Dominum ob sympathiam bene afficiendo, imprimunt in conceptione spiritus nobiles in nobis lucidos aptos ad diuinam influentiam, & visiones Angelicas, vt dicebat Origen. Mars vero & Saturnus affligendo Lunam, Mercuriumque sensibus ac discursuæ præsidentibus symbolo, & influenza naturali, vt in Metaph. declarauimus, produciunt spiritus acres, tetros, fuliginosos & prauam temperiem, quapropter plebicula & fœmellæ prauis nutricib. aut ex menstruo sanguine, vel ex retentis excrementis, præsertim in vtero peruersos vapores concipientes, perturbantur, fiuntque apti ad dæmonis illusiones. Remedium dat Hippocrates virginibus coniungi viro, vt vterus generationis auidus & prauorum ideo vaporum causa, expurgetur. Senib. vero purgationes prouocare, & pingues brodios exhibere; vnde spiritus lucidos producant, atque vina generosa, subdulcia ac firma. At absq; religione non expellitur malum, si dæmon in dominatu confirmatus fuerit, vt sequens libellus manifestabit. Sunt tamen quidam qui passi ne tantum naturali afficiuntur eiusmodi mania, sicut Sociates, Callimachus, Scorus, Hercules, & Mahomethus; cui tamen dæmonem perpetuo astitisse ex eius furiosis mendacibus fabulosis, repentinis-

tinisque reuelationibus, liquet. Atque hi sæpe deliquo intermoriuntur ab Epilepsia vapore tetro caput infestante, quamuis acuti & ingeniosi sanitatis tempore sint. Alij vero adhuc sanilæduntur, vt aniculas vidi multas, alij simulant. Alij à Dæmone vexantur, sicut Pythoniæ. Atque hi deceperunt Aristotelem & Galenum & Auicennam aliosque, vt crederent aliam non extare prophetiam nisi naturalem. Sed quidem res in mundo omnes consimiles sunt, & qui bene non distinguit, decipitur sæpe. At Socrates, & Plato Prophetas sanctos à prauis recte distinxerunt: & expectabant Reformatorem aliquem magnum diuini cultus, exhibiti impie creaturis & statuis, vt patet apud Platonem in Alcib. & in Dial. de Voto, & de Sanctitate. Præter multas experientias vidi sororem Æmiliam anno suæ vitæ 12. oppressam à dæmone quando sol eius apheta, qui erat in Aquario per directionem ad Saturni diametrum peruenit in Leone, & simul à Marte oblatus est Mercurius. Post annum conualuit signis mirificissimis ostensis, ac deinde nupsit viro probo, & vixit in magna sanctitate vsque ad 35. annum; at anno 35. sub benignis aspectibus læso Apheta transitu Saturni intermortua cecidit, & vidit visiones Dei & mirabilia de seculo venturo narrauit, de inferis & cœliculis; & sapientissima euasit in Theologia sine studio. Prædicebat euentus quam plurimos, verosque præmissa oratione ad Deum. Vnde agnoui dispositionem naturalem à temperiæ & stellis conferre multum ad superiores visiones: vt & D. Thom. fatetur: licet Deus absque his possit simul disponere, & formam, & actum præstare.

CAPVT XII.

Omnes aquas, liquoresque sentire, & de Sympathia & antipathia ipsorum.

A Quas etiam liquoresque omnes sensituios esse necesse est, cum à calore, quem sensituium esse demonstrauimus, generentur, & informantur. Quod ipsorum ostendit constitutio in locis & temporibus calidis ex vapore calido, qui vt fiat aqua condensationem patitur modo; aliud nihil, vt in Alembicis & operculis ollarum, & in fornibus balnearum palam fit; vbi fumi absque frigore sed ultra progredi prohibiti in aquam densantur; & sapor ipsorum aut salus, aut dulcis, aut insipidus, nostro videlicet calori similis (Nam propterea saporem non ostendit, quod simile à simili non patitur, vnde & cui albumen crudum insipi-

dum apparet.) testes sunt natiui ipsorum caloris, quamuis à frigore extraneo perpetuo occupati sint, ita quod nequeant nobis calorem manifestare præsertim calidioribus; nam & oleum & vinum percalida, frigida tamen apparent, ex frigore externo & comparatione nostri. At motus quo gaudent, & quo priuati putrescunt, ostendit non modo eos calidos, quippe cum calor motu seruetur, sed simul etiam sentientes. Flumina omnia currunt ad mare tanquam ad simile principiumque à quo seruantur. Ipsumque mare perpetuo gyro ab ortu ad occasum mouetur. (Vnde naues breuiori tempore ab Hispali in Peru, quam à Peru in Hispalim nauigant) ac motu gaudet sua diffusionem sicut aër, sed non tantopere, quoniam non tantundem caloris habet, nec tenuitatem tantam, qua possit ita expandi; Nec ergo sensum tantundem, sed minorem & paulo obtusorem. Sequitur mare Solis motum ac Luna non ea ratione prorsus, qua ferrum magnetem, sed quia tumescit & rarefit ab eis. Tenuitas vero ingenerata compressionis inimica est, idcirco eleuatur, vbi calor adest, & deprimitur vbi abest. At singulis sex horis in totum eleuatur ac deprimitur vbique: nam sub quadrante, vbi sol imminet, tumescit, ideoque aquæ eleuatæ currunt in oppositam partem hinc & inde, & in ea eleuantur propter obuiantem concursum, sicut in feruente olla palam fit, vbi pars igni exposita tumescit, ac simul opposita, id est ad ansas ollæ; sed in lateribus deprimuntur, quia nec ignis, nec concursus ibi eas attollit. Sic in gyrum pergens Sol efficit, sicut flamma ollam successiue circumdans, vbi ipse est, & in opposito tumescere, in lateribus vero decrescere, ita vt quatuor vicibus in 24. horis aquæ totius ambitus Oceani terram cingentis crescant ac decrescant, sed telluris situs hos motus variat: Alibi vero Luna, alibi dispositio aquarum. Nam per tenuiores nequeunt in hyeme nauigare, sicut Indum mare: per crassiores nequeunt in æstate, sicut in Persia; nam Sol hyernos vapores generat in tenuibus, nec potest educere, ergo mare interturbant: æstius vero in crassis. In æqualibus autem matutinus vespertinusque Sol tumores facit, eo quod obliquus est, ideoque impotens ingenitos educere vapores, quos tamen cum meridianus est, educit, æthesiæque autas constituit in æstate validus, perpendicularisque. Atque pacatum mare videtur eo quod à vaporibus exitum nactus non agitur sicut mane & vesperi; licet in Parthenopæo oppositum verius sit ex maris crassitudine pingui. Omnes autem huiusmodi motus sunt ex maiori, minori que sensu tenuitatis maioris, minorisque. At in omnibus maribus & fluitibus generantur pisces, vermes & plantæ, quorum nullum absque sensu & calore animari posse credibile est; quin mare suscipit figuras cœli & terræ, sicut aër, quando prædicit euentus, & sic piscibus inest præuisio tempestatum, æstus & gelu & belli inter se inuicem, & mutatio regionum & sedium, sicut terrestria animalia con-

sueuerunt. Nam hyeme ex subpolari ad nostrum mare accedunt, æstate vero recedunt turmatim. Præterea aquæ omnes sursum corpulentiam vincentes atrolluntur, ad implendum vacuum; ergo illam sentiunt imperfectionem vel amant sui diffusionem, sicut in 1. lib. dictum est. Eriguntur præterea aquæ de mari supra montes quasi per spongiam, & panis attractus vna ex parte ab aquis totus perfunditur; & collantur per panni frustum liquores omnes vltro ascendentes gutta post guttam similis similem insectantes, & ita sese impellentes, & vltra dilatantes; vt vbi altera erat, altera accedat, vt in spongia palam fit. Hoc autem absque sensu exquisito non facerent. Nam arena non ascendit tangens panni extremum ad illius summum, vt aqua. Item aqua in patera conglobatur, ne cadat, diuidatur & pereat; & si quid crassum imponas attollitur super pateram & sese continet, dum nolunt partes à partibus separari: Omnis enim diuisio mors est rebus consimilibus cognatisque. Præterea cadentes aqueæ guttæ super frondes arborum, assumunt figuram sphericam, vniunturque ne diuidantur & moriantur; & gutta guttæ tactum appetit, & iuxta se inuicem vbi sunt, statim vniuntur & incorporantur, mutuo se iuuant auxilio contra aduersum aërem & contra corpus, in quod inciderunt, ne ab eo sorbeantur; & super tabulam guttæ multæ cadentes visuntur tumidæ in se ipsas elatæ & contente, & agitata tabula moueri nolunt, at si alia aqua eas prope tangat, statim illi admoventur, vniunturque. Præterea saliuunt de fonte aquæ insequentes vaporem crassum, quo cum generantur, non secus ac sanguis lecta frontis vena salit insequendo spiritum; Compressæ quoque dissiliunt, tanquam compressionis inimicæ, instar ventorum, aliarumque sentientium rerum. Cum aërem crassi calidi que vapores occupant, pars tenuior sulphurea compressa accenditur, forasque erumpit in fulgura & tonitrua. Crassior vero ne diuidatur, & veluti tenuem insectando vnitur tanto impetu, quod in grandines induratur, qui propterea locis temporibusque calidis fiunt, frigus autem in aëre extraneum colligitur ad conspissatum vaporem, gelatque magis. Nec fulmina alia ratione fierent: nisi quia vapores exhorrescentes diuisionem, quam calor exiliens affert, in rem duram conspissantur, quando secum multas fulgines habent, quæ sunt portiones minute siccitatis exhalantes vna cum tenuibus in magno æstu tetrix; ideoque aptæ sunt compingi in ferrum, lapidem, aliasque huiusmodi consistentias. Sanguinem sentire priores sermones docuerunt, similiter & sputum, quod coit in vnum, & dum extenditur, à corpulentia non vult seiungi, seiunctumque ad cognatum se contrahit & humi proiectum agglobatur vltro: & super æs calidum assumit sphericam figuram, & resilit fugiens mortem, in igne stridet, sicut liquores cuncti, nolentes fieri aër, & fumus, nisi violenter. Præterea pugnare humores alterum contra alterum, in se-

bribus patet. Vbi sanguis fugit & redit ac succurrit, vbi est opus, sique de naribus affluat multus, perfusus aqua pedibus aut testiculis, reuocatur ad ipsorum auxilium, & fluere cessat. Sanguis occisi præsentem occisorem indicat. Liquores multos destillatos, & quos vocant aquas fortes, inuicem pugnare notum est Alchimistis. Maxime autem aqua vitæ contra oleum, & res vinctuosas. Ipse quoque vidi aquam in destillatorio extractam ex sale & myrto rebusque siccis, amarisque, fluori confecto ex rosis & saccharo impositam, mirifice altercati, fugere, resilire, irasci, feruere, sicut spiritus animalis diuersam ob qualitatem atque sensum. Omnes sane liquores cum à calore liquefaciente generentur, aut ex calido condensato fumo, calidos esse sentientesque necesse est. Præterea Reubarbarum videmus ex cunctis corporis partibus choleram in ventriculum attrahere; agaricum vero phlegma; senam, bilem atram; aliosque succos herbarum, liquores alios; quibus stimulatus spiritus intestina stringit, expellitque excrementa, purgatque. Hoc autem similitudinis vi fieri comperimus, cum prædictæ medicinae omnes similes sint colore, odore & sapore humoribus, quos attrahunt. Proptereaque caput aspidis appositum loco in quo momordit hominem, attrahit ad se venenum homini inimicum, aspidi vero amicum. Mus quoque nascens in radicibus napelli deglutitus sanat hominem à veneno napelli, trahendo ipsum totum in ventriculum, vnde simul à spiritu expellitur foras. At si bibatur alius napelli succus non attrahit primò hauftum, sed ipse permeat viscera, cum sit liquidus, ad alium liquorem napelli se conferens similitudine. Mus autem odore trahit, & densitate non it. Sensus quoque attractionis Antimonij, notus est cunctis medicis. Pari modo ad extrahendum oleum ex vestibus eo perfusis, requiritur aliud oleum, quod mollificet illud, sibi que incorporet, similitudinis vi: Postea apponitur res arida ambobus contraria, vt bouis fel aut cinis, quo expellitur liquor vinctuosus totus. Hac ratione magica saponis compositio inuenta est, ex calcis cinerisque lixiui & oleo conglutinatis. Altero attrahendi gratia, altero vero expellendi. Sapon quoque ex vinifecibus itidem confici potest, ad vini maculas abstergendas. Sic & Theriaca ex venenatis viperarum carnibus atque simplicibus rebus multis veneno inimicis componitur, vt aliud amicitia trahat, aliud attractum per inimicitiam expellat; aliud corroboret & in salutem aliud vertat.

CAP V T XIII.

*De sensu lapidum & metallorum, & de
amicitia & odio.*

Apides quoque ac metalla sensu non carere licet obtusissimo inter omnes, ipsorum constitutio declarat, cum extrahantur a liquidis indurescente fiant: At lapides ex crasso fluore non admista viscositate aut tenuitate, quae de re frangibiles sunt, non autem flexibiles; sicut metalla, quae viscositatem & quid tenuitatis in se super continent. Propterea liquesfacta immittuntur pondere excepto auro, quod quia similibus prorsus partibus compositum est, ponderis nihil amittit; nam simul omnes eius portiones exhalarent, cum sint consimiles, ideoque altera non magis nec prius liquefcit aut attenuatur quam altera, nec ergo exhalat. Omnia tamen in se calorem continent: quem contusi percussique lapides laxati manifestant: ac confusata similiter metalla; ac odorem sulphureum & quidpiam cineris emittunt, dum percutiuntur, ut intelligas ipsos lapides, & non percussam aërem inflammari, & compeditum continere in densitate calorem. Ergo omnia sensum habent, cum sensitivus sit calor.

Præterea metalla cuncta ac lapides nutriuntur & augentur transmutando solum, ubi primo adnascuntur ope solis, non secus ac plantæ, in fluorem, & imbibendo ipsum per venas, attrahendoque; quæ de re crystallæ crescunt in cubicam figuram, Adamantes in Pyramidem; Et Appenninorum substantia lapidea in montes superbissimos crevit; ubi videre licet passim tanquam ramos arboreos in figuram oblongam quadratam expandi multos. Nec quidem potest sol subito erexisse substantiam hanc in montes Appenninos, & Alpes & Pyrenæos Hispanicos, & Acroceraunos, Dalmatas & Libanum & Antilibanum, Philistæos, & in Caucasum & Gathim, & Riphæos, qui per milliaria plurima extenduntur, & in aërē tantopere attolluntur. Plinius testatur marmorum fodinas in Hispania crescere in tantumdem marmoris, quantum extrahi consuevit liba. Hærruræ insula quantum ferri regenerat continuo, notum est, & montes Styli & salinæ Altimontis in Calabria sal instaurantur vegetatione perenni. At quidem lapides metallaque non crescunt, cum à sua quasi matrice separantur, nisi fortè per additionem exteriorē non per vegetationem.

Sic & animalium ossa infracta, separatâque ab animalî non amplius crescunt; & ad certum tempus peruenientia non augentur, sic & cornua & ouorum putamina, & dentes lapidib. simillimi, & maiori augmento ostrea, conchilia, limaces, testudines lapideam habent vestem, quæ in eis nutritur & crescit ad determinatam quantitatem: Participatque sensum cum eis communem, sed obtusum, qualis inest vnguibus nostris. Sed spinæ Echinorum palam flectuntur ad motum in radice membranosa & sentiente.

Quæcunque autem Entia nutriuntur, attrahunt introrsum alimentum, non cuiuscunque substantiæ & qualitatis, sed illius modo, quæ illis cognata est, similisque: Sic etiam renuunt contrarium; quare æs & ferrum euomunt excrementa passim, ac rubiginem, quod absque sensu magno non fit. Sed magnes quæ polum spectat, excellentis sensus indicium affert, Sic & ferrum, quod ad ipsum fertur, & adhæret, vt in primo libro satis dictum est. De Mercurij sensu nemini dubium esse deberet, cum spiritalis liquidusque vnâ conspiciatur perpetuò agitari, & separatim vniri, vtque se defendat, fieri sphericum, & libenter ad metallum perfectius currere, eique adhærere: nam intra arcam ex altero in alterum se cõfert angulum, vt perueniat ad argentum, magis autem aurum appetit, cui foriter inhæret, & per vim separatur. Quam ob rem aurifices cupientes auri mînütias & limaturam colligere, superinfundunt mercurium, qui frustra omnia complectitur, sibiq; vnit, deinde apponitur igni, & Mercurius statim exhalat, cum sit mollis, tenuisque substantiæ; facilè in fumum conuertibilis: Aurum verò in vase remanet. Sic circulatores decipere solent impios ostentantes se ex mercurio aurum efficere posse.

Præterea inflexa vitra ac metalla, reuertuntur ad positionem suam rectam, vel sphericam, magis autem quæ sunt frangibilia, quibus perniciosius est inflecti. Extant lapides Astrohites, & Trochites, vt testatur Plinius, ac nos vidimus, qui super plana tabula perfusâque aceto aut limonis succo, a seipsis mouentur, ita & pumex. Sunt enim lapides porosi spiritum & tenuitatem continentes: quæ acuminè penetrantis aceti excitantur, & cum tota mole mouentur, sicuti nos intermortui alij odore reuiuiscimus. Extat sensus attractionis in eis: nam succinum attrahit festucas; aurum & argentum, palmas oliuâque, quibus vtuntur thesaurorum absconditorum inuestigatores ad loci agnitionem. Corallium arborem lapideam intra mare esse, nemo ignorat, quod ærotis appositum colorè amittit, vbi febricitant, vbi cessat febris, iterum rubescit vt caro, cui est similis, & eius affectiones compauntur. Porta narrat mihi, argentum intra quasdam ipsius aquas chymicas conuersum fuisse ins arborem paruum frondosam formosamque, vt ex putrefactis planta & animalia generat Paracelsus. Iaspis ob similitudinem, quam cum sanguine habet, eius

effluxum cohibet. Abinzoar contra malignas febres optimum est. Aliaque ad alios, vsus: qui autem versantur in fodinis lapidum ac metallorum longe plura experimenta habent, quæ consensu & dissensu rerum tribuenda sunt. Quousque ex metallo aquæ chymicæ vi auri particula extrahitur, at ex auro metallum aliud minime. Ipsum omnia ad se trahit, quia perfectissimum. Nigredine tingit candidam chartam, sed non quantum argentum. Ast heracleum lapidem proprio maculant cuncta colore. Hic Sanct. Augustinus obstupet, quæ ratione candidum argentum nigrefaciat, quod posset infringere huius libri fundamentum, hoc est, nullum Ens dare quod non habet. Sed firmum stat, quoniam metallorum materia non est bene deuidta, sicut in vitro; ideoque sua tetra facie tingit albam chartam; licet simul tingat argentino eandem candore, qui tamen non apparet, quoniam candore chartæ confunditur. At in heracleo apparet candor, non autem nigredo, quoniam niger est, & nigredinem argenti secum occultat. Nec unquam præfusa deuidta potest dici materia metallica, nisi fiat transpicua frangibilisque: quando iam viscosus, vultus, materialis exuperatus est à caloris vultu. Quapropter vitrum est, postremus actus ipsorum, & tenuitas vaporum, & aqua vitæ liquorum. Aiunt, vnicornis exudare cornu ad veneni sibi inimici conspectum, & aquam ebullire eius spiritu, si illi imponatur. Aurifices lapides pretiosos, scintillatione & vigore alterum alterum vincere notant. Muschus amisso nativo odore si suspendatur in cloaca colligitur ab odio fœtoris infestæ, & augetur eius odor mirificus, sicut omne contrarium intra contraria consuevit augeri, nisi ubi penitus extinguitur in fine pugne. De magnetica attractione & conformatione dictum est in lib. primo: & quomodo ferrum posituram etiam ab arte sortiat, & suo sensu illam feruet, dum in aquam super subere natat. Et D. Thom. hoc etiam notauit.

CAPVT XIV.

*De Plantarum sensu, Sympathia & antipathia
mutua, & alias ad res.*

E sensu plantarum, nemini dubitandum esset, cum vescantur, nutrantur, crescant, semina & matos producant, non secus ac animalia. Vnde disputat Clem. Alex. num dici debeant animalia à Platone enim animalia inuenta, imobiliaque vocantur. Pythagora verò sensu prædita videntur. At

Arist. in 2. de Anim. vegetatiua anima, non autem sensitiua prædita ad parent, propterea, quod (ait) operationes sensus in eis & organa non reperiuntur, qui nihilominus non modo sensus sed & rationis actus in eis agnouit alias, (2. Phys.) quando ostendit operari propter finem, fructus videlicet vt æternentur; spinas ad defensionem; & folia ad tegendum. At animam dat plantis, sed quomodo animam absque sensu quia carent oculis & auribus? imo ostendimus hæc non esse sensus, sed vias fenestrasque ad sentientem spiritum, vt S. Chrysost. & S. August. docuerunt, Echinus enim caret. At vel tactu non debuisset eis auferre, quippe cū radices ori animalis similes, terræ immersas ad sugendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter & gustum eis tribuere debuisset. Palam enim est, non omnem plantam omni in loco nutrirī & gigni. Piper enim India producit non autem Italia. Arangia Italia nutrit non Germania. Nutritur ergo planta terrestri ex fluore sibi connaturali ac simili, eumque exugit, itaque in dissimilem transplantata locum non exugit, quia consimilem non inuenit, proptereaque moritur. Nec ex toto solo nutritur, at ex liquido. Idcirco circa fodimus, vt penetret sol, & liquefaciat solum fermentetque ita, vt possit in alimentum conuerti. Ideoque finum calidum pinguemque radicibus apponimus. Planta ergo secernit vtilem ab inutili succo. Ergo sentit quid feruet, quidve non conseruet. Hocque palam in ætate faciunt, quando nimio ab æstu sunt squalida & demortua, comas demissa, velut afflicta animalia. At superueniente pluuia subito reuirescunt, comas attollunt, viuificantur, formosæque redduntur, ac manifestæ letitiæ sensum ostentant & refectionis, sicut post inedia ac laborem homines inuenientes cibum: Nec hoc Virgilium latuit.

Præterea quo pacto distribui posset nutrimentum per totum corpus, tanto ordine, transmittendo partes solidiores ad ossa, lentas ad carnes, pingues ad medullam, viscosas ad neruos, & corticem, lubricas ad folia, vinctuosas ad semina, leuem benèque digestam substantiam ad flores; nisi pars omnis sensum attrahendi simile haberet, & spiritus non intermaneret, qui coqueret, & partiretur alimentum? Patent insuper in planta nerui & venæ adhaerentes ossi, & in his animam inhabitare necesse est, nam detecta vndique cortice moriuntur. At si vltra dimidium ossis secantur, dummodo relinquatur cortex ex opposita parte, non moriuntur, quoniam spiritus ipsarum crassus est, nec ita facile exhalat per sectiones alterius partis; Sed trahit adhuc ipse rectis vasibus, quem exsucta terra subministrat succum, reficiturque.

Præterea ergo si plantis insunt ossa, medulla, nerui, venæ fibre, corium, os, vestes, arma, & proliçatio, ne moriantur penitus, fatendum est animalia esse, sensuque abundare. Hoc quidem argu-

mentum imperitis & stupidis quoque suadeat, qui sensum non norunt, nisi per organa: Sapientiores enim certius ipsum agnoscunt in aëre & cælo rebusque spiritualibus, organo carentibus. Veluti idiotæ imaginantur Deum corporeum similem homini, putantque ipsum non sentire nec sapere, nec gaudere, nisi vultum habeat, corpusque instar hominis. Quæ de causa damnauerunt Magnum Originem in Ægypto Monachi rudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeum fecerat. At sapientes nouerunt hæc organa & corporeitatem esse Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Præterea si hoc non sufficit, inuenimus in plantis sexum masculinum & foemininum, ut in animalibus, & foeminam non fructificare sine masculi congressu. Hoc patet in siliquis & in palmis, quarum mas foeminæque inclinatur mutuo alter in alterum, & sese osculantur, & foemina impregnatur, nec fructificat absque mare; imo conspicitur dolens, squalida mortuæque; at puluere illius & odore reuiuiscit. Præterea extant plantæ in Scandinauia, quarum fructus vertuntur in animalia volatilia. In omnibus quoque plantis innascuntur vermiculi; quorum sensus ex nihilo non oritur. Ergo calor ipsarum sensitiuus molem attenuando & liquefaciendo, & de foris inducendo, producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea est amicitia, inimicitiaque inter Plantas. Brassicæ enim vitibus inimicæ, & mutuo destruuntur; si simul plantentur, & qui inebriati non vult, brassicarum succo bibito vincit, obtunditque vaporem & vires vini; Lupini sycomorisi infestisunt. Oliuæ amicæ myrtis, ac vna bene se habent; ut & vites vlmis; ubi mirum quanto officio plantæ flexibiles manus quasi sibi parant, funicul. osve quibus amicæ robustiori colligantur & fulciantur. Sic hedera quasi clauos parat, quibus insigitur corticibus quercum stabiliusque corporum.

Præterea quidam fungi nascuntur gregatim in Bisiniani territorio, olentes mosehum, at si quis cacauerit in loco ubi nascuntur, fugiunt, & paulo distantius nascuntur, viscoso vapore benigno, ex quo nascuntur repente, ac fugiente inimicum fetorem. Habent & plantæ Antipathiam & Sympathiam cum metallis, ut dictum est. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias inimicitiasque quas cum partibus animalis habent: ut Cucurbita cum capite, lecoraria cum iecore, testicularia cum testiculis, dentaria cum dentibus; exque figuris earum multa indagauit, sed si non in omnibus diuipat. Nihilominus res mirificas industria propalauit latentes. Vidi etiam cucurbitas ubicunque secantur, eo serpere, ubi possint inniti, præsertim in arboribus frigidiusculis, & eo se dilatare, ubi aquam sentiunt. Si que supponas vas aquæ plenum pendenti cucurbitæ ipsa crescit in longum, mirificæ usque ad aquam sese effundendo. Si vero olei vas supponas, aliorum planta ramos expandit, reuoluitque. Cucurbita vero contrahitur, minuiturque abominans oleum. Sic & Rosa fugit

à cæpa. Quare & odoratum habet per poros exhalationem admittentem. At sensus omnis, tactus est: & Ens hunc habens, dici insensatum non potest. Vinum in doleo floret, quando vites florent. vt dixit S. Athan. in. def.

In lignis aridis sensus quoque reperitur, sed modicus, qui non nisi vermium generatione manifestatur: Dum calor actiuus nunquam agendi oblitus, agitat viuificatque particulam aliquam dispositam magis. At in Foro lulii sæuo gelu exsiccantur oliuæ; ac deinde germinare stipites sicci visi sunt; quod admiratur Virgilius. Verum trabes palmea cui pondus superponitur, quasi dolens etiam sursum arcuatur, contra molestiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum relictum sibi, redit ad positum suum; ergo sentit contrariam positionem inimicam sicut animal, euitatque. Si enim insensata foret, remaneret sicuti ponitur: Lignum igni appositum stridet, ploratque manifeste, quia destruitur; & quidem modo suo; non nostro has ostentant passionēs. Lauri folia effugiunt ignem & resistunt, inflectunturque quasi serpentes contra calorem infestum. Cum cælo etiam habent consensum plantæ.

Heliotropia quidem perpetuo solem inspicit, vertitque comas ab Oriente in Occidentem secum, & noctu simul conuoluitur, ita quod mane ad Orientem cōuersa apparet. Heliotropiarum genera sunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granosumque; aliæ vnicum florem figuram solis referentem; alia in Euphrate nascitur sub aquis, quæ mane oriente sole educit comas super aquas, & eleuatur semper magis cum ipso sole vsque ad meridiem, & deinde demittit paulatim fastigium vsque ad vespertinam. Et sole sub horizontem meante, sub aquas ipsa immergitur, & ad circulos suos reuertitur. Plane hæc indicia mirabilia sunt consensus rerum omnium cum omnibus.

Tilia quoque, vlmī, salices, populi, & oliuæ, dum sol ab æquatore in Cancrū declinat, semper comas ad Boream flectunt; & solē à Cancro recedente vertuntur iterum in austrum latitudinis motum insequentes: vti heliotropia & lupini longitudinis. Dicere quis posset, ita euenire, quoniam sol ex ipsarum neruis rectis attrahit continuo vaporem recta extorsum; propterea ad se herbas istas perpetuo spectare cogit; at absque sensu hoc non fit: nam foenicula euidentibus, rectisque donata neruis sic non vertuntur; & illæ sectantur motum latitudinis, istæ longitudinis, quapropter sensum consensumque inter cœlestia terrestriaque Entia ponere decet; nam non modo Leo & Gallus solaria sunt animalia; sed herbæ ac metalla cum cælo consensum habent, vt magnes comprobat; & lapis pleiadas numero & dispositione in se notatas habens; & alius lunam, alia alias stellas. Et animal in India pennatum reperitur fuscī coloris, quod tamen crescente Luna augetur colore; ita vt in plenilunio purpureum sit pror-

sus. Actunc Coloni obseruant illud, occiduntque vt pennis potiantur ad vsus proprios, quæ stabilem postea retinent colorem puniceum prorsus. Est etiam herba quæ in primo die Lunæ vnum emittit folium in secundo alterum vsque ad 15. quæ statim incipiente de crescere Luna cadunt, singulis diebus vnum, ordine quo creuerunt & num. Aliaque plura exempla idem docent, ex quibus veritas logiæ comprobatur, & virtus occultæ sapientiæ, quam veteres Magiam appellarunt.

APPENDIX.

De remora detinente nauim.

Hic adnotare libuit non modo res naturales consentire fini, cuius gratia factæ sunt, sed etiam artificiales. Eadem enim mundi anima artem naturamque regit; quapropter simillimæ sunt, vt diximus de ferro ab arte posituram ad mundum sortiente: & in mari reperitur piscis catena, Loricæ, Episcopus, & alii referentes res arte humana conditas. nedum naturali. Quapropter cum nauis facta sit, vt perambulet mare, consensum habet aliquem ad huiusmodi finem. Videmus enim alteram nauem eiusdem ponderis & formæ, ineptiorem & renitentiorem esse navigationi & cursui, quoniam minus consensionis habet. Hac eadem de re & horologiorum fabri attestantur, & ignari causæ conqueruntur, & veluti mox declarabimus, domus & vestes afficiuntur lepra, quæ in eis multiplicatur non per vaporem, sed per maculas contagiosas sicut in nobis. Nec sufficiunt odores aut ignes eas purgare, quin seppant leprosa macula: sicut sapientissimus docet Moyses, & in sequenti libro palam fiet. Sic affirmandum videtur, & magis inesse ligno navigationis sensum, qui à Remora illi aufertur, inducente stupiditatem, quæ amplificatur, totamque stupefacit nauim, repugnantemque reddit naturali ipsius motui. Vt alius piscis piscatoris manum: Et veluti sensus rabidi canis multiplicatur in nobis, & reddit nos caninos, & Aranea Tarantina temperiem morfu immutat totam: Sic remora facit in ligno idoneo, proportionatoque ipsius passioni: Sicut leo aptus est pati à Gallo, tympanum pecudis à lupino. Quapropter Moyses quoque prohibet, fieri vestes ex lana & lino; nam vt compertum est, parum durat, quoniam dissentientes res sunt. Verat quoque diuersa semina in eadem terrâ seminari, quoniam interuenit antipathia, sicut inter vitēs & brassicās, minimeque coalescunt, perficiunturque; & postquam colliguntur, remanet qualitas & odor, qui officit superuenienti aduersæ naturæ semini. Sensus enim remanet post multas quoque mutationes; vt sequens liber indicabit.

DE

SENSU RERVM

LIBER QVARTVS.

Qui est de MAGIA.

CAPVT I.

De Magia in communi, eiusque diuisione.

A G I nuncupati sunt antiqui sapientes Orientales præsertim Persæ : Qui res latentes Dei inuestigarunt & naturæ Illius Artis, ac deinde mirifica operabantur, vsibus humanis ipsas applicando, teste S. Augustino. Hodierno autem tempore adeò deiectum exosumque hoc nomen est, quod superstitionis modo demonumque amicis tribuitur. Imperiti namque ac sordidi homines tædio inuestigationis rerum affecti, à Dæmonibus breui negotio petierunt ea, quæ præstare nequeunt ; sed posse se fingunt. Sic Astrologia obtusorum & nebulonum ingenio. exposita, atque tractata, in abominationem incidit. Quin & propheta nunc temporis barbâtes & stolidi & sæpè impij ab imperito ac prauè educato sæculo nostro appellâtur. Conatus est bis nihilominus studiosissimus Porta hanc scientiâ reuocare. Sed histo- ricè tantum, nullas præclaras primasque reddendo dictorum suorum causas. Non enim ad sensum rerum ac primalitates ascendit, sed ad qualitates elementares & vulgarem Astrologiam & sympathias occultas & signaturas omnia refert. Et Imperati Neapolitani studium seu technotehca basis esse inuentionis eiusmodi artis posset. Ex tribus scientiis, teste Plinio, Magia conflabatur, Religione, Medicina, & Astrologia ; prima prodest expurgando animo, vt fiat aptus cogni-

tionibus occultis, & primæ causæ amicus, vtque timorē magus indat & reuerentiam & fiduciam illorum animis, quibus applicatur actio; Secunda ad cognoscendum vires herbarum & lapidum & metallorum & antipathiam & sympathiam inter se & ad nos, & complexionem, & aptitudinem ad patiendum & operandum illius hominis, qui indiget ipsa, requiritur; Tertia verò ad cognoscendum tempus operandi, & symbolum inter res nostras & stellas, errantes & fixas, & luminaria, quæ manifestè sunt causæ mutationum & virium omnium rerum.

Quapropter in Euangelio S. Matthæi, illi collaudantur Magi, qui ex Cometa natiuitatem Monarchæ vniuersalis cognouerunt. Deus enim inuestigatoribus & admiratoribus operum suorum ostendit, non modo quod quæritant, sed insuper auxilium præbet perueniendi ad supernaturales res, cum purgati fuerint dispositique naturalibus virtutibus & studio. Adeo benignus blandusque est auctor noster, & Pater. Vt ibi testatur Chrysostomus & Augustin. & Leo.

Hæc igitur sapientia speculatiua est, ac simul practica. Applicat enim quæ pernoscit vsibus generis humani. Arbitratus est Plinius (lib. 27.) hanc sapientiam omnibus naturalem esse, ac facere miracula, eius esse muneris. Idcirco putat Moysen fuisse magum præstantissimum veluti Aegyptij alij, Iamnes & Maabres, qui cum eo pugnarunt coram Pharaone: Et tandem nouissimam esse dicit Magiam Cypriam: Quoniam in Cipro coram proconsule Sergio Apostolus Paulus in virtute Iesv, vt Elimas Magus cecicaretur, iussit; quem deinde sanauit. Nec putat extare dæmones, quoniam Nero inquisiuit diligenter & non inuenit, nec fuit qui ostenderet illi dæmones. Quapropter putat naturam esse Deum omnibus rebus infusum, ac in nobis operari prout sapientia nostra eius operibus vti nouit. At Trismegistus arbitratur hominem esse miraculum mundi, & Diis nobiliorem vel æqualem: Ideoque tantum valere in sapientia sua, quod possit facere Deos marmoreos & æreos, illisque animas infundere sub quibusdam constellationibus, ab eisque responsa habere. Hoc idem sensit Porphyrius ac Plotinus, addentes reperiri Angelos bonos ac prauos, vt quotidiana experientia docet; & ego quoque manifesta experientia cognoui; non quando inuestigatione auida id tentauit, sed quando aliud intendebar; idcirco nil mirum, si curioso Neroni non comparuerunt. Atque Simonis Magi volatum putauit esse ludum naturalem tanquam funambulorum. Quippe cum Suetonius narret, Neronem renouasse Icarum casum. Quapropter ipse assero, existere primo Magiam diuinam, quam homo absque Dei auxilio vix intelligit, & nil operatur. Hanc calluit Moyses, alijque Deo chari, qui nulla scientia naturali tot miracula patrauerunt, obediēte ipsis creatura tanquam Dei legatis; & qui credit Deum existere & curare mortalia, id

quoque credat, oportet.

Datur & Magia naturalis sicut hæc ex stellarum & Medicinæ notitia; addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur in eo, qui huius scientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam absque dæmone fieri solent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad astutiam pertinentes non ad scientiam. Naturalis ergo in medio versatur, ac qui ipsam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur sæpe ad supranaturalem erigi & cum superis participare. Qui autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari, & ad perditionem trahi, qui sese ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de sortibus ex Augustino deducit rectissime.

C A P V T I I.

*Ad Magiam cælestem requiri amicitiam Dei & fidem,
& quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant supra naturam.*

Rimi homines Deum manifeste pene agnoscebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac apparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiarissimus erat, sapientissimus omnium erat. Cum sapientia sit ipse cultus diuinus, hoc est, religio, teste Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creatura, operaque miraculosa patrabat. Quoniam veto tenuerunt homines seruire sapientissimo cuique, schismata fecerunt. Ne autem religio cogere eos subdit Socerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, novos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgantes Deum, qui comparebat sub quacunque forma, esse quempiam ex eis. Appellabant communi nomenclatura Deum, Iouem, quapropter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quæ prima fuit, nuncupat adhuc Deum Iehouam. Primus qui nomen Iouis usurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Assyriorum, & pater Nini. Qua ex ratione annos post quinquaginta segregatus est Abraham & seminauit in orbe cultum Iehouæ. Ideoque à Deo promissa illi est hæreditas totius mundi, teste Paulo, eo quod esset Au-

storis mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum est. Nulla enim natio reperitur, quæ non gloriatur se ab Abraham descendere. Mahumetani per Ismael, Hebræi per Isaac, Christiani per David, ex cuius stirpe est Christus, qui inseruit nos stipiti sancto, sicut oleastros oliuæ; ac tempus prope est, ut ex dispositionibus cœli & terræ confidero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abrahæ non spurius, ut Macon, nec carnalis ut Hebræi, sed spiritualis, quoniam Abrahæ promisit Deus, ut hæres esset mundi, teste S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri interclusus videre & cognoscere infinitum Deum non potest; sed Deus benignus condescendit nobis, notitiamque præbet exterioribus organis scientiæ nostræ. At interior sensus melius intelligit per similitudines ad infinitum sese eleuando, quo circumdamur & sumus. Si piscis vnus totum mare inhabitare simul non potest, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima nostra potest extendi ad infiniti comprehensionem. At credere Deum esse, ac bonum esse, sanctum, iustumque, & scire ac posse, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, sed tantummodo Veneream voluptatem secutus est stimulo secreto incitatus, quem Deus cunctis suis instrumentis apposuit; necessarium ac rationabile est. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides est, sed fides in Deum causam omnium rerum.

Quapropter quicumque vult ac potest tam præstantissime creatori seruire, quod etiam possit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quidpiam, nisi ut vult & non vult Deus, nec contra Deum operatur vnquam, sed ea modo quæ Deus illi, & communitati hominum præcipit, hic potest in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus est immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini super quem habet potestatem & fiduciam, ab eo officium consequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipsarum sopitum sensum; ac sibi obedientem reddit: Ut videmus lictorem imperare strenuissimis & nobilissimis nomine Regis, & omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere potest iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic est modus, quo causa ignobilis nobilioribus imperare potest & miracula facere, nisi hæsitauerit in fide, quam habet in Domino suo. Bene Petrarca cecinit de Iosua loquendo;

O fidanza a gentil, chi Dio ben cole, Tutto quanto ha creato ha uerso getto; El sol fermar consemplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium, non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor necessarius est. Non enim aptus est à Deo beneficia accipere, qui dispo-

fitus non est; dispositio autem absque fide non fit. Quapropter Christus cum curasset tot gentes variis ex infirmitatibus, subdebat omnibus: *Fides tua te saluum fecit*; & in Patria eius dicit Marcus Euangelista, *mirabatur Iesus, quod non posset miracula facere*; & subdit, hoc euenisse ex incredulitate eorum; qua reddebantur inhabiles ad diuinam gratiam, sicut qui soli obicem præponit, videre nequit. Et semel dixit, *fiat tibi secundum credulitatem tuam*, & ad alios, *si potes credere, curabo eam. Omnia enim possibilia sunt credenti*. Hoc autem intelligimus iuxta consuetum modum miraculorum. Nam Deus potest per sceleratum hominem alium sceleratum incredulum sanare; vel qui solam historicam habet fidem, potest quoque sanare non credentem Deo, & Elementa mutare, omniaque facere, quæ contradictionem non implicant, quando opus est in gloriam suam: & miraculosa maleficia exhibet non credentibus, vt Pharaoni. Sæpe quoque fides erit in operante tantummodo, sicut Apostoli ad incredulos miracula multa fecerunt. Sæpe vero in eo, cui fiunt, vt quæ fecit Iudas, & increduli Hypocritæ ad credentes consueuerunt. Immo narrat C. Tacitus de quibusdam mendicis languentibus, claudis aridis luxatis: qui nescio quo numine moniti conuenerunt Vespasianum venientem de Iudæa Romam ad imperium occupandum, rogantes, vt sua virtutē curaret eos: Cumque Imperator responderet se talem non habere virtutem, tamen cum precibus vsgeretur, imprecatus est illis sanitatem, & sicut petebant, curati sunt recte proflus. Et virgo vestalis in tutamen & signum propriæ pudicitie, cuius violatæ insimulabatur, portauit aquam in cribro de flumine in Templum: Potest quidem in multis interuenisse dæmon, potest quoque existimari Deum eiusmodi miracula fecisse, in salutem ipsorum, qui pie credebant in eum, aut in rem, quam simplici animo imaginabantur esse Deum verum. Et si dem respicit Deus, & ignorantia non procuratæ ignoscit: Qui deceptores non autem deceptos execratur. Hic ipse loquor de magia, quæ homo acquirere potest, non de his quæ extra ordinem Deus facere potest. Itaque assero fidem requiri non hesitantem, & cordis puritatem, non historicam fidem, sed intrinsecam, quæ cum Deo vnanimes nos faciat vnumque spiritum, atque velle & nolle, ad voluntatē eius, & longe magis, quam qua vulgares amatores amata rei cōformantur, pro quibus nihil non aggrediuntur, Hæc est fides, quæ in Deum hominem transformat, diuinumque facit, teste S. Bernardo. & D. Franciscus adeo amauit Dominum suum, quod factus est instar crucifixi; & licet iste actus supernaturalis sit, nihilominus procedit secundum naturam, quæ amantem in amatum transformat, vt mox declarabimus. Nec multum rerum scientiam hæc prima Magia requirit, sed amorem ac fidem, quæ nos primæ causæ conciliet, vnumque faciat: Ipsi enim obediunt creaturæ omnes, ipsaque scit qua ratione ad nos

stram eas immutet iussione. Nec miraculum alia creata causa facere potest, nisi quatenus est amica primæ causæ, ipsiusque auctoritate & autu interiori. Creare enim atque intrinsecus transmutate absque violentia, munus est proprium duntaxat Primæ Potentiæ, Primæ Sapientię, Primi Amoris: Quo res cunctę constant & cui intrinsecus obediunt. Hanc autem Magiam non esse naturalem, vt Plinio & Auicem: & Pomponatio videtur, palam est in eo, quod nemo valeat mortuos resuscitare, aridos solidare, maria exsiccare, flumina in sanguinem conuertere, virgulta in aurum, cœlo & ventis imperare, simplicibus tantum verbis, vt amici Dei fecerunt. Vnde falso de Deo queruntur homines quod hanc scientiam inuideat nobis, vt Symonides; vel quod cum sit Pater noster non comparet ad docendum nos ea, quorum audissimam appetentiam nobis indidit. Non enim defuit nobis vnquam Deus, sed nos nobis. Nam cum sese reuelasset factus homo, ne quereremur quod esset inaccessibleis, & iuxta desiderium nostrum quæcunque cupiri possunt, docuisset; non tamen credimus, propterea quod non docet nos, vti nos volumus, sed vt ipse vult; & cum vix discipuli simus, legem præceptori damus, & a groti medico consulimus. Porphyrius, vt miracula faceret, scientias nos Deo copulantes inquisiuit, abiecta sapientia Christianismi; nec tamen ipse patrauit vnum ex his miraculis, quæ minimus Christianorum fecit.

Quapropter nec modus nec res desunt ad tantam sapientiam cœlitus comparandam. Nam Christi mysteria Magiam diuinam continent, vt expertis patet; at qui bonitatem Dei condocentis laudare debemus, frustra & perniciose modum quærimus, quo sit factus homo, vt Deificemur, & quid, & quomodo virtutes in sacramentis esse possint, & quod cupimus, respuimus. Quod autem Pomponatius Auic. & alij impietate imbuti putant, miracula vera ab hominis fide naturali proficisci, mendacium est. Non enim suscitator Lazarus, neque in sanguinem fluuius vertitur, quamuis mille homines ita firmiter credant & pregentur inaniter. Quod sæpe vidimus, vt in illis qui falso Moyse nouo credebant Iudæis: qui summa fiducia Creticum mare intrantes, necati sunt. Sic & qui Dulcino tanquam Prophetæ adhæserunt, & Io. Leidenfi. Solam animi proprii passionem fides naturalis mutat, sicut amor & cæteri affectus faciunt. Exteriora vero nequaquam nisi ad quæ operatio animæ per corpus pertingit, vt qui per vapores ex oculis egressos prauæ tenellos pueros afficiunt.

Quapropter imaginatio non tantum valet, quantum Auic. & sequaces credunt. Vide Metaph. nostram. At Pomponatius cum cæteris huius farinae putant miraculorum patratores temperamenti virtute purissima Elementorum, & cælesti influxu præditos miracula efficere: Sicut pes Pyrrhi Regis liene laborantes sanabat; & manus Regis

Galli Scrofulas : & Marſi Itali , & Pſylli Africani à ſerpentibus lædi non poterant. Hinc ſequitur Chriſtum & Prophetas temperamenti virtute miracula feciſſe, vt & magnes trahit ferrum. Sed impie falluntur. Quæ enim naturalem vim ſequuntur virtutes ; ſemper & abſque precibus & religione opus ſuum per ſe conſequuntur, vt magnes ſemper ferrum trahit. Neque virtutem ſuam abſque vi propria communicant, vt magnes ferro vim attrahendi dat, quia affricato proprium odorem & atomos impingit. At ſancti & quicunque miracula fecerunt vera, non niſi Dei nomine inuocato, miracula faciunt, etiam incredulis ægris conferendo ſanitatē in teſtimonium Cæleſtis doctrine. Neque ſemper : Item, nec ſi vis illa indiuidualis eſt, poteſt aliis communicari. Chriſtus autem virtutem miracula faciendi Apoſtoliſ communicauit, & ex illis vſque ad nos peruenit : & quocunque temperamento etiam prauo donati, illam exercent. Neque illis aliquid ex indiuiduo communicante adiicitur , vt ex Magnete ferro ſed ex virtute Dei cunctis communicabili, ſicut palam eſt volentibus veritatem inuenire, non calumniari. Profecto ſi vis temperamenti in S. Paulo faciebat miracula, etiam antequam Chriſtianus fieret, feciſſet. De Pyrrho puto fabuloſum ex parte. Sed neque ſympathias & antipathias nego, & ſi lienem tantum ſanabat, ergo modificata erat virtus in indiuiduo, ſicut & in temperie Marſorum & Pſyllorum. Paulus autem omnes curabat morbos non per pollicem pedis, ſed ſolo verbo Dei. Rex Gallus ex diuina gratia : qui primum regum Chriſtianorum decorare voluit. Nam antequam Rex ſit, nō ſanat. De his in Metaph.

CAPVT III.

Miracula facta abſque Deo, non verè eſſe miracula, ſed naturalis magiæ opera, aut Diaboli, aut aſtutia, imperitos ludificantis.

Ed contra narrat Plinius, Aſclepiadem Medicum Romæ mortuum reſuſcitariſſe cum deferretur ad ſepulcrum. Item Iamnes & Mambre magi Pharaonis virgam in ſerpentem conuerterunt, huncque mox in virgam. Et Dædalus de Creta in Aſiam volauit, & Romulo floruit haſta, & quot miracula referunt ſcriptores de Apollonio Thyaneo, & Baccho, & Ioue & Mercurio, & qui excantant ſegetes, & ſiccari ac tranſponi faciunt, vt Lex Romana confirmat in 12. tabulis. Alij vero immutârunt animos & viſum, faciuntque videre quod non eſt, & quidem ſceleſti

multi hæc fecerunt, sine fide in creatorem. Hæc argumenta cogunt de tertia magia nunc loqui. In multis quidem actionibus eiusmodi interuenit dæmon, in multis vero naturalis ordo tantum, & vis: at miraculum verum sine Deo nullū fuit vnquam. Qui efferebatur in sepulturam nō vere mortuus erat, sed spiritus abditus erat in cerebri penetralibus & viscerum, occupatus pugna contra morbificos humores: Itaque corpus totū absque sensu & motu remansit sicut in Apoplexia euenit, vbi cessat pulsus & arbitrarij motus; ac respiratio tam languēs est, quod non agnoscitur, nisi forte naribus ad mouendo pilū, vt ex eius exili agitatione innotescat. Hanc ob causam mortuus videbatur, qui Romæ efferebant. Asclepiades autem sagax sistere fecit eos, quo tempore pugna cum morbo cessabat, ac spiritus ad peripheriā reuocauit, vt in 2. lib. declarauimus. At Romani Medicorum inimici, quos ab vrbe etiam expulerunt, sicut & Mathematicos, parum id intellexerūt; ideoque miraculum arbitrati sunt. Idem narrat Abenragel de quodā, qui ex mortuis resurrexit post aliquas horas, quando Aphetæ directio iam transierat ex malefica stellæ occūrsu in beneficam. De Scoto & Mahumeto & Enarco & de Papa Innocentio VIII. & aliis, huiusmodi deliquia & mortes interpositas legimus in historiis, & quotidie palam sunt. At nunquam naturæ industria resurrexit quatrīduanus defunctus, vt Lazarus iubente Christo; aut quis vere mortuus, vt ad preces Helisæi & aliorum sanctorum viuentium, & post mortem. Actiones mirabiles Iamnes & Mambre S. Augu. adscribit dæmoni; qui virtutem creandi aut immutandi res per se non habet, sed sapiens est, diuque peritus, vtiurque viribus naturalium rerum nobis ignotis.

Quapropter aliquid virgæ apposuisse potest quo statim putrescens in serpentem conuersa est. Sicut videmus guttas pluuiæ in ætate cādentes in calidum puluerem, efficere extēplō ranas. Similiter artificiose coquunt in oleo escaram vini tartarum, & claudunt in arcula, quæ simul atque aperitur, retūdatur ab aëre calorincoctæ escaræ, eamque accendit, ita vt videatur miraculum. Potest dæmon cito virgam subripere & serpentem loco eius ponere, vt fallat visum; sicut fallitur cum circulo actum ignem in toto simul circulo videt, cum sit in vno puncto. Profecto naturæ arcana tanta sunt, vt quibus ignota sunt, miracula appareant. Conspiciuntur super tabula ferri limaturæ contra arenam currere, & separati, accedere & recedere ad subterpositi magnetis odorem; aliaque tot similiter facta; adeo quod non inepte existimare liceat, doctissimos magos sic ostentare potuisse & Pharaoni mirabilia, magis autem si Dæmonum commercio utebantur. Ast vbi Moyse alia facit mirabilia plurima absque interuallo ad cogitandum & moliendum quæ opus erant, ipsi obstupuerunt dicentes; *Digitus Dei est hic*; eo quod agnouerunt, quod Moyse non vteretur eorum Magia, quæ & Moyse notissima erat; quoniam eruditus fuerat, vt si-

lius Regius in omni doctrina Ægyptiorum, teste Ecclesiastico & S. Stephano, & Philone & Iosepho; Hæc autem potissima extabat apud Ægyptios. Verumtamen pugnavit contra eos in fide & virtute auctoris rerum. Veram esse fateatur exultationem frugum aliarumque rerum. Et ex parte naturalis est, quando res apra est pati ac sentire quæ imprecantur mala, ut vidimus formellas sic repente affici: Ex parte vero ingeritur Dæmon, qui res comportat idoneas ad exsiccandum, & venenandum; cum videamus posse menstruum sanguinem plantas exsiccare, & tabefacere; quoniam & oculos infectos id posse facere sequentes docebunt sermones. Miracula Bacchi, Apollonij, Mercurij, aliorumque Deorum, partim naturalia fuerunt, at imperito populo miracula videbantur. Sic Americani dicebant Hispanos noviter compantes in terra eorum, esse Deos, & filios nubium Cæli, quoniam archibugij tonitrua imitabantur: & chartam loqui faciebant, per scripturam ipsis ignotam; & campanas horologiorum per se sonare, & naues de cælo descendisse putabant. Et sane omnis natio, quæ noua ac portentifica primo vidit, numinibus adscripsit: Et inventores artium Deificarunt. Attamen sapientiores quique contra sentiebant. Nam Socrates Græcorum Deos irridebat, & cum Alcibiades vellet sui Dei statuam coronare, suavit ei Socrates potius esse Deum Philosophum viuum hominem, quam statuam illam: & credendum esse quod verus Deus missurus esset in mundum quam cito virum, qui veri Dei cultum instauraret. Ergo expectabat Christum ex convenientia, quoniam si Deus est, non despicit opera sua. Hoc Plato scribit in libro de voto. Socrates quoque iurabat per canem & ne à Sacerdotibus vexaretur & inquisitoribus (qui & mortem illi postea intulerunt) eo quod canem magis quam Deos eorum in iuramento coleret, dicere solebat, se iurare per Canem Deum Ægyptiorum; Et in Epinomide Plato dicit Philosophos non credere nisi vnum Deum: Verumtamen si plures adorandi sunt, melius esse adorare stellas, quam statuas, & homines mortuos. Trismegistus vnum verum solumque Deum sacrificiis & laudibus dignum existimavit: Deosque Ægyptios non dignificat. Cato vero admirari se aiebat, cur sacerdotes obuiantes alter alteri, non riderent mutuis nutibus & risu, ex eo quod populis illudunt prædicando Deos & sacrificia, ut ipsi fruantur reuerentia & victu per collusionem & iocum. Ac Lucanus introducit eundem Catonem nolentem in Libya oraculum Dei Ammonis consulere, causando quod non illa statua sit Dei sedes, sed cælum, terra, pontus, & ær, & virtus; *superos quid querimus ultra! Iupiter est quodcunque vides; quodcunque movetur.* Digen. Cynicus hecatobas pediculi in altari Diapæ per immersionem faciebat, dicēs se pauperē nō posse grādiora animalia sacrificare. Eadē opinionem sapientes omnes sectatos legimus, apud Poetas & historicos. Quapropter Varro, teste D. Aug. distinguit inter Deos phisicos, Pœ-

ticos & ciuiles; illos à sapientibus, hos à vulgò adoratos. Anaxagoras mortui adiudicatus est, quod negaret Solis Deitatē. Quapropter hi cognouerunt, non fuisse astutos homines, sicut Macon, Romulus, Pompilius, Pythagoras, Minos, qui per sapientiam Politicam, vt Varro putat, aut etiam per Dæmonis instructionem, populos deciperunt; cuius actus digni non sunt, qui miracula credantur apud sapientes Magiam veram. At & plurimæ adduntur fabulæ, quæ nunquam fuerunt. Cæterum Diabolos interfuisse ex Homero & Ouidio colligimus: qui Iouem introducunt dicentem ad cæteros Deos se non posse omnia facere, eo quod fato subiectus esset; vtque æqui bonique consulant, si petitionibus ipsorum minimè satisfaceret. In quo responso Lucianus irridet omnes Deos, ego autem experimento didici dæmones fingere solitos, Deum subdito, vt ipsi interrogationibus ac petitionibus satisfacere cunctis non valentes, causam excusationis inde arripiant. Ego tamen in Metaph. ostendi, quod cum fatum sit concordia ac nexus causarum omnium agentium, ac patientium simul ordinatè, opus sit dare causam primam ordinantem, vt Senec. etiam infert; propriis ordinibus non subditam coactitia vis: sed quia optimi sunt à se optima; sicque dictum ab ea, errare non potente, vt ita perpetuò eueniant, succedantque salua libertate humana, sicut ab æternò voluit atque præfixit. Floruisse Romulo hastam: Suborta esse cornua Cippo, Cinghim sicco pede cum exercitu suo transisse Caspium mare, sicut Moyses Erythæum, possibile est quidem diuina virtute; quæ voluit eos ita magnificare, vt ad mundi regimen congruebat; sicut inuocantibus Dæmonem, sæpè ab hoc respondet ipse Deus, teste D. Thoma, vel vt decipiatur teste Ezechiel: potuit quoque fieri diaboli interuentu, qui passiuè actiuas res applicauit; potuit & naturaliter ex parte. Sicut Scipio refluxum in Carthagine noua obseruauit, & Amilcar apud Tunetum consimilem tranando canalem maris; quod imperitis miraculum apparuit. Sic è contrà transitum Moysis non fuisse miraculum Iustinus & Tacitus existimant. Veruntamen ex aliis Moysis miraculis & prophetia & doctrina cælesti, quibus totus mundus fidem hodie præbet, & ex illius maris profunditate, & nullorum fluviorum aut pluuiarum ingressu, vt Iustinus comminiscitur, & ex mendacijs istorum contra cæteras Moysis historias, conuincitur omnino fuisse miraculum verum. Non negem Deum sæpè naturæ viuis à se inditis vti, sicuti Raphaël piscis felle vitur, ad sanandos Tobie oculos; lecore verò ad expellendum Dæmonem; Et Esaias ficum emplastro curat Ezechiam: Helisæus Naaman aqua Iordanis; & Moyses ligno aquas reddit dulces. Equidem arbitror Deum non vti miraculis, vbi natura sufficit; sed miraculum tunc est, scire, quæ res cui vni

sit idonea, & quæ ratione applicanda. Et ad ista ex parte Diabolus quoque pertingit, non vt author, sed vt discipulus naturæ. Sed miracula altissima sunt, vbi absque re naturali præstat suis seruis facere, quæ nulla posset natura. At verò quo nos impelleret atque instrueret vt inuestigaremus effectus suos mirificos, & ad nostram vtilitatem verteremus in gloriam Dei, docuit amicos suos tot naturalia arcana, ipsèque addidit naturæ plus virium, quo ex voto nobis succederent, atque ad Dei cognitionem stimularemur in operibus suis.

Soli Deo tota natura paret ad nutum: facit, creat & mutat propria virtute omnia. Diabolis aut Angelis natura non paret, sed tantùm localiter mouere possunt naturalia. Igitur Cartham istam comburere non possunt, nisi adducant ignem, quoniam ipsorum natura particularis est, modificatâque: & sicut calor non potest per se frigefacere, sed solum calefacere: sic res omnes. At Deus cuius natura est omnis natura eminenter potest calefacere sine calore, quoniam idea & vis caloris sunt in eo, & entitates omnes. Propterea solus Deus miracula vera facit secundum substantiam & secundum modum. Diabolus verò applicando tantùm per motum localem actiua passiuus: & sicut Agricola & Medicus ad frumenti, & sanitatis confectionem. & Metaphysica ratio sic dicere nos cogit.

CAPVT IV.

*Miracula circulatorum ludos esse astutiâ confictos,
multâque sapientiam continere: & discrimen
inter vera apparentiâque miracula.*

Irabilia vulgarium non sunt magiæ Cælestis effectus, neque naturalis, sed astutiæ, & Dæmon fortasse inuentor eorum fuit, vt fides diuinorum labasceret. Fabricantur annulum inauratum, similem illi, quem in digito gestas: accipiunt tuum & in puteum proiciunt, at non quidem tuum, sed alterum, quem similem paratum habent, ostentando tuû se proicere, celeritate manus ostentationisque visum, ne probe percipias, ludificando: postea verò inueniunt, vbicumque tu vis annulum, quem tu putas esse in puteo, sed ponunt illum dexteritate quadam in loco, in quo scrutantur vt iubes. Consuunt prius intra di-

plōidistui tunicas aleam, cui alteram similem cremant: ac deinde super te esse contendunt, inueniuntque. At quidem paulò antè vel multò has præparant astutias. Procul à te manentes, vel noctu trahunt aleam, cera vel visco alligatam capillo, quem tu non vides eo loci vel temporis, vocantes eam inter multas. Atque tu ipsam sponte moueri putas. Signant aleas inuisibili stigmatè, & deinde ex pondere illam nosse se iactant. Ponunt fasciculum alearum sibi à tergo in manibus conuersis & dicunt se illas ex tactu nosse sigillatim: at quādo cumque ex eis vnā proferunt, quam diuinant, proferunt quoque sub illa alteram: ac priorem celeriter proiciunt dicentes: estne hæc? dumque tu stupescens aspicias hanc, ipse aliam videt, & reponit ad tergum, & sic omnes sigillatim proicit & conuetur & diuinat Circulator: Idem moluntur in aperto fasciculo. Aleas quoque ferro illinitas moueri moto magnete faciunt. Ostendant tibi in speculo imaginem cuiusvis. Ipsi verò in manica ampla, aut à tergo imaginem tenent paratam, & dicunt: inspice recte; dumque tu attente in speculum figis oculos, ipsi præsentant imaginem paulò retrorsum: tuque obstupescis, & ipsi nil reiterant ludum: Et hoc ad lucem candelæ, vt melius fallant & in altari. Conficiunt sibi crus stuppeum, vestiuntque cothurno; ac suum sub sella abscondunt: iubentque seruum extrahere cothurnum; tunc crus appositum geniculo, vbi & vesica sanguinis plena futuræ interponitur, separatur à genu, & sanguis funditur. Dumque tu stupes crus verum exerunt. Alligant visco pedes auiculæ in ramo arboris. Cumque cum eis fueris animi gratia in viridario, aiunt; Iubeo aui, ne moueatur ex ramo. Mittuntque discipulum qui capiat eam non tangendo, sed totum ramum auulsum simul; ipsi vero dum tu admiraris liberant auiculam antequam videas astum. Ponunt sibi inter inferiorem palpebram & oculum, plumbeum clauum alteri similem, quem ore abscondunt: Deinde simulant se illum extrahere ex oculo. Pilulas inter digitos abscondunt, simulantque eas de manu in manum transire. Ligulas graciles sericeas multas inter gingiuas & genas abscondunt finguntque ex naribus illas promere. Transmittunt filum ex naso in os. Hoc verum est, quoniam foramen interiacet. Lignum ingens dentibus inferioribus gestant, quod possibile est; ensēque in pectore super mucronato esse accommodant ita quod fixus interior apparet. Transfigunt brachium gladiolo falso, qui caret media crassitie quantum est brachium, & continetur tantum filo ferreo intrinsecus, vbi non vides. Alij saltus misifcos edunt, quoniam à pueritia assuescunt; ossa ac neruos bene flexibiles habent, spiritus liberos & carnem modicam. Perambulantes humi super lignum assuescunt semper paulò eleuationi superferri ligno, quousque super funem facile ambulare discunt: Flectendo semper corpus in alteram

pattem super illum pedem, qui sani innititur, ne moles corporis decidat in alteram cuius eleuant pedem: utque commodius fulciantur, librant se longa ac graui hasta, quam oportune vtrinque eleuant, deprimuntque vtraque manu; & mirificas ostentationes ita efficiunt. Dædalus autem volauit appositis alis imitantibus animum alas. Ita & quidam Calaber paucis ante annis: Sed dum sistere volatum cupit, crus sibi confregit. Archimedes rapiebat naues de mari ad mœnia Syracusana vncinis artificiosis. Hæc omnia reducuntur ad artificia sapientiæ, aut astutiæ; vulgusque putat esse miracula: aut miracula his similia ludis æstimat, qui parum supra vulgus sapit. Prætermitto mille alias factiones inutiles. At si interrogas quonam pacto ipse vera à falsis miraculis dignoscam? Respondeo miracula quauis inutelia hominibus, falsa esse, sicut quæ circulator es edunt. Vtilia verò esse naturalia artificia, nota sapientibus. At supernaturalia semper vtilia esse, non tamen inimicis Dei, sicut Pharaoni. Hanc regulam D. Petrus profert apud S. Clemen. Idcirco miracula Christi hoc sigillum habent, curare dæmoniacos, aridos, leprosos, suscitare mortuos, capere pisces & similia. Ficulneam duntaxat exsiccari fecit quod inutile apparet; nihilominus ad significandum fuit, quod qui in ipso fructum non faceret dignum Deo, consimiliter arefaciendus fuisset. Aliam differentiam assignat S. Iustinus, quod diuina solo verbo exercetur: Naturalis & dæmoniaca præparatur rebus actiuis passiuisque, & temporibus. Sed de his alibi: Namque ad Magiam hinc naturalem properamus:

CAPVT V.

De Magia Diaboli silendum esse, & æmulam esse diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

Magiam Diabolicam non esse docendam sentimus. Est enim palam æmulatrix diuinæ & cultum illius imitatur, sed reuera in naturali suas operationes fundant demones. At sæpè iubent constellationes obseruare, & cæremônias quæ ad rem non conferunt, sed ut sibi cultum arrogant, aut quia eo tempore nouit rem perfici iuuante cælo, quod ipse per se non potest; aut quia diuinissimas Dei creaturas operibus suis

suis sordidis in nostra opinione labefactare studet, & impietatem suggerere passim, & scientiarum abominationem, ut ignorantia crescente sapientiam ab hominibus eradicet, & suas falsitates persuadeat. Miracula, quæ in Brasilia super prunas ambulantes sacerdotes ostendunt, ut olim in Soracte latini, & sicut in Africa propè Monopotapam ventos & tempestates & pluuias, & famem proinde atque abundantiam facere profitentur, Lusitani & Hispani vanitatis & impietatis arguerunt: à quibus Dij non potuerunt tutari cultores suos, & miraculis nostrorum cesserunt; & de his alibi.

CAPVT VI.

*Scientias artesque omnes naturali magiæ seruire,
sed quasdam magis.*

Vidquid sapientes faciunt imitando naturam aut ipsam adiuvando per artem non modo plebi ignotam, sed communitati hominum, opus magicum dicimus. Quapropter non modo iam dictæ scientiæ, sed omnes magiæ præstant usum. Magicum opus Architiæ fuit, columbam fabricari, quæ cum aliis volabat columbis. Et sub Ferdinando Imperatore Austriaco, quidam Germanus (scribunt) Aquilam fabrefecit, & muscam, mirifica arte, quæ per se volabant; at priusquam ars vulgetur, semper magia dicitur: Cum verò palàm sit scientia vulgaris est. Inuentio pulueris bellici Archibugiorum, Typographiæ & magnetis usus, res magicæ fuerunt, vel numine præeunte inuentæ: nunc autem artes vulgares sunt, ubi notuere vulgò. Sic & horologiorum, significantium per campanam, figmentum: & profectò mechanici artes facile venerationem amittunt, quoniam in corporibus exercentur vulgò manifestis. Physicæ autem Astrologiæ & religiøsæ, rarissimè vulgantur, idcirco veteres ad illas magiam contraxerunt.

CAPVT VII.

*De naturalibus affectibus, quos mouet Magus,
vt perficiat opus suum.*

Spiritus animalis quoniam natura mobilis, tenuis, passiuusque est, aptus est omnibus ab rebus pati, illisque affici multum, aut purum, modis omnibus. Animæque in eo inuoluta secum afficitur: Principales passionēs sunt dolor & voluptas; hi præcipui sensus sunt mali vel boni obiecti, coniuncti præsentisque sentienti animæ. Amor & odium tendentia sunt ad bonum, aut contra malum; quæ sensui vnita non sunt; vnita enim aut delectant, aut contristant, voluptate, & dolore; spes & timor sunt fuga mali aut sequela boni absentium in simili præsentis cognitorum. Fiducia est sensus rei, ex qua argumentamur certitudinem alicuius boni; Contrarium est diffidentia. Fides est mater fiduciarum, quoniam sensus est illius rei bonæ, non dico præsentis sed distantis; & quod ex illa sensatione bona speratur, fiducia est. Imaginatio vera est, quando spiritus afficitur re aliqua, eamque existimat sicuti est, non accipiendo alteram loco illius: praua est, quod ita afficitur spiritus re quapiam quod non potest ab alia affici, nisi per illam: & quauis ex motione noua, illa quoque vetus excitatur, alias occultans. Qui ergo hos effectus omnes ingenerare nouit per herbas & actiones & res alias oportunas, non ineptè Magus nuncupabitur. Spiritus quidem est tenuis, lucidus, mobilis, calidus, sensitiuus; oportet ergo vel tenuitatem vel mobilitatem vel luciditatem vel calorem eius immutare contrariis vel consimilibus vel vehementibus vel blandis rebus agendo in ipsam; aut omnes, aut quasdam qui introspiciet benè operabitur; at sensibilitatem adducendo passionēs prædictas immutare oportet: & quia qualitas ex qualitate pendet, ad hanc qualitatem ex aliis procedemus quatuor, & ad illas ab hac.

CAPVT VIII.

Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.

✱✱✱ Icut homo homini mortem vitamque afferre potest,
 ✱ S ✱ multò facilius alias passiones ad has extremas non peruenientes inducere poterit. Omnibus palam est venena mortem, antidota vitam ingerere. Physicus ergo qui venenosas res, contrariásque intelligit, occidere potest, & sanare. Quidquid occidit, exhibetur, vel in cibo vel in potu, vel in clystere, vel in fistula vel applicatur de foris per respirationem, vel transpirationem. Certum est continuò spiritum exhalare, indigereque refectione; non ipsum modo, sed corpus totum. Cum enim calidum sit totum, attenuatur semper & præcipuè minùs crassæ particulæ, porosque in cute efficit, exhalatque in aërem. Ut ergo, quod continuo perditur instauretur, continuò opus est cibo, atque potu, non modo ut elixetur & concoquatur cibus, & transmittatur per venas in atomos tritus alteratusque, sed ut humiditas per corpus diffusa, quæ facilius exhalat, instauretur. Omnis enim particula indiget humiditate ut adnatæ melius coniungatur, & facilius attrahat nutrimentum, & ne frangatur, dum motus sit, & ut spiritus loci peculiaris reficiatur celeriter. Nunc, inquam, quod prout cibi & potus conueniunt, aut repugnant temperiei animalis, producant aut abbreviant vitam. Præsentaneum remedium ad viuificandum aut mortificandum est illud quod benè aut malè afficit spiritum. Vir lassus debilisque extemplo à vino robur sumit. Strenuus verò ac benè nutritus à fœtore vel cicuta subito aggrauatur & cadit & moritur; hoc autem à frigore non fieri palam est, cum nix & glacies, res frigidiores, eiusmodi passionem non inducant: Fungi verò & napellus & helleborus aliæque huiusmodi calida maxime inducant. Quapropter existimandum est esse in causa fumum viscosum fœtidumque, qui ex his exhalat rebus & replet vasa, quibus inambulat spiritus, mortemque inducit, suffocando aut condensando. Idem efficit Antrum Agnæ, & fossa veteris frumenti plena; & carbo accensus intra cubiculum, unde expirare non possit: qui sua crassitie aggrauat spiritus tenuitatem, nigredine fœdat spiritus luciditatem, & calore superat spiritus caliditatem. Sic ergo occidit venenum omne. Sed alia sunt percalida, acria & corrosiua sicut li-

charygium, Antimonium, Calx, gypſum, & mineralia id genus, quæ corrodunt vlcérantque inteſtina, & in cerebrum emittunt exhalationem acrem, percalidam, amaram; ſpiritumque mordent, lacerāt, vehementia & amaritudine afficiunt, atque à ſui remouent ſymmetria & temperie: ideòque moritur. Vniuerſale igitur dogma ponere licet; Res omnes quæ emittunt exhalationem craſſam, tetram, acrem, viſcoſam, fœtidam eſſe ſpiritui humano ac venenofas. Fœtor enim vapor eſt craſſior, calidiôrque ſpiritu noſtro.

Phyſicus autem hæc à calore, ſapore, odore, conſiſtentia craſſa, lentaue cognoscit. Atque vbi concurrere videt totam prauitatem, nil de veneno dubitandum eſt. Vbi color niger tantum apparet, cætera verò non noxia, melancholiam modo generat, vt malum inſanum. Vbi color eſt teter & odor fœtidus prauuſque vt cadauer, generat peſtem, putrefactionem in ſanguine, grauedinem in ſpiritu. Vbi autem cum his ſapor quoque prauus linguæ videtur, conſiſtentiaque non lenta eſt, ſed denſa, ſicut in helleboro & cicuta, magis autem ſi ſucco abundat, certum eſt venenum: Verum ſi conditiones prauæ non concurrunt omnes: prauam tamen faciunt nutritionem, ac paulatim diſponit ad mortem, & temperiem ſpiritumque vitiant. Hinc argumentum elicio; Res omnes putentes, eſſe noxias. Similiter omnia morticina & fruges natas in ſtercore, in ſimo, & arte cogente, nō autem natura, cum arbores, tum frumentum, oleraque, omniaque animalia quæ veſcuntur morticiniis & herbis & fructibus brevis vitæ, inducere in nobis quoque vitam breuem. Nam etſi alitum conuertat in ſe alimentum, non tamen penitus immutat, quin qualitas aliqua remaneat. Qua de re videmus carnes bouis, qui comedit rapas, redolere rapam, & porcum caſtaneis nutritum, caſtaneas; vinique amatores vinum ſapere. Igitur paulatim alimentum alterat altum inſenſibiliter. Quia ergo ea conſtitutum erat temperie, quæ durare diu apta non erat, nunc alteratum & tranſmutatum in nos, retinet adhuc atomos & particulas, quæ eam temperiem ac poſitum intrinſecus faciebant, & ſenſu ac qualitate caduca conſtabantur; itaque diſponit nos ad natiuam ſui conditionem. Eadem ratione putrentes vitare oportet aquas, ac vina citò aceſcentia, magis autem, quæ in vinctuotum liquorem & graueolentem facile transferuntur. Sapientiſſimus diuina ac naturali magia Moyſes, prohibet carnes morticinas omnes, & omnia non ruminantia animalia, quoniam craſſo cibo replentur feſtinanter, nec ſatis digerunt: idcirco plena ſunt vaporibus viſcoſis, craſſis, prauis, ex carne cruda, non bene cocta à natiuo calore. Vetat etiam quæ ungulas non findant, ſicut aſinum, equum, Camelum, ob craſſitiem nimiam, breuemque vitam, & mores noxios. Porcinam quoque carnē, quæ in Paleſtina & Ægypto lepram generat: carnes quoque animalium rapacium, vt Aquilæ,

corui, lupi &c. quoniam prauos succos & mores in nobis nutriunt, vt mox docebimus; pisces etiam carentes squamis; quoniam fæculenta ex putredine nascuntur, vt anguillæ, suntque brevis vitæ; eo quod non tantum caloris habeant, qui foras excrementa educat, induretque in squammas. Porro carnes aridæ, siccæque quid corrosiui habent, sicuti corui & aquilæ, & animalium senescentium; ideo in humores falsos funduntur, & exsiccant temperamentum, & ad hæcticam disponunt, & senectutem, & omnia senescentia, quoniam morti propinquant, hæcticam conciliant, & ad mortem vocant. Quæ autem diuturnioris adhuc vitæ potitura erant, nobis ipsam communicant, relinquuntque. His in rebus nil, vel modicum, salis ponendum est. Sal enim inuentum est, ad attenuandos, incidendosque liquores vinctuosos, & partem putridam, quæ in cibo omni inest, expellere, & salubrem facere; & quia ipsum putet nunquam, omnemque expellit fæctorem, contra putredinem prodest naturalem. Ac in cibis corpulentis conuenit salubrius meliusque: in siccis vero gracilibusque oleum & pinguedo: & in me periculum feci, qui cum phlegmate abundo, dies aliquos sale modico vtor, vel nullo; Deinde vero multum salis adsumo, & phlegma inciditur & maceratur, & tunc euacuo superflua plura deorsum, quam si agarico vterer. Cum vero extenuatus & exsiccatus mihi videor, oleis & pinguedine vtor salubriter, si licet. Ergo omphacium agrestum quoque incidendo purgat, & omne acetosum aut corrosiuum aut abstersiuum pharmacum: & hæc omnia contra pituitam & viscosa venena profunt.

Per vomitum, aut secessum venena expellenda sunt antequam per venas in corpus expandantur. Oleum supernatat ventriculo, dilatat fibras & spiritus, viamque per Oesophagum parat; ideo aptum est vomitum prouocare. Similiter aqua tepens, quæ addito aceto modico citius operatur. Licet enim stringat acetum, tamen cum modicum est, excitat spiritum, ab aqua tepenti dilatatum, vigoremque præbet. expellendi noxium venenum, vel dilatationi iter parat acumine suo. Animaduertendum est denuo, quod pharmaca quæcunque cholera odorem & saporem & colorem habent, ad choleram purgandam idonea sunt per similitudinis actionem: Sicut Reubarbarum & Reupōticum & helleborum album. At in cibum exhibita praua sunt, quoniam choleram nutriunt. Sic & res, quæ cito amarescunt, veluti Apiana mala, mel, saccharum, aliaque dulcia, magis autem combusta; inter dulce etenim, amarumque, sapores non intermediant, vt putat Arist. At mordentia dulcia, quæ ad acrimoniam vergunt, vt vina Foro iuliana quædam, vtilia sunt salubriaque. Sed temperies & anni tempus considerare oportet. Dulcia enim pingua siccis hominibus & temporibus, & si choleris non nocent; & quæ atram bilem generant sub vere, & sanguineis forte congruunt: indigent enim fuliginum tu-

more, vt in se colligantur spiritus. Et melancholia contemplationis est stimulus; Cholera vero iræ; ergo in bello conueniunt, quæ iram acuant; phlegma vero pigritiæ causa acribus & abstersiuus est comprimenda, & phlegmaticis ista dabimus. Cholericis vero anxiiisque celeritate nimia ventibus, frigida & humida, phlegmatis nutritiua. Melancholicis autem pinguis alba, calidaque; sed pro tempore & fine, quam intendimus. Ergo in cibum contraria dabis quæ vitiosum humorem aut superfluum minuant: in medicinam vero similia, vt attrahant. Hoc bene consideres, oportet; & omnis humoris similitudo & dissimilitudo cum cibo & potu & pharmaco non te lateant.

Corrosiua venena, quoniam sicca, tenaciaque sunt attractione non purgantur, sed vomitu; nisi in clystere propinata sint. Sunt venena quædam extrinsecus lædentiæ, quæ vinctuositatem quandam habent, sicut aspidis & viperæ venenum; quod tanti est vehementisque caloris, vt conuertat in se humorem carnis commorsæ; idcirco attenuat; tumefacitque; & omnia mordentia quæ tenuitatem & ardentem habent humorem sic afficiunt, sicut pediculus, apis, & aranea. Hoc autem fit, quia venenum inspargitur in loco sibi inimico: Caro enim nostra illi prorsus aduersatur: idcirco se contrahit venenum, roboratur accenditur, conuertitque in se adiacentiæ, præsertim humores. Itaque tutum certumque remedium est in morsuræ loco, apponere caput mordentis bestiolæ, aut pilum, vel persimiles eidem: Libentius enim regreditur ad simile imbibitum venenū, quam remanet intra carnem sibi dissimilem. Nam veluti serpens est venenosus homini, ita homo serpenti, quippe quem solo sputo occidit, præsertim ieiunus, quando adhuc naturalem retinet conditionem & non alienam à potu & cibo. Rationabile quoque est ligamine præcludere ingressum ad viscera; & cucurbitulis & sectionibus foras extrahere, & minuere; & spiritus odoribus corroborare, & cor aliaque viscera antidotis, vt si progrediatur interius sese dilatando venenum, inueniat robur in spiritibus, & visceribus repugnantiam & impedimentum. At theriaca, quæ attrahit carne colubri, & expellit admistatū rerum vi, sicut sapo oleo trahit oleum, & calce cinereque educit, laudatur valde. Hinc patet res omnes alteratas transmutatasque adhuc sensus qualitati que innatæ quid retinere: Vt syrupi & pharmaca omnia fidem faciunt. Aduersus venena, quæ inspirationem lædunt, aut ad cerebrum exhalationem mittunt, aut per poros totius carnis subeunt (& hæc quid vehementia sunt) necesse est primo odoribus blandis ac rescipientibus spiritum roborare, deinde ventriculum ac viscera corroboratiuis armare, vt cinnamomo, vino, macis, aliisque aromatis; vt prauus odor repens expugnetur. Extrinsecus vero Cucurbitulas attrahentes applicare, sanguinem & vaporem educere: & vino firmissimo confirmare. Sed quidem sudor prodest mirifice. Hæc omnia prosunt timentibus à

Venerea lue; quæ nimirum fœtida gignitur exhalatione inficiente spiritus & sanguinem deinde, ac tandem totum temperamentum. Quapropter labor & sudor prauos attenuat, imminuit, educitque succos; lauacra vero tanquam similia roborant spiritus, qui sunt in cute, & membra ne inficiantur aliaque intrinsecus corroboratiua, partes interiores: ac ita victoria paritur. Eadem remedia conferunt contra pestem, quæ vapor est fœtidus: primo spiritum lædens, deinde sanguinem & tandem temperiem; ergo prius est subueniendum spiritui per odores, corpori per sapores, extrinsecus vero cucurbitulis & lapa- cris; aëri tandem ignibus & combustis aromatis, & rumoribus tympanorum & Campanarum attenuantibus & ventilantibus.

Hinc planum sit, eas res omnes producere vitam quæ venenis contrariæ sunt, nobis vero similes, præsertim primordiali temperamento seminis & sanguinis puri (non menstrui) ex quibus constituti sumus. Oportet ergo eligere primo aërem tenuem, mobilem, lucidum, apertum leuiter agitatum, vaporibus aggravari non solitum, procul à paludibus & cadaueribus, & herbis belluisque venenosis; at mirtis lauris iuniperis thimo &c. id genus confutum. Secundo aquam leuem per tophum aut cryptam dulcem purgatam, tenuem, sapidam, mobilem, agitatam; tertio vinum album aut rubicundum, vel aureum, leue; transpicuum, odoriferum, suaue, subdulce, non semper subasperum, sapidum, & quasi stipticitate exsiccans, sicut vinum Amarinum, quod caliditate sua stiptica & sorbinis atomis humores exsiccant, humectant partes corporis siccas, sua penetrante tenui humiditate; Calefacit nervos partesque frigidas; incidit phlegmata, & excreari & excerni efficit. Refrigerat partes aridas humectatque penetrando duritiem illarum ac spongiosas reddendo nutritique aptas. Quarto cibos facile in substantiam cibati transeuntes; non crassos viscososque, nisi medicinæ gratia; non molles nimis, nec acres; albos potius quam nigros; sapidos, odoriferos ex herbis & arboribus & animalibus vitam longam viuentibus; non natis ex putredine; nec aegritudine mortuis; in terra salubri ac robusta nascentibus spontè, non ingenerantibus fuligines nec excrementa multa. Moritur homo quoniam aucto calore partes corporis indurescunt, nec belle nutriri possunt, spiritusque pauci sūt: quoniam iecur induratur, & sanguinem generat semustum, paucorum spirituum, & multarum fuliginum materiam. Magnopere igitur curandum est, ut iecur perpetuo molle seruetur, quale adest pueris, caloque humida mediocriter, sanguis floridus & copiosus spiritus. Ad molliendum iecur lac confert, ac res molles & parum excrementi habentes. At suspendere vas aquæ; ex cuius canali interpolatim guttæ aquæ cadant super iecur, optimum est remedium. Timor enim flammam exhalantis caloris indurantisque iecur abscessu tenuitatis, reprimat retruditque interius; itaque relaxat, emollitque iecur.

& duras partes per admistam tenuitatem disponit ad molliem. Sicuti cothurnix ab accipitre interfecta tenera est magis, quam aliæ cothurnices, quoniam timore collecti spiritus introrsum relaxarunt ac mollierunt carnem: Omnis enim fibra propriam duritiem relaxat. Sanguis quoque destillatus ex vitula, capreolo, pullis gallinaceis, aliisque confert multum: nutrimentumque candidum & leue radicali humido conuenit mirifice, vt conditio ciborum ex odoriferis spiritui: & omnia animalia adolescentia, & olera teneriora comprobantur. Sapienter Fl. Iosephus scribit priscos seculi patres per physicam & Astrologiam vitam diuturnam vixisse. Palam quidem est, magum posse vitam artibus præfatis producere. Quibus adde purgationes excrementorum necessarias purgatiuis interdum cibus, & lenibus pharmacis interius mundantibus spiritum & carnem & sanguinem. Exterius vero per sudores & vnctiones pretiosorum oleorum & vina & blanda aromata interius exteriusque ita vt tota temperies immutetur iuxta arcanum quod hic scribere non datur, semper habita ratione temperiei: Siccis enim calidisque cibus conuenit multus & crassiusculus: Phlegmaticis pinguibus, siccus, leuis, subacidus: melancholicis albus subdulcis pinguis facilisque vt dictum est. At vero exercitium vitæ omnino maximeque prodest. Non enim purgantur excrementa, nec roborantur membra, nec ventilantur spiritus absque ipso. Otium producit cruditatem, vnde distillatio & inflatio, ex quibus oritur podagra, chiragra, gonagra, sciatica, somnolentia, spasmus, palliditas, dolores colici, tumores & sæpe hydropisis: nimius labor inflammationem, ariditatem, dissolutionem membrorum, luxationem, acrimonias, corrosiones; exercitio ergo inter vtrumque vitium medio utendum. Nec nisi eo, quo omnia membra simul laborant, & roborantur, sicut ludus pilæ & armorum: nam cursus crura tantum roborat; ferraria ars brachia, & aliæ aliud. Quæ autem membra exercitio vacant trahunt ad se aliorum morbos. Sed nunquam corpus sine ingenio exercebis & ne fias præda hæresiarcharum, & Sophistarum & Empiricorum medicorum: nec animam sine corpore, ne sis præda medicorum & athletarum & armatorum. Tandem victoria spiritus super corpus vitam seruat diutinaam; proptereaque temperati moribus antiqui monachi modico contenti cibo digestionis apto, passionibus vehementibus liberi, vitam vixere diuturnam. Post hunc librum scripsi septem Medicinales. ibi vide.

CAPVT IX.

In Cadaueribus sensum reperiri, & de putredine.

PAssim ad manifestationem falsitatis vulgaris argumenti deuenimus; quo putant nequaquam omnia sentire cum mortua corpora propterea mortua dicantur, quod sensu penitus priuata sunt, quandoquidem videmus viui qualitates in mortuo vel exiguas remanere. Quoniam vero id per nosse dogmati nostro toti necessarium est, veniam ad demonstrationes; primo tamen aduertens, mortem animalium solo abscessu fieri spiritus, qui habitat in capite, intercurrit per neruosum genus, & sensum motumque exquisitum toti præstat animali; & quamuis non destruat Corpus, sed integrum remaneat, vt in suffocationibus patuit, nihilominus moritur animal. At mors rerum simplicium est mutatio in aliud Ens, sicut spiritus in aërem, aqua in terram, aut ignem, quoniam similitaria sunt & vniformia, idcirco sola mutatione formæ alienantur à proprio esse. Animalia vero multiformia sunt & composita, solaque separatione desinunt esse. Igitur spiritus in aëre sentit postea sensu quidem aëreo, amittitque memoriam corporis in quo fuit interclusus, quoniam magnæ mutationis passio aufert passionés motionesque antecedentes, & ipsa est fluuius lethæus. Corpus autem remanet cum sensu proprio obtuso, naturæ ipsius conueniente; sique spiritus in neruis relinquitur, sentit adhuc, vt palam fit in caudis anguillarum & lacertorum. Quæ ideo postremò moriuntur sicut & cor, quia vasa spiritus angusta sunt nec facile permittunt illi exitum; pariter cum lanij decoriant boves, quibusdam in partibus caro tremit & mouetur & contrahitur manifesto sensu. Interfecti quoque homines in cōspectu mox interfectoris, sanguinem emittunt & feruent irâ, vel timore sentientes per affectum aëris communem adesse odiosum hostem. Et hoc indicio vtuntur legisperiti, ad agnoscendum homicidam. Quidam Nucrinus occidit hominem & obruit humo; positusque est in carcerem aliam ob causam, post 20. dies pluuia illuio cadauer detexit, detulitque vsque in plateam ciuitatis, vbi erant carceres. Cumque cadauer inspectaret proximus de fenestra interfector, cepit ebullire cadauer, & sanguinem mittere ex vulneribus non sine terrore illius conscij sceleris. Quo abeunte ebullitio cessauit, & redeunte rediit. Ac ille homo seorsum confessus est mihi hoc post 29. annos. Quapropter remanet affectus non modo in exhalante spiritu, sed etiam in corpulentia, in qua sanguis est, & tenuitas: Sic & nos inimicum obuiam habentes, aut ebullimus

ira, aut tremimus metu. At cum corpus dissoluitur penitus in substantiam alteram, amittit illum sentiendi modum, aliumque sortitur. Præterea generantur vermes in cadauere: quorum sensus ex nihilo manare potis non est, nec ex materiæ potentia, vel fine, quæ suscipit donatæ & non dat, sicut in 2. lib. ostendimus. Ergo inerat cadaueri sensus, calorque nobis occultus, qui natura actius cum sit, nunquam agere cessat, aut obliuiscitur, proptereaque crescit & liquefacit, & attenuat molem, & foetere facit: foetor enim crassus est, calidusque nimis vapor, qui spiritus nostri tenuitatem grauat, & vires exuperat, alienatque à symmetria sua. Idcirco displicet nobis: non autem brutis illis, quibus spiritus inest calidior, crassiorque. Qua de re, quod alteri est foetor, alteri odor est. Dum ergo agitur calor & ex portione viscosa tenuem segregare non valet, ingenerat spiritum, & fit vermis, vel aliud animal, cui magis cognata est temperies illius caloris, & illius sic efficitur molis. Præterea in cadaueribus conspiciuntur vngues, & capilli crescere: Humor enim caloris innati reliquiis continuo agētis incalescit, forasque effluit, nutritque portiones extremas, præsertim ipsi excrementitio similes. At temporis mora exhalat attenuatus, remanetque cadauer siccum, cum solo sensu obtusissimo ossium, donec transmutetur in terram, aliudue in corpus. At nutritionem absque sensu fieri non posse iam dudum ostendimus. Sal quidem à putredine seruat, aliaque aromatica; quoniam exhalare faciunt calorem quam primum: reliquaque moles remanet sicca, duraque; illius abscessu in tenuitate: ex quo intelligimus calorem debilem plus valere ad putrefaciendum; eo quod nequit exhalare cum attenuata mole, emollitaque, sed ea vitur ad disponendum cæteras duriores, ad relaxationem, ad emollitionem & ad euaporationem: ita quod vñ omnes putrescunt. Non enim aliud putrefactio est, quam relaxatio partium solidarum & euaporatio mollium, acta simul à calore blando, qui in eis augetur & exire non potest. Non ergo est amissio caloris natui, vt Arist. opinatur, sed augmentum. A quo suboritur tandem amissio ex viribus nactis ad exhalandum, cum fuerit à se paulatim auctus aut à calore externo adiuvante. Porro cum S. August. de cur. pro mort. affirmat nullum inesse cadaueribus sensum, intelligitur de sensu humano, & viui spiritus, & animæ, quam gentiles etiam ad comedendum in sepultura redire, vel oberrare putabant, vnde epulas sepulcretis apponebant: Non autem de sensu obtuso materiali & communi, quam ipse quoque in aëre agnouit, vt dictum est: imò in lib. impert. super Gen. docet quod in tota materia rerum est lux sensitua, ex qua fiunt animæ brutorum. Et in Gen. 5. cap. 8. ponit præseminatam vim in cunctis elementis, vnde fiunt animæ brutorum. & in cap. 14. lib. 3. ex cadaueribus fieri animas vermium, docet, quoniam est vis illa animalistica, idemque dicit S. Bona. dixisse Aug. quod Arist. 5. quodammodo omnia animæ esse plena. Vide Defens.

CAPVT X.

*In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem,
& recentem; experimenta mirifica ad magiam.*

AT quidem non obtusum modo sensum, quem in cadaue-
ribus remanere narrauimus, experimur, sed etiam passio-
nes affectusque proprios & peculiare sentientis naturæ.
Vnde magis negotiationem nacta est multum. Profecto si
tympanum conficias ex lupina pelle, aliudque tympanum
ex pelle agni vel pecudis, illiusque magis, quæ à lupo vim aut terro-
rem pertulit; videbis dum simul pulsaueris tympanum lupinum, fran-
gi ac disrumpi ouinum. Euidens indicium, quod passio consueta in re-
bus sopita excitatur, ac renouatur reminiscentia quadam, propter
quod pellis contrahitur, patiturque sicut & nos inimicum obuiam ha-
bentes declinamus; sique nominetur is, à quo timemus valde time-
mus, & comæ eriguntur refugientis spiritus abscessu pelle constipata;
& quando dæmon nominatur timidi quoque præsertim pueri expa-
uescunt & crines stant, quoniam metum apprehendunt illis incuti
consuetum. Porrò eadem res alios lætitia afficit, qui ex ea bene spe-
rant, alios vero timore, qui male. Timent Turcæ in triremi à Christia-
nis impetita; at mancipia lætantur. Illi enim mortem, hi vero liberta-
tem præsentiscunt. Nec infortunium cuiquam imminet quod nō præ-
sentiatur in spontanea quadam lassitudine, aut in diffidentia, aut pa-
uore occulto: aut à vate per veritatem, vel per iocum. Amicus cui per
archibugium instabat mors, dixit negotiando in via, animo attacto:
num quis me nunc impetat archibugio? & dum conuertitur retror-
sum per ipsum pila ignita transiit & bombus à latrone: & quidē ne-
mini hæc nota nō sunt. Quoniam aëris, in quo sit passio instans, adest
sensus nobisque cōmunicat. Quapropter redeunt, palam esse dici-
mus ita remanere affectum in pelle ouis à lupo quid passæ, ac deinde
tympanizando excitari, sicuti nausea spectanti cibum, quā alias euo-
muit. Idcirco quidam dux Bohemus moriens præcepit ex propria pel-
le tympanum fieri, quo terrentur hostes assueti ab eo timere in bel-
lo. Credo etiam tympana lupina equos fugare posse; & ex pelle
Draconis Elephantes. Nam si conficias, chordas ex intestinis vul-
pis pulsando eas in lyra, fugiunt gallinæ: & ex lupinis, fugit ouis; &
ex neruis viperæ absterrentur mulieres ab hac bestia pauere solitæ; &
contrariorum animalium chordæ in duobus instrumentis pulsata ob-

strepunt & rumpuntur. Præterea si concordēs Cytharas ad symphoniam quis vnus reddere velit, pulsando chordam, quam dicunt primam in altera cythara, tunc alterius cytharæ prima, si concordis est, hoc est eodem prorsus tensa tractaque modo, mouetur sponte nullo tangente; vtque id certo agnoscas, superposito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis resilire, & excuti paleam, dum pulsas alteram consimilem chordam, & tunc fidicen intelligit iam concordēs esse ambas, & vnisonas. Nec quidem excutitur ab aëre agitato, qui violenter deinde moueat paleam. Nam si tabulas inter duas cytharas erigas, ne ventulus communicetur idem euenit. Præterea nec vnquam palea mouetur, licet nimis pulses, antequam hæc, quam pulsas, omnino reddita est illi, cui paleam superposuisti, vnisona, eodem, tensa modulo. Præterea si hoc motus efficeret absque sensu, omnes aliæ chordæ mouerentur & superpositas excuterent festucas; quod quidem non faciunt; nec si cytharas propinques magis. Mouerentur quoque & magis chordæ minus tractæ, minusque tensæ, quæ molliores sunt & flexibiliores. At vero nulla quidem mouetur, nisi quæ eiusdem est crassitudinis, & tensa in cythara æque prorsus, vt sit vnisona. Hoc autem fieri cogit, similem gaudere simili, & sentire & consentire simul per motum, non quidem tanquam violentum, sed tanquam portitorem sensus & affectionis sensatæ symbolæque. Porro aiunt colubrum occisum positumque sub vmbra fraxini, sibi natura inimici, adeo agitari donec recedat ab ea. Multaque alia sunt experimenta sensus consensusque in rebus, quæ nobis sensus expertes videntur. Si patiens lienis tumorem ipse vel alius suo nomine, alterius animalis lienem camino suspendat ad fumum, comperitum est, quod dum exsiccatur suspensus lien, exsiccatur & tumor patientis & lien. Hoc diabolus non facit, quoniam intra nostra viscera non operatur, sed patientis affectio pauorem ingenerat in proprio splene, qui contrahitur, stringitur, vomitque humorem compatiendo cum suo simili, & recipiendo per aëris communionem illius affectum. Ast hoc contingit, hac fide affectis magis, vt mox declarabimus. Singula membra sensum habent peculiarem, quo communicant in toto; idcirco metus jecori per aquam incussus mollitiem eidem affert. Vidi quoque, acuta securi lienem incidi superposita charta in loco lienis, & percutiendo contra ipsam nihil læsa charta, nec ventre: lien vero contremiscebat, diffugiebat, ac per os & per alium sanguis sæculentus atrabiliosus mox exibat. Affirmant multi curari vulnera medendo ensē, quo vulneratus est quispiam. Hoc non sum expertus; sed fieri potest, quod vulnus sentiat affectum eius, qui nocuit, versum ad auxilium dum medicatur, sicque fiduciam arripiat spiritus in eius fibris, & spem auxilij, aut gaudium de vindicta, sicque curetur, vt multa mox exempla

suadebunt. Si sensus magnetis vsque ad polum extenditur, quis dubitet de sensu cæterarum rerum in aëre communicantium. At quoniam superstitiosa plebs, quæ rerum causas non intelligit, falsa admiscet multa, & dæmon ad decipiendum ingeritur, perpetuò sacerdotes huiusmodi occultas artes persecuti sunt, modicumque sciunt, Cæterum qui sensum consensumque & dissensum rerum norunt, Duce Deo perscrutari & inuenire non diffidant.

CAPVT XI.

Non modò remanere sensum absente aut consumpto sentiente, vnde deciditur: sed etiam multiplicari & alia in se conuertere: comprobatur in morsu Appula Aranea, & canis rabidi, aperiturque mirabilis quædam latens Magia, nulli hucusque nota.

St hæc autem omnia veritate comprobantur euidenti in morsibus aranearum Appularum, & rabidorum canum. Nascuntur eiusmodi araneæ (quas Tarentini, tarantulas vulgò à loco nominant) sub feruentissimo cælo æstiuo: nucis magnitudinem adæquant plus minúsve: similes cæteris araneis pedes habent, manus, figuramque Colore croceo, viridi, rubro, nigro, paonaceo & misto sparsæ sunt. Mordent rusticos dum metunt aut triturant. Qui aliquo tempore paruo dolore, sed quodam ardore in cicatrice afficiuntur. Deinde languent, obstupeſcunt, & cadunt interdum semianimes, sensu motuque ex parte amisso: Insuper vt furentes in motum aguntur, vbi viderint vestem, aut quippiam eo colore coloratū, quo aranea, quæ momordit eos, insequuntur auide hominem, aut bestiam sic coloratam. Sono gaudent, alij fidis, alij cytharæ, alij Barbiti, alij psalterij: Quisque suo: & sono agitantur, saltant, vt in tripudiis, sed furentius, nulli tamen nocentes. At si cesset sonus cadunt languentes humi & quasi exanimæ, cupiuntque semper saltare ad sonum; adeoque exsudent, quod lassati decidunt, & conualescunt repetitis sudoribus & laboribus eiusmodi tripudij: Nihilominus post vbi conualuerint, cum vident alios commorsos saltare ad sonum, ipsi quoque reuertuntur ad eandem affe-

ctionem, & saltant cum eis. Et singulis annis eodem in tempore, quo morfi fuerint, redeunt ad eandem passionem & tripudium, sed non perpetuò. At dicunt rustici, donec superuixerit Tarantula, punctum ab ea reiterare annuas saltationes. Dicunt Philosophi vulgares contreranei, nihil rusticos ladi, sed ex ignauia & dolo sic simulare. Alij dicunt secretam esse vim nulli notam. Equidem haud credam eiusmodi pauperculos cupere pecuniam anno quolibet per simulationem fidicinibus, & cytharædis soluere frustrà. Nec quia ignoratur causa, sensus tot confirmatus seculis abnegandus est. Quapropter inquam eiusmodi Tarantulam peracutissimo calidissimòque veneno donatam esse, ac prauissimæ qualitatæ ad nos. Itaque dum mordet, modicus ille vapor & humor ardens, quæ in plaga relinquit, augmentatur paulatim, quoniã eius ardor vehemētiore est, quã noster in particula illa plagæ; conuertiturque humorem nostrum in sui conditionem: ac deinde spiritus nostri illa afficiuntur passim, adeò quod omnes ferè immutantur in ardorem inimicum; quoniam ex humoribus reficiuntur & nutriuntur; & iuxta humoris conditionem ipsi qualitatem sortiuntur. Quoniam verò multa exhalatio æstuosa similis Tarantulæ fit in corpore serpendo passim, spiritus ipsi amittunt ordinarios motus suscipiuntque passionem illam vehementem, & sunt similes spiritibus tarantulæ, sicuti paulò ante dicebamus vaporibus tetræ infici spiritû, fierique obscurum & sordidum, posteaque cupere sepulchreta, cadauera, & cloacas, quoniam simile ad simile fertur. Itaque amisso proprio essendi modo, ac in alium verso, quando videt spiritus colorem similem Tarantulæ, vnde ipse habet originem istam, currit ad illum tanquam ad similem, si iam penitus aut nimis propria temperies immutata est in Tarantulæ temperiem: Sin minus, currit ad colorem illius sicut ad rem hostilem, diuinando ex intrinseca passione sua, se passum esse à re, quæ eiusmodi est coloris; neque enim discursu, sed sagacitate & natura hoc fit, vt in 2. li. dictum est. Propterea autem prosternuntur & languent, quoniam calor & prauitas Tarantulæ iam vicit, quapropter ipsi victi spiritus nesciunt sicut ante corpus regere, nec possunt; nempe à vehementia alienati in tantam passionem nouam, ita quod obliuiscuntur, aut dediscunt quod fuerunt, & quod & quomodo operabantur. At solum audientes gaudent illo, quoniam res omnis calida mobilis tenuisque inuitatur à motu ad propriam operationem, qua seruatur. Nec omnes eodem oblectantur sono: Quoniam Tarantulæ varæ sunt, variòsque induunt affectus: & temperies hominum varæ varios affectus ab eadem re quoque contrahunt. Delectantur autem, aut quia venenum ipsum est illius soni amicum, cum sit similiter tenue ac mobile; aut quia spiritus natura mobilis appetit sonum, quod ab illa passione infecta in aliam meliorem transfertur, sibi que con-

uenientiore; & quod per se facere non poterat, soni impellentis auxilio remedium captat. Sanescunt verò quoniam spiritus prave affectus exhalat partim, prauusque humor per corpus sparsus, quo utrque nutriebatur similiter prave, attenuatur, egrediturque per transpirationem, aut per sudorem solidum temperamentum mundatur. Deinde prohi exhibiti cibi in nouum meliorem succum funduntur, & non conuertuntur in sui similitudinem à succo priori: hic enim iam debilitatus, est per sudorem imminutus, ergo & ineptus ad conuertendum in se alimentum, cum iam exhalauerit, exsudaueritque magna sui pars, & vehementia. Itaque paulatim repetitis sudationibus liberatur morbo, generatque spiritus puriores & blandiores, diræ illius affectionis minus participes. Idem accidit in febribus, quæ sunt feruores spiritus contra prauum humorem intra vasa aggregatum, aut iuxta ipsa, & cum spiritus partem illius humoris expulerit in sudorem & vaporem actam, imminuitur afflictio sequentis paroxysmi: aut non mouetur eodem in tempore, sed tardius. Si verò spiritus parum præualuit in primo prælio, humor crescit, spiritumque ad prælium prouocat paulò antè. Sed propinquior comparatio est inter hunc & venereum morbum: qui nimirum totum similiter Temperamentum immutat. Ideoque sudoribus oportet ipsum expellere & succos probos intus generare & emollire carnem & ossa & viscera, ac purgare continuò, donec omnis prauitas exhalet, sudet & excernatur, totaque Temperies innouetur. Postquam videmus hominem complexionem mutatum, pinguescere magis, quoniam ad pueritiam corpus redactum est. Hac ratione ars reiuuenescendi inueniri potest. Nam aquilæ & cerui serpentibus venenosis pasti, & ab illis commorsi, post longum cursum sudoremque immerguntur aquis tepentibus, & in aquas exit venenum iam exsudans; ipsorumque carnes molliuntur; & viscera, reddunturque aptiora ad nutrimentum primæ ætatis. Vehementia enim veneni apta est in spongiam omnem duritiem intermutare. Magis id imitatur in theriaca & purgationibus secretis, & vñctionibus exterioribus. Ad rem reuersi, dicimus, quod quando postea vident quempiam à morfu affectum, expergiscitur in eis eadè passio in spiritus sopitis motionibus, redeuntque ad furorem: Sic quando nauseam in mari passi sumus reminiscentes postea ex visione maris aut nauigij, in eandem ferimur nauseam. Memoria enim est sopitus quidam motus remanens, quasi vetus cicatrix: spiritusque patitur secundum illum quoties aliundè representatur. Idcirco si ridere alios conspiciamus ridemus & ipsi sapè nescientes propter quid: Si plorare ploramus, & mortem amici statim recordamur alios mori videntes; omnisque passio memoriam reuocat. Tempus quoque atque locus apti sunt memoriam reficere: Idcirco eodem in tempore anni patiuntur. Sicuti nobis quocunque

die aut tempore, quid mali ingentis aut lætitiæ accidit, cum reuertatur, renouat passionem dolorificam aut lætam. Et quidam amicus, affuetus per pietatem tergum verberare funiculis, & stimulis ferreis in hebdomade sancta, quotannis pruritum ibidem patitur & ampullas, ita, vt si se non verberet, in infirmitatem incurrat. Natura quoque eandem seruat memoriam, quoniam eisdem in temporibus quotannis renouat poma, cerasa, vuas, ventos, pluuias: & in Rep. festiuitates & funeralia repetere natura nos docuit. Et magus si hoc percipit, scit quando ex voto opificium succedet.

Fieri quoque potest, vt passio reuertatur quamdiu Tarantula viuitt, fons causæque damni. Quoniam viuente causa effectus viuidior est, quâuis absens, ex natura, & aëris cōmunionē, & mūdi consensu. Eadem enim influentia quæ opitulatur illi, opitulatur & isti, & moriente causa effectus ruit, aut malis premitur magnis. Quoniam influxus inimicus interficiens causam, est quoque effectui contrarius, loquor cōmuni ratione. Noui enim particulari ratione ob circumstantias hoc falsum esse. Nam mortuo patre, non moritur filius, eo quod robustior est iam patre ex noua in ipso virtute aucta perfectus. At ego expertus sum, quotiescunque amicus quid aduersi patitur, amicos consimiliter pati licet absentes: Sic & in bonis cōmunicare vidi: Amicitia enim ex similitudine oritur: & quæ causæ rem quampiā seruant, seruāt & illius similes. Hoc autem nemini non persuadeat, vic Neapolitanus, cui amputatus fuerat nasus, emit mancipium promittendo illi libertatem si sineret nasum refici sibi ex carne brachij illius secundum Magiā Calab. Tropiensium, quæ in 40. diebus hoc opus explet. Refectus est nasus, liberatus est seruus, sed post tres annos mortuus est morbo consueto, & simul particula nasi in hero cœpit languere, & mortua est & computruit eodem tempore & ordine, quo seruus. Quærit ad me amicus cuiusnam anima vivebat nasi particula, seruiue an Domini? Si Domini, quare mortua est, mortuo seruo? si serui quare vivebat ab eo separatim? cum quæcunque recisa membra intercant? Præterea quare surculus insertus non moritur, mortua arbore vnde reciditur, & quare filius non moritur mortuo patre; cuius est semen? Respondeo quod secundum animam à Deo immisssam vivebat anima heri, quæ est in toto, quod viuificatur in suo subiecto. Non enim particula nasi erat segregata sicut vermisin ventriculo, sed coalita toti. Sed de hac non est quæstio, quandoquidem idem euenisset inter cætera animalia, de altrice & sensitiua est sermo. Dicimus ergo ad vniuscuiusque rei constitutionem concurrere totam rerum vniuersitatem, & harmoniam, omniæque certò ordine currere, qui præteriri nequaquam potest: & vitas cunctis rebus à Deo statutas omnes, & simul à consensu omnium causarum secundarum, & rerum, quæ in virtute primæ sunt & operantur. Quapropter

pter fatendum est vitam illius particulæ dependere à prima constitutione quam habuit in suo toto contractam ex tota rerum vniuersitate. Sed quia à suo toto seiuncta erat, quoad radicalem substantiam pertinuisse ad vitam serui, quoad verò conseruationem nutrimentalem ad vitam heri. Sicut funiculus lucernæ habet substantiam à gossipio, & nutrimentum ab oleo & viuit vita lucernæ & gossipij; Et ramulus insertus de pomo in pyro, viuit vita pomi radicali & pyri nutrimentali. Quapropter si deficit nutrimentum moritur, si substantia nutrita etiam moritur. Cum ergo cælum & vniuersitas rerum terminassent vitam serui nutu Dei, necesse erat particulam ab eo abstractam simul commori, quoniam causæ fauentes & aduersantes communes erant illis. Et quidem mortua est substantia radicalis, ergo frustra accurrit nutrimentum cui res nutritibilis defecerat. At in plantarum insertione non forte similiter euenit, quoniam ramulus decerptus aptus est per se aliquid esse & fieri. Videmus namque plantarum ramos humi plantatos germinare, & fieri nouas arbores. Similiter & semen aptum est fieri animal, & nouo addito nutrimento augeri totum in multas partes, quapropter non seruant radicalem substantiam, sed in rem aliam mutantur & mutant, & augentur; Particula vero nasi non excessit primam quantitatem, nec ex ea aliquid per se fieri natum erat, sed tantum poterat cum alio nutriri ergo perdit substantia primæ constitutionis, ipsam perdi oportuit, cum quia aliud facta non erat, vt surculus & semen, nec nouam virtutem & esse acquisiuit, nec in rem nouam per se existentem transiuit; sed alteri adhæsit: tum quia per se aliquid esse & fieri apta non erat, sicut planta & semen, & periit cum suo toto, quæ esse totum aut fieri apta non fuit. Viuebat autem extra totum, quia consimile nutrimentum nacta erat. Substantia ergo basilaris nunquam prorsus mutatur, & sic venenum viuit viuente Tarantula. Qui autem mordentur, à cane, vel feli rabidis, molestiam vix sentiunt vsque ad 40. diem. De hinc languent, & latrant vt canes, aut feles; mordentque alios homines, sicuti ipsi morfi fuerunt. In aquam claram introspicere abominantur & fugiunt; tandem quasi canes aut feles vociferantur rabidoque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus semen instar catulorum canis, aut felis; & tandem in canes transformantur, licet non in figura exteriori & misere pereunt latrando, & imaginando se esse canes. Vnde palam fit ardentem spiritum humoremque in vulnere à cane derelictum p. ssim augeri, & temperamentum vincere; sicut modicum coagulum lac multum, Inque seipsum conuertit. Quapropter spiritus adeo afficitur, quod obliuiscitur esse humanus, imaginaturque esse caninus. Motiones enim passionisque caninæ in eo prævalent, imaginantemque vim caninam faciunt. Sicut furiosus quidam se esse Papam credebatur. Et veluti modicum semen frumenti terram multam mutat in

frumentum, sic caninus ille spiritus modicus operatur vehementia sua immutando temperiem sensumque in se. Itaque patiens credit se esse canem, & iam canis est intrinsecus non autem in figura: nam sicuti mutatur in corpore canis cibus & sanguis in spiritum caninum: ita & in corpore nostro, dum caninum semen sic potens est. Mens autem à Deo nobis indita patitur eadem passione & credulitate, quia est inuoluta spiritu patiente, & credente se canem esse.

Quod si propriam operationem haberet, spiritum corrigeret: ut videas non posse sustineri eius immortalitatem, nisi mortalis spiritus hæc passiones agnoscantur. Introspicere aquam relictantur quoniam vident in aqua propriam figuram humanam & non caninam, quam vellent. Aut forte si prorsus caninus non est factus spiritus, putat se videre in aqua caninam figuram inimicam, causam suæ passionis, refugitque. Hoc agnosci posset ex amore vel odio, quo prosequuntur canes. Nam transformati amant; affecti verò oderunt. Ex parua delineatione vident prave imaginantes quidquid in animo obuersatur ut dictum est, in lib. 2. Multi quidem ægritudine dira mutati credunt se esse gallos, aut vrnas: vidi etiam iuuenem, qui cum sanus esset omnino, nihilominus à calore æstiuo infestatus in sudores liquefcens cogitatione dixit, ita esse pepones putrescentes; & ita vehementer id imaginatus est, quod in sequente passione omnino credidit, se esse peponem putridum, & sic affirmabat prorsus. Hoc euenit ex magna imbecillitate exilis spiritus: qui ordinariis non potest moueri motibus ad suam passionem considerandam, sed passionem propriam pensiculando, ut primum in mentem venit quippiam simile suæ passioni; quoniam alias illam rem nouit, imaginatur se esse illud. Hoc autem in somno contingit magis, quando intumescitibus testiculis communicatur motio ipsorum vsque ad caput. Spiritus autem putat subito extrinsece coitum exerceri quoniam ipse non est in sensorii oculorum, & aurium ad videndum & cuius imago mulieris primum in eo expergiscitur per motionem illi conuenientem aut proecedentem cogitationem, illam subagitare se imaginatur; & sæpe matrem, ac mox ait, peccatum est hoc, quoniam simul in eo cogitatio peccati cum matre mouetur. Videturque sibi cogi illud committere scelus, propterea quod calorem genitalis corrigere non valet, quoniam non intelligit, qua ratione vectandum est corpus fugiendumque, cum hoc non nisi in sensoriiis facere consueuerit: excitatur quoque in eo similitudines variaz, quas ut res suscipit, ut consueuit. Sic & languens multa videt vana quæ vera iudicat, quia spiritus exilis non potest discurrere, & inquirere, num vera sint, præsentī passione occupatus & victus; sic ex delineatione modica se in muro draconem putat videre ob exilitatem; E contra ob robur alij, nec quod vident, credunt, quoniam non potest proprium motum impressione

magna susceptum dimittere, vt moueatur alienis. Potentius enim non admittit debilius, sed è contrà. Et huiusmodi genus hominum non mutat opinionem absque magna euidencia melioris, impressio- nem faciente multam in sensu. Rabidi autem vehementi motu præoccupati non discunt vt dictum est. Generant quidam catu- los, quoniam caninus factus est spiritus ipsorum, ergo ex semine canes fornat; sicut semen hominis in vtero format hominem, quo- niam eius spiritus retinet in se ideam genitoris, & veluti nutriebat & viuificabat & sentiebat & operabatur in genitore, sic agit & ope- ratur in vtero, ergo & similem genitori fabricatur. Sic etiam spiri- tus caninus operatur quod & sicut in cane operabatur, & nutrit & generat, & latrat, & omnia agit iuxta ideam suam, Granum frumen- ti de terra sibi dissimillima frumentum facit; quoniam adepto vigore agit quod & sicut agebat in frumento innata vis illius, & sicut fecerat herbam spicam & grana, ita nunc facit in terra: & quocunque idea transfertur, ibi simile producit, & gallinæ ouum sub fimo, & sub columba, facit gallinam, cuius ideam habet; sic spiritus caninus conuertit alienum in caninum, & deinde canes generat. Mulier prægnans recocti nimio affecta appetitu, tangit sibi vultum, nascia- turque recocti similitudo in vultu fœtus; quoniam communis est appetitus vtrisque; at in carne mulieris duriuscula non exprimitur imago cupitæ rei, sed in tenellulo fœtu spiritus appetens affectus eiusmodi imagine, quoniam sicut affectus est ita agit, eam proinde agendo producit. Producere enim & agere est similitudinem suam effundere. Sæpe monstra & terra mancipia candidæ formosæque mulieres pepererunt sola imaginatione præeunte vehementi: Ta- met si soleat alias ex seminis vitio, aut menstrui infectione, aut supe- fluitate, vel defectu materiæ, aut vis actiuæ, temperari & formari fœtus temperie formaque monstri aut bestię, præsertim cum stellæ calore consimili illi temperiei fauerint, vt mox dicemus. At canes & feles quando rabie non aguntur, si momorderint, non inducunt iam dictas passiones. Quoniam temperies hominis exuperat modi- cum humorem, quem in vulnere relinquunt, cum non sit ita vehe- mens, quod nostrum vincere & immutare valeat; sic & semen ma- sculi filios facit similes masculo, quando robustius est semine mu- liebri; quando autem muliebri potentius est, mulieribus nati edun- tur similes licet masculi. Granumque in terra apta sibi & facile vin- cibili facit frumentum: in alia vero lolium, quoniam in huius temperiem ipsum mutatur. Vinum vincit nostrum spiritum, ineb- riat & calefacit, aqua vero vincitur à nostro spiritu, calefit & im- mutatur, & in omnibus hæc doctrina comprobatur. Credam co- rium canis rabidi, & Tarantulam mortuam super plagis ab eis in- flictis apposita posse ad se venenum trahere, ea ratione amicitię

quam cum ipsis habent, & odii nobiscum venena ipsorum. Quas ob res qui sciret ex auro spiritalem vehementiam educere, qualis est in cane rabido, & non ordinariam, qualis in sano, posset eius missione alia metalla in aurum conuertere. Potest habere aurum eiusmodi virtutem sopitam in densitate, (vt patet in magnete, & in silice ignem continente) & per ignem excitari, roborari & vehementia donari sicuti æstiu ardor solis ipsam in cane excitat; & naturaliter dat Tarantulæ. At nescio num aurum spiritus nobilis expers, fieri tale possit, & non exhalare, & verti aliud in Ens.

CAPVT XII.

*In lege lepræ Moysen docere sensum affectumque
communicari & multiplicari in res dissimili-
mas & distantes, consensumque
comprobare.*

Eandem sapientissimus Moyses docet, non modo animal animali proprias communicare passiones & contagia, sed rebus quoque, quas insensatissimas vulgus existimat. Ex quo intelliges, quod retulimus de medicamine ensis & lienis non omnino a veritate aberrare. Nam & huius experientiam vidimus. Dicit igitur in Leuitico, lepram ab homine in hominem contagione transire & in animalia. Deinde verò in vestimenta & in parietes domus, consimili serpendo modo. Dat legem, vt si apparuerit lepræ macula in homine, separetur septem dies, & quando macula apparet humilior carne reliqua, & quando serpit post primam probationem iubet dies quadraginta extra castra manere & curari oportunis remediis: ac deinde sacerdotis iudicio supponi, an recte curatus sit; qui hoc quibusdā indicis in carne & pustulis ex colore & plagæ cicatrice agnoscebat. Eadem ratione iubet, si in veste apparuerit plaga lepræ separandā esse, ac deinde pluries lauari; si que macula staret, amputari à reliqua veste, si vero serpat comburi; quoniam volatilis (ait) lepra est. Idem de arculis & pannis absconditis docet. Tandē ait, si apparuerit plaga lepræ in parietibus domus quæ sit lucens & humilior reliquo pariete, abradendum esse locum plagæ & lauandum & habitatores discedere

CAPVT XIII.

Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

Ut experimentis, rationibusque compertum est remanere passionem & sensum propriæ originis non modo in semine, sed etiam in vapore & humore & nervositate, omnique in re coniuncta; & tangentem rem, nisi potentior fuerit res, quæ tangitur, multiplicari, crescere & in se attractam conuertere. Vnde Magus doctrinam elicere queat, inducendi quamlibet affectionem, atque faciendi: Sicut humi seminantur & euelluntur semina. Contrarium expellit contrarium, magis autem si applicetur interius quam exterius; simile educit simile, magis quidem applicatum de foris, quam intrinsecus. Simul commixta duplicem pariunt effectum, vel dupliciter aut utroque modo operari possunt. Qui potest capere capiat.

Quoniam summum bonum est conseruatio, summumque malum destructio, illa res plus voluptatis, lætitiæ, amoris spei, fidei ingenerat, quæ conseruat magis aut disponit ad conseruationem, vel ipsam ostendit. Illa autem plus doloris, odij, mœroris, diffidentia, incredulitatis, quæ magis destruit, aut conseruationem impedit. Nam (vt melius dicam) quæ disponit ad conseruationem aut ad destructionem, secundum habet gradum in introductione affectuum prædictorum. Res conseruatur aut in se, aut in prole simili sibi, aut in opinione, fama & honore. Maximam ergo potestatem habent exhilarandi hominem & passiones lætas inducendi, cibus, potus, habitatio, aer, libertas, dominatus, diuitia, securitas, quæ nimirum hominem in seipso conseruant: adducunt, sonos Musicos, scientiam, robur, & quæcunque spiritus sunt conseruatiua & similia. Opposita his dolorifica sunt, quoniam destructiua. Secundo loco potentiam hilariter afficiendi habent, formosa mulier, iuuentus, venustas, vigor fæmineus, & denique filij, & omnia Entia generationem concernentia. Et hæc mutant animum in lætitiâ, confidentiâ, robur, venustatem, facetias, amorem; Contraria vero in odium tantum: Quod si quis impedit equo, aut colubro actum venereum, insiliunt viribus immensis, nunquam in eis visis, ad vindictam. Tercio Respub. dignitas, statua, libri, laudes populares, Historici, Poætæ, potentissimi sunt ad ingenerandam lætitiâ, fiduciam, amorem &c. Contraria autem contrarios effectus. Verum enim verò promissio vitæ æternæ in cælo post mortem indit probe creden-

tibus quemcunque magnum, nobilem, charitate, lapidum affectum, omnique mali contemptum; quin & omnis boni, quoniam comparatum illi, nullum est. Magia vulgaris ad seminandum odium, vel amorem inter homines cunctis est nota: ostendendo alteri quod alter impediatur directe, vel indirecte per se aut per accedens, disponendo vel efficiendo rem quampiam, aut modum prae dictarum conseruationum & destructionum. Insuper existimat homo seruari se rebus quandoque noxiis, eo quod suo sunt humori & spiritui similes. Sicut placet atrabilioso obscuritas, affecto Tarantula eius color, febricitantibus aqua; ignorantibus ineptia; Libidinoso Venus praepostera. Idcirco his cunctis tanquam aegris inducitur passio quam cupit Magus eorum plaudendo moribus; aut obliuione procurata. Et propinando malum tanquam bonum & bonum tanquam malum. Si aut sanescere illos cupis, oportet temperiem spiritus immutare; hoc est tenuitatem, lucem, mobilitatem, calorem, ut dictum est. Maxime Magus Legislator esse debet, ut inbeat res, quae profint placeantque omnibus, & paucis repugnantibus ut solet, persuaदेat esse utiles, necessariasque cælitus & humanitus: Oratores ac Poetae secundè Magia indigent, qui affectus immutant, sed ad propriam laudem vel utilitatem torquent non sine impietate. Cum enim sint Legis instrumentum, contra legem populos docent. Præstantissimus est, qui utile & commodum miscet. Sique addas physicam & Astrologiam, quæ certis rebus & temporibus mouent & mutant, perfectus es.

CAPVT XIV.

Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vsum applicantur.

Vnc ergo generatim proponere liceat, animalia, plantas ac mineralia propterea quod proprias passiones nobis communicant non vincibiles nisi vi mentis & vsus, ingredi omnia magiæ vsum. Itaque animalia somnolenta sicut glires & taxi vim habere inducendi somnum, si applicentur, magis autem si comedantur; præsertim cerebrum, ac cor ipsorum, quibus immanet vis spiritalis, eò quod spiritus sedes sunt; quapropter eam nobis affectionem conciliant, quam habent, cum iam compertum sit in eis retineri etsi non vehementem, sicut in humore rabidi canis & Tarantula, saltem taliter, quod continuata manducatione ad sui ingenium

erant. Animalia vigilantia, sicut grus, noctua, gallus, canis, vigilantiam indere, si gestentur continuo, vel comedantur viscera, sicut lappis symbolo sanguinis cohibet fluxum: & inspiratio & transpiratio & audias hominis erga affectum quæsitum, communicant afficiendum rerum vim. Igitur qui carnibus leonum & vrsorum & Luporum, magis autem visceribus vescuntur, fiunt audaces, strenuique; hinc ossium medulla laudatur. Homerus canit, Achillem ex his nutritum euasisse audacissimum, & robustissimum Græcorum. Idem Virgilius de Camilla. E contra animalia timida, sicut lepus, ceruus, hominem efficiunt timidum fugacemque. Astuta vero ut vulpes, coruus, apis, simia, hiena, polypus, astutos; stolidi, sicut asinus, phasianus, gallina ignorantes. Quæ noctu loquuntur, ut luscina, gallus, bubo, dormientes loqui. Memoriam expertia, ut struthio; musca, Ostrea, obesse memoriam; Sic de cæteris iudicabis, quod proprias inferunt passiones: & sicut calida calefaciunt, frigida frigefaciunt, humida humectant, sicca exsiccant, vel sui mitione, ita passiones alias communicare. Ergo senescentia senescere faciunt, iuuentia iuuenescere, venenosa venenescere, crudelia immitemescere, tabida rabire. Præterea arbitror animalium partes humanis consimilibus partibus conuenire, & prodesse vel obesse. Itaque ad roborandos nervos humanos portionem nervosam animalium maceratam contritamque valeat: ad ossa vero medullas ossium: ad carnes, carnes, ad iecur, iecora, ad splenem splenes; sed quia augeriliem & vasa immunda obest nobis, idcirco ad nocendum lieni, & fouendam atram bilem, lien animalium valet, ad felleam vesicam ipsorum fel; & quidem ad augendos humores, qui excrementa sanguinis sunt, conferunt vasa ipsorum & humores consimiles: Sanguis quoque ad sanguinem sed iuuenis & consimilis animalis; alioquin facile transit in spiritus nutrimentum prauum. Potest quoque Magia inter homines producere affectiones odij, amoris, fiduciam, fastidij, utendo animalibus inimicis & amicis, & applicando. Quapropter ad lasciuum amorem augendum, aut impri-mendum, masculum palumbum mulieri, sceminam palumbam viro exhibere in cibum confert multum. Præsertim si columba vxor fuerit columbinidem de passeribus cæterisque lasciuis animalibus, ut concilient amorem, sed repetitis vicibus. Ad piym amorem valet Pelicanus, aut ciconia, alteri matrem alteri filium Ciconia præbendo. Ad odium alterius canis, alteri felis detur in cibum; omniaque mutuo se se odio prosequenti. Ad iram excitandam iracunda animalia, ad velocitatem velocia, ad pigritiam pigra, ad luxuriam luxuriosa. Sed quidem quando prævalent passiones iam dictæ, exhibenda videntur magis, ut luxuriosa in Vere, & quando coeunt, & cum belligerant, subito præbenda videntur corda vtriusque personis duabus, quibus rixam aut odium mutuum procuras. Quando coturnices certant duello, ut

Neapoli consueuerunt, sunt ad rem. Similiter herbis & mineralibus utemur. Namque non modo calefaciunt, lubricant, infrigidant, humectant; sed dum has operantur actiones, inducunt iam dictas affectiones. Quapropter vaporosæ & viscosæ somniferæ sunt, ut opium, lactuca; lentæ, & acuti saporis, & montanæ vigiliam procurant, ut si napes. Aromaticæ, vires & sollicitudinem. Acres salæque luxuriam, acetosæ vel frigide castitatem. Nigræ & feculentæ atram bilem & moerorem & somnia dira. Albæ acutæque lætitiā. Albæ corpulentæque phlegma & pigritiam. Succiplenæ, rubræque sanguinem, ut cerasa & vua, ac proinde hilaritatem. Habent quoque symbolum cum partibus corporis humani, quibus etiam profunt. Pulposæ carnibus ut pyrum, frumentum, pepo; Nervosæ nervis, ut castaneæ, glandes, carui; siccæ ossibus ut myrtus. Porta autem ex figura putat argumentandum, ut cucurbita capiti; sed melius, si addas calorem, colorem & consistentiam, ut rubræ & succulentæ profint sanguini: albæ duræque ossibus: crocæ choleram augent, non expellunt, ut putant magi Empyrici, nisi per similitudinem attrahentem, ut dictum est. Vidi apud Neocastrum. Citria & limones grandes, quorum alia formantur à natura instar manus hominis cum digitis, & brachiali prorsus, & planta; alia sicut cor, alia sicut veretrum cum præputio & testibus: alia sicut cunnus omnino, ut rideas ac mireris, simul. Atque existimanda sunt prædictis membris per symbolum prodesse. At in mari Parthenopeo vidimus de genere imperfectorum piscium, quendam prorsus similem veretro humano. Et alium cunno muliebri. Ipsorum semina humano semini prodesse palam est; præcipue alba pinguiæque illi similia, ut nuclei pinearum & pistaciorum & ova. Quoniam vero inter plantas est amicitia, & inimicitia & mas & fœmina, eadem ratione qua de animalibus diximus, applicari ad usum possunt. Existimabimus insuper res omnes attractiuas ad amorem valere, sicuti magnes, cornu cerui trahentis colubros naso, succinum trahens paleam & caratoblepharon, quem gestabant Ægyptiæ appetentes maritum. Quidam pilos & semen conficiunt misturis, ut fœmina in illis eorum passionem hauriat, & sensum, & auiditatem. Et quamvis hæc non attrahant plerumque & per se, applicata tamen affectum attrahendi habenti mixtionem, & vires addunt. Econtra res expulsivæ ac fatidæ conciliant odium, sicut sterminus amasiæ, menstruum, sputum, crepitus; & quando res vna non sufficit, multæ ac multoties sufficiunt. Addit Ovidius remedia contra amorem venationem & bellum & alia exercitia, quæ passionem validiorem indant, & hoc verum est. Iussit Moses ne coquas hædum in lacte matris suæ. Credo equidem, & ut charitatem etiam erga bestias doceret; quo tenacius erga homines eam coleremus; Et quia remanet sopitus in cadaveribus sensus, & alterius alter & proprio malo dolet, malamque coctionem efficiunt. Haud

dubium quin si mortuus aspis ab umbra fraxini recedit, inter matrem & filium passio ingentior symbolumque remaneat. Possimus quoque operari, ut oculus Aquilæ visum nostrum acuat, aures lupi auditum, canis odoratus nostrum iuuet. Et quidam appetitus modicii, intestini lupini frustum edens, factus est vorax. & sane qui bene Philosophatur, ex coloribus, saporibus, consistentia, figuris, actionibus, vsibus, & proprietatibus rerum, inueniet arcana innumera ad quemcumque cupierit vsu.

CAPVT XV.

Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.

Culus multa ostendit magica. Siquidem homine homini obuiam facto, pupilla contra pupillam, alterius lux viuacior hebetat demittitque alterum ut sustinere intuitum nequeat; sæpeque quam ipse habet passionem indit patienti, ut amantes amorem, irati iracundiam, turbati metum: Sed parum perseuerant, quoniam amouetur nec pergit mutus intuitus, aut passio aliunde nequaquam fouetur. Ferunt Regulum intuitu occidere, quoniam ardentes ac venenosi spiritus ab eo egrediuntur, quos inspiratione, & oculis imbibimus. Existimatur oculo fecundare oua sua Testudo: Ego tamen credo anhelitu: At fascinum vim eius par efacit. Inspectantes enim attentione & affectu nimio tenellam arborem, aut infantulum, morte afficiunt. Qui aliquid admiratur erigit supercilia, ut oculi aperiantur, adeo quod intret res quam admiratur, possitque illam cognoscere, vel frui: & in ea apertione emittit foras spiritus multos auidos rei desideratæ, vel quam admiratur: qui subito communicantur tenellulæ rei per poros & simul affectus aer, ac proinde operantur sicut in generante, ea quidem ratione, qua rabidi canis venenum conuertere conatur nostros humores, spiritusque in se. Quapropter exuperati hebetatque spiritus arbusculi aut infantis, cedunt, nec opera vitæ exercere possunt. Ergo eo moriuntur. Id aniculæ efficiunt magis, quibus obstructæ sunt purgationes menstruæ; ideoque foetidis abundant exhalationibus in ore, & oculis, itaque speculum inspectantes obnubilant maculantque: Frigidiusculum enim transpicuumque speculum colligit vaporem crassum sua frigidity ac resistentia illum densando, sicut marmor austrinum vaporem: vel interius inspergitur, quia perspicuum. Filum quoque vetu-

larum sputo netum putrescit. Cubare cum aniculis noxium est pueris, breuiatur vita, & languida fit illis vero proficuum valde. Dormire enim & conuersari cum pueris est sibi spiritus multiplicare, viuificare & reiuuenescere. Tuum enim siccum pascitur ipsorum blando humido. Quapropter siccis aridisque coitu pinguium succiplenarum mulierum vti plurimum prodest; phlegmaticis vero gracilium siccumque, & hac ratione proles optima quoque generatur. Si coniugia philosophicè curentur. Visio lupi te raucum facit; quoniam crassi ipsius vapores in nos ingredientibus replent fances: ac timor, ipsarum constrictioni præstat auxilium: quoniam est contractio ad interiora. Iam diximus de timore, quo gallus leonem afficit, & mus Elephantem & porcus: quod accidit vel quia stridula vox penetrat, sicut suberis sectio nobis horrorem indens, aut quia spiritus acumen aptius est ad penetrandum hæc quam alia animalia ex temperiei proportionem. Vide Med. & Metaph.

CAPVT XVI.

Mirificas apparentias per artem fieri, vtentem natura in visione.

Plerique scribunt quod accensa lucerna ex pinguedine anguillarum alteriusue piscis obseratis fenestris, ita vt aliud lumen non adsit, videbitur domus plena aquis & anguillis, adeo quod mulieres credulæ vestes sursum contrahant; Sic & sebum serpentis apparere serpentes faciet. Quodque florem vuz intra ampullam oleo plenam si posueris, siuerisque ita crescere, maturata vua, oleum illud in lucerna efficiat videri domum plenam vitibus & vuis. At quidem ista experiri non licuit mihi vitam in vinctulis perpetuis miserrimè agenti: nec possibilia videntur. Nam & oliuarum oleum semper in domo oliuetum repræsenteret; & Candelæ ex adipe arietino & vaccino, arietes & boues ostenderent. Ioa. Baptista Porta id affirmat, Sed conquoquit oleo, & ex liquore illo parat ostentationem. Itaque caput asini in oleo coquit, quo in lucerna accensa astantes omnes caput asinum habere appareant. Possibile forte est quod multa exhalatio illius olei in modico lumine aërem occlusum occuparet, & induceret respiratione affectum sensumque asinum, itaque alter alteri asinus videretur. Nam qui aliqua re affectus est, inspectando in modica luce videre sibi illam ipse videtur. Hos autem affectus nos non percipimus, sicuti nec passionem caninam in nobis re-

pentem: sed quidem excitat nos ad sentiendum canem, quo affecti sumus, re in omni habente modicam cum illo similitudinem. Quod in ægrotis patet, qui ex linea parua mouentur ad credendum se videre draconem. Præterea apposita oculis specilla rubra, aut viridia omnia suo colore colorata ostendunt. Quoniam lux obiectis tincta rebus cum pertransit specilla, iterum tingitur ipsa & res quas defert, & eiusmodi iterum coloratas repræsentat. Eadem ratione potest fieri, quod oculi pinguibus crassisque vaporibus obnubilentur a sininis, ac simul a sinis odorem in spiritum afferant, aut sensum vix, alteriusve cōmixtæ rei; spiritusque affectus videat per nubilosum vaporem eam rem, qua est affectus, sed quidem in modica similitudine, & in hoc plus valet affectio quam exterior apparentia: sicuti timenti hostem, quicumque offertur oculis videtur esse hostis, & amanti quocumque incedit mulier amasia videtur sua. Cuidam persuasum est à condiscipulis quod sibi cresceret nasus: illeque sæpe tangebatur & pro certo assumabat sibi nasum grandescere. Quantum igitur valet, in his affectio nota, tantum etiam ignota in eis, qui capita asinina se videre putant, sicut patet in rabidis punctisque affectu ipsis occulto. Atrabiliosi pariter horribilia videt ob nigram fuliginem quæ caput interuolat, sic & hi à fumo asinino vel alterius rei affecti spiritus putant se videre illiusmodi. Quod aiunt quosdam inuisibiles fieri spectantibus, impossibile est, nisi seipsum arment fumosis rebus ita ut semper fumus eos ambiat, aut spectantium oculos obnubilet. Nec puto Diaboli opera posse fieri nisi eadem ratione naturali. Alij in chorea mulieres expoliari coegerunt. Equidem non ista credo: nisi fumus à lucerna, vel igne manasset infestus quo quasi suffocari se sentirent, pectore illum hauriendo, vel extrahi nativum calorem: quod crocus efficit, eaque passione affectas se expoliasse. Quin minuisse possunt si vapor acutus seminati pulueris vuluam eleuatus stimulasset, quando quidem attemisia & ruta prouocant sponte menstrua tibialibus apposita. Fiunt arte naturali & mathematica mirabilia quidem, sicut apparere in aëre pendulam imaginem, quæ reflectitur ex globis vitreis transuecta, & in pyramidis cono hanc apparentiam efficit. Pariter osculando aut loquendo in speculi concavi medio, qui procul est à tergo in puncto reflexionis sentit sibi osculum dari aut loqui. Alij vero sic non sentiunt. Nam aër in medio vnitur sicut lux & non expanditur ex basi resiliens concava. Efficiunt apparere faciem hominis in speculo adhærente tecto, & nescis unde insiliat, sed tantummodo scripturam videbis in quadam tabella. At tabella multas habet scindas, quæ ex interiori reflectentes lucem ad speculum, quæ superastat ei quasi cælum, conueniunt situ ad formandam eiusmodi imaginem; quæ in eis est diuisa, & quidem extrorsum superne expositæ sunt æqualiter, nec sinunt videri, quando retrorsum exporriguntur. Sic in pagina formatur imago longa palmis duabus aut pluribus, atque

si oblique spectes lineas illas; quæ imaginem recta spectanti non ostendebant, tunc certam ostendunt imaginem; quoniam distantiora videntur, deinde minora, & copulata magis.

Faciunt quoque videri cerasum, qui est in fundo cyathi pleni aqua, in superficie ubi lux infringitur, quæ ab eo eleuatur, & ad nos deferretur. Hinc vsque Romam potest cuiuspiam imago ostendi, ferrique per multiplicata specula ac contraposita passim. Opinantur quidam posse ad lunam reflecti scripturam Neapoli ei expositam, atque à Luna in Hispaniam deslecti vel alibi, ubi amicus exponendo speculum sub eadem hora & puncto excipiat scripturam legatque. Hoc autem impossibile mihi videtur, quoniam languida lux scripturæ non potest vsque ad Lunam eleuari: Nec angulus qui sit in Luna, poterit tantis esse in tanta distantia, ut distinguat in ambobus angulis basis. Extinguant alij candelam, ac deinde eam accendunt in ore alicuius imaginis, cui apposuerant sulphuris puluerem: qui tactus igne remanente in funiculo absque flamma inflammatur. Deinde prædicant ab imagine id factum. Carnem coctam calidam fidibus cytharæ minutatim incisis spargūt, quæ à calore statim contrahuntur & extenduntur; & videtur caro vermibus per miraculū scaterere; Eandē de cocta crudam efficiūt, superiniiciendo puluerem siccati sanguinis qui ibi liquescit apparētq; sanguis viuus. Multa similia fiunt per ludū aut dolū. At dæmones facere, ut res videantur aliter quā sunt, non est dubitandū: Cum S. Clemēs narret Simonem Magum immutasse faciē Patris eius, aliaque multa legūtur. Quare necesse est reperiri in natura hæc arcana, ac dæmonem scire vsum. Nec ipse intelligo qua ratione Dæmon incorporeus, ut schola Theologorū docet, vel subtilissimo corpore ut S. Aug. in lib. de diuin. Dæm. opinatur, & patres multi. Et Nic. 2. quondam Concilium videtur dicere, possit visibilis fieri oculis nostris, non videntibus nisi res aere crassiores. Alii dicunt palpabiles esse tactu nostro, sed molles: alii subagitari & subagitare. Quod nulli dubium esse potest, teste S. Bernardo, & innumerabilibus testibus. At nos intelligimus hoc, quoniam aërem, ex quo densato corpus assumere dicuntur, non cognoscimus adeò densari posse, quin non cōuerratur in aquam. Sed ista cōuersio à frigore non ab arte cogentē fieri fortē queat sicut nec rarefactio. Quis scit, an assumant aliud corpus humanū aut bestiale aut Satyrorū? Nec possumus intelligere, qua ratione commouent ventos, maria, pluuias, nisi actiui sint, tanquam ignis; qui possint transmutare & alterare: aut manus habeant, organaque similia ad concitandum, aut creaturæ obediant illis, sicut Deo, quod impossibile est, cum ipsi rebus intrinseci non sint, nec res habeant ab eis sensum, potestatem & amorem, sed à Deo. Impellere tamen Angelos posse corpora suo potestatiuo, certum est. Dicamus ergo hominis magiam exiguam esse, quæ nec videt has

ipforum artes, nec vincula, quibus aërem copulant, figurantque & incorporant, & mouent. At ipsi corpulentia expediti altius intelligunt vires, actiuitates, passibilitates rerum naturalium, atque vtuntur vt libet, quantum Deus permittit. At experientia innumeræ & auctoritates potissimæ comprobant eos tot mirabilia facere, cum & nos quo ad licet mirabilia quoque efficitur. Pluuias homo potest facere ex fumis ascendentibus ad tectum Aula de super niue operatum; & tonitrua, si miscuerit fumis illis camphoram & sulphur ardens: Cuius vapores intra alios compressi accenduntur, & erumpunt. Idem, spargendo aquam in aerem contra solem in medio lucis & vmbra; Ventos contrarios aperiendo fenestras, prius tamen repleta domo: aliaque multa.

APPENDIX.

NVm lamia cum dæmonibus corporaliter ambulent, ac conuersentur, dubitatio est magna. S. August. putat eas vngi & stupescere vaporibus vnctionis, cadere, dormire ac somnare se iuisse mouente dæmone imaginatiuam. Quod potest inducendo eos spiritui motus, quos aer asserre solet in somnis. Sed experientia multæ ipsum docent, eas ire in corpore, & sensu exteriori, ac à dæmonibus plurima videre; at quo pacto ingrediantur exeantque clausis ianuis non intelligo; nisi per Diabolum aperiuntur. Possunt quoque verè etiam dormiendo ire, cum multi dormiendo ambulent, multasque actiones edant, & reuertantur ad lectum. Dicunt ab imaginante spiritu circumduci, bene. Sed nequit fieri absque communione aeris communis spiritus, quo ad certum iter absque errore reguntur. Num corpora immutare possit dæmon dubitatur. Sed non nisi imaginationem credo, qua putat quis se videri canem: & interim corpus eius iacere. Si autem canis à dæmone suppositus in negotio de quo somniat lamia, truncatur, Dæmon lamia corpus truncat in lecto, vt verè ambulasse in tali figura credatur; & sic experimenta Grillandi & Spinæ declaramus in Metap. Multa contingunt ab astutia quæ dæmonibus vel angelis tribuuntur. In foro Iulio F. Roccus cum obseruasset monachum singulis surgere noctibus ad orationem coram statua lignea S. Dominici, deposuit statuam ex altari: & induit se sicut S. Dominicus cum disciplina in manu. Monachus iuit rogatum. Roccus mouebat disciplinam, sed parum quasi minitendo: Monachus cepit pauere; Roccus se mouit, monachus fugit, Roccus insequitur; monachus cadit exanimis, Roccus reddita statua ad locum suum, accurrit cum aliis monachis, & erigebant eum, qui nunquam loqui potuit & capilli omnes albi facti sunt; calore introrsus redeunte, ac debilitato; mortuus est sine voce post paucos dies; Hoc

ego postea à Rocco audiui. Idem accidit in Pracanica cuidam seruo summo mane ad molendinum eunti, cui conseruus extraneo indutus habitu præcedens timorem incutebat. Ergo bene opus est distinguere verà à falsis & vim affectus intelligere, quo quisque fit id, quod imaginatur, sicut dictum est, & mox dicetur.

CAP. V. T. XVII.

Sonos quàm motus & quàm signa vim magicam mirificam certamque continere.

piritus naturâ mobilis delectatur motu tanquam propria operatione, qua seruatur in esse suo, purgatur, attenuatur, diffunditur, augetur, viuificatur; propterea soni vim magicam continent, qui mouent ipsum ad diuersas affectiones pro ipsorum varietate; asperi vt tubæ & Tympani, agitant ad iram; molles planique vt fidis & cytharæ ad amorem; faciles & significatiui mysteriorum ad pietatem, vt Templi organa. Idcirco verum est quæ Plato docet, mutationem musicæ morum & status adducere, vel significare mutationem: sic quidem multi abiecta Ecclesiæ musica, & nouam inducentes, mutauere religionem. Ergo & bonos & prauos potest effectus inducere. Pythagoras insanos à motionibus furiosis & incompofitis traxit ad sanitatem, musica dulci & leni motiones spiritus componendo. Dæmon curauit ebrios, attrahendo spiritus in caput, & somnum procurando; vel eos ventilando & à vaporibus purgando. Appuli soni Tarantula oblaesos sanant, spiritum roborando vt possit corpus agitare, sudareque venenum; & quâdo sonatur gagliarda non potest quis saltares pagnolettam: quoniam sonus mouet spiritum modulis suis, nec permittit spiritum alios motus corpori communicare. Sic furia sanatur contrario sono. Hic autem dicendum restat, num soni quatenus signa sunt, non quatenus motus, vim habeant magicam? Quod nil dubium est. Videmus enim Oratores ac Poëtas homines ad plañctum inducere, ad iram, ad lætitiã, memorando res, quæ natura istam mouent. Præterea homo hominem obiurgans, adfert niētum; blandiens amorem & fiduciam: quoniam quid boni aut mali apprehendit ex vocis significato, licet non sit. Quare Cæsar in Pharsalico bello, dicens suis militibus; *abstine à ciuibus, & faciem feri*: molles reddidit Pompeianos clementiam ostendendo: & audaces suos;

quod crederent se vicisse, cum non esset opus ad victoriam occidere ciues contrarios: itaque singuli studuerunt primi esse, qui victoriam acclamarent. Legimus in Tito Lúio voces dissonas languentisque cladem illius significare exercitus, à quo emittuntur. quoniam ostendunt spiritus debilitatem refugientis ad interiora, ex dissidentia pugnae; quod aduersa acies animaduertens capit fiduciam & vincit. Saepe vox falsa cladem aut victoriam attulit. Extant homines viuacis spiritus venerandique, qui voce aut intuitu horrorem incutiunt. Sicut C. Marius eis, qui ipsum occidere parabant. Idem contigit D. Lælio Vrsino, qui solo intuitu exanimauit sicarios mercede conductos ad interficiendum eum. Et in Germania rusticorum turma impetitus, solo intuitu toruo, digito minaci, quoniam regionis linguam non callebat, inuadentes repressit. Patet ergo, aërem alteratum à spiritu nobili abstertere viles. I. Cæsar quoque absterruit eos qui captiuum ipsum detinebant. Mihi quoque euenit non semel idem facere in manibus inimicorum. At quo pacto verba simplicia absentis animos afficere possunt, & quomodo Characteres & scriptura? Auiacen. ait: *Confidentia de bono medico sanat agrotum* & recte. Nam spiritus imaginans sanari, afficitur sanitate: viresque arripit contra morbum: Fiducia requiritur in diuinis rebus. Nam quo in excellentiori confidis re, eo magis crescit animus. Ergo in Deum confidere penitus & omnino, certissima ratio est habendi speratam rem. Itaque Christus dicebat semper, *fides tua te saluum fecit*. Pari modo procedit natura, quæ est ars Dei insita rebus: vbi enim ponit fiduciam, apponit & victoriam. Fiducia supernaturalis ad supernaturales gratias erigit: naturalis vero ad naturales: eo spiritus peruenit, quorsum mouetur. Spes est motus inchoatus in fide certa. Audiui mulierem petiisse schedulam sacram, qua sanaretur à quartana; & quidam sceleratus scripsit in ea sic: *Deus tibi det malam septimanam*, & præcepit ne quis legeret; consuit, colloque adpendit, vt tem magnæ virtutis. Mulier subito sanata est ex fide. Quidam in platea suaserat viro non idiotæ, ipsum ægrotare, & singuli dicebant ad illum: *Tu es pene mortuus*; alii, *heu quomodo pallidus*; multi que conuentione facta passim id dicebant. Tunc vir cœpit dicere se aliquid dolere, & hausto timore incidit in morbum & mortuus est; quoniam spiritus affectus est per suam infirmitatem; operatusque est in corpore tanquam infirmus non purgando & nutriendo, sicut solebat. Spiritus tenuissimi ac fuliginosi credunt huiusmodi persuasionibus, crassi quoque discurrere nescientes similiter. Quoniam nec hi, nec illi discursus habent claros, absolutos distinctosque vt in lib. 2. dictum est. Hæc credulitas interdum detegit latronem exhibendo ei in potu puluerem quandam lapideum: quem nimirum deglutire non potest, quoniam spiritus timet, ne forte furtum sic detegatur, propterea refugit, nec libenter sorbet rem, à

rem, à qua timet; at qui in innocentia confidit, cupitque eam palam fieri securus deglutit, facileque. Sed quidam versutiores hac arte non capiuntur nisi vero religionis metu paueant. Moyses in lege exhibet in potu puluerem quendam mulieri occulti adulterii insimulatæ, per manum sacerdotis cum imprecatione: quæ si verè adultera esset, disrumpantur viscera eius; si pudica, seruetur; & quidem iuxta imprecationem contingebat in Veteri Testamento. Cum quia Deus Testimonium ferebat innocentia vel culpæ, vt promiserat, (quæ in Testam. Nouo non promissit, ideo Papa probationē per ferrum ignitū & per aquam abstulit vt patet in Decreto) tum quia naturaliter accidit vt spiritus conscius sceleris sic vehementer imaginetur periculum ex reuerentia sacerdotis, & ex animo culpa pleno semetipsum timente & accusante, quæ à se illud malum pateretur, vt etiam disrumperet viscera, sicut rabie agitati generant catulos & latrant. Idcirco Orestis furiam haud falsam reor, aliorumque multorum, quibus in pœnam dedit Deus imaginationem efficacissimam, teste August. quæ postmodum in eas prorumpit actiones. Quilibet enim cogitat & operatur prout est affectus, & tales actus figurasque exprimit formator spiritus corporis, quales ipse in generante habebat: Insuper & novos superuenientes; vnde desiderium mulieris in fatulo expressum intueri consueuimus. Scribit Galenus, quod Esculapii sacerdotes, licet parum docti, plures sanabant infirmos quàm medici perfectissimi. Nam infirmos in cibo & potu obediunt illis magis; & fides tanta erat, quod fiduciam & vires contra morbum nacti sanabantur. Quapropter sacerdotes prisca solebant corporis animique simul esse medici; vt Orpheus, Trismegistus, Zamolxis, Pythagoras, & Ægyptij & Hebræi. Verba igitur vim habent in nobis ex affectu, quem imprimunt; & motu quem excitant in sentiente. Proptereaque sapientes in se magicam vim habent ad populum, quoniam existimantur scire verum & non mentiri. Et viri quoque probitate insignes vim magicam habent, quoniam quacunque cupiditate aut metu urgente mentiri nolle existimantur. Sic patribus & fratribus vim magicam exhibemus, quoniam putamus eos nolle decipere nos: maxime vero si etiam sapientes sint, quoniam nec eos decipi posse, nec decipere velle intelligimus. Sed cum frater fuerit & sapiēs & probus nihil est, quod dubitemus. Sed quidem aliæ nationes authoritati credunt magis, vt Hispani; aliæ sensui proprio, vt Aquilonares vt plurimū aliæ rationi, vt Itali. Consuetudo quoque magica vi abundat; quoniā natura habituata est, eiusque mutatio in cōmunitate statū & Remp. mutat: In particularibus vero mores: vt de musica dictum est. Rebelles serui Scytharum aduenientes heros de bello armis exceperunt, nec potuere vinci, aut domari: sed visis flagellis ad quæ Domini recurrerunt de consilio magico, superati sunt: quoniam consueta pas-

passio excitatur, & potest magis in spiritu, quam in sueta. Nulla vi magis sceminam vinces salacem, quam dicendo, te velle ipsam sub-agitare, propterea quod eius est consuetudinis ita subiacere. Hoc confirmatur ex renouata passione Tarantulæ, & nausæ post naufragium, & ex amore vasallorum erga Tyrannos, à quibus duriter & misere habiti, eos tamen suscipiunt, amantque; & filios eorum ad sceptrum vocant, eriguntque etiam expulsis parentibus, adeo quod plebs Romana luxit Neronem, & Patauina Ezelinum.

CAPVT XVII.

Verba vim in absentes res habere; sed saepe demones dolose interuenire.

Difficilius quidem captu est, qua ratione verba possint in absentibus mouere amorem, odium, infirmitatem, mortem vt malefici & incantatores se iactant. Nec istud modo, sed mutare aërem, tempestates, sidera, & mare. In præsentibus iam dictum imaginationem immutari, imaginantemque spiritum proinde secundum ipsam operari. Ego in pueritia sanatus sum à morbo lienis cuiusdam mulieris verbis & precibus in aspectu deficientis lunæ; de licentia prioris mei F. Andreæ Zappauignæ Theologi doctissimi. Verum si, quod vidi in altero, qui sanatus est appenso liene bouino ad fumum, credendum est, haud dubium, quin voces plerumque affectione & ceremonia prolata plurimos pariant effectus. Ceremoniæ autem per se non valent, nisi vt spiritus noster afficiatur magis, immuteturque actibus exterioribus, & simul aër à spiritu & ceremonia afficiatur vehementius: qui deinde communicat affectionem eis, ad quos dirigimus, dum dispositi sint. Quod interdum nobis occultè innotescit, sicut venator sentit, vtrum iaculum ferierit belluam ex reditu sensus & motus, vel ex cōsensu rerum. Quapropter Auicenn. admiratur quā anima proferens affectu vehemēti verba eiusmodi, reddat sibi res obedientes. Mulieres quædam condixerunt, vt irent animi gratia in viridarium; vna earum non iuit. Cæteræ Arangium colludentes acceperunt & perforabant eum stylis acutis dicentes: ita perforamus mulierem talem quæ nobiscum venire detrectauit; & projecto arangio intra fontem abierunt. Postmodum mulierem illam dolentem inuenerunt, quod se transfigi quasi clavis acutis sentiret ab ea hora qua arangium cæteræ perforauerunt: & cruciata est valde, donec arangij clauos extraxerunt imprecantes bo-

na & salutem. Equidem fateor non intelligere, qua ratione Diabolus infligat dolores, & eiusmodi detrimenta creaturis Dei inferat. Sed posse non negem permittente Deo, cum Iob tantopere ab ipso maceratus sit dolore & tabe. Veruntamen si Dæmō nō est in muliere hac operatus, ratio verisimilis à nobis dicta est de liene paulo ante. Alia plurima huic similia visa sunt & visuntur passim. Imaginem ceream fabricantur similem illi, quam afficere volunt vt Virg. in pharmaceutria canit. Deinde ad ignem voluunt imaginem dicentes; vro personam talem. Quæ mox languore tangitur ardenti, sicuti Meleager ad titionis consumptionem consumptus est, apud Ouidium. Capiunt animal cui similis est persona intenta (alij enim canis, alij simiæ, alij Leonis, alij corui similitudinem in vultu gerunt, vt acutè Porta notauit) illudque animal sub cæremoniis percutiunt aut cremant, & inferunt passiones personæ cuius gratia id agunt, quod & Virgilius in Ecloga testatur. Vtunturque etiam capillis, ligulis & soluunt, ligantque in amore: Disunt verba, quæ somniare Venerem vsque ad seminis emissionem faciunt, quod credibilius est. Idem faciunt in intuitu fixo, quod libidinosus est facile. Noui amicū qui nunquam fere in occurſu mulierum formosarum non stillet seminis quippiam. Attamen existimo opera Diaboli eiusmodi plurima effectum sortiri; & non sine optima ratione legibus vbique vetatur. Et profecto si essent vera isthæc, nemo tutus esset ab inimico cum sint vulgata etiam apud Poëtas, at Deus hunc ordinem perniciosum tam facilem non posuit. Sic sine armis exercitum Turcarum deleuerimus. Sed ad noticiam æerii sensus; vidi aliquando pueros, qui pallium amiserant, tenentes cribrum forficibus infixis appensum dicentes; Per S. Petrum & per S. Paulum, rapuit: ne Flavius pallium? & cum multos nominarent, cribrum stabat immotum: cū. a. ad nomen Flauii veniebant, cribrū quod vterque ex ambobus forficis ansis tenebāt, voluebatur sponte quodam impetu. Ego obstupescens periculum feci cum eis innocato Deo altissimo ne permitteret me à dæmonibus ludificari: Et similiter non mouebatur cribrum, nisi ad nomē Flauij, & expiata conscientia per Sacramenta semper reperi idem repetito periculo. Caiet. quoq; idē expertus est. Qua de re, patet consciū aerē ita affectū afficere. Sed periculum inest magnum, ne diabolus interueniat quamuis nominas S. Petrum & S. Paulum: His enim dolis decipit miscendo sacra prophanis; vt sancta docet Theologia. Hosce effectus, si naturales sunt, tardò fieri existimandum est. Non enim absens semper ad passionem dispositus est, sicut nec homo dispositus est ad præuidendum pluuiam; coruus autem est. Nec de amici casu formiat nisi peniculosus amicus, vt dictum est. Idcirco Magi tempus à stellis captant, vt dicemus. Quod autem aiunt, posse stellas, ærem ab exantatore mutari & fruges exsiccari, intelligere non valeo.

Non enim adeo valet vox, & imaginatio, ut possit cælum & mare immutare. Potest aliquid in disposito subiecto, eo quò affectus in hoc crescat, sicut in fascino. At in aere & cælo paulatim deficit, sicut motus virgulti agitati; & aquæ intra concham. Quod ergo narrant historici de Magis Africanis & Tattaris nostri temporis credibile est dæmonis arte fieri, qui in extremis regionibus habitant magis quam alibi, ut Ptolomæus agnouit. At quomodo ista faciat dæmon ipse nouit. Nam fortasse sensum aeris immutat, ut nos hominis; & quia est sphaera actionis suæ, sicut corpus actionis animæ, potest in aere & mari sicut nos in corpore. Sed non in stellis, nisi apparentiam facere per interpositos vapores vario concinnatos modo. Imaginatio humana potest in imaginante, sed extra minimè, nisi alter executionem perficiat. At Diaboli astutias expertus tantum intelligit; equidem fidem facere malignitatis eius possum toti mundo, ut alibi scripsi. Nam profecto sicut sunt homines alij scelesti, alij sancti, ita esse angelos pios & impios in mundo, & quæritare numerum & societatem augere quamque; suam Nec putem Trismegistum adeo obtusum fuisse, ne id pernosset, quando dixit, hominem facere posse Deos loquentes: Vidit enim angelos aut dæmones statuas ingredi, obstupuitque quod tantum posset homo: Ideo vocat ipsum miraculum mundi: Et ex hoc agnoscit, ipsum petinere ad Deorum societatem post mortem. Verum Diogenes & Diagoras alique cum Arist. irrident Apollinis oracula, fallacia plerumque; putatque Pythiæ ex passione suboriri: Sed falluntur quoniam vere Dæmon in eo loquebatur. Nec quidem homo queat frenare naturam corpore non irretitam crasso, qualis est Diabolica; nisi virtute Dei, aut illecebris, & reuerentia: Quod quidem iniquitas maxima contra Deum est. Dæmon tamen potest sibi cultum usurpare, sicut nos possumus Deum blasphemare: Et multi homines Dij haberi voluerunt; cum scelerati essent. Sed Deus huiusmodi permissionibus vitur ad arcana mirifica, alibi dicenda. Flacum colophonij antri diuinos fecisse homines, impossibile est absque Deo. Sed inde aliquam contraxisse qualitatem, qua atenuatur & purgetur spiritus, reddaturque idoneus ad prophetiam naturalem, fieri potuit, ut dictum est. Efficiunt alij, ne homo possit concumbere si tantum credat; non enim potest facere quod non credit posse facere. Eademque imaginatio soluitur arrepta fiducia super affectum. Porta soluit pudendo canis vel lupi iuxta magiam tiantem.

Sed femina impediri carmine nequit. Tantus enim affectus qui vuluam obseret non inuenitur, sicut qui veretrum demittit: Nam spiritus timens abscedendo relinquit labascens; quod in muliere facere non potest quin remaneat foramen, quo pati, non agere est apta. Actiones autem affectu prohibentur non passionibus. Porro quidam accincti nimia concupiscentia ad veneris actus, nulla precedente

magia, vires amittunt, labefcente veretro: eo quod spiritus vltro recedit intro, præfentiens in tanta auiditate totum se posse exhalare ac mori: Aut in confluxu impetuoso suffocatur: aut reuerentia amassæ ipsum timidum reddit. Timor autem fuga naturalis est à proprio malo, aut ab agendo malo in alterum. De beneficio contra fruges dictum est superius. Tandem putamus stolidos esse, qui arbitrantur visonorum ex cælo, potuisse Orpheum saxa & plantas allicere mouereque. Non enim vis modica soni potest in maxima pondera lapidum & plantarum: neque tantus in his sensus est, qui motum arripere possit tantum. Ergo Dæmones & Angeli ista facitare tantum valent, quibus Magi vti solent. De quo in Metaph.

CAPVT XIX.

Magia ad Generationem.

D nobilitandam generationem Magia obseruari posset mirifica: cum iam notum sit aded affectum generantium valere, quod in re genita ipsum exprimunt. Hac magia vsus est olim Patriarcha Iacob; qui dum vellet oues parere fœtus albos, apponebat canalibus, in quibus adaquabantur, res virgasque albas. Quo in tempore recreatæ ab æstu mouebantur ad Venerem, & celebrato coïtu, concipiebant albos, pariebantque fœtus: cum vero vellet nigros, virgas apponebat nigras, cum varios varias, vbi sapientiam mirere viri. Tunc enim oues potabant summa auiditate aquam; in Mesopotamia enim & Syria ingens calor est, aquæ vero paucae & puteales: eæque in auiditate inspectantes virgas, quæ erant in aqua, hauriebant oculis, & quasi bibebant imagines virgarum amatarum in amore aquarum, quas in virgis vel ex virgis decurrentes hauriebant; sic & nos cum quid desideratum ab homine quopiam accipimus, retinemus magis illius hominis imaginem in mente quam aliis cernentes vicibus. Quapropter hilariter expletæ contentæque aquis suscipiebant semen eodem in tempore, eæ affectum imagine, in vtroque parente, masculo & femina. Spiritus vero seminalis eodem affectu & idem operabatur in fabrica corporis & consimiliter exprimebat. Ens enim omne operatur sicuti affectum est; res calida calefacit, frigida frigefacit, iratus iram operatur, timidus in timore, amans amore effectum quisque suum: & in eo effundit seipsum sicuti ipse tunc est; cum agere sit effundere naturam similitudinemque propriam, sicuti calefacere est facere aliud calidum; si-

cuti est ipsum calidum calefaciens. Scribere vero est facere & significare id, quod scribentis in mēte est, & facere scamnum, est exprimere in ligno ideam & similitudinem scamui quam in mente habet artifex. Hinc Arist. ineptias admirari satis nemo queat, qui fabricam fortis & animationem motioni insensatæ & quasi non Enti committit, cum vis bene actiua beneque imaginans requiratur, quæ possit in fortu imaginem exprimere appetentis genitoris vel genitricis.

Regina quædam test. Auicen. in actu Venero conspicuens imaginem Æthyopis genuit nigrum instar Æthyopis, fœtum. Paracelsus. 2. tantam putat esse imaginatiuam matris vt generare valeat animal irrationale, vt canem, & monstra; quoniam fictio prolis est ab idea matris, & propterea multæ mulieres genuere belluas. Quod non sufficit, nisi & dispositiones sint in semine, & seminatione, & nutritione dum est in vtero per easdem ideationes. Alber. addit cōstellationem, quod indicat ideationes ab intelligentia non errante res secundas formare & architectari. Vnde super templum Carthusianorum Romæ, vbi erant thermæ nascuntur plantæ omnis generis, & colubri & herinacii sponte absque genitoribus. Iamque moris est principum, picturas equorum & canum generosorum apponere equibus & canibus cum Venerem exercent, vt consimiles generent. Sed miror eorundem bestialitatem qui bestialis generationis curam tantam gerunt, humanam vero negligunt. Propterea quidem in Repub. consulendum esset, ne secundum dotem matrimonia copulenter, sed secundum virtutem, veluti Ocellus Pythagoricus animaduertit; vtque strenui viri strenuis mulieribus coniungantur; & statuas imaginesque virorum clarissimorum literis & armis & probitate, inspectent, eorumque amore afficiantur; & tempus obseruent quando stellæ benignæ sunt in horoscopo, in summo cælo, & planetæ felici aspectu mutuo, & ad fixas, primæ magnitudinis præsertim, fruuntur in suis dignitatibus; multum enim possunt conferuntque ad prolis nobilitatem. Item omnes vtantur coitu deficientibus menstruis, quando mundatus est vterus, & semen non inficit viciato excremento. Item post mediam noctem cum iam digestio perfecta est: tunc enim auctum est semen, plenumque spiritu, & eius emissio genitori non officit interpellando nutritionem & spiritum imminuendo & ab opere impediendo. Recte consultum est ne sacerdotes generarent. Qui enim contemplationi diuinorum & scientiarum nauant operam, viribus flaccescunt & paucos attenuatosque habent spiritus; & in coitu non ex capite defluunt in vterum, quoniam pauci sunt, cogitationeque continua irretiti, sed ex testiculis; Ac homines proinde crassos, corpulentia ingenioque procreant, quales Socrates genuit, & Cicero & Samuel & Heli & David & Telesius. At viri minus Minerva imminuti, aliud non cogitant, sed totum spiritum ac semen in cunnum iaculantur;

qui robustior est sapientiorque eo quod ex capite defluit, quam sapientum semen ex testiculis. His tamen rarus conueniret coitus cum mulieribus viuacioribus, strenuis & succi plenis & pinguedinis; quæ semen & spiritum eorum optimum licet exilem exciperent, viuificarent, multiplicarentque. Viri acuto præditi ingenio natos generant animo leues, acutos, furiososque. Viri vero graues, sapientesque generant crassos, stupidosque vt dictum est. Quapropter acutis conuenit coniungere mulieres corpulentas, frigidiusculas, corpore & animo blandas, temperatasque. Sic enim semina mitifce coalescunt materno semine alente paternum abunde; simulatque temperante. Hanc Deus ob causam inter alias, solet in septentrionem Australes ad bellum mittere, & septentrionales in Austrum, vt scilicet semina inferantur. Crassities enim, mollities, succulentia & blandus calor Longobardorum, Gothorum, Hunnorum, temperauerunt tenuitatem, paruitatem, siccitatem, & caliditatem Italarum, Hispanorum, Pannoniorum & Dalmatarum & Asiaticorum; sicuti Italarum sanguis nobilitauit Gallos, Germanos, Anglos & Barbaras nationes ciuiles sua mitione fecit, & ipse simul augmentum accepit. Sic quidem proles melior pulchriorque nascitur, sicut castaneæ insertæ, nobiliores sunt ordinariis non insertis, grandiores, pulchriores & vigentiores. Omnibus quidem hominibus inest anima à Deo immissa. Sed alij ita rudes sunt, quod bestia apparent, alij vero ita sapientes quod Dij; ergo id procedit ex temperamento spiritus, vt in 2. lib. dictum est; ac comprobatur, mentem agere patique cum illo, & non per se; cum non sit abstracta, sed forma illius, totiusque compositi. Quam ob causam in furiosis, rabidisque haudquaquam spiritui veritatem ostendere & ipsius fallaciam potest, sed rapitur imaginatione, qua per illum in illo afficitur. Temperies spiritus oritur ex seminibus matris feminaeque copulatis, & ex affectibus, quos spiritus cum semine effusus secum fert. Idcirco spurij geniti in fugacitate, suspicione, & amore plerumque, libidinosi sunt, acres, suspiciosi, vigiles. Geniti vero in mollitie, molles; in ira iracundi, in infirmitate infirmi; Potest nihilominus semen probius affectum perficere alterum, probitateque afficere. At cum repugnantia sunt, gemellos faciunt, aut duplici animo. Verum & stellæ valent multum; ipsarum enim calor tunc disponit & postea comparatur iuxta propriam virtutem, ac recipientis dispositionem. Itaque monstra, & semibestiae, & multigenæ figuræ nati homines visuntur, ex repugnantia seminum, vel defectu & abundantia; & quia stellæ calorem illi bestiae, cuius simulacrum gerunt, similem administrant. Mas nascitur ex nimio calore quamuis matri interdum similis: femina autem ex modico calore in genitalibus, foras propellere eas non valente: Sicut in Philosophia naturali scripsimus. Feminas quoque vidimus factas mates, ex libidinosa confricatione. De quo alibi.

Similis est matri fœtus, si illius præualeat & spiritus & affectio; similis patri, si huius præualeat robur & imaginatio: Consanguineis vero, si de eis cogitarint, aut neutrum superauerit: Extraneis vero distantibusque gentibus, quando ea ratione temperantur, qua in gente extranea. Hoc autem accidit ex varia generantium dispositione, à variis cibis, affectibus, locis, temporibus, & stellis. Qui etiam argumentari nouit, plantarum & brutorum prolem qualiter sibi placet, progigni efficiet & magnificabit vel deprimet, genus humanum his artibus. Mulier quippiam appetens si nimio flagrauerit appetitu, quoniam fœtus secum res vna est, eodem afficitur appetitu; & cum tenellus adhuc fuerit exprimit ipsum in opificio; & (aiunt) illa in parte, quam sibi auida mulier tangit. Quod possibile arbitror; spiritus enim partium afficitur appetitu spiritus totius & quando pars tangitur, putat se tangi à re illa quam appetit. Hoc in veretro patet; quod per se ipsum erigitur tanquam proprium habeat sensum, sitque alterum animal, repugnatque obedientiæ totius; & cum tangitur, videtur sibi tangi à re imaginatione appetituque concepta, operaturque non secus ac cum illa. Igitur fœtus membrum respondens per similitudinem membro matris attacto, afficitur illo tactu; imaginaturque rem adesse desideratam prorsus proindeque exprimit. Quod in timoribus peculiaribus Iecoris & lienis ostendimus, & in titillatione lienis, quæ ad risum agit nolentes dilatando spiritum, ibi semipotentem; sicut in physicis docuimus. Spiritus autem fœtus dignoscere per oculos & aures fallacias non consuevit, sed imaginem apprehendit tanquam veram. Quod & nobis dormientibus accidit, cum putamus subagitare reuera mulierem, nec contrarium credimus, cum spiritus non sit in oculis, ubi possit seipsum corrigere. Quas ob res qui prægnantis animo mulieris auiditatem rei magnæ vel parvæ ingenerare ingentem nouit, potest efficere vt nascatur patus figuratus, coloratus, & affectus illa re; ergo si concupiscat virtutem, nobilitatem, sapientiam, communicat seminaliter fœtui hæc ipsa. Itaque spiritus fœtus iuxta eundem affectum operatur, fabricatur, crescit, multiplicatur, sicut dicebamus de rabidis conuersis in canem; quoad spiritum, & actiones; remanente duntaxat figura ac mente humana, quæ tamen pene amittit cognitionem sui, quod mens sit humana, propter vnionem rabidi spiritus in caninum acti. Hanc affectionem studiumque secum fert natus, euaditque talis, qualem procurauit magus. Ergo conceptio, plusquam natiuitas potest in fœtu: licet variari queat ex nutrimento & accidentibus, in quibus oportet adhuc magum esse sollicitum usque ad natiuitatem. Quam, quia perfecti est hominis, & certior, & velut principium, vnde vita sequitur, Astrologus considerat; sed meliora præstaret, si conceptionem pernoctet.

Possunt quoque ex lacte temperies, moresque mutari in tenell.

fœtu

factu, & generosa nutrix generosos reddit; ignavia ignauos, vt Cry-
sippus dicebat, & causas diximus. Idem obseruare posset magus in
generando doctrinam in discipulo vna cum desiderij vehementia.
Atque mutare illius temperiem aquis destillatis, purgationibus,
oleis, aëre, cibo, potuque, conuenientibus spiritui puro, lucido, nobi-
li. Sed religio longe magis immutat remouendo affectus sordidos, vi-
les, vanosque, imprimendoque cupiditatem rerum diuinarum cele-
stium & præstantissimarum. Hoc autem fiet natura disponente, &
gratia diuina perficiente. Fides sane nihil hæsitans pura & viua funda-
mentum est altissimi ædificij vsque ad Deum grandescens. Hanc
concedat nobis ipse Deus. Veh miseris, qui vilibus semper in rebus si-
dem locamus; idcirco etiam semper vilescimus. Ecce quomodo ipsa
naturalis Magia nostram nobis detegit stultitiam. Potest & magus,
veluti plantas vbi libet oriri facit, facere, vt nascantur animalia: At
illa modo, quæ ex putredine fiunt, vt mures, pediculi, muscæ, anguil-
læ, vermes, non autem Elephanti, equi, homines. Dicitur Architas
columbam fabricasse, quæ cum aliis volabat: & in Germania artifi-
cialis Aquila itidem visa est sub Ferdinando Cæsare. Sed opificium
fuit ex attractionibus confectum, sicuti recentia horologia, vt dum ro-
tæ filis circumdatæ voluuntur, eleuent, deprimantque alas. Haud
equidem credam spiritum & carnes in eis fuisse. Statua Dædali quo-
que ponderibus & rotis & argento viuo mouebatur. Dicitur etiam
Albertus caput humanum confecisse quod loquebatur, sed fabula est.
Animal enim tam perfectum non nisi in vtero fabricari potest. No-
uem enim menses requiruntur ad absolutionem eius. Sol autem vires
suas detinere loco in vno non potest. Tellus enim in opposito vince-
ret cælum; nec hic calor concinnari posset vt in vtero: Sicut secare
non possumus stuppa & aqua sed ferro. Nec ab arte calor talis & se-
men affectum idea equina vel humana concinnari posset. Deus igitur
perfectis generationem ab inuicem præbuit: Imperfectis vtramque.
Nam paruo negotio absoluentur. Auicenn. contendit omnia absque
semine animalia posse oriri, sed ipse hoc non fecit, nec Epicurus, nec
Diodorus Siculus, alique, allegantes quod ex Nili inundatione,
humefacta Ægyptiaca tellure animalia ingentia nascuntur. Ponunt
& syluestres homines sponte generari & accolæ noui orbis, quos
ignoramus vnde & quando eo transferunt. Equidem contendere in
hoc pigresco. Posset forte natura eas concinnare vires quibusdam in
locis, quæ opificium perfecti animalis fabricent; Potest & Deus for-
moso mox opificio infundere mentem, sicut in vtero consuevit. At hi-
storiam certam non habemus, nisi de Adamo. Et quidem impossibile
arbitror assertum Auicenn. Incolæ noui orbis ex nostro transferunt he-
misphærio: Et Plato scribit in Atlantico historiam antiquissimam,
fuisse quondam in Oceano Atlanticam insulam, quæ vtrumque co-

pulabat hemisphærium, quæ in diluuiio submersa est. Itaque antiquissimis in temporibus sub Noë transfretarunt & memoria perditæ est: Sicut apud nos Origines multæ ignorantur. Iridem ex Islandia, quæ est vltima forte Thule ad Estorilantem, brevis est navigatio, & ex China in Iapone, & ex Iapone in Quiuiram breuior, vt transfretare potuerint, & quidem in lucatham circumcisi more Hebræorum inuenti sunt plurimi incolæ: ritusque multi nostris persimiles. At similes homines sunt & similia possunt inuentare. Hæc ars efficiendi perfecta animalia adhuc visa non est. Nam perdurassæt inter homines. In statuis enim dæmones loquebantur. Nec in hoc dubitare licet: Metallum namque nequit spiritu humano animari; Excipere distillatorio spiritus animalium intra occisorum possibile non est, nimia tenuitate refugiente; nec refundere sicut magnetis spiritum, quoniam hic est liquor. Sponte nasci ingentia animalia duplici forma decorata, arduum est creditu. Satyri homines sunt syluestres à nostris aberrantes. Nam capti ciuitatem didicere, & literas, & genuerunt homines. Inter Scotiam & Angliam non desunt, & in Scrisinia & Scandinauia: Et Plinius genera multa narrat hominum syluestrium. Qui ergo contemplationi & opificio operam sedulam nauabit, plura quam dicere queam, inueniet & faciet in laudem Authoris rerum, rite considerans symbola cæli & terræ & maris. Ars volandi possibilis mihi videtur, cum qui super funem ambulant, quasi volant; si quis ergo cibus aptis & abstinentia agilitatem funambulatorum sibi comparabit, ac alas similes gruis alis parabit, ac bene imitari intelliget, vt brachia sint alata & crura & coxendices pennatæ, poterit forte volare, non sicut natate, sed difficilius, & de ciuitate in ciuitatem ibit, & de Insula in Insulam adiacentem volatu vno. cogitet cui datur. Proculdubio volauit Dædalus, & in Calabria quidam per quingentos passus, sed super nucem descendens, cruris fracturam passus, artem dimisit: Hæc vna ars mundo deest. Ego autem hic artes non manifesto, sed rerum modum sensum, in quo Magia fundatur.

Appendix ad cap. 19. in quarto libro.

Dicunt, Rasim & Albertum homunculos arte generasse. Paracelsus hoc Arcanum arcanorum in suo 1. lib. de rerum natura se à Deo accepisse gloriatur. Cum enim docuisset putrefactionem esse finem transmutationum, & initium generationis ex calido & humido. Et res omnes putrefactione etiam attritas posse instaurari. Si enim reducantur in puluerem, & deinde claudantur in sigillata cucurbita, & putrificetur, putrefactione summa ventris equini in phlegma mucilaginosū (quod calore perpetuo proportionato solet fieri materia viuā; ut patet in ouis gallinæ, à Gallinæ, vel cuiusvis alterius rei calorefotis) profectò in sua testa clausum iterum instauratur in auem, vel colubrum, ex quo ortum habet. Et sic possunt aues & res omnes occidi, & instaurari. Tandem de homine inquit, quod si sperma viri in cucurbita sigillata putrefiat summa putrefactione ventris equini per 40. dies, aut tandiu, donec incipiat viuere, & moueri, ac agitari. Quod facile videri potest. Post hoc tempus aliquo modo persimile homini erit; at tamen pellucidum & sine corpore. Si iam posthac quotidie arcano sanguinis humani cautè & prudenter nutriatur & pascatur; & per 40. septimanas in perpetuo & æquabili calore ventris equini conseruetur, fiet inde verus infans habens membra, quæ geniti ex muliere; sed erit longè minor. Mox educandus diligenter, donec adolescat, sapere & intelligere incipiat. Et hoc arcanum notum est Nymphis syluestribus & Gigantibus, qui inde exorti sunt. Et enim fiunt homines magni & miraculosi, qui victores, & arcanorum scientes sunt; quoniam arte nati sunt. Idcirco in eis Ars præualet. Etenim connascitur. Et ideò omnes ab eis discunt, & ipsi non ab aliis; & vocantur syluestrium & Nympharum liberi ob id, quod virtute sua, non hominibus, sed spiritibus sunt similes. Hæc ille. Respondeo, quod experientia me non docuit, adhuc ignoro. Assentior quod ex putrefactis fiunt omnia, sed assistente virtute exteriori. Non enim insensata Philosophorum Elementa, neque nostra sensata, quæ sui modò multiplicationem curant, animalia & plantas facere norunt absque Artifice; sicut nec clauem malleus, ignis, & incus, & lima, absque Fabro. Item facile creditu est, quod ex sui corruptione fiant eiusdem rei generationes. Nam Raphani minutia in Raphanos satæ conuertuntur. Igitur ex serpentibus, aut auibus puluerizatis, aut maceratis, & in phlegma redactis iterum spiritu vitæ educto, fieri plantas & serpentes non eosdem numero non inficiabimur, sed quoniam nec ex bobus boues, sed Apes, nec ex leonibus putrescentibus leunculos, sed vermes fieri videmus; nec ex hominibus nisi vermes & colubros, profectò dubitandum est valde de

ista hominis generatione, & non ex muliere. Nam etſi vuluæ confi-
mille vas adornant, in quo fiat putrefactio propriorum abſque miſtu-
rà alienorum, quæ ſit in putrefactis extra vaſa, cœli, & terræ, & aëris,
& aquæ iniuriam patientibus: & ſemen humanum etiam adducat Pa-
racellus; alij verò hominem in fruſta reſectum, poſitumque in vaſe
putrefactorio, quod de ſe curaffe fieri fabulantur Marchionem Ville-
næ; nihilominus tantum opificium committere vaſculo artificio, &
ſpiritibus ex putredine genitis non audeo. Spiritus enim muliebris
quaſi incubans inceſſanter ſemini ſubminiſtrat vitalem vim, & ſui
ideam, & multo tempore: quæ præſtare ſpiritus ille in vaſis, non vi-
uiſificatus à ſœminâ tanto tempore non poteſt; ſicuti in his quæ modi-
co tempore fiunt, accidit. At reuera in occiſis ordo rerum videtur ob-
ſtare, non paciens regreſſum à priuatione ad habitum. In ſpermate,
vbi vis ſeminalis & ſpiritus ſeminalis ineſt, obſtat imbecillitas à non
viuiſifico vaſe, qualis eſt vulua, non aucta actiue, & idealiter, vti opor-
tebat. Negare tamen non audeo; vbi enim eſt quid ſimile vuluæ, &
intelligentia, ſi fiat humanum corpus, Deus non negat infundere
mentem. Si Deus non reuelat, ego taceo, fabula de recreato Iſonis
patre apud Ouid. vana eſt. Non enim inſtauratio ſanguinis & ſpiri-
tus, niſi & ſolidum inſtauretur, & coniunctim, præcipue autem iecur,
reficere poteſt animal ex quo ſpiritus & ſanguis exhausti ſint. Vide
Med. lib. 2. Sed quod addit Paracellus, ex artificioſis natos
eſſe Gigantas & Nymphas, falſum eſt. Nam primi abſque ar-
te humana orti eſſe debent. Illos verò, artem ad hominum ge-
nerationem, & non naturam adhibuiſſe incertum falſumque
videtur: Niſi intelligentiæ executrices prouidentiæ Dei hac arte in
Regione aliqua uſæ fuerint; vt Deus in formatione Adæ. Quod eſt
incertum. Præterea falſum reputo, quod arte geniti ſint prudentio-
res, quam naturâ geniti, & Doctores iſtorum. Sapientior enim Na-
tura eſt ſuprà Artem. Imò hæc eſt diſcipula eius. Nec diſcipula plus
dare poteſt virtutis. ſemen enim eſt decifio omnium cauſarum proxi-
matum ad faciendum aliud numero Ens ſub intelligentiâ ductu. Ars
autem ſuper hoc neſcio quid dabit. Vnde S. Thomas negat poſſe ab
arte fieri aurum melius naturali. Aſſerit Ægydius; quoniam Ars per-
ficit Naturam. Sed fallitur: perficit enim quod natura non bene ad-
huc elaboratum fecit: vel Naturam iuuat ad Opus ſuum; ſicut agri-
cola ad fruges & flores, & Medicus ad ſanitatem ipſam iuuat. Non ta-
men poteſt dare alas & volatum homini, quales dat Natura auibus,
licet in tiremibus imitetur Argus; & in Alis ex parte Dædalus.

CAPVT XX.

Necessariam mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate, & vsu.

Ominum nemo ita stupidus est, qui non animaduertat, generationem, corruptionem, alterationes, anni tempora, aëris mutationes & maris & terræ, & animalium & plantarum germinationes, augmenta, decrementaque à duobus effici luminaribus & stellis; Quoniam verò quicunque apud nos fiunt, ab his temporibus & mutationibus efficiuntur, omnisque effectus, ab alteratione, generatione, & corruptione confertur, proculdubio affirmandum est, Deum ordines & leges rerum, quæcunque fiunt in substantia corporea, locasse in stellis. Quapropter in Sap. 8. inter sapientiæ diuinæ filias, id est scientias numeratur Astrologia. qua intelligimus signa & monstra antequam fiant & euentus temporum & sæculorum; Ergo & totius mundi. Porro D. Gregor. colligit propinqua esse signa interitus mundi à Christo promissa, in sole, Luna & Stellis, ex aëris immutatione ingenti suo tempore facta, quando anomalia erat in maxima velocitate, & sol velocissimè deorsum descendit gradus plurimos iuxta Albategnij obseruationes, qui paulo post Philosophatus est; factæque sunt alterationes mirificæ in natura & Politica. Ergo mutationes quas causis inferioribus attribui-
mus habent adhuc causas potiores in cælo, quibus primo adscriban-
tur & deinde cæteris; Et concursui totius mundi & consensui vniuer-
sali. Vere homo & Angelus liberam habent voluntatem, non tamen
efficere possunt quod volunt. Quando enim pluit, necesse est pluere,
& quando feruet, feruere; & quando detineris in carcere exolo, ma-
nere; libera est voluntas, sed nō actus exteriores. Quia D. Tho. acute
3. Cont. Gen. ait: Astrologos plerumque vera prædicere, quoniam
homines plerumque viuunt secundum sensum alteratum ab astris, &
non secundum mentem rationalem superiorem astris, & quidē patet
posse hominē occidere hominē lētitia afficere, rabie, ebrietate, som-
no adplicando, res corpus & spiritū ad eiusmodi passiones mouentes.
Ergo res naturales atque stellæ hoc efficiunt manente libero arbi-
trio; cum inuenias hominem quadraginta horis tormentorum sæuis-
simorum cogi non posse, iudici aperire quod poscit; si tanta vis vo-
luntatem vincere non potest, multo minus poterunt sidera suauiter

mouentia; sed quidem plurimos videas, qui voluptatibus vinci magis quam doloribus soleant, stellæ autem suauiter agunt, modo quodam naturali, imperceptibili. Videmus plantas crescere, nec quomodo & quando intelligimus. Equidem Astrologorum inimicissimus fui, & contra ipsos in adolescentia scripsi, sed ex infortuniis didici meis multas ab illis veritates aperiri, magnam quoque inter eos ignorantiam versari, cum ob magnitudinem & distantiam scientiæ huius; cum quia ineptus quilibet Astrologus diuinus esse cupit. Hinc scientia vituperijs conspergitur. Sancti patres vno ore laudant Magos, qui Christum in stellis cognouerunt. Expectabatur enim tunc temporis mundi Monarcha, teste Cicer. & Plat. At. S. August. qui ut parum Astrologus negauit Antipodas, putat non esse, post initium magorum illorum studium & experientiam ab eo & cunctis laudatissimam, huic scientiæ operam dandam puto, quoniam dæmon ingeri potest cum eis, qui superstitiones pro Astrologia venditant. Sed quidem non potest dæmon efficere, vel vnam stellarum mutare situm & ordinem sibi naturalem, vel cometas non oriri, nec Cancri signum fieri Capricorni, Nec scientiam inuenio Dæmoni isthac minus subiectam. Medicina res tractat, in quibus Dæmon valet multum, nec tamen relinquenda. S. Isidorus & Hieron. laudant hoc studium, longe magis Albertus Magnus; similiter D. Thom. ibid. & in opusc. & in 2. de generat. & corrupt. & S. Brigittæ reuelatum fuit, quod si homines cursus siderum bene intelligerent, ac Dei iudicia, nihil casu euenire putarent. At quidem Esaias Astrologorum irridet prognostica, sicut Iob consilia Politicorum: Non tamen prudentia est abiicienda, ergo nec Astrologia, quando opponuntur, abiicienda sunt, quoniam non filiæ & scientiæ sed sophistica mancipia erunt. Et propterea Pontifex Astrologica iudicia vetat in eo sensu, quo vetantur ab Isaia, quâdo scilicet opponitur diuinæ prudentiæ, non quando supponitur. In naturalibus valēt Astra per se ut causæ vniuersales, & signa: in supernaturalibus nisi ut signa eleuata à Deo, ut stella Christi, & cometas in morte sanctorum. In moralibus ut causa per accidens: terant n. sensum cui ratio consentiens seruit vel vititur Astris: dissentiens vincit Astra: magis a. si auxilio Dei agitur. Prognostica ergo de moralibus, & de morte principū, quoniā sunt incerta & periculosa valde rationabiliter vetat Sixt. V. Non n. vetat coniecturam, quā S. Tho. concedit, sed prognosticū etiā connaturale, quod nullus sapiens ritè concederet. Quæ mala ex prognosi Romæ acciderē nemo ignorat; Non equidem credo Astrologiā ab hominibus inuentam esse. In mille enim seculis non potuissent homines tot imagines in cœlo designare quæ symbolo & virtute responderent rebus terrestribus & marinis, & signa Planetis distribuere, iuxta qualitates suas, & triangulos proprios assignare, & terminos in gradibus 360. & exaltationes. Io-

Sephus & omnis Antiquitas Hebræorum putant reuelatam fuisse
 Noë à Deo, qui signa propalauerit pluuiarum diluuiorum, incendio-
 rum, quando mox arcam fieri iussit cōtra diluuium. Idem ait Philon
 & ab Habrām ad Ægyptios delatam fuisse. Moyses quoque sapien-
 tissimus hac inscientia videtur, si quis legem & cæremonias suas rite
 intelligat; & Prisci Patriarchæ hac scientiā vitam producebant eo-
 rundem testimonio. Plāto quoque in Epinomis arbitrat̃ur non po-
 tuisse absque præeunte Numine hanc scientiam inueniri, putatque
 reuelatam fuisse. Nec ego satis eius principia defendi puto, nisi reue-
 latione teneantur. Sed de his in Metaph. Igitur veram esse suppono,
 sed physico intellectu, affirmo stellas esse causas ac signa directe re-
 rum naturalium inferioris mūdi; indirectè verò actionum liberarum.
 rerum vero diuinarum tantummodo signa. Maximum opus hominis
 est, leges hominibus ferre; Sub arietis triangulo signatur Monarchiæ
 ingentes, leges iustæ, sapientes diuinorum, pietas dispositiue. Na-
 turalia enim sunt dispositiones ad moralia bona calī, & Europæi,
 in nostro hemisphærio; in altero verò sub libræ triangulo ista sunt.
 Sub triangulo Tauri labascunt, & partim fiunt Resp. & leges varia-
 biles & doctrinæ. Libido regnat & mutationes multæ, & bona terræ
 & Babylonis cum parte Asiæ meridionali, in nostro hemisphærio in
 altero vero appositi parallelo, & sub Triangulo Scorpii: Sub Ge-
 minorum triangulo regna sacerdotalia, Resp. multæ, principatus
 congeminati, cæremoniæ, superstītio, meteatura, artes mechanicæ,
 res aeris, Asia Septentrionalis & oppositi illi occidentales: Sed in al-
 tero hemisphærio hæc sub sagittarii Trigono sunt. Sub Cancro hæ-
 reses, leges armis defensæ, impietas, casus eorum, quæ facta sunt in
 primo; itinera & Inuentiones regionum multæ; imperium mulierum
 luxuria dira; inuentiones in aqua: Tyrannides, Africani. At in altero
 hemisphærio sub Capricorno ista sunt. Coniunctiones magnæ in
 quolibet Trigono perseverant annis fere ducentis, & possunt in sub-
 ditis; mox transeunt ad subsequens, & absoluitur omnium circulus in
 800; & tunc in rebus dira mutatio. Vnde D. Thom. in lib. de Re-
 gim. principum ad moralia ac leges valere Astra dispositiue dixit. Et
 laudat Macrobiū qui dixit Iudeos saturninos in lege & moribus.
 Saturnus, Iupiter, & Mars res longæ durationis efficiunt, & tardita-
 te; Luna & Mercurius breuissimæ, alii mediocres. In duodecim signa
 obliquitas solis & Plantarum paritur, quoniam toties sol Lunæ con-
 iungitur in solari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet signo dantur
 30 gradus; quoniam trigésimo quoque die reconiunguntur. Eorum
 coniunctiones & oppositiones varietatem ordinariam regem faciunt,
 & varietatis varietatem ex situ ad fixas & cardines, & alios planetas.
 Sed quæ sunt ante ingressum solis in puncta cardinalia in quatuor
 Arietis, Cancrī, libræ, capricornī, plus valent tribus quibusq; mensi-

bus: Cæteræ sequuntur ipsarum regulam. Planetæ, habent domum, trigonum, exaltationem, & Terminum, quoniam experientia docuit, plus in hoc quam in illo signo hunc Planetam operari & valere. Similiter plus in quibusdam partibus eiusdem signi & aliorum, vel plus immorari, ex quo cognoscitur locus Apogei validus: cuius mutatio de signo in signum Planetæ vim transfert, & aliis proinde rebus, nationibusque fauet: magis autem indicat efficitque transpositio, æquinoctiorum, solstitiorum, excentricitatum & obliquitatis mutatio. Quorum varietas alias tardior, alias velocior fit. Res in tarditate genitæ, diuturniores sunt. Descensus solis transfert virtutes de Oriente & meridie in occidentem & septentrionem, Obliquitas miscet septentrionales australibus, quando stringitur; Econtra si ampliatur. Translatio magnarum fixarum de signo stellato, in signum non stellatum, in spatio vniuersali imaginatum, & ex cardinibus cointellektum, transferunt Principales hominum potestates & nationum sedes. Planeta in angulo maximè potest; in succedentibus minus; in cadentibus vilescit, & ad male agendum valet. Quoniam in 12. domicilia partitur positura cæli: quando igitur fit Coniunctio aut oppositio Eclyptica, siue alius aspectus, siue Cometa, effectus maior erit in prouincia & ciuitate cui perpendiculariter est, præsertim si non repugnat origo & Trigonus, & apheta originis; consequenter præualet magis in angulo Orientali, & postremo in occidentali. Angulus Nadir non tantopere valet, nisi in occultis & fundamentis. & in Orientali quadrante indicat iuuenes & principia rerum & quæ promouentur: in medio cæli viros, media Principes, templa & quæque clarissima afficit. In occidente vero fines, senes, inimicos, absentiam, prout magis minusve propinquant, & planetæ angulares & signa, & finæ maiores consignant, & determinant; & interregnantes magis & signa fixa res stabiles, communia populares & duplices animo, vel re. Æquinoctialia & solstitialia, sacra, doctrinas, leges, & primordia tangunt, quibus adde Configurationem & situm & vim, quam in anni circulo habent: Eandem enim per analogiam in rebus consimilibus seruant. Nascenti cuilibet homini vel ciuitati, vel arti vel rei, vitæ dator tribuitur plerumque sol & Luna, si super terram & in angulo & dignitate, vel in tribus domibus sublimioribus fuerint aut planeta interregnans in angulis potens in locis luminarium & Synodorum aut oppositionis præcedentis & in loco fortunæ. Aut ipsa fortunæ pars, quæ est horoscopus Lunæ, aut ipse horoscopus & Zenith. Porro cum apheta beneficis fouetur stellis, bene succedunt negotia & salus illi cuius est apheta; quando maleficis male. Quilibet Planeta propriis pollet conditionibus & bona malaque inducit per se, quæ ipse potest; Aliis mistus mista. cum ergo tuus præualet apheta, res tuæ pertinentes ad illiusmodi aphetam & negotia,

tia, & salus bene se habent, & tunc oportet operari, vt ex voto succedat actio. Nec enim sub cane vites plantamus, quoniam cælum earũ plantationi obest, aliarum vero rerum minime: quod manifesta tēpora rebus manifestis efficiunt idem occulta occultis. Non enim annus modo solaris extat, sed omniũ Plantarũ similiter, & synodi, & teri aspectus. Agnoscere autem virtutē aphetæ ex positione quam ad solē habet & ad mūdi angulos & ad proprias dignitates cōsequimur. Virtus illorum ingens est in se, in nobis v. pene insensibilis propter distantiam. Solaris tamen & Lunaris patent vbique; Propter hoc ordinarię mutationes & res luminaribus cōpetunt; Aliis vero stellis extraordinarię, quas cum ipsis consortiuntur. Mirifica cum voluptate inueni aphetam meum, cū ad Diametrum aphetę propinqui mei peruenisset; vel directione vel transitu inimiciā comportasse. Et tunc opportunum arbitror physica iam dicta remedia ad inimicitiam applicare: Quando v. sextili, aut trigono radio sese aspiciunt, amicitiam per pharmaca & verba procurare: & quidem conferre ad amorem. Quando in domib. Aphetarum aut in bono aspectu sunt Ecclesies & magnę synodi prodest ad facinora præclara & nouitates. Obseruanda sunt signa fixa, mobilia, communia, masculina, fœminina, quę sic dicuntur ex stabilitate, vel origine, vel mutatione temporum in ipsis, aut ex vi influendi. Quinquaginta in cœlo stellato sunt imagines animalium aliarumque rerum pluresque notari possunt. Omnes que in terra & in mari sibi similes res habent quibus influunt; & quando maleficę in eis stellę sunt, aut configurantur male influunt, cum beneficę, bene. Et res omnis terrestris ad eas refertur, & quicquid reperitur in terra siue naturā siue ab arte, reperitur & in mari: Itaque reperias piscem ensem cū ense atramentariũ cum atramento & penna, nouaculam; catenam, loricam, stellam, item episcopũ nostro Episcopo similem prorsus; & hominem, quem à nobis vix secernas. Et sufficit, quod inquam, omnia vbique reperiri. Est ergo in arcanis naturę symbolum mirificum ab idea communi æterna. Plinius ipse, qui dixit, *non tanta cum calo nobis societas est*, postmodum admiratur heliotropium cōverti cum sole; & lupinos oliuasque motum eius obliquum insequentes; & puleium carduumque intrante sole in solstitionum puncta florere sub eadem nocte; quibus vtuntur Magi. Sed quid diceret de magnete polum inspectante, & de Indica aui, quę ad Lunę cursum mutat remutatque; circulariter colores? Et de lapidibus stellariis, qui stellarum imagines habent? Et de aliis quę varias animalium formas referunt? Hoc sane: Naturam vniuersam sibi met consimilem esse, & in Ideis diuinis, quę præexistunt in vnica Idęa verbo Dei, viui, veri & sancti. Habeantne Astrologicę Imagines virtutem solummodo à metallis, ex quibus conficiuntur, vt D. Thomę videtur, aut etiam à stellis per symbolum, cum fiant tempo-

re Dominatus earum & in metallo illis symbolico, equidem non intelligo, quoniam experiri non licuit. Idem de characteribus dico; At forte virtutem habent stellarem exiguam, insensibilem, quæ ab omni vi superatur, nisi affectione nutriatur, ut dictum est, ut patet de bacillis ferreis, qui nisi insubero nacent non possunt suam posituram ostendere. Quod autem eligere tempus negotiorum & opificiorum volunt, non modo libertati humanæ non nocet, sicut quidam putant, sed actus est sagacitatis liberi arbitrii, teste Alberto Magno. Hoc autem quicumque neget, nauigare nobis suadeat non obseruata Luna, & ventis, & peribimus naufragio; & seminare & plantare absque stellis & tempore, ipsarum motus sobole, & colligemus frustra. Sed quidem si his adtionibus ita conferunt, de cæteris idem restat iudicium. Medicina cogit nedum persuadet criticos obseruari dies; hi autem à Lunæ pendent motu. Nam quartus idcirco criticus est, quod luna peruenit ad signum succedens & situm contrarium illi in quo morbus incepit: Ergo affectum adducit contrarium. Ergo vel sanat, quia natia vis vincit, vel deterius se habet, quia vincitur. Quartus autem indicatiuus est septimi; quoniam tunc peruenit ad aliud. Contrarium persimile primo; simulatque ad perfectum suum quadratum totale, aspectum nempe inimicitiae mediocris, in quo maior expectatur mutatio; quæ si in aliis compareat diebus, perniciosum symptoma reputatur, quoniam sit in signo simili eius origini, nec proinde aduersatur morbo, quod eius fauet exordio. Quin morbus vigorem assumit, quoniam in suo sextili, aut trigono sit proficuo sibi; hinc patet error medicorum, qui semper in texto iudicium malum credunt, nec ita se habet in Experimento nostro; quando luna est velox, (Non enim semper æquali fertur motu) peruenit ad suum quadratum in sexto die, quando vero tardior in octauo idcirco vtilem facit symptomaticam mutationem: At in 14. ad oppositionem pertingit inimicitiam totalem, & tunc mutationem affert mirificam. Idem obseruabis in sequenti hebdomade in die 18. & 21. semperque incipias numerum sequentis in numero postremo præcedentis in medio septenariorum, non autem in fine, ut congruat numeratio critica aspectibus lunaribus in calo. At in acutis dicimus, vnus duo, tres; & deinde repetimus tres, quatuor quinque seriatim. Quoniam in qualibet signi mutatione, quæ sit tertio quoque die fere ipsa Luna mutationem facit, non in crassis rebus parum sentientibus mutationes non vehementes, sed in tenuibus, velocibusque quales sunt acuti morbi ex materia & accensione tenues. In peracutis verò citius. Profecto qui non nouit eius mutationes, stationes, velocitates, tarditates & aspectus ad solem & sidera, imperitus est medicus valde.

Porro cum febres aliaque alterationes tantam celestium obser-

nationem requirant, longe maior existimanda est debere cæteris in rebus tempori subiectis. Idcirco genesis ægroti thema erigere, & horæ decubitus, necessarium est mago; namque eadem influentia, quæ huic nocet, alteri prodest; idem dico in omnibus actionibus. Itidem quæ amico fauet, fauet & tibi, & animalibus homini familiaribus; quæ autem obest tibi, amicis quoque tuis obest propter symbolum; idem in cæteris consimilibus observatur rebus: Nam & patiente mari omnes afficiuntur aquæ: & cum Saturnus in virgine signo humano producit brucos, obest humanisque animalibus ut equis, bobus, ouibus, & particula nasi seruilis coalita herili, & mortua in morte serui indicavit id superius abunde, & Tarantularum affectio, usque ad ipsarum mortem reuertens. Observare singulis in mensibus Lunæ aspectus necesse est; in annis solis ingressum in cardines vigesimo quoque anno synodum magnam, & cyclum capicis Draconis; in intermedio Periodos Plantarum. In seculis triplicitates absides, excentricitates, obliquitates, solstitia, æquinoctia, tam solis quam planetarum analogice. Item origines magnarum rerum, ut legis, religionis, Monarchiarum Rerump. incendiorum, diluviorum, bellorum, & quicquid varietatis addunt ordinatio cursui Ecclesies, & cometæ. Singulis autem diebus positionem solis ad cæteros Planetas, & in qualibet diei quarta cardinali introitum solis ad angulos tui horizontis: Reliquum n. illis conformatur. Sed etiam in quavis hora Caldæi dominatum Planetæ observarunt, ei ab prima hora, in qua singuli per circulum dominantur, diebus nomina imposuerunt. Quod adhuc perseverat etiam in Christianismo. Sed sane successionem admirator qui potis sit cum in eodem tempore hora alia est Romæ Hispaniæ & Planeta alius. Potest quoque. Planeta tunc debilis esse, ac prave affectus, quomodo ergo dominabitur? At cum cogito successiones huiusmodi ætatibus tribui: quarum Luna habet quatuor primos annos; Mercurius currit usque ad 14. Venus ad 22. Sol ad 41. Mars ad 56. Iupiter ad 68. Saturn. ad 98. & ab apheticis locis fieri profectioes signorum annuas, quæ vim in genituris habent manifestam, ad hanc etiam successionem credendam, inducor; at quidem virtutis esse imbecillæ, insensibilisquæ & Planetam qui reperitur inualidus, propria notificare vicissitudine, sed noxiam esse, ut cum sunt in detrimento; & cuilibet horizonti propriam successionem esse, atque infinitas esse multiplicationes consimiliter ad rerum numerum. Hoc advertendū quoque videtur hodierno tempore, ex quo totius orbis ambitus peragrat, & notus est; Possē quemlibet in cælo gradum, cuilibet terræ gradui aptari ad perpendicularum, & intelligi potentiam constellationis, & cometæ, & Ecclesies super subdita provincia & regno, & ciuitate; Nouamque construi Astro. Ptol. ignotam; si mundi genesis certam habe-

remus mirificè prædicere ex illa possemus. Sed bibliorum translationes variæ Hebræorum & Christianor. & 70. interpretum, incertitudinem faciunt: & anni circulares absque mensibus, & diebus, & diuersitas eorundem sacrorum librorum, occultam facit chronologiam. Falso tamen Cicero Chaldæis 70000. annos observationis, tribuit: deceptus ab historico græco: Calisthenes enim Arist. teste. Simplicio 5000. tantum in archiuis inuenisse ex Babylonia scribit: Alii alios numeros habent; vt Plinius, Herodotus, sed falsis innixi relationibus. Nos ergo obseruabimus horas, aspectus, directiones, progressus peculiare & mundi, & legis, & regiones, & illorum quibus applicatur magica vis, & transitus pecul. vt perfectam magiam assequamur & opera.

Non minus consideranda sunt metalla, & lapides & plantæ & animalia & signa cælestia illis fauentia & noxia; Idem quæ provinciarum & leges & mores, quibus planetis & astris & constellationibus inuentur aut turbentur. Nosse insuper decet constellationes vniuersales, præpotentiores esse particularibus, & speciales Individualibus. Nam peste, aut naufragio, aut bello effectibus vniuersalibus moritur, qui modicam mortis significationem habet. Idem in euentibus felicibus dices. Itaque; cum fortunatis viuere fortunatum esse solet, aut infortunium certe imminui: Quia in re pericula facta sunt plurima. Natiuitas regni præminet Regis natiuitati signa quæ in australi hemicyclo dominantur, seruiunt in Boreali. Vbi regnat Saturnus in Borea; ibi Sol & Luna in austro; Sic de cæteris.

Sed de his in proprio commentario fauente Deo. Perfectæ actiones omnes per magiam naturalem indigent temporis obseruatione: Sicut medicina, Agricultura, & Nauigatio comprobant. Vnde Pontifex cum vetuisset Astrologismus in moralibus, & supernaturalibus: commendauit eum in præfatis artibus. Ad mores enim scientias agunt Astra dispositiue tantum, vt ait S. Thom. Deus motiue, Angeli & preceptores suggestiue. Ad augendum quidpiam crescente vtere lunæ ad imminuendum & vendendum deficiente, & singulorum Planetarum potestas & obiectio in tractanda re illis subdita perpendenda sunt, exque vna operatione simili ad aliam operationem similem, transfertur influentia similis. Nulli ignotum, satellitium lunarium conferre ad sequelam nobilium; pleiadum vero ad vilium, stellamque solitariam in angulo exercitui aduersam, & cadentem casui rei bonæ, vel malæ proficere, in angulo verò exaltationi & pretio. Hoc autem manifesta fit ratione. Stella omnes bonæ sunt toti mundo: Sed partibus aliæ bonæ, aliæ malæ. Hominibus Venus & Iupiter, Colubris, & feris horridis Saturnus & Mars. Quod prodesse vides rei tibi amicæ puta tibi quoque vtile esse: At illa in parte aut actione, in qua dissimilis. Nec enim similitudo absque dissimilitudine, nec

diffimilitudo absque similitudine reperitur. Stellæ inter se alias habent magias, quoniam aliter afficiuntur viuidis ipsarum mutuis viribus. Nobis autem isthæc, quam ab effectibus notamus, conueniens Mensuratur Ierusalem pede Angeli in Apocalypsi: Nostra autem pedè hominis. Entia quæ apud nos sunt à calore gignuntur, magis minusve robusto, copiosoque & variis operante modis, & cuilibet Entis gradui correspondet caloris gradus demissus ab astrò eidem proprio: receptusque in tali temperie, talis tantusque. Sic signa variant gradus viresque calorum. Apparent quædam frigida, siccaque vt Saturnus: Sed quidem talia sunt ad alios comparata calores. Nobis aqua & vinum & herba frigida sunt tactui, sed calida sibi à calore genita: & eorum gradibus is respondet calor cælestis qui frigidus adaparet. Quilibet caloris gradus agit in quemlibet, variam ob materiæ affectionem. Idcirco tepens aqua feruorem calidæ aufert mista, illi, in pluri materia calorem dilatando, imminuendoque robus; oleû extinguit ignem, poros vnde exit obturando. Chlchoria refrigerat iecur blando calore suo adaperiendo duritiem, educendo flammam, qua indurabatur. Aqua tepidula crustam adustionis igneæ sanat adaperiendo & flammæ exitum parando à duritie irretitæ. Sic Saturnus refrigerat, Mars vrit, Iupiter & Venus blando humidoque calido fouent, Luna varium influit, sol feruidum, Mercurius acutum insensilem & prout sunt tardi motu aut veloces imprimunt tarde aut cito calorem, ex quo omnis est influxus. Sic effectus remanet inde affectus. Sed rerum nostrarum vita motu subdefficientiæ mensuratur, cælestium verò motu reali quoniam plus non Entis quam entis nostram ingreditur compositionem, vt patuit in nostra Metaphys. Influent & magis à loco superiori quam inferiori, ob rectitudinem, & vapores paucos; & plus ab Angulis ob idem, & plus matutini à sole, quoniam ab ipso viuificatur & non vincuntur, & plus vespertini à Luna, quoniam ad eos vadens dat vires, non tamen vincit quoniam vires non summas obtinet, situs quoque à mundo considerandus est. Sed Scientia hæc infinita est; Sed qui Symbola animaduertit, omnia intelligit, licet non omnino.

EPILOGVS

De sensu Vniuersi.

MVndus ergo totus est sensus, vita, anima, corpus, statua Dei Altissimi, ad ipsius condita gloriam, in Potestate, Sapientia & Amore. Nullam ob rem dolet. Fiunt intra ipsum tot mortes ac vitæ, seruientes ipsius magnæ vitæ. Moritur in nobis panis & fit chylus, qui moritur, & fit sanguis; sanguis moritur & fit caro, neruus, os, spiritus, semen; patiturque varias vitas, mortes, dolores, voluprates, nostræ tamen vitæ seruientes; Sic toti mundo res omnes lætitia sunt & vtilitas, quoniam res cunctæ totius gratia sunt; totum autem Dei gratia in gloriam ipsius. Intermanent sicut vermes in ventre animalis, omnia animalia in mundi ventre, nec putant sentire mundum, sicut vermes ventris nostri, nos sentire minime norunt: nec animam longe diuiniolem habere, quam ipsi habent: non tamen animantur animalia animatione beatæ animæ mundi, sed quodlibet propria, vt vermes in nobis, qui rationales non sunt; vt nos. Quamuis homo sit vermis in Mundi ventre, aptus tamen natus est adsumere alas Sapientiæ, & Amoris pennas, ac fieri Angelicus Ales, vt ex Sericeo vermi Papilio, & pyrausta ad Dei lucem vsque volitans: quem in se & in Mundo sentit. Homo quippè epilogus est totius mundi, eius cultor & admirator dum Deum nosse velit, cuius gratia factus est. Mundus est statua, imago, Templum viuum, & codex Dei, vbi inscripsit & depinxit res infiniti decoris, gestas in mente sua, & proprios conceptus expressit, quem viuus ornauit statuis simplicibus in cælo, demortuis multisque in terra. Sed ex omnibus ad Deum attollimur.

Beatus qui legit in libro hoc, & ab eo discit rerum quidditates, non autem proprio confingit arbitratu, aut alieno. Hinc percipit artem & regimen diuinum; ac proinde Deo Deoque similis fit & spiritus vnus, & cum eo in eius lumine videt res omnes bonas esse; Malumque esse respectuum ac larvam in partibus agentibus iucundam coram Deo comædiam, & secum gaudet, admiratur, legit, canit infinitum, immortalem Deum, Primam Potentiam, Primam Sapientiam, Primum Amorem vnde omnia sunt, & omnis Entitas, potestas, sapientia & amor derivatur, & est, conseruatur & mutatur ad fines communi animæ notos, quæ à creatore discit, & creatoris artem in rebus insitam intelligit, & per illam res omnes ad finem summum ducit mouetque, quousque omnia facta fuerint omnia; & omnibus exprimantur diuitiæ & formositates idæ æter-

na. Qui eas admiratur, cognoscit; Qui cognoscit, operatur, qui
similis amicusque Deo est, particeps vniuersalis sapientiæ perpetuo
glorior. Quam obsecrare æquum est, vt ad sui agnitionem per-
fectam nos eleuare dignetur, Amen.

F I N I S.

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
 155 E. 42ND ST. N.Y.C. 17, N.Y.

1891

an. tue. il maglio.

1
u
12

hoko